

**Economische
vooruitzichten
2007 - 2012**

Mei 2007

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut.

Het FPB voert beleidsrelevant onderzoek uit op economisch, sociaal-economisch vlak en op het vlak van leefmilieu.

Hiertoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, onderzoekt het aanneembare toekomstscenario's, identificeert het alternatieven, beoordeelt het de gevolgen van beleidsbeslissingen en formuleert het voorstellen.

Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

Het FPB zorgt voor een ruime verspreiding van zijn werkzaamheden. De resultaten van zijn onderzoek worden ter kennis gebracht van de gemeenschap en dragen zo bij tot het democratisch debat.

Internet

URL: <http://www.plan.be>

E-mail: contact@plan.be

Publicaties

Terugkerende publicaties

De economische vooruitzichten
De economische begroting
De "Short Term Update"

Planning Papers (de laatste nummers)

Het doel van de "Planning Papers" is de analyse- en onderzoekswerkzaamheden van het Federaal Planbureau te verspreiden.

100 *De administratieve lasten in België voor het jaar 2005*
L. Janssen, Ch. Kegels, F. Verschueren - Februari 2006

101 *Economisch structuurbeleid: de Lissabonagenda*
B. Biatour, J. Fiers, Ch. Kegels, B. Michel, J. van der Linden, J. Verlinden -
September 2006

Working Papers (de laatste nummers)

5-07 *Growth and Productivity in Belgium*
B. Biatour, J. Fiers, Ch. Kegels, B. Michel - Maart 2007

6-07 *Potential ICT-enabled Offshoring of Service Jobs in Belgium*
B. Michel - Maart 2007

7-07 *Regionalisatie van de energievoorzichten voor België tegen 2030*
D. Devogelaer, D. Gusbin, L. Janssen - April 2007

8-07 *An accuracy assessment of FPB's medium-term projections*
I. Lebrun - April 2007

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.
Drukwerk: Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en Energie

Verantwoordelijk uitgever: Henri Bogaert

Wettelijk Depot: D/2007/7433/13

Inhoudstafel

I	Samenvatting	1
II	Internationale omgeving	9
	A. De basisprojectie voor de eurozone: terugkeer naar een trendmatige groei op middellange termijn	10
	B. Risico's en onzekerheden	13
III	Macro-economische en sectorale evoluties	15
	A. De reële en potentiële groei van het bbp	17
	B. De componenten van de economische groei	20
	1. Algemeen overzicht	20
	2. De buitenlandse handel	20
	3. De binnenlandse bestedingen	22
	4. Evolutie per bedrijfstak	31
	C. Structuur van het nationaal inkomen en vorming van de vorderingenoverschotten	34
	1. Structuur van het nationaal inkomen	34
	2. Verdeling van de besparingen en de vorderingenoverschotten	36
	3. De rekening van het buitenland	39
IV	Prijzen en kosten, rentevoeten	41
	A. Prijzen en kosten	42
	B. Rentevoeten	46
V	De arbeidsmarkt	49
	A. Arbeidsaanbod	51
	1. Bevolking	51
	2. Beroepsbevolking	55
	B. Loonvorming en productiviteit in de sector der ondernemingen	60
	1. Socialezekerheidsbijdrageverminderingen en loonsubsidies	60
	2. Loonkosten en brutolonen	63
	3. Loonkosten per eenheid product	64
	C. Werkgelegenheid	68

D.	Arbeidsreserve en werkloosheid	74
VI	Overheidsfinanciën	79
A.	Vorderingensaldo: doelstellingen en vooruitzichten	81
	1. Structureel vorderingensaldo	81
	2. Verschillen met de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma	83
	3. Overheidsschuld en rentelasten	85
	4. Middellangetermijnvooruitzichten en budgettaire houdbaarheid op lange termijn	86
B.	Ontvangsten en primaire uitgaven van de overheid	90
	1. Ontvangsten	90
	2. Primaire uitgaven	94
C.	Evolutie per deelsector van de overheid	97
	1. Overzicht	97
	2. Federale overheid	100
	3. Sociale zekerheid	106
	4. Gemeenschappen en gewesten	112
	5. Lagere overheid	115
VII	Energieverbruik en broeikasgasemissies	117
A.	Evolutie van de vraag naar energie	118
	1. Evolutie van de energie-intensiteit van het bbp	118
	2. Sectorale analyse van het energie-eindverbruik	119
	3. Analyse per energieproduct van het bruto binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik	121
	4. Onzekerheden omtrent de energieprijzen	122
B.	De evolutie van de broeikasgasemissies	125
	1. De energiegebonden CO ₂ -emissies	126
	2. Niet-energiegebonden emissies van CO ₂	131
	3. Emissies van CH ₄ en N ₂ O	131
	4. Emissies van gefluoreerde gassen (HFK's, PFK's en SF ₆)	133
	5. Totale broeikasgasemissies	133
VIII	Belangrijkste hypothesen van de projectie	135
IX	Macro-economische resultaten	141
X	Sectorrekeningen	151
XI	Openbare Financiën	157
XII	Resultaten per bedrijfstak	167

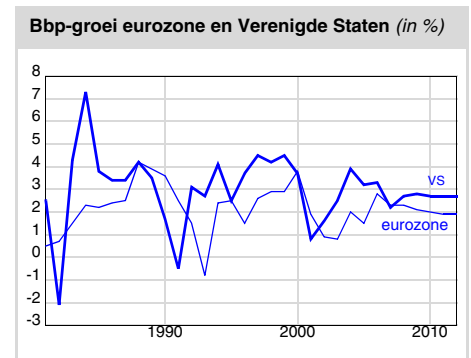
Samenvatting

De economische groei in de eurozone was beduidend hoger dan zijn potentieel in 2006 ...

De economische vooruitzichten 2007-2012 liggen in het verlengde van een jaar dat gekenmerkt werd door de terugkeer naar een sterke en evenwichtige groei binnen de eurozone. De economische groei in de eurozone bedroeg in de periode 2001-2005 gemiddeld slechts 1,4 % per jaar, maar versnelde in 2006 tot 2,8 % dankzij zowel de binnenlandse vraag als de uitvoer. Die Europese dynamiek deed zich voor tegen de achtergrond van een sterke groei van de wereldeconomie, die vooral aangedreven werd door Noord-Amerika, China en India, ondanks de aanhoudend hoge olieprijs.

... en zou relatief sterk blijven in 2007 ...

De groei van de wereldeconomie zou in 2007 relatief sterk blijven. De groei zou weliswaar verzwakken in de Verenigde Staten, maar zich handhaven in Azië. Daardoor zou Azië meer en meer een hoofdrol spelen in de dynamiek van de wereldeconomie. Bovendien zouden de olieprijsen door een lichte daling minder wegen op de economische activiteit. Ook de Europese groei zou krachtig blijven in 2007, zij het minder uitgesproken dan in 2006. Bovendien zou de ECB de basisrente verder verhogen, een beleidsaanpassing die van start ging in 2005. Daardoor zou de euribor gemiddeld op 4 % uitkomen. De bbp-groei in de eurozone zou ongeveer 2,3 % bedragen in 2007.

... maar geleidelijk verzwakken op middellange termijn ...

Voor de middellange termijn wordt verondersteld dat, wanneer conjunctuurschokken uitblijven, de verschillende economieën geleidelijk terugkeren naar hun potentieel activiteitsniveau. De economische groei in de eurozone zou niet meer hoger uitkomen dan gemiddeld 2 % (een tempo dat iets hoger ligt dan de potentiële groei van de zone). De Amerikaanse groei zou nog gemiddeld 2,7 % bedragen. De prijzen van de grondstoffen en de afgewerkte producten zouden in een matig tempo stijgen. De prijs per vat ruwe olie zou aantrekken van 61,9 dollar in 2008 tot 65,2 dollar op middellange termijn. De korte rente in de eurozone zou zich op middellange termijn stabiliseren op 3,8 %. De Europese lange rente zou oplopen tot 4,5 % in 2012. In die omstandigheden zou de inflatie in de eurozone geleidelijk afkoelen en zich op 1,7 % stabiliseren. Vanaf 2008 zou de wisselkoers van de euro tegenover de dollar stabiel blijven.

... net zoals de evolutie van de Belgische uitvoermarkten ...

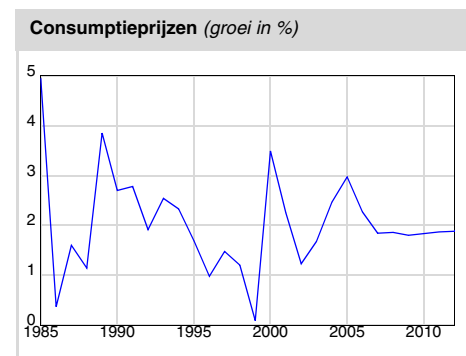
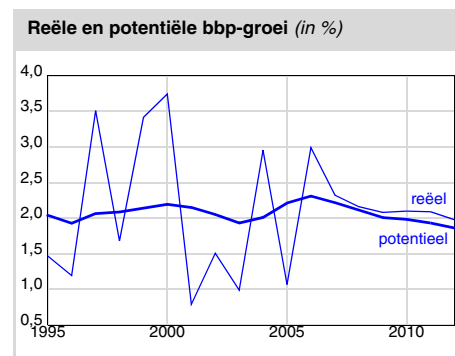
In navolging van de Europese economie, zou de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten, na een bijzonder sterk 2006 (8,7 %), geleidelijk vertragen tot 6,6 % op middellange termijn. In de periode 2007-2012 zouden de potentiële uitvoermarkten gemiddeld met ongeveer 7 % toenemen (een hoger cijfer dan in de periode 2001-2006).

... in een internationale context die moeilijk in te schatten is.

De geopolitieke onzekerheden waarmee de wereldeconomie in 2005 en 2006 werd geconfronteerd, zijn nog niet verminderd. De internationale omgeving blijft dan ook moeilijk in te schatten. Ten eerste zijn er de aanhoudende macro-economische onevenwichten, die voortvloeien uit het grote handelstekort van de Verenigde Staten. Dat tekort wordt gefinancierd door grote overschotten in Japan, China en andere opkomende landen, maar kan leiden tot bruuske aanpassingen op de wisselmarkten en de beurzen. Ten tweede kunnen nieuwe geopolitieke spanningen voor sterke olieprijschommelingen zorgen. In deze vooruitzichten wordt uitgegaan van oliepreizen die stabiel blijven in reële termen. Ten slotte bestaat er in Europa onzekerheid over de impact die de aanzienlijke btw-verhoging in Duitsland zou hebben op de binnenlandse vraag. De dynamiek van de Duitse economie zal medebepalend zijn voor de Europese groei in 2007 en daarna.

Sterke groei van de Belgische economie in 2006 ...

In het kielzog van de Europese en de wereldeconomie, leverde de Belgische economie in 2006 een sterke groeiprestatie (3 %). Daardoor kon een deel van de output gap gedicht worden, die ruim negatief was in 2005. De particuliere consumptie was bijzonder dynamisch onder invloed van een aanzienlijke stijging van het reëel beschikbaar inkomen (2,5 %). De koopkrachttoename was in grote mate te danken aan de hogere werkgelegenheid (werknemers en zelfstandigen) en de eindfase van de belastinghervorming. Ook de investeringen van de ondernemingen trokken sterk aan. De Belgische uitvoergroei versnelde tot 3,7 % (tegenover 2,8 % in 2005), maar het verlies van marktaandeel nam verder toe.

... die geleidelijk aan kracht inboet tegen 2012.

De reële bbp-groei zou in 2007 minder uitgesproken zijn (2,3 %), maar toch iets boven zijn potentieel uitkomen en het groeitempo van de eurozone evenaren. In 2008 zou de Belgische economie nagenoeg in hetzelfde tempo groeien als in 2007 door de snellere groei van de overheidsconsumptie en -investeringen, wat de minder sterke groei van de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen zou compenseren. In een context waarin de spaarquote van de particulieren licht herneemt, zou de Belgische bbp-groei enigszins aan kracht inboeten vanaf 2009 (gemiddeld 2,1 %). Daarmee blijft de groei boven zijn potentieel (gemiddeld 1,9 %), dat afgeremd wordt door een minder sterke toename van de beroepsbevolking. Niettemin zou de economische groei, met een gemiddelde van 2,1 % in de periode 2007-2012, onder het cijfer voor de periode 1996-2000 uitkomen (2,7 %).

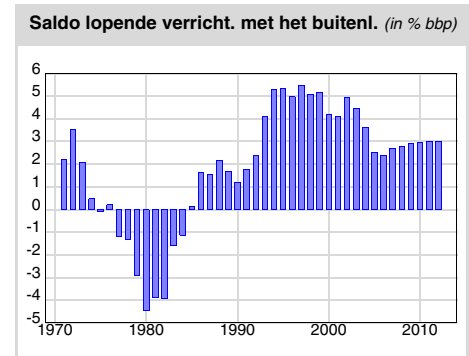
Aanhoudend verlies aan uitvoermarktaandelen ...

De uitvoer zou in de projectieperiode met gemiddeld 5,7 % groeien bij een toename van 6,9 % van de potentiële uitvoermarkten, waardoor het beduidend verlies aan marktaandelen wordt bestendig. De invoer zou in hetzelfde tempo stijgen onder impuls van de relatief sterke finale vraag. Toch zou de netto-uitvoer een positieve bijdrage leveren tot de economische groei (gemiddeld 0,2 procentpunt).

... maar het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland neemt toe.

Na een aanzienlijke verbetering dit jaar, zou de ruilvoet zich vanaf 2008 stabiliseren. In combinatie met de toename van de netto-uitvoer in volume, doet dat het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland opnieuw toenemen. Het overschot zou oplopen tot 3,1 % van het bbp in 2012, terwijl het tussen 2002 en 2006 nog was gekrompen van 5 % tot 2,4 % van het bbp.

Verdere tertiërisering van de economie

Tegen de achtergrond van een gunstige internationale omgeving, zou de toegevoegde waarde in de verwerkende nijverheid beduidend sneller groeien in de periode 2007-2012 (gemiddeld 1,7 %) dan in de periode 2001-2006 (gemiddeld 0,5 %). De toegevoegde waarde van de marktdiensten zou ook sterk groeien (2,5 %), waardoor hun gewicht in de totale toegevoegde waarde in volume verder toeneemt (60,9 % in 2012 tegenover 59,6 % in 2005).

De trendmatige daling van de productiviteitswinst is gestopt ...

In de sector van de ondernemingen zou de productiviteitswinst per arbeidsuur 1,4 % bedragen in de periode 2007-2012, wat het cijfer voor de periode 1995-2006 benadert. De trendmatige vertraging van de macro-economische productiviteitsgroei, die zich sedert het midden van de jaren 70 voordeed, lijkt daarmee gestopt. Dat is hoofdzakelijk te verklaren door een herneming van de productiviteitsgroei van de marktdiensten. Die daalde in de periode 1995-2000 gemiddeld nog met 0,1 % per jaar, maar steeg de jongste jaren met gemiddeld 0,8 %. Die toename zou zich tijdens de projectieperiode doorzetten (0,9 %).

... en de lonen stijgen sterker op het einde van de projectieperiode ...

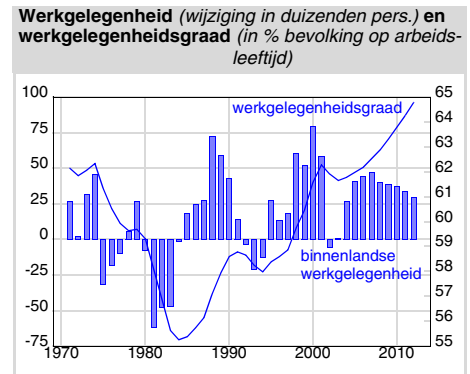
In 2007 en 2008 zou de toename van de nominale uurloonkosten (sector van de ondernemingen) zeer matig blijven, met een gecumuleerde stijging van 5 % die in overeenstemming is met de indicatieve norm van het recentste interprofessionele akkoord. Nadien zouden de lonen sneller toenemen, wat in de lijn ligt van de loonevolutie bij onze drie belangrijkste handelspartners. De nominale uurloonkosten zouden gemiddeld met 3,1 % per jaar toenemen tijdens de periode 2007-2012, tegenover 2,8 % in de periode 2001-2006. Een opsplitsing van dat groeicijfer wijst op een groeiversnelling van de bruto-uurlonen vóór indexering (jaarlijks 1,2 % in de projectieperiode, tegenover ruim de helft in de periode 2001-2006). De bijdrage van de indexering is bijna identiek in de twee periodes. Die evoluties steunen op een loonkostenconcept dat geen rekening houdt met de loonsubsidies. Die subsidies worden steeds belangrijker en vinden algemene ingang in de sector van de ondernemingen. Hun impact op de loonkosten was significant tijdens de voorbije zes jaar en hun bijdrage tot de matiging van de loonkosten blijft positief tot in 2008.

... zonder gevaar voor de prijsstabiliteit.

De matige groei van de binnenlandse kosten en de zwakke stijging van de invoerprijzen zouden de inflatie, gemeten aan de hand van de deflator van de particuliere consumptie, terugdringen tot minder dan 2 % vanaf 2007. In de periode 2007-2012 zou de inflatie gemiddeld slechts 1,9 % bedragen, tegenover 2,1 % tijdens de voorbije zes jaar.

Aanzienlijke werkgelegenheidscreatie

De relatief sterke economische groei en de matige loonevolutie komen de werkgelegenheidscreatie ten goede. In de periode 2007-2012 zou de werkgelegenheid in de sector van de ondernemingen gemiddeld met 1 % per jaar stijgen en de totale binnenlandse werkgelegenheid met 0,9 %. Dat komt neer op een nettocreatie van 226 000 banen op zes jaar tijd. Gezien de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd met 73 000 eenheden, zou

de werkgelegenheidsgraad (werkgelegenheid in procent van de bevolking tussen 15 en 64 jaar) met 2,6 procentpunt toenemen, nl. van 62,2 % in 2006 tot 64,8 % in 2012. De Europese doelstelling van een globale werkgelegenheidsgraad van 70 % zou in België dus niet bereikt worden in 2012. In de verwerkende nijverheid zouden nog 41 000 jobs verloren gaan, terwijl de werkgelegenheid in de marktdiensten met 256 000 eenheden zou stijgen. De werkgelegenheidscreatie zou in de loop van de projectieperiode wel aan kracht inboeten door de economische groeivertraging en door de geleidelijk sterkere productiviteitstoename.

De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd zou snel aan kracht inboeten...

Tijdens de voorbije zes jaar groeide de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) met 204 000 eenheden (gemiddeld 0,5 % per jaar). De generatie die tijdens de oorlog is geboren, bereikte de pensioenleeftijd, maar is niet zo omvangrijk. Bovendien werd een regularisatie-operatie voor mensen zonder papieren uitgevoerd en nam het migratiesaldo toe. Die demografische evolutie zou echter snel aan dynamiek verliezen doordat de - meer omvangrijke - generatie die net na de oorlog is geboren de pensioenleeftijd bereikt en doordat het migratiesaldo afneemt. Daardoor zou de bevolking op arbeidsleeftijd in 2007 nog toenemen met 0,5 %, maar nadien zou die groei snel vertragen en zelfs negatief worden vanaf 2012. De hypothese voor het migratiesaldo gaat gepaard met een opwaarts risico en wordt in deze vooruitzichten besproken.

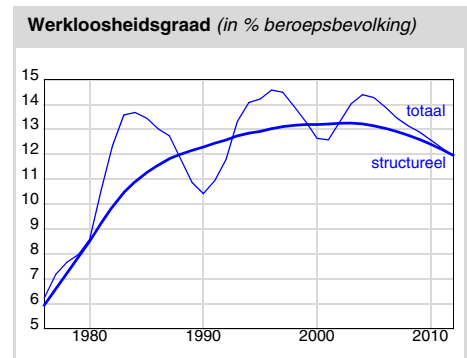
... toch neemt de beroepsbevolking verder toe ...

De beroepsbevolking zou verder toenemen, zij het in mindere mate dan tijdens de voorbije jaren (een groei van 147 000 eenheden¹, tegenover 262 000 eenheden tussen 2000 en 2006). Die stijging wordt verklaard door de verdere trendmatige toename van de activiteitsgraad - vooral van de vrouwelijke bevolking, maar ook van de mannen tussen 50 en 64 jaar - die wordt versterkt door de maatregelen van het Generatiepact die erop gericht zijn de brugpensioen- en de pensioenleeftijd op te trekken. De globale activiteitsgraad (in procent van de leeftijdsklasse 15-64 jaar) zou 73,6 % bedragen in 2012, tegenover 72,2 % in 2006.

1. Administratief begrip, inclusief de volledig uitkeringsgerechtigde niet-werkzoekende werklozen.

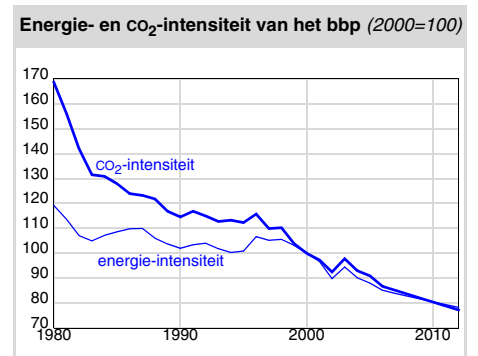
... en zou de werkloosheid verder dalen

Tegen de achtergrond van de matige toename van de beroepsbevolking, zou de sterke werkgelegenheidscreatie leiden tot een gevoelige daling van het aantal werklozen (gemiddeld 13 300 eenheden per jaar). De werkloosheidsgraad¹ zou afbrokkelen van 13,9 % in 2006 tot 12 % in 2012. Dat arbeidsmarktscenario veronderstelt dat de reeds doorgevoerde hervormingen op het vlak van een actievere opvolging en begeleiding van werklozen en op het vlak van de ontmoediging van de vervroegde uittreding via het werkloosheidssysteem, zorgen voor een beduidende daling van de structurele werkloosheidsgraad. En dat terwijl de vergrijzing en de regionaal verschillende evolutie van het arbeidsaanbod voor een opwaartse druk zorgen op de structurele component van de werkloosheidsgraad. In die context is het risico op loonspanningen moeilijk in te schatten, omdat de veronderstelde groei van de beroepsbevolking gebaseerd is op bevolkingsvooruitzichten die, in het licht van recente observaties, als een minimum kunnen worden beschouwd.

Daling van de energie-intensiteit van het bbp ...

De historisch trendmatige daling van de energie-intensiteit van het bbp zou tijdens de projectieperiode bevestigd worden, in het bijzonder vanwege de verdere doorbraak van energiebesparende technologieën (aangemoedigd door de aanhoudend hoge energieprijzen) en structurele wijzigingen van de economie (tertiarisering en herstructurering van de energie-intensieve sectoren).

... die echter onvoldoende is om de doelstellingen inzake CO₂-emissies te behalen .

De matige stijging van het energieverbruik in combinatie met belangrijke verschuivingen in de structuur per product, zou een stabilisering van de globale broeikasgasemissies mogelijk moeten maken tijdens de periode 2007-2012. Zij zouden zelfs dalen in 2012 ten opzichte van het niveau van 1990 (-3,6 %). Die daling zou echter niet voldoende zijn om de engagementen uit het Kyoto-protocol na te komen voor de periode 2008-2012: er zouden 5,9 miljoen ton CO₂-equivalenten (of 4,3 %) teveel zijn ten opzichte van de doelstelling. De uitwerking van alle reeds voorziene maatregelen zou die overschrijding moeten voorkomen. Bovendien zouden de federale en gewestelijke overheden nog kunnen gebruik maken van de flexibiliteitsmechanismen waarin door de internationale akkoorden wordt voorzien om de vastgelegde doelstellingen te behalen.

Het nominaal vorderingensaldo zou een U-vormig verloop kennen ...

In 2006 liet de overheid een nominaal begrotingsoverschot van 0,1 % van het bbp optekenen. Op basis van de op 15 april gekende begrotingsmaatregelen, zou het overheidssaldo in 2007 een vergelijkbaar overschot vertonen. In 2008 zou, zonder nieuwe eenmalige maatregelen (die bijzonder belangrijk waren in de voorbije jaren), een tekort van 0,5 % van het bbp opduiken. Vervolgens zou de budgettaire

1. Administratief begrip, inclusief de volledig uitkeringsgerechtigde niet-werkzoekende werklozen.

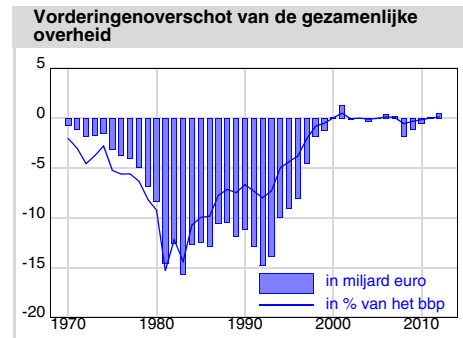
situatie langzaam verbeteren. In 2011 zou het evenwicht opnieuw bereikt worden en in 2012 zou een overschot van 0,1 % van het bbp worden geboekt.

Verslechtering van het structurele saldo in 2006 ...

In structurele termen (zonder eenmalige maatregelen en conjunctuurgezuiverd), verslechterde het saldo met 0,4 % van het bbp in 2006, wat resulteerde in een tekort van 0,2 % van het bbp, na een licht overschot in 2005. Die daling vloeide voort uit een sterke terugval van het structureel primair overschot (met 0,7 % van het bbp) die deels gecompenseerd werd door een vermindering van de rentelasten (met 0,3 % van het bbp). De daling van het structureel primair overschot is vooral toe te schrijven aan de ontvangsten, onder meer door het op kruissnelheid komen van de hervorming van de personenbelasting.

... en daarna een geleidelijke verbetering ...

In 2007 zou de daling van de rentelasten gedeeltelijk de lichte terugval van het structureel primair overschot en de vermindering van de eenmalige maatregelen compenseren, waardoor het nominale begrotingssaldo een licht overschot zou behouden. Bij ongewijzigd beleid zou het structureel primair overschot verder afbrokkelen op middellange termijn. Tussen 2006 en 2012 zou het afnemen met 0,6 % van het bbp, wat vooral toe te schrijven is aan de stijgende uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg. De daling van de rentelasten zou evenwel belangrijker zijn (0,9 % van het bbp), waardoor het vorderingensaldo verbetert.

... waarachter een uiteenlopende dynamiek zit per entiteit ...

Achter die evolutie van het begrotingssaldo van de gezamenlijke overheid schuilt, op het niveau van de entiteiten, een uiteenlopende dynamiek. Tegen 2010 zou het tekort van de federale overheid verdwijnen dankzij de continue daling van de rentelasten en de verbetering van het primair saldo vanaf 2009. De sociale zekerheid, de gemeenschappen en gewesten en de lagere overheid zouden hun financieringscapaciteit echter zien afnemen. Elk van die deelsectoren zou zelfs een licht tekort laten optekenen op middellange termijn, zowel als gevolg van lagere ontvangsten (met uitzondering van de sociale zekerheid) als van hogere uitgaven in procent van het bbp.

... die echter onvoldoende is om de doelstellingen van de overheid te halen ...

Gelet op het hierboven geschetste macro-economische scenario en de huidige situatie op het vlak van besliste maatregelen, zouden de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma (nominaal overschot van 0,3 % van het bbp in 2007, nadien een verdere toename met 0,2 % van het bbp per jaar) niet worden gehaald. De realisatie van die doelstellingen - met het oog op de financiering van de vergrijzing in het volgende decennium - zou een strakker budgettair beleid vergen.

... maar voor een verdere daling van de overheidsschuld zorgt.

De tekorten die opduiken in de periode 2008-2010, vormen geen belemmering voor de verdere afbouw van de overheidsschuld in bbp-termen. De overheidsschuld zou verder blijven dalen van 87,5 % van het bbp in 2006 tot 69,5 % in 2012.

De 'Economische vooruitzichten 2007-2012' werden opgesteld aan de hand van de beschikbare informatie op 15 april 2007.

TABEL 1 - Voornaamste macro-economische resultaten van de basisprojectie

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Gemiddelden	
								2001	2007
VRAAG EN PRODUCTIE (kettingeuro's, referentiejaar 2000)^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren ^a	2,4	2,0	1,5	1,7	1,8	1,8	1,8	1,3	1,8
- Consumptieve bestedingen van de overheid	0,9	2,3	2,7	1,9	2,0	1,8	1,8	1,6	2,1
- Bruto-investeringen	4,1	2,9	2,8	2,7	2,5	2,9	2,4	2,2	2,7
. Ondernemingen ^b	4,4	4,3	2,5	3,3	2,9	2,4	2,1	2,3	2,9
. Overheid	0,6	-9,4	12,5	2,2	3,4	11,4	7,1	1,1	4,5
. Woongebouwen	4,7	3,6	0,8	1,2	0,9	1,3	1,3	2,6	1,5
- Voorraadwijziging ^c	0,9	-0,0	-0,0	0,0	-0,0	0,0	-0,0	0,1	-0,0
- Totale binnenlandse vraag	3,1	2,2	2,0	1,9	1,9	2,0	1,9	1,6	2,0
- Uitvoer van goederen en diensten	3,7	6,4	5,7	5,6	5,6	5,5	5,5	2,9	5,7
- Totale finale vraag	3,4	4,2	3,8	3,7	3,7	3,8	3,7	2,2	3,8
- Invoer van goederen en diensten	3,8	6,4	5,7	5,6	5,5	5,6	5,6	2,8	5,7
- Bruto binnenlands product	3,0	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1	2,0	1,7	2,1
- Bruto binnenlands product (lopende prijzen)	4,9	4,6	4,2	4,1	4,0	4,1	4,0	3,7	4,2
PRIJZEN EN KOSTEN^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren	2,3	1,8	1,9	1,8	1,8	1,9	1,9	2,1	1,9
- Gezondheidsindex	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
- Bruto-investeringen	2,4	2,3	2,1	2,0	2,1	2,1	2,0	0,9	2,1
- Uitvoer van goederen en diensten	4,2	0,6	0,8	1,1	1,3	1,4	1,4	1,7	1,1
- Invoer van goederen en diensten	4,2	0,4	0,8	1,2	1,4	1,5	1,5	1,7	1,1
- Ruilvoet	-0,0	0,3	-0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	-0,1	0,0
- Bruto binnenlands product	1,8	2,2	2,0	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0
- Langetermijnrente (10j.)									
. nominaal	3,8	4,2	4,3	4,4	4,4	4,5	4,5	4,3	4,4
. reëel	1,5	2,3	2,4	2,6	2,5	2,6	2,6	2,1	2,5
- Kortetermijnrente (certificaten, 3m.)									
. nominaal	2,9	3,8	3,9	3,8	3,7	3,7	3,7	2,8	3,8
. reëel	0,7	2,0	2,0	2,0	1,9	1,8	1,8	0,6	1,9
WERKGELEGENHEID									
- Werkgelegenheid (in duizendtallen)	4256,3	4303,4	4343,7	4382,3	4419,5	4453,0	4482,6	4179,8	4397,4
. wijziging in duizendtallen	44,1	47,1	40,2	38,6	37,2	33,5	29,6	27,5	37,7
. wijziging in %	1,0	1,1	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,9
- Werkloosheid, definitie FPB (in duizendtallen)	695,4	678,1	665,7	657,2	643,8	629,4	615,7	674,8	648,3
. wijziging in duizendtallen	-15,0	-17,3	-12,4	-8,5	-13,4	-14,5	-13,7	16,0	-13,3
- Werkloosheidsgraad, definitie FPB	13,9	13,5	13,2	12,9	12,6	12,3	12,0	13,8	12,7
- Werkzoekenden (in duizendtallen)	579,2	569,6	564,6	557,6	547,4	531,4	515,7	537,2	547,7
. wijziging in duizendtallen	-5,5	-9,6	-5,0	-7,0	-10,3	-16,0	-15,6	20,1	-10,6
- Productiviteit per uur (marktbedrijfstacken) ^(*)	1,6	1,2	1,3	1,3	1,4	1,5	1,5	1,3	1,4
INKOMENS									
- Reëel uurloon (marktbedrijfstacken) ^(*)	0,0	0,5	0,7	1,2	1,6	1,6	1,6	0,5	1,2
- Loonkosten per eenheid product (marktbedrijfstacken) ^(*)	0,8	1,1	1,2	1,8	2,1	2,0	2,1	1,3	1,7
- Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren ^(*)	2,5	2,0	1,8	2,1	1,9	2,0	1,9	0,8	1,9
- Spaarquote van de particulieren ^a	13,3	13,3	13,4	13,7	13,8	13,9	13,9	14,4	13,7
- Loonmassa in % van het nationaal inkomen	49,9	49,5	49,3	49,4	49,6	49,8	49,9	50,8	49,6
- Winstmarge van de ondernemingen ^d	29,9	31,2	31,7	31,9	31,9	31,9	31,9	27,9	31,7
- Brutorendement van de kapitaalvoorraad ^e	18,1	19,0	19,3	19,5	19,4	19,4	19,4	16,4	19,3

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Gemiddelden	
								2001	2007
								2006	2012
OVERHEIDSFINANCIEN									
- Verplichte afhoudingen(**)	44,4	44,2	44,0	44,0	44,1	44,2	44,3	44,5	44,1
- Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-) van de gezamenlijke overheid									
. in miljard euro	0,4	0,2	-1,9	-1,1	-0,5	0,0	0,5	0,2	-0,5
. in % van het bbp	0,1	0,1	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,1	0,1	-0,1
- Overheidsschuld									
. in % van het bbp	87,5	83,8	81,0	78,2	75,3	72,4	69,5	97,0	76,7
VERRICHTINGEN MET HET BUITENLAND									
- Netto-uitvoer									
. in miljard euro	9,2	10,6	11,3	12,0	12,7	13,2	13,9	10,6	12,3
. in % van het bbp	2,9	3,2	3,3	3,4	3,4	3,4	3,5	3,8	3,4
- Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland									
. in miljard euro	7,5	8,9	9,6	10,5	11,1	11,7	12,3	10,3	10,7
. in % van het bbp	2,4	2,7	2,8	3,0	3,0	3,0	3,1	3,7	2,9
GROEI VAN DE BEDRIJFSTAKKEN(*) (toegevoegde waarde tegen basisprijzen in volume)									
- Industrie (totaal), waarvan	3,1	1,8	1,9	1,9	1,8	1,9	1,8	0,9	1,9
. Verwerkende nijverheid	2,9	1,7	1,8	1,8	1,7	1,6	1,7	0,5	1,7
. Bouw	4,9	2,6	2,7	2,5	2,4	2,9	2,4	1,9	2,6
- Marktdiensten, waarvan	3,3	2,7	2,5	2,4	2,4	2,4	2,2	2,3	2,5
. Vervoer en communicatie	4,5	2,9	2,8	2,8	2,7	2,7	2,8	2,5	2,8
. Overige marktdiensten ^f	3,1	2,7	2,4	2,3	2,4	2,3	2,2	2,3	2,4
- Niet-verhandelbare diensten	1,4	1,6	1,5	1,4	1,5	1,5	1,5	0,9	1,5

a. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.

b. Exclusief de investeringen van bepaalde overheidsbedrijven die opgenomen zijn in de bruto-investeringen van de overheid.

c. Bijdrage tot de bbp-groei.

d. Bruto-exploitatietoetschot in % van de toegevoegde waarde tegen basisprijzen - marktsector zonder landbouw.

e. Bruto-exploitatietoetschot in % van de kapitaalvoorraad tegen vervangingskost - marktsector zonder landbouw.

f. Inclusief handel en horeca, krediet en verzekeringen, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

(*) Groeivoeten in %.

(**) Geheel van fiscale en parafiscale afhoudingen in verhouding tot het bbp.

Internationale omgeving

De groei van het mondiale bbp bleef in 2006 bijzonder krachtig. Hij behaalde een gemiddeld tempo van meer dan 5 %, wat in de buurt komt van het record dat in 2004 werd behaald. De snelle stijging van het mondiale bbp weerspiegelde zich opnieuw in een sterke groei van de wereldhandel. De internationale goederenhandel steeg met meer dan 9 % in 2006 en zou nog sterk toenemen in 2007 en 2008.

De activiteit in de eurozone en in het Europa van de 25 versnelde duidelijk in 2006 en zou in 2007 krachtig blijven, maar ten opzichte van 2006 licht vertragen. De bbp-groei van de eurozone zou ongeveer 2,3 % bedragen in 2007 terwijl de Amerikaanse groei op 2,2 % zou uitkomen.

Voor de middellange termijn veronderstelt het scenario, zonder conjunctuurschokken, een groei die geleidelijk aansluit bij zijn potentiële tempo. In de eurozone zou de groei geleidelijk vertragen tot gemiddeld 2 % (d.i. net boven de potentiële groei van de zone). De Amerikaanse groei zou daarentegen nog gemiddeld 2,7 % bedragen.

De inflatie in de eurozone zou in 2007 nog boven 2 % uitkomen, maar zich op middellange termijn stabiliseren op 1,7 %. Het feit dat de inflatie op middellange termijn onder controle blijft, wordt verklaard door een getemperde prijsevolutie van de ingevoerde grondstoffen en, intern, door een gematigde evolutie van de loonkosten per eenheid product, het niveau van de korte rente en een aanhoudend negatieve output gap tot op het einde van de periode.

Onder invloed van de Europese groei, zou de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten, die in 2006 bijzonder sterk was (8,7 %), geleidelijk vertragen tot 6,6 % op het einde van de periode.

De geopolitieke onzekerheden die in 2005 en 2006 overheersten, zijn niet verminderd. Hierdoor blijft het moeilijk om de internationale context voor de projectieperiode in te schatten. Dat geldt in het bijzonder voor de evolutie van de Amerikaanse economie en van de olieprijs. De dollarkoers vormt een andere bron van onzekerheid. De onevenwichten in de Amerikaanse economie houden ook risico's in voor de overige muntzones. De groei in de eurozone zou afgeremd kunnen worden door een terugval van de binnenlandse vraag (vooral in Duitsland), door een groeivertraging van de Aziatische economieën of door nieuwe, sterke schommelingen van de olieprijs.

A. De basisprojectie voor de eurozone: terugkeer naar een trendmatige groei op middellange termijn

De internationale omgeving van de middellangetermijnvooruitzichten steunt op de jongste scenario's van de OESO en de Europese Commissie. Voor de korte termijn (periode 2007-2008), werden de vooruitzichten van de Europese Commissie¹ gebruikt². Voor de periode 2009-2012 is het scenario hoofdzakelijk gebaseerd op de meest recente middellangetermijnvooruitzichten van de OESO³.

TABEL 2 - Hypothesen i.v.m. de internationale omgeving van de middellangetermijnprojectie
(*groeivoeten in procent, tenzij anders vermeld*)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Gemiddelde van de periode	
									2001-2006	2007-2012
Potentiële uitvoermarkten voor België	6,4	8,7	7,3	7,2	6,8	6,7	6,7	6,6	5,4	6,9
Bbp in de eurozone	1,5	2,8	2,3	2,3	2,1	2,0	1,9	1,9	1,6	2,1
Bbp in de Verenigde Staten	3,2	3,3	2,2	2,7	2,8	2,7	2,7	2,7	2,6	2,7
Consumptieprijzen in de eurozone	2,2	2,2	2,1	1,9	1,8	1,7	1,7	1,7	2,2	1,8
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in dollars										
Uitvoer	2,2	4,1	4,8	1,5	1,0	1,3	1,4	1,5	4,6	1,9
Invoer	1,4	3,7	4,6	1,5	1,0	1,3	1,4	1,5	4,1	1,9
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in euro										
Uitvoer	2,2	3,2	0,9	0,7	1,0	1,3	1,4	1,5	-0,7	1,1
Invoer	1,3	2,8	0,7	0,8	1,0	1,3	1,4	1,5	-1,2	1,1
Olieprijs (Brent, dollar per vat)	54,4	65,1	61,0	61,9	62,5	63,3	64,2	65,2	39,3	63,3
Wisselkoers (niveau)										
Euro/USD (x 100)	124,4	125,6	130,5	131,4	131,4	131,4	131,4	131,4	111,9	131,3
Nominale kortetermijnrente (3 maanden)										
Eurozone	2,2	3,1	4,0	4,0	3,9	3,8	3,8	3,8	2,9	3,9
Verenigde Staten	3,5	5,2	5,3	5,0	4,9	4,8	4,7	4,7	2,8	4,9
Nominale langetermijnrente (10 jaar)										
Eurozone	3,4	3,8	4,2	4,3	4,4	4,4	4,5	4,5	4,2	4,4
Verenigde Staten	4,3	4,8	4,8	4,8	5,1	5,3	5,4	5,4	4,5	5,1

1. European Commission, DG ECFIN, 'Economic Forecasts, Autumn 2006', november 2006.
2. Die evoluties werden soms aangepast om rekening te kunnen houden met de meest recente gegevens m.b.t. de wisselkoersen, de rentevoeten en de grondstoffenprijzen.
3. OECD Medium-Term Reference Scenario EO80, OESO, december 2006.

De groei van de wereldeconomie bleef sterk in 2006

De groei van het mondiale bbp bleef bijzonder krachtig in 2006 en haalde een gemiddeld tempo van meer dan 5 %. Dat is in de buurt van het record dat in 2004 werd opgetekend. Verschillende economieën hebben bijgedragen tot die dynamiek, namelijk de Verenigde Staten, China en India. Bovendien lieten Europa en Japan een duidelijk herstel optekenen. Die goede prestaties wereldwijd werden neergezet ondanks de aanhoudend hoge olieprijzen. Andere factoren hebben daarentegen ruimschoots bijgedragen tot die vooruitgang, zoals de nog steeds lage rentetarieven.

De mondiale activiteit zou in 2007 relatief hoog blijven. De groei in de Verenigde Staten en in Europa zou weliswaar aan kracht inboeten, maar de groei van de Aziatische economieën zou sterk blijven. Azië bevestigt meer en meer zijn positie als belangrijkste zone voor de dynamiek van de wereldeconomie en compenseert daarmee gedeeltelijk de Amerikaanse groeivertraging. Bovendien zouden de olieprijzen door een lichte daling minder wegen op de wereldeconomie.

De snelle groei van het mondiale bbp weerspiegelde zich opnieuw in een sterke groei van de wereldhandel. De internationale goederenhandel nam met meer dan 9 % toe in 2006 en zou ook in 2007 en 2008 in een hoog tempo groeien.

EU-25 en de eurozone: een sterke opleving van de activiteit in 2006; een lichte vertraging in 2007

De activiteit in de eurozone en in het Europa van de 25 versnelde duidelijk in 2006. Terwijl in 2005 de groei van de EU-25 niet hoger lag dan 1,8 %, steeg het Europese bbp met 3 % in 2006. De opleving was ook aanzienlijk voor de eurozone (stijging van het bbp met 2,8 % in 2006, tegenover slechts 1,5 % in 2005). De economische groei had bovendien een bredere basis, met een aanzienlijke bijdrage van de binnenlandse vraag (particuliere consumptie en investeringen) en een performante uitvoer (een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de Europese groei, na een negatieve bijdrage in 2005).

De Europese groei zou in 2007 krachtig blijven, zij het minder uitgesproken dan in 2006. De vertraging van de Amerikaanse groei en de appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro zouden op de Europese uitvoer wegen. Bovendien zou de binnenlandse vraag iets afzwakken onder invloed van budgettaire maatregelen, zoals de btw-verhoging in Duitsland. De bbp-groei van de eurozone zou ongeveer 2,3 % bedragen in 2007.

De Verenigde Staten: vertraging in 2007

Terwijl de Amerikaanse groei in 2004 en 2005 bijzonder dynamisch was, begon ze in de loop van 2006 aan kracht in te boeten via de binnenlandse vraag (meer bepaald door een daling van de investeringen in woongebouwen). Gemiddeld zou het Amerikaanse bbp vorig jaar toch nog met meer dan 3 % zijn gegroeid. In 2007 zou de bbp-groei echter beperkt blijven tot 2,2 %.

Op middellange termijn een geleidelijke terugkeer naar het potentiële groeitempo

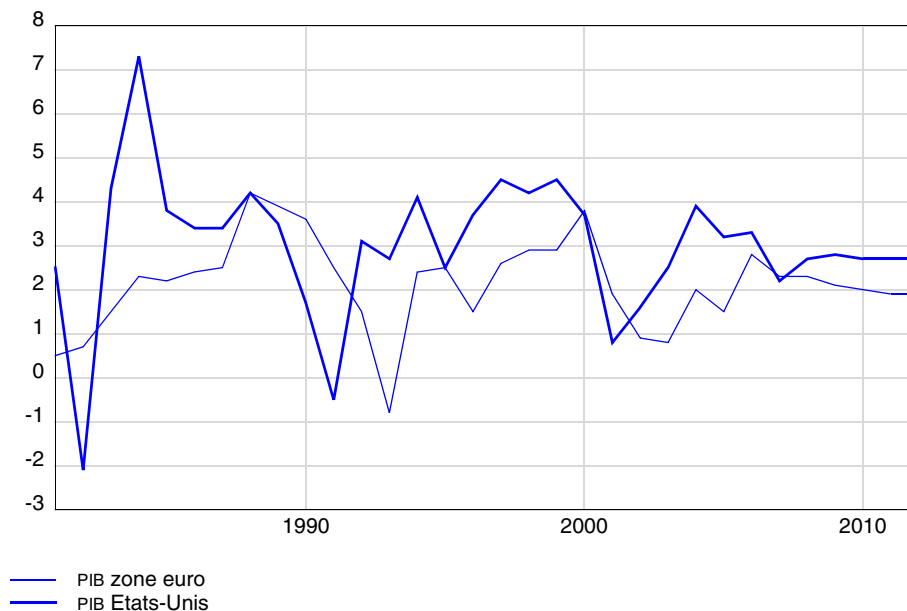
Op middellange termijn (zonder conjunctuurschokken) gaat het scenario ervan uit dat de groei geleidelijk zijn potentieel benadert, waardoor de output gaps in de verschillende landen geleidelijk verdwijnen¹. In de eurozone zou de groei geleidelijk vertragen tot gemiddeld 2 % (d.i. net boven de potentiële groei van de eurozone). De Amerikaanse groei zou gemiddeld nog 2,7 % bedragen.

Onder invloed van de Europese groei, zou de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten, die in 2006 bijzonder sterk was, geleidelijk vertragen tot 6,6 % op middellange termijn. De groei van de potentiële uitvoermarkten zou in de periode 2007-2012 gemiddeld bijna 7 % bedragen (een sterkere groei dan in de periode

1. Het middellangetermijns scenario van de OESO stelt dat de output gaps op het einde van de periode zouden verdwijnen.

2001-2006), wat onder meer een weerspiegeling is van de nog steeds sterke groei van de Aziatische markten.

FIGUUR 1 - Bbp in de eurozone en de Verenigde Staten
(groeivoeten)

Een meer stabiele ontwikkeling van de wereldprijzen zonder energie ...

Nadat de wereldprijzen zonder energie, uitgedrukt in euro¹, gestaag daalden tussen 2001 en 2004, trokken ze aan in 2005 en 2006. Dat is onder meer het gevolg van een sterke stijging van de industriële grondstoffenprijzen (die zelf stegen door de sterke economische groei op wereldvlak). De wereldprijzen zonder energie zouden in een gematigder tempo stijgen vanaf 2007 (gemiddeld met 1,1 % in de periode 2007-2012). Die evolutie weerspiegelt vooral een stabilisering van de grondstoffenprijzen zonder energie (industriële grondstoffen en voedingsgrondstoffen) en een evolutie zonder schokken van de prijzen van afgewerkte producten, tegen de achtergrond van een intensivering van de internationale concurrentie.

... en energieprijzen die op korte termijn iets dalen en zich op middellange termijn stabiliseren in reële termen

Na een piek van ongeveer 80 dollar per vat in de zomer van 2006, daalde de olieprijs sterk en stabiliseerde zich op ongeveer 60 dollar begin 2007. Ondanks die daling bedroeg de prijs van een vat ruwe olie in 2006 gemiddeld 65,1 dollar, tegenover 54,4 dollar in 2005. In dit scenario wordt verondersteld dat de prijs van een vat ruwe olie 61 dollar bedraagt in 2007 en daarna in hetzelfde tempo stijgt als de wereldinflatie. Daardoor zou de nominale prijs oplopen tot 65,2 dollar in 2012.

De inflatie in de eurozone daalt naar minder dan 2 % op middellange termijn

De inflatie in de eurozone (gemeten aan de hand van de geharmoniseerde index der consumptieprijzen) heeft de jongste jaren meestal de doelstelling van de ECB overschreden. Ondanks een geringere druk op de grondstoffenprijzen en een bedeutend negatieve output gap, zou ook 2007 gekenmerkt worden door een inflatie die hoger ligt dan 2 %². Pas vanaf 2008 zou de inflatie geleidelijk afkoelen

1. De wereldprijzen zijn gewogen volgens het relatieve belang van de verschillende uitvoermarkten van België (voor de uitvoerprijzen) en volgens het belang van de verschillende invoermarkten (voor de invoerprijzen).
2. Het profiel van de inflatie in 2007 wordt sterk beïnvloed door de btw-verhoging in Duitsland, die de consumptieprijzen daar sterk doet toenemen.

en zich op middellange termijn stabiliseren op 1,7 %. Die beheersing van de inflatie op middellange termijn is toe te schrijven aan een stabiele prijsevolutie van de ingevoerde grondstoffen (waarbij de waarde van de euro stabiel blijft ten opzichte van de dollar) en, op intern vlak, aan een matige evolutie van de loonkosten per eenheid product, het niveau van de korte rente en een aanhoudend negatieve output gap tot op het einde van de projectieperiode.

Stijging van de rentevoeten

Na een zeer lichte stijging in 2005 (van 2,1 % in 2004 naar 2,2 %), trok de korte rente in de eurozone aan tot gemiddeld 3,1 % in 2006. Ze zou verder toenemen tot 4 % in 2007 en zich stabiliseren op 3,8 % op middellange termijn (d.i. 2,1 % in reële termen). Die evolutie weerspiegelt de wil van de Europese monetaire autoriteiten om de inflatie laag te houden. De Europese langetermijnrente zou tijdens de projectie ook geleidelijk aantrekken tot 4,5 % in 2012.

B. Risico's en onzekerheden

Diverse risico's kunnen het gekozen internationale scenario doorkruisen.

De geopolitieke onzekerheden die zich voordeden in 2005 en 2006, zijn nog niet weggeëbd. De internationale context voor de projectieperiode blijft moeilijk in te schatten, vooral op het vlak van de evolutie van de Amerikaanse economie en de olieprijsen.

Het scenario veronderstelt een tijdelijke vertraging van de Amerikaanse economie, die grotendeels opgevangen wordt door het dynamisme van de Aziatische economie. Een bruuske groeivertraging van de Amerikaanse economie, bijvoorbeeld als gevolg van een crisis in de immobiliënmarkt, kan echter niet worden uitgesloten. Dat zou uiteraard een impact hebben op de mondiale groei en een destabiliserende factor zijn voor de internationale markten, wat kan resulteren in een sterke daling van de dollar.

Ook al lijkt het tekort op de Amerikaanse lopende rekening niet groter te worden in 2007, toch vormt de omvang van het tekort eveneens een risico voor de wereld-economie.¹ Als de buitenlandse investeerders niet meer bereid zijn om het tekort te financieren, dan zou de dollar sterk kunnen depreciëren en zouden de Amerikaanse rentevoeten stijgen. Een dergelijke evolutie zou eveneens leiden tot een achteruitgang in de wereldwijde economische groei.

De evolutie van de olieprijsen vormt een andere onzekerheidsfactor. De druk op de olieprijsen is sterk afgenomen in de tweede helft van 2006 en die prijsen zouden zich in reële termen stabiliseren tijdens de projectieperiode. De kans op nieuwe geopolitieke spanningen is echter niet uit te sluiten, net zoals een te snelle stijging van de vraag, wat opnieuw zou kunnen leiden tot sterke schommelingen in de olieprijsen.

Een bruuske stijging van de langetermijnrente zou nefaste gevolgen kunnen hebben voor de internationale economische groei, met in haar kielzog, zoals reeds vermeld, een belangrijke correctie op de immobiliënmarkten en de beurzen. Vooral de Verenigde Staten zijn hiervoor kwetsbaar als gevolg van de hoge schuldgraad van de Amerikaanse gezinnen.

1. Het tekort op de Amerikaanse lopende rekening bedroeg in 2006 6,4 % van het bbp, na een regelmatige overschrijding van 4 % vanaf 2000.

De bovenvermelde onzekerheden kunnen de consolidatie van het Europese herstel in het gedrang brengen, ook al blijkt dat het huidige herstel meer en meer gebaseerd is op de binnenlandse vraag. Wat dat laatste betreft, is er ook onzekerheid over de precieze impact van de substantiële btw-verhoging in Duitsland op de particuliere consumptie en de investeringen. Die factor zal medebepalend zijn voor de omvang van de Europese groeivertraging in 2007 en misschien ook daarna.

III Macro-economische en sectorale evoluties

Onder impuls van de Europese en internationale economie, liet de Belgische economie in 2006 een krachtige groei optekenen (3 %). Na een matig 2005, waarin de reële groei van het Belgisch bbp (1,1 %) sterk onder zijn potentieel bleef, overschreed de groei in 2006 zijn potentieel (zie figuur 2). Hierdoor kon de output gap, die in 2005 erg negatief was, deels weggewerkt worden. De economische groei was in 2006 iets krachtiger in België dan in de eurozone (2,8 %).

De reële groei van het Belgisch bbp zou iets minder dynamisch zijn in 2007 (2,3 %). Daarmee zou de Belgische groei zijn potentieel licht overschrijden en in de buurt van de groei van de eurozone komen. Volgend jaar zou de Belgische economie in bijna hetzelfde tempo groeien (2,2 %) als in 2007. Vanaf 2009 zou de reële groei van het Belgisch bbp iets minder krachtig zijn (gemiddeld 2,1 %), maar hoger dan de potentiële groei (gemiddeld 1,9 %). Daardoor wordt de output gap, die in 2006 negatief was, geleidelijk gedicht en hij verdwijnt op middellange termijn.

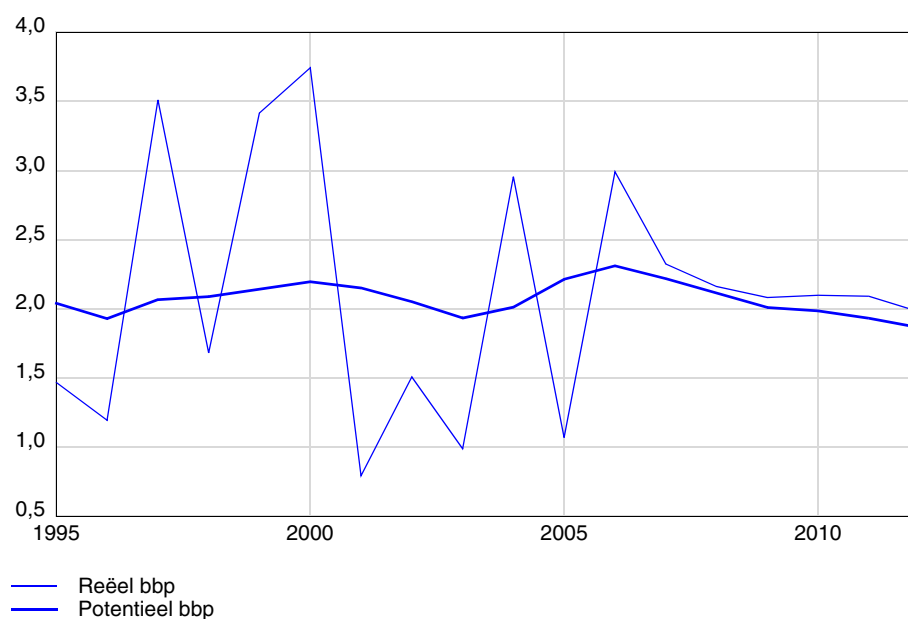
In 2006 werd de Belgische groei zowel gestimuleerd door de binnenlandse vraag als door de uitvoer. Door de sterke groei van de invoer leverde de netto-uitvoer evenwel een nulbijdrage tot de economische groei. Vanaf 2007 zou de groei van de uitvoer en van de invoer, krachtig blijven en zou de bijdrage van de buitenlandse handel tot de groei weer positief worden (gemiddeld 0,2 procentpunt). Tegelijk zou de binnenlandse vraag robuust blijven en de groei blijven schragen (gemiddeld 1,9 procentpunt).

Net zoals in 2006, zou de groei van de binnenlandse vraag dit jaar zowel door de particuliere consumptie als door de bedrijfsinvesteringen ondersteund worden. Ook de overheidsconsumptie zou de binnenlandse vraag in 2007 schragen en in nog grotere mate in 2008. Volgend jaar zou de snellere stijging van de overheidsbestedingen (consumptie en investeringen) de iets minder krachtige groei van de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen compenseren. Vanaf 2009 zou de Belgische economie een groeipatroon hervinden waarbij de verschillende componenten van de binnenlandse vraag een evenwichtige bijdrage leveren.

Terwijl het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland in 2002 nog 5 % van het bbp bedroeg, daalde het tot 2,4 % van het bbp in 2006. Het buitenlands overschot zou zich herstellen in 2007 dankzij een toename van de netto-uitvoer in volume en de gunstige evolutie van de ruilvoet. Daarna zou het overschot weliswaar blijven stijgen, maar trager (het volume van de netto-uitvoer zou licht stijgen terwijl de ruilvoet zich zou stabiliseren). Het zou 3,1 % van het bbp bedragen in 2012.

De tertiarisering van onze economie zou verdergezet worden. Het aandeel van de marktdiensten in het totaal van de bedrijfstakken zou tijdens de projectieperiode toenemen, zowel in termen van werkgelegenheid als in termen van toegevoegde waarde. Daardoor zouden de marktdiensten 62,5 % van de totale nominale toegevoegde waarde van de economie creëren in 2012, terwijl het aandeel van de industrie terugvalt naar 23,2 %. Die aandelen bedroegen respectievelijk 55,9 % en 28,3 % in 1995.

FIGUUR 2 - Reële en potentiële groei van het bbp
(in procent)

A. De reële en potentiële groei van het bbp

Tijdens de periode 2001-2006 was de economische groei gemiddeld lager dan de potentiële groei, zoals die werd geraamd op basis van de methode van de Europese Commissie¹. Tijdens de projectieperiode zou de gemiddelde bbp-groei daarentegen iets hoger liggen dan de potentiële groei (zie tabel 3).

TABEL 3 - Reëel bbp, potentieel bbp en determinanten
(groeivoeten in procent - periodegemiddelden)

	1981-1990	1991-2000	2001-2006	2007-2012
Reëel bbp	2,0	2,1	1,7	2,1
Potentieel bbp	1,9	2,1	2,1	2,0
Bijdragen:				
- Structurele productiviteit per uur	2,2	1,6	1,1	1,4
waaronder:				
kapitaalintensiteit	0,7	0,6	0,3	0,5
totale factorproductiviteit	1,5	1,0	0,8	0,9
- Potentiële werkgelegenheid (in uren)	-0,4	0,5	1,0	0,6
waaronder:				
trendmatig arbeidsaanbod, waaronder:	0,5	0,8	1,0	0,5
bevolking op arbeidsleeftijd	0,3	0,1	0,5	0,2
activiteitsgraad	0,2	0,7	0,5	0,3
niet-inflatoire werkloosheidsgraad	-0,4	-0,1	0,0	0,2
arbeidsduur	-0,5	-0,1	-0,0	-0,1

De potentiële bbp-groei kan worden opgesplitst in de bijdrage van de structurele productiviteit per uur en van de potentiële werkgelegenheid. Zoals reeds werd vermeld in de vorige edities van de vooruitzichten, is de bijdrage van de arbeidsproductiviteit tot de potentiële groei sterk afgenomen tijdens de laatste vijftien jaar. Die daling is het gevolg van een lagere bijdrage van de kapitaalintensiteit (de kapitaalvoorraad per werknemer) en vooral van een aanzienlijke terugval van de bijdrage van de totale factorproductiviteit. Die omvat alle effecten die niet worden verklaard door de kwantitatieve evolutie van de productiefactoren, namelijk de verbetering van de kwaliteit van de factoren en de doeltreffendheid waarmee ze worden ingezet². Voor de periode 2007-2012 zou het herstel van de bijdrage van de structurele productiviteit in hoofdzaak steunen op een heropleving van de kapitaalintensiteit, zonder evenwel het niveau van de jaren negentig te halen.

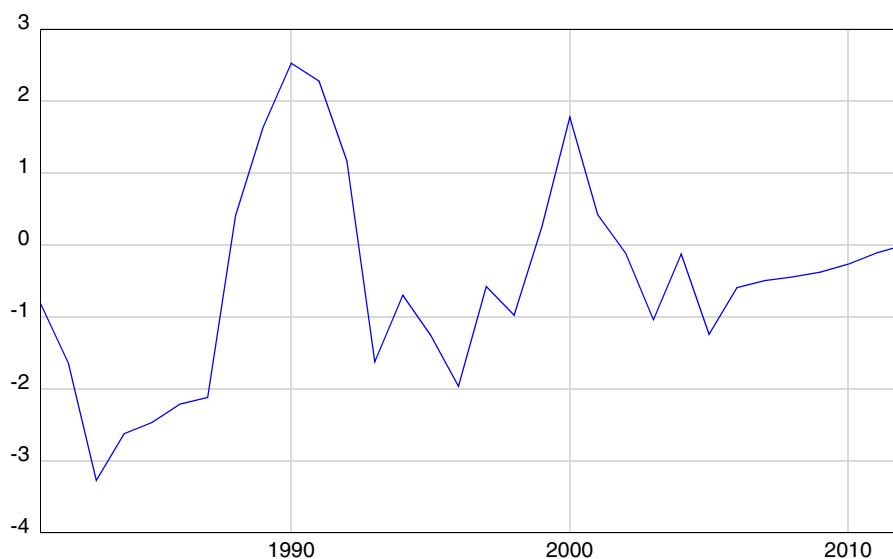
De bijdrage van de potentiële werkgelegenheid kende een totaal ander verloop: gedurende de jaren tachtig was die bijdrage negatief, maar de laatste jaren vormde ze een essentiële ondersteuning van de potentiële groei. Zowel de toename van het trendmatige arbeidsaanbod als de minder sterke stijging van de niet-inflatoire werkloosheidsgraad heeft bijgedragen tot die ombuiging. In de projectieperiode zou de bijdrage van de potentiële werkgelegenheid daarentegen afnemen ten opzichte van de periode 2001-2006, onder invloed van een zwakkere groei van de bevolking op arbeidsleeftijd en van de activiteitsgraad. De niet-inflatoire werkloosheidsgraad zou voor het eerst een positieve bijdrage leveren tot

1. Zie Denis C., Grenouilleau D., Mc Morrow K. and Röger W., 'Calculating Potential Growth Rates and Output Gaps – A Revised Production Function Approach –', European Economy, Economic Paper n° 247, March 2006.
2. Voor een analyse van de meting van de kapitaalvoorraad en zijn impact op de totale factorproductiviteit, zie Working Papers 03-07 en 05-07 van het FPB.

de potentiële groei. De arbeidsduur, ten slotte, zou het potentiële arbeidsvolume licht doen afzwakken, zij het in beperktere mate dan in de jaren tachtig.

De evolutie van de output gap (het verschil tussen het reële en het potentiële bbp, uitgedrukt in procent van het potentiële bbp) is een indicator van de conjunctuurpositie van de economie. Een positieve en stijgende output gap wijst op een periode van hoogconjunctuur, terwijl een negatieve en dalende output gap wijst op laagconjunctuur of een conjunctuurverslapping. In figuur 3 komen de conjunctuurpieken van 1990 en 2000 duidelijk tot uiting, net zoals het dieptepunt in 1983. Voor de laatste twee cycli is het jaar van het dieptepunt minder duidelijk zichtbaar. Voor de recente periode, die gekenmerkt wordt door een groei met zaagtandprofiel, situeert het dieptepunt zich in 2005. Door de sterke economische groei in 2006 werd de output gap aanzienlijk kleiner. Vanaf 2007 zou de bbp-groei iets hoger blijven dan de potentiële groei, waardoor de negatieve output gap geleidelijk wordt gedicht.

FIGUUR 3 - Output gap
(in procent van het potentiële bbp)

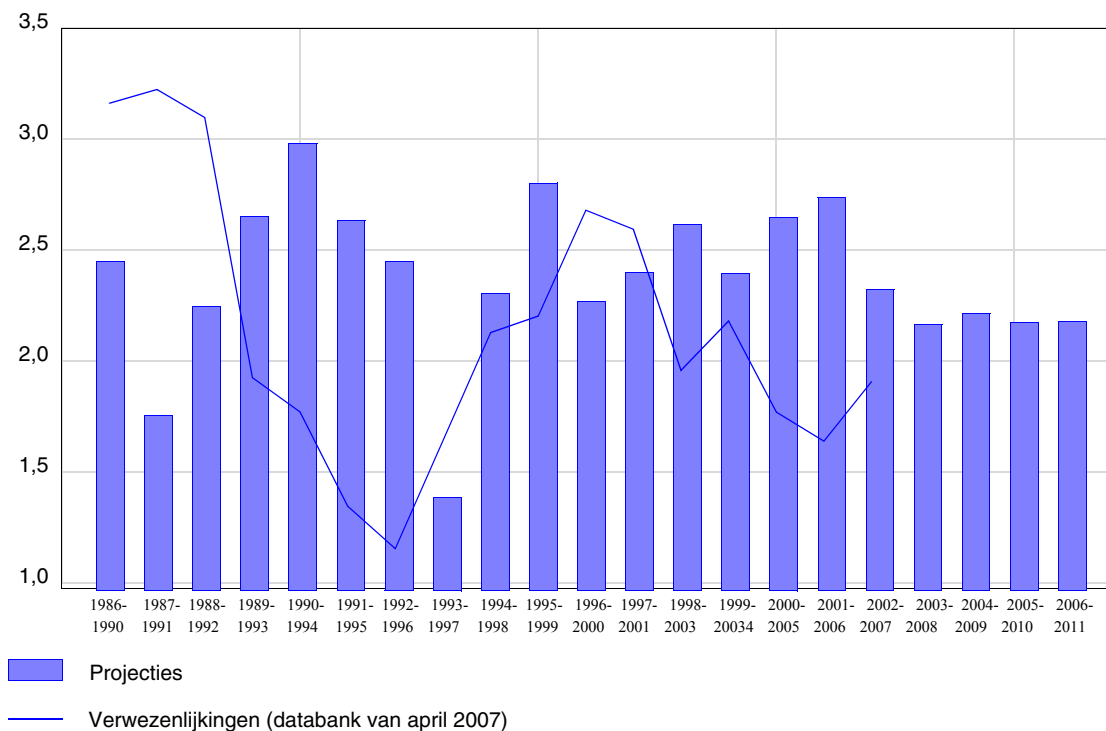

Zijn de middellangetermijnvooruitzichten van het FPB te pessimistisch of te optimistisch?

De voornaamste doelstelling van de middellangetermijnvooruitzichten van het Federaal Planbureau is niet zozeer het maken van de best mogelijke voorspelling van alle macro-economische variabelen, maar veeleer het maken van een projectie van de onderliggende trends die in het verleden werden waargenomen, en dat bij ongewijzigd beleid. De globale samenhang van het scenario en de voorgestelde analyses zijn waarschijnlijk de belangrijkste criteria om over de kwaliteit van de vooruitzichten te oordelen. Niettemin is het interessant om na te gaan of de projecties niet *systematisch* een te optimistisch of te pessimistisch beeld geven van de toekomstige macro-economische omgeving. Vanuit statistisch oogpunt komt het erop neer de eigenschappen van de projectiefouten te analyseren. In het bijzonder moet worden nagegaan of de fouten al dan niet statistisch verschillend zijn van nul. Op een beperkte steekproef (zoals het geval is bij de economische vooruitzichten) mogen de fouten elkaar inderdaad niet perfect opheffen zonder dat er sprake kan zijn van een systematische vertekening. In de volgende analyse bespreken we enkel de verschillen tussen de geprojecteerde en gerealiseerde groeivoeten van het bbp^a. De steekproef start om technische redenen met de vooruitzichten van juli 1986 (periode 1986-1990) en eindigt met de vooruitzichten van april 2002 (de periode 2002-2007). De latere edities kunnen nog niet worden geëvalueerd. Figuur 4 vergelijkt de gemiddelde jaarlijkse geprojecteerde en gerealiseerde groei van het bbp op basis van de beschikbare gegevens en ramingen in april 2007.

FIGUUR 4 - Geprojecteerde en gerealiseerde groei van het bbp
(jaarlijks gemiddelde in %)

Over de volledige steekproef werd de gemiddelde bbp-groei met 0,2 procentpunt overschat (of een geraamde trendmatige groei van 2,4 % tegenover een gerealiseerde groei van 2,2 %). De hypothese dat er geen optimistische vertekening is, kan echter niet worden verworpen. Vanuit statistisch oogpunt blijft de gemiddelde fout dus voldoende dicht bij nul om niet als significant te worden beschouwd. Uit een analyse van de fouten blijkt dat ongeveer de helft van de gemiddelde fouten kan worden verklaard door een te optimistische projectie van de internationale handel.

a. Voor een vollediger en meer gedetailleerd onderzoek, zie WP 08-07 van het FPB.

B. De componenten van de economische groei

1. Algemeen overzicht

De economische groei zou in de periode 2007-2012 gemiddeld 2,1 % bedragen, d.i. 0,4 procentpunt hoger dan in de periode 2001-2006, maar 0,6 procentpunt lager dan in de periode 1996-2000 (zie tabel 4). Gezien de groei van de internationale handel, zou de uitvoer een belangrijke groeimotor zijn in de periode 2007-2012. Rekening houdend met de bijdrage van de invoer, zou de netto-uitvoer de groei stimuleren met 0,2 procentpunt (net zoals in de periode 2001-2006). De binnenlandse bestedingen zouden een grotere bijdrage leveren tot de groei in de projectieperiode dan in de periode 2001-2006 (1,9 procentpunt tegenover 1,6 procentpunt). De particuliere consumptie zou iets dynamischer zijn als gevolg van de gunstige evolutie van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (met name door de toename van de werkgelegenheid, de stijging van de lonen op het einde van de projectieperiode, de maatregelen uit het Generatiepact, ...). De bijdrage van de bedrijfsinvesteringen tot de economische groei zou ook licht stijgen door de toename van de bedrijfsrendabiliteit en de blijvend gunstige afzetvooruitzichten. Ten slotte zou ook de bijdrage van de overheidsbestedingen (consumptie en investeringen) toenemen.

TABEL 4 - Bijdragen tot de bbp-groei
(jaargemiddelden in procentpunt)

	1996-2000	2001-2006	2007-2012
Binnenlandse bestedingen ^a	2,5	1,6	1,9
- Particuliere consumptie	1,2	0,7	0,9
- Overheidsconsumptie	0,4	0,4	0,5
- Investerings in woningen	0,1	0,1	0,1
- Bedrijfsinvesteringen ^b	0,7	0,3	0,4
- Overheidsinvesteringen	0,1	0,0	0,1
Netto-uitvoer	0,3	0,2	0,2
- Uitvoer	4,2	2,4	5,4
- Invoer	-3,9	-2,2	-5,2
Totaal (bbp-groei)	2,7	1,7	2,1

a. Inclusief voorraadvorming.

b. Exclusief de investeringen van bepaalde overheidsbedrijven die opgenomen zijn in de overheidsinvesteringen.

2. De buitenlandse handel

In 2006 is de groei van de uitvoer licht versneld, maar het verlies aan marktaandeel kon niet worden terugschroefd

In 2006 kende de wereldhandel een sterke groei (9,2 %). In zijn kielzog bereikte de groei van de potentiële uitvoermarkten voor België 8,7 %. In jaargemiddelde is de euro overigens zeer licht geapprecieerd ten opzichte van de Amerikaanse dollar. In die context nam de Belgische uitvoer met 3,7 % toe. De uitvoer steeg sneller dan in 2005 (2,8 %), maar er werd wel een groter verlies aan marktaandeel opgetekend dan in 2005 (5 procentpunt tegenover 3,6 procentpunt, zie figuur 5).

Die groei van 3,7 % in 2006 verhult echter twee duidelijk verschillende evoluties die plaatsvonden in de loop van het jaar. De groei van de Belgische uitvoer was bijzonder zwak in de eerste helft van 2006¹, maar kende een duidelijke opleving in de tweede jaarhelft, wat resulteerde in een gunstig startpunt (positief overloopeffect) voor 2007 (zie hieronder).

De invoer werd gestimuleerd door de sterke finale vraag en steeg ongeveer even snel (3,8 %) dan de uitvoer. De netto-uitvoer leverde daardoor een nulbijdrage tot de groei in 2006 (tijdens de periode 2000-2005 bedroeg de bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei gemiddeld +0,2 procentpunt).

In 2006 stegen de invoerprijzen² in hetzelfde tempo als de uitvoerprijzen (4,2 %). Daardoor stabiliseerde de ruilvoet zich, na drie opeenvolgende jaren van ruilvoetverlies. Dat was hoofdzakelijk het gevolg van de tragere stijging van de energieprijzen en de appreciatie van de euro.

Door die stabilisering van de ruilvoet kon de sinds 2003 aanhoudende daling van het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland worden beperkt. Terwijl het lopend overschot tegenover het buitenland in 2002 nog 5 % van het bbp bedroeg, is het sindsdien voortdurend gedaald tot 2,5 % van het bbp in 2005 en tot 2,4 % van het bbp in 2006 (zie afdeling C).

In 2007 zou de uitvoer sterk toenemen

In 2007 zou zowel de groei van de wereldhandel als de economische groei in de voornaamste geografische zones (licht) vertragen ten opzichte van 2006. Bijgevolg zouden de voor België relevante uitvoermarkten minder snel groeien (7,3 %). De euro wordt verondersteld verder te appreciëren ten opzichte van de Amerikaanse dollar, waardoor het concurrentievermogen van de exporteurs van de eurozone zou verzwakken. Die factoren zouden tot een groeivertraging van de Belgische uitvoer leiden in de loop van 2007. De duidelijke herneming van de uitvoer in de tweede helft van 2006 levert echter een gunstig startpunt (positief overloopeffect) voor 2007. Bijgevolg zou de groei van de Belgische uitvoer op jaarbasis op 6,4 % uitkomen in 2007. In tegenstelling tot 2006 zou het verlies aan marktaandeel beperkt blijven in 2007 (0,9 procentpunt).

De herneming van de finale vraag (4,2 %) zou de invoer stimuleren, die een groei van 6,4 % zou laten optekenen. De netto-uitvoer in volume zou voor het eerst sinds 2003 een positieve bijdrage (van 0,2 procentpunt) leveren tot de economische groei in 2007.

Het positieve effect van het volume van de netto-uitvoer op het overschot van de lopende verrichtingen zou worden versterkt door een duidelijke ruilvoetverbetering (+0,3 %), die vooral het gevolg is van de daling van de energieprijzen en de appreciatie van de euro in 2007. Aldus zou het overschot van de lopende verrichtingen stijgen van 2,4 % van het bbp in 2006 naar 2,7 % van het bbp in 2007.

De jaren 2008-2012 worden gekenmerkt door een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei

De periode 2008-2012 wordt gekenmerkt door een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei. Die evolutie is te danken aan een gunstige groei (gemiddeld 6,8 %) van de voor België relevante uitvoermarkten, een stabiele wisselkoers van de euro tegenover de dollar en een groei van de Belgische uurloonkosten die gelijke tred houdt met die van onze drie belangrijkste handelspartners. In die context stijgt de uitvoer gemiddeld met 5,6 % per jaar. De

1. Hij was zelfs sterk negatief in het eerste kwartaal van 2006.

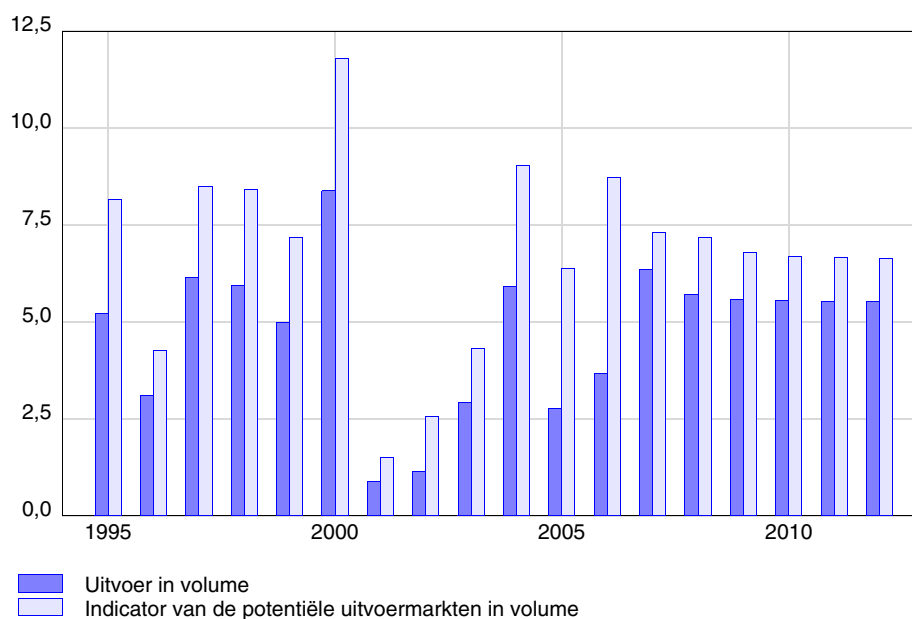
2. Op de evolutie van de invoerprijzen wordt verder ingegaan in hoofdstuk 4.

Belgische economie zou dus buitenlandse marktaandelen blijven verliezen in de toekomst.

De invoer zou in hetzelfde tempo toenemen (5,6 %) als de uitvoer onder invloed van de sterke finale vraag. Niettemin zou de netto-uitvoer een positieve bijdrage leveren tot de economische groei (gemiddeld +0,2 procentpunt in de periode 2008-2012).

Als gevolg van de veronderstelde beperkte stijging van de energieprijzen vanaf 2008 en conform de evolutie van de internationale prijzen, zouden de Belgische in- en uitvoerprijzen nagenoeg in hetzelfde tempo toenemen (gemiddeld respectievelijk met 1,2 % en 1,3 %). Bijgevolg zou de ruilvoet zich gemiddeld stabiliseren over de periode 2008-2012. Het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland, uitgedrukt in procent van het bbp, zou licht verbeteren van 2,8 % in 2008 tot 3,1 % in 2012, wat nog altijd beduidend lager is dan het niveau van 5 % in 2002.

FIGUUR 5 - Evolutie van de uitvoer van goederen en diensten en van de indicator van de potentiële uitvoermarkten (groeivoeten in procent)

3. De binnenlandse bestedingen

De groei van de binnenlandse vraag was bijzonder sterk in 2006, vooral dankzij de componenten van de privésector ...

De binnenlandse bestedingen lieten in 2006 een groei van 3,1 % optekenen en hebben zich daardoor stevig hersteld ten opzichte van 2005 (1,6 %) (zie tabel 1). De particuliere consumptie was in 2006 bijzonder dynamisch (2,4 %) in tegenstelling tot de overheidsconsumptie (0,9 %). De overheidsconsumptie hervond wel een positieve groei na een daling in 2005. De totale investeringen groeiden ongeveer even sterk als in 2005 (iets meer dan 4 %), maar de groei van de investeringen van de ondernemingen (4,4 %) en van de woningbouw (4,7 %) versnelde, terwijl de groei van de overheidsinvesteringen (0,6 %) terugviel. Ten slotte was de bijdrage van de voorraadvorming tot de groei erg groot in 2006 (0,9 procentpunt).

... en zou zich vervolgens stabiliseren rond 2 %

In 2007 zou de groei van de binnenlandse bestedingen afgeremd worden (2,2 % ten opzichte van 2006 door een lichte vertraging van de groei van de particuliere bestedingen (consumptie en investeringen), een sterk negatieve groei van de overheidsinvesteringen en een nulbijdrage van de voorraadwijzigingen tot de economische groei¹. In de periode 2008-2012 zouden de verschillende componenten van de binnenlandse bestedingen geleidelijk terugkeren naar hun trendgroei, waardoor de groei van de binnenlandse bestedingen rond 2 % zou schommelen, een gemiddelde groei die gelijk is aan die van de periode 1995-2006.

a. Consumptie van de particulieren²

In 2006 stegen de koopkracht en de particuliere consumptie sterk.

De krachtige groei van de koopkracht in 2006 leidde tot een duidelijk herstel van de particuliere consumptie. Terwijl de particuliere consumptie gemiddeld met 1 % per jaar steeg tijdens de periode 2002-2005, groeide ze in 2006 met 2,4 %.

De koopkracht van de particulieren³ groeide vorig jaar met 2,5 % wat een aanzienlijke versnelling was ten opzichte van 2005 (0,9 %) en nog meer ten opzichte van de periode 2002-2004, toen de koopkracht gemiddeld met 0,3 % per jaar daalde. Verschillende elementen lagen aan de basis van die sterke koopkrachttoename.

De belangrijkste component van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren⁴, namelijk het looninkomen in reële termen, groeide veel sterker dan in de loop van de voorbije jaren (1,6 % in 2006 tegenover gemiddeld 0,9 % voor de periode 2002-2005). Enerzijds werden tal van arbeidsplaatsen gecreëerd in het kielzog van de sterke economische activiteit, waardoor de loonmassa is toegenomen. Anderzijds werd de stijging van de gezondheidsindex (1,8 %) – die aan de basis van de loonindexering ligt – in 2006 voor het eerst sinds 2002 niet overtroffen door de stijging van de nationale index der consumptieprijzen (1,8 %)⁵.

Bovendien leidde de laatste fase van de belastinghervorming van 2001⁶ tot een daling met 2,4 % (in reële termen) van de opbrengsten uit de personenbelasting.

Ten slotte steeg het gemengd inkomen, met als belangrijkste component het inkomen van de zelfstandigen, met 2,4 % in reële termen, terwijl het aantal zelfstandigen met 1,2 % toenam.

In 2006 nam de koopkracht iets meer toe dan de particuliere consumptie, waardoor de spaarquote van de particulieren⁷ zeer licht toenam (zie figuur 6). Het niveau van 2006 (13,3 %) ligt beduidend onder dat van 1995 (20 %).

-
1. Vanaf 2007 zou de impact van de voorraadwijzigingen op de groei neutraal zijn.
  2. Huishoudens en izw's ten behoeve van huishoudens.
  3. De koopkracht in de macro-economische betekenis van het woord, namelijk het reëel beschikbaar inkomen van alle particulieren samen.
  4. Een gedetailleerde analyse van de evolutie van de verschillende soorten inkomens wordt in afdeling C van dit hoofdstuk voorgesteld.
  5. Tussen 2003 en 2005 heeft die minder snelle groei van de gezondheidsindex ook een invloed gehad op de overige componenten van het inkomen die op basis van de gezondheidsindex zijn geïndexeerd (de sociale uitkeringen en de huurinkomsten). Bovendien tastte de hogere inflatie de overige (niet-geïndexeerde) componenten van het inkomen aan in reële termen.
  6. In termen van incohiering (het gaat om de inkomens van 2004).
  7. Het sparen van de particulieren in procent van hun beschikbaar inkomen.

Hoewel het positieve effect van de belastinghervorming wegvalt, blijft de groei van de koopkracht sterk in 2007.

In 2007 zou de groei van de gezondheidsindex iets hoger zijn dan die van de nationale index der consumptieprijzen (zie hoofdstuk 4). Dat is gunstig voor de stijging van de lonen en de sociale uitkeringen in reële termen. Vermits de werkgelegenheid altijd met enige vertraging reageert op de evolutie van de economische activiteit, zou het aantal nieuwe jobs dat in 2007 wordt gecreëerd, nog iets hoger liggen dan in 2006. Bijgevolg zouden de lonen van de werknemers (in reële termen) iets sterker toenemen (1,8 %) dan in 2006.

De groei van het gemengd inkomen zou vertragen in vergelijking met 2006, maar toch krachtig blijven (2 %).

2007 wordt ook gekenmerkt door een significante stijging van het netto-inkomen uit vermogen van de particulieren (2,1 %) als gevolg van de toename van de rentevoeten.

Al die factoren ondersteunen nog meer dan in 2006 de groei van de koopkracht. Dat effect wordt echter meer dan gecompenseerd doordat er geen bijkomende impact van de belastinghervorming meer is op de personenbelasting (die laatste stijgt in reële termen met 2 % in 2007, terwijl er in 2006 een daling van 2,4 % werd opgetekend) en doordat de toename van de sociale bijdragen betaald door de particulieren versnelde (+2 % in 2007).

In totaal zou de koopkrachttoename van particulieren dus stevig blijven in 2007 (2 %), maar toch licht verzwakken ten opzichte van 2006. Daardoor zou de groei van de particuliere consumptie 2 % bedragen en zou de spaarquote zich stabiliseren op 13,3 %.

In 2008 vertraagt de groei van de particuliere consumptie tijdelijk.

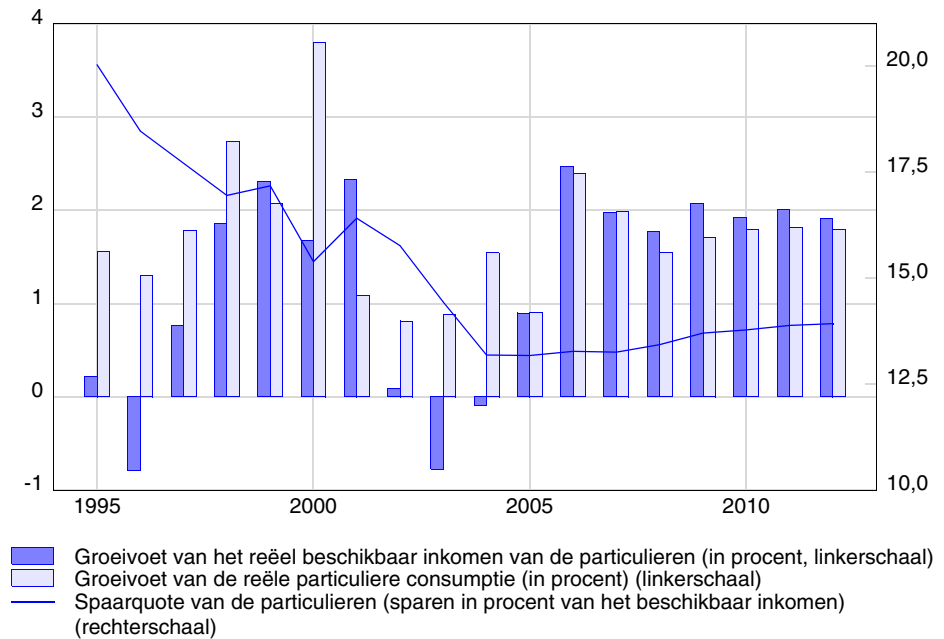
In 2008 zou de particuliere consumptie slechts met 1,5 % stijgen. Die vertraging is vooral toe te schrijven aan twee elementen. Ten eerste zou de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren iets verzwakken ten opzichte van 2007. De verklaring hiervoor ligt vooral in de versnelling van de inkomstenbelastingen betaald door de gezinnen en in de stagnering van het gemengd inkomen. Ten tweede wordt vanaf 2008, als gevolg van een wetswijziging, de dekking van kleine risico's voor zelfstandigen gegarandeerd door de overheid, terwijl zelfstandigen daar tot 2007 zelf voor instonden. Daardoor wordt dat deel van de particuliere consumptie overgeheveld naar de overheidsconsumptie.

Vanaf 2009 nemen de koopkracht en de consumptie even snel toe

Vanaf 2009 zou het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren gemiddeld met 2 % toenemen. Die evolutie weerspiegelt enerzijds de geleidelijke inwerking-treding van het Generatiepact en anderzijds de sterkere groei van de lonen¹. Bovendien blijft de bijdrage van het gezinsinkomen uit vermogen tot de groei van hun beschikbaar inkomen hoog, vooral als gevolg van de hogere rentevoeten. Binnen een context van aanhoudend gematigde inflatie (1,9 % gemiddeld) en een - weliswaar bescheiden - daling van de werkloosheid, blijft het consumentenvertrouwen gunstig en stemmen de particulieren hun consumptie (gemiddeld 1,8 %) af op de evolutie van hun beschikbaar inkomen. De spaarquote van de particulieren zou licht stijgen tot 13,9 % in 2012.

---

1. De reële lonen leveren een positieve bijdrage van 2,1 procentpunt tot de groei van het beschikbaar inkomen die op 2 % zou uitkomen (gemiddelde over de periode 2009-2012). Hoofdstuk 5 geeft een gedetailleerde bespreking van de lonen.

FIGUUR 6 - Consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote van de particulieren

Evolutie van de structuur van de particuliere consumptie

De structuur van de binnenlandse particuliere consumptie zou geen belangrijke wijzigingen ondergaan tijdens de projectieperiode (zie tabel 5)¹. Toch zouden zich enkele verschuivingen voordoen. Als gevolg van de sterke stijging van de energieprijzen tussen 2003 en 2006², steeg het aandeel van het gezinsbudget voor verwarming, elektriciteit en transport. Terwijl energie 6,7 % van de totale uitgaven vertegenwoordigde in 2003, steeg dat aandeel tot 7,8 % in 2006. Het lijkt erop dat de particulieren op die stijgende energieprijzen gereageerd hebben door meer gebruik te maken van het openbaar vervoer (de gemiddelde jaarlijkse groei in volume van de uitgaven voor vervoer per trein, tram en metro bedroeg 3,5 % in de periode 2004-2006). In de projectieperiode zou, tegelijk met de voorziene daling van de energieprijzen in 2007 en hun matige groei daarna, het aandeel van het gezinsbudget voor energie geleidelijk dalen tot 6,9 % in 2012.

In de periode 2001-2006 nam het tabaksverbruik af met gemiddeld 4,5 % per jaar. De daling van het aandeel van tabak in de gezinsconsumptie bleef echter zeer beperkt (van 1,8 % in 2001 naar 1,6 % in 2006). De duidelijke daling van de hoeveelheid werd immers in ruime mate gecompenseerd door de veelvuldige verhogingen van de tabaksprijs, met name via accijnsverhogingen. De accijnsverhogingen voor 2007 en de verschillende overheidsmaatregelen in het kader van het uitgebreide federale antitabaksplan³ zouden moeten leiden tot een daling van het verbruik en dat tot op het einde van de projectieperiode. Het deel van het gezinsbudget dat gespenseerd wordt aan tabak zou bij ongewijzigd beleid dalen tot 1,4 % in 2012.

1. Voor meer gedetailleerde resultaten per consumptie categorie, zie statistische bijlage.
2. De gemiddelde groei van de consumptieprijzen voor energie bedraagt in de periodes 2001-2006 en 2007-2012 respectievelijk 4 % en 0,9 %. Tijdens die periodes groeien de consumptieprijzen zonder energie met 2 % (zie hoofdstuk 4).
3. Het algemeen rookverbod op de werkvloer behalve in de rooklokalen is sinds 1 januari 2006 van kracht, het verbod om te roken in horecazaken waar een derde of meer van de omzet gehaald wordt uit de verkoop van maaltijden is sinds 1 januari 2007 van toepassing (zie Koninklijk Besluit van 13/12/2005 tot het verbieden van het roken in openbare plaatsen).

Het deel van het gezinsbudget dat aan noodzakelijke goederen wordt besteed, krimpt tijdens de projectieperiode. Daarmee wordt de trend van de voorbije decennia verdergezet. Het aandeel van het gezinsbudget voor voeding, drank, kleding en schoeisel evolueerde van 34,9 % in 1970 tot 19,3 % in 2005. In 2012 zou dat aandeel 18,9 % bedragen.

Omgekeerd is het deel van het gezinsbudget dat aan diensten wordt besteed, sterk toegenomen in de loop der tijd. Zo is bijvoorbeeld het aandeel van de uitgaven voor communicatiediensten bijna verdubbeld tussen 1970 en 2005 (een stijging van 1,1 % naar 2,1 % van de totale uitgaven), voor geneeskundige zorgen (eigen uitgaven) 2,5 % van het gezinsbudget in 1970 tegenover 4 % in 2005. Die trend wordt bevestigd tijdens de projectieperiode.

TABEL 5 - Structuur en groei van de particuliere consumptie

	Structuur in lopende prijzen				Gemiddelde jaarlijkse groei in volume	
	1997	2005	2007	2012	2001-2006	2007-2012
Consumptie, energie niet meegerekend	92,8	92,4	92,5	93,1	1,2	1,9
- Voeding, drank en tabak	16,9	16,0	15,8	15,6	1,3	1,5
<i>waarvan tabak</i>	1,8	1,7	1,7	1,4	-4,5	-0,8
- Kleding en schoeisel	5,6	5,0	4,8	4,7	1,5	1,7
- Huur	16,0	15,2	14,8	14,5	0,9	1,0
- Andere goederen en diensten	54,2	56,1	57,2	58,4	1,2	2,3
Energie	7,2	7,6	7,5	6,9	1,4	0,8
- Verwarming en elektriciteit	4,3	4,5	4,5	4,2	1,9	0,9
- Transport	2,9	3,2	3,0	2,7	0,6	0,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	1,2	1,8

b. Investerings

Het aandeel van de investeringen in het bbp groeit tijdens de projectieperiode

Het aandeel van de totale investeringen in het bbp neemt tijdens de projectieperiode toe van 20,1 % in 2006 tot 20,9 % in 2012. De investeringsquote van de overheid daalt tijdelijk in 2007 (het jaar na de gemeenteraadsverkiezingen), stijgt opnieuw in 2008 en stabiliseert zich in 2009 en 2010 alvorens opnieuw te stijgen op het einde van de periode in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2012. Na een stagnering in 2002-2005, herstelde het aandeel van de investeringen van de ondernemingen¹ in het bbp zich in 2006. Het zou gestaag blijven toenemen tot op het einde van de projectieperiode. De investeringsquote van de gezinnen zou zich, na een aanhoudende stijging tussen 2002-2007, stabiliseren in 2008 en vervolgens licht dalen.

Investerings van de ondernemingen: na een sterke groei in 2006 en 2007, opnieuw een gematigde stijging in de periode 2008-2012

Vorig jaar namen de investeringen van de ondernemingen in volume fors toe (4,8 %). Dat groeicijfer werd echter sterk beïnvloed door de atypische evolutie van twee componenten van de investeringen van de ondernemingen. Zo steeg de verkoop van overheidsgebouwen² aan de privésector sterk in 2006 (met 175 % in reële termen ten opzichte van 2005), wat de groei van de totale ondernemingsin-

1. Onder 'ondernemingen' dient men, behalve bij vermelding van het tegendeel, alle bedrijfstakken te verstaan behalve de bedrijfstakken 'Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen', 'Onderwijs' en 'Particuliere huishoudens met werknemers'. Dit concept stemt overeen met onze definitie van 'Marktbedrijfstakken'.
2. In de nationale boekhouding wordt de verkoop van overheidsgebouwen geboekt als een desinvestering van de overheid en als een bijkomende investering voor de ondernemingen.

vesteringen opwaarts beïnvloedde. De sterke daling van de investeringen in de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' (-87 % in reële termen ten opzichte van 2005)¹ oefende daarentegen een neerwaartse invloed uit. Als die twee elementen uit de totale investeringen van de ondernemingen gefilterd worden, dan bedraagt de groei in 2006 5,7 %.

Verskillende elementen verklaren de sterke stijging van de investeringen van de ondernemingen in 2006. Ten eerste was het aandeel van de investeringen van de ondernemingen in het bbp bijzonder klein in 2005 (13,8 %, tegenover 15,1 % in 2001). Bovendien waren de vooruitzichten inzake afzetmarkten gunstig, gelet op de sterke economische activiteit. Ten slotte, heeft de rendabiliteit van de ondernemingen zich het laatste jaar duidelijk hersteld, gegeven de aanhoudende loonmatiging en de relatief sterke productiviteitswinst (+1,6 % in 2006). De eigen financieringscapaciteit van de ondernemingen is daardoor toegenomen. De externe financieringsvoorwaarden voor investeringsprojecten zijn relatief aantrekkelijk gebleven ondanks de hogere rentevoeten.

Voor 2007 wordt er een iets minder sterke groei van de binnenlandse en buitenlandse afzetmarkten verwacht. Bovendien zouden de rentevoeten verder blijven stijgen. Toch zou de rendabiliteit van de ondernemingen verbeteren. De ondernemingen profiteren in 2007 immers van de daling van de energieprijzen, en in het kielzog van die daling, profiteren zij ook van de ruilvoetverbetering. Bovendien blijft de stijging van de reële loonkosten per uur duidelijk onder de groei van de arbeidsproductiviteit. In die context zou de groei van de totale investeringen van de ondernemingen 3,9 % bedragen².

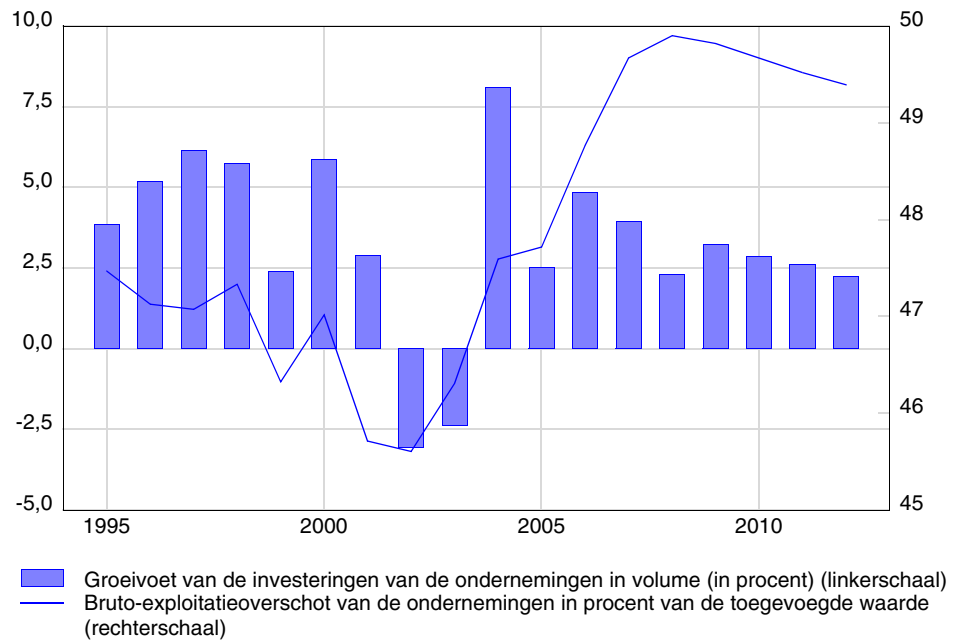
In 2008 zou de groei van de totale investeringen van de ondernemingen 2,3 % bedragen. Hij zou minder toenemen als gevolg van de veel kleinere verkoop van overheidsgebouwen in 2008 (ten opzichte van 2007). De verkoop van overheidsgebouwen niet meegerekend, zouden de investeringen van de ondernemingen met 3,8 % toenemen.

De periode 2009-2012 wordt gekenmerkt door een meer trendmatige groei van de investeringen van de ondernemingen (gemiddelde groei van 2,7 % per jaar voor de periode 2009-2012). Die groei, die iets minder sterk is dan in het begin van de projectieperiode, kan vooral verklaard worden door de, weliswaar trage, maar continue stijging van de rentevoeten. De vraagvooruitzichten - zowel binnenlands als buitenlands - zouden een stabiele groei kennen in de loop van die periode. De rendabiliteit van de ondernemingen blijft op een hoog niveau omdat de stijging van de reële loonkosten per uur niet hoger zou zijn dan de groei van de arbeidsproductiviteit.

-
1. In 2004 en 2005 deden enkele maritieme ondernemingen een uitzonderlijke aankoop van schepen. Na een groei van 467 % in 2004, daalden de investeringen in de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' (uitgedrukt in volume) met 12 % in 2005 en met 87 % in 2006. Er dient opgemerkt te worden dat die uitzonderlijke aankoop van schepen in 2004 volgde op een fiscale hervorming in 2002 die maritiem vervoer onder Belgische vlag aantrekkelijker maakte. Die aankopen hadden geen impact op de economische groei omdat het om invoer ging.
  2. Er dient opgemerkt te worden dat die stijging bijna identiek is aan de stijging van de totale investeringen van de ondernemingen, zonder de verkoop van overheidsgebouwen en zonder investeringen van de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' (4 %). Het bedrag aan verkochte overheidsgebouwen aan de privésector in 2007 ligt slechts iets hoger dan in 2006. Bovendien wordt er verondersteld dat de investeringen van de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' hun trendmatige groeitempo hervinden vanaf 2007.

Doordat de investeringen van de ondernemingen gedurende de projectieperiode gemiddeld sterker zouden stijgen dan het bbp, vormen zij een belangrijke motor voor de economische groei. Zij zouden 0,4 procentpunt bijdragen tot de gemiddelde bbp-groei van 2,1 %. De investeringsquote van de ondernemingen¹ stijgt van 14,1 % in 2006 tot 14,8 % in 2012. Dat blijft evenwel onder het percentage van 2001 (15,1 %), dat voorafging aan de twee jaren van negatieve groei van de investeringen van de ondernemingen (zie figuur 7).

FIGUUR 7 - Evolutie van de investeringen van de ondernemingen en hun rendabiliteit

Na een sterke groei in 2003-2007, vertraagt de groei van de investeringen in woongebouwen

In de periode 2003-2006 kenden de investeringen in woongebouwen een bijzonder sterke groei (gemiddeld 5,1 % in volume, met een piek van 9 % in 2004). Die sterke groei gedurende vier jaar op rij is toe te schrijven aan de historisch lage hypothecaire rentevoeten. Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren heeft die groei daarentegen afgeremd (behalve in 2006). De koopkrachttoename lag beduidend onder de historische trend (gemiddeld 0,6 % in de periode 2003-2006 en zelfs een nulgroei in de periode 2003-2005).

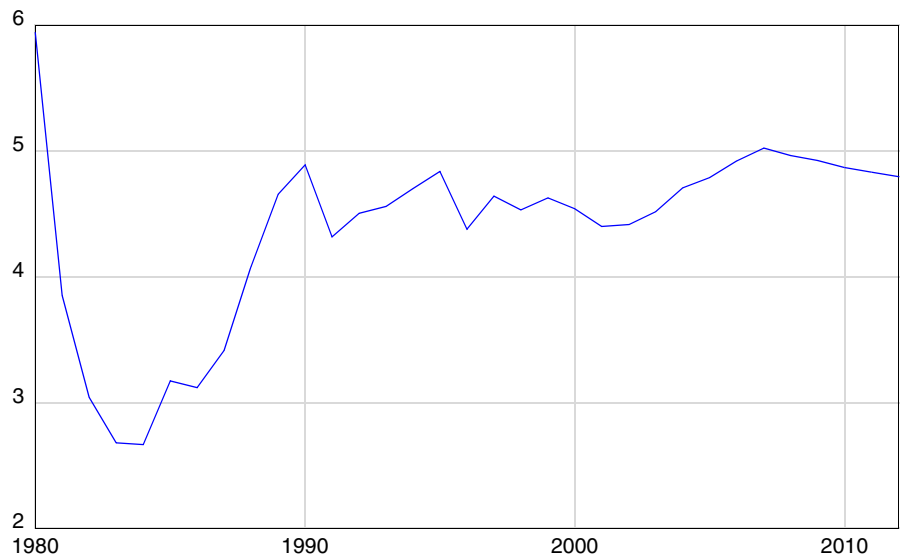
In 2007 zou de reële groei van de investeringen in woongebouwen stevig blijven (3,6 %). Toch zou ze iets aan kracht inboeten ten opzichte van 2006 (4,7 %) door de hogere hypothecaire rente en een iets minder snelle stijging van de koopkracht.

In de periode 2008-2012 zou de groei van de investeringen in woningen afgeremd worden (gemiddelde jaarlijkse groei van 1,1 %), vooral door de geleidelijke stijging van de financieringskosten (hypothecaire rente). Hierdoor wordt een pauze ingelast na vijf opeenvolgende jaren van stevige groei, die beduidend boven de historische trend lag. De groei van de investeringen van de gezinnen zou in volume dus kleiner zijn dan die van het bbp in de periode 2008-2012, wat tot uiting

1. Investeringsquote van de ondernemingen in procent van het bbp.

komt in een daling van de investeringen in woningen in procent van het bbp (zie figuur 8).

FIGUUR 8 - Investerings in woningen
(in procent van het bbp)

Overheidsinvesteringen

In 2006 dreven de lokale overheden hun investeringen¹ op in het vooruitzicht van de gemeenteraadsverkiezingen van oktober. De sterke stijging in de verkoop van overheidsgebouwen² in 2006 (ten opzichte van 2005) woog echter op de groeivoet van de overheidsinvesteringen (0,6 % in volume in 2006, maar 9,6 % zonder de opbrengst uit de verkoop van overheidsgebouwen).

In 2007, het jaar na de gemeenteraadsverkiezingen, zouden de overheidsinvesteringen dalen (-9,4 %; -7,9 % zonder de verkoop van overheidsgebouwen).

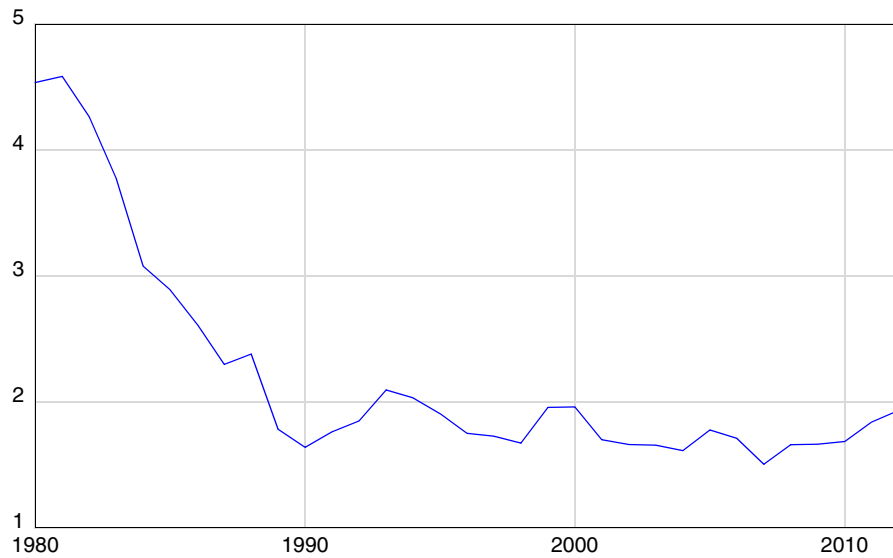
In de periode 2008-2010 wordt de groei van de overheidsinvesteringen opnieuw beïnvloed door de investeringen van de lokale overheden. De groei van de overheidsinvesteringen zonder de verkoop van overheidsgebouwen bedraagt -0,7 % voor 2008, 2,1 % voor 2009 en 3,2 % voor 2010. Enkel voor 2008 is er een sterk verschil met de groei van de totale overheidsinvesteringen (12,5 %)³.

In 2011 en 2012 ten slotte, zouden de overheidsinvesteringen weer versnellen in het vooruitzicht van de gemeenteraadsverkiezingen van 2012.

Uitgedrukt in procent van het bbp, dalen de overheidsinvesteringen tot 1,5 % in 2007 (zie figuur 9). De investeringsquote van de overheid herneemt tot 1,7 % in 2008 en stabiliseert zich op dat niveau tot 2010, om vervolgens aan te trekken tot resp. 1,8 % en 1,9 % in 2011 en 2012. De investeringsquote van de overheid blijft beduidend onder het gemiddelde van de eurozone, dat 2,4 % bedroeg in 2005.

1. In nominale termen vertegenwoordigen de lokale overheden ongeveer 50 % van de totale overheidsinvesteringen.
2. Die verkoop wordt in de nationale rekeningen geboekt als een desinvestering van de overheid en als een bijkomende investering van de ondernemingen.
3. Vanaf 2008 is nog geen specifieke verkoop van gebouwen voorzien en wordt enkel een basisbedrag in aanmerking genomen, dat veel lager ligt dan de verkoop van gebouwen in 2006-2007.

FIGUUR 9 - Overheidsinvesteringen
(in procent van het bbp)

c. Overheidsconsumptie

Na een negatieve groei in 2005 (-0,6 %), steeg de overheidsconsumptie in volume met 0,9 % in 2006. Die globale evolutie werd gedragen door de groei van de loonmassa van de overheid¹ die 1,7 % bedroeg (terwijl de werkgelegenheid bij de overheid met 0,7 % steeg). Daarentegen was de groei van de andere componenten van de overheidsconsumptie zwak of zelfs negatief: de netto-aankopen van goederen en diensten stegen met 0,3 % en de uitgaven voor gezondheidszorg² zijn gedaald t.o.v. 2005 (-0,2 %).

In 2007 zou de overheidsconsumptie in volume sneller toenemen dan in 2006 (2,3 %), ook al is de groei van de belangrijkste component, namelijk de loonmassa, zwakker (1,3 %) als gevolg van een beperktere stijging van de werkgelegenheid bij de overheid (0,3 %). Zowel de uitgaven voor gezondheidszorg als de netto-aankopen van goederen en diensten zouden sneller groeien dan vorig jaar (respectievelijk 3,9 % en 4,4 %).

In 2008 zou de groei van de overheidsconsumptie in volume versnellen tot 2,7 %, vooral onder impuls van de uitgaven voor gezondheidszorg, die met 5,3 % zouden toenemen. Die sterkere groei is toe te schrijven aan een verschuiving (van de particuliere naar de overheidsconsumptie) van de dekking van kleine risico's voor zelfstandigen, die de overheid ten laste neemt vanaf 2008.

Vanaf 2009 zou de overheidsconsumptie in volume toenemen met gemiddeld 1,9 % per jaar. De toename van de uitgaven voor gezondheidszorg zou hoger zijn dan die van de algemene evolutie, in tegenstelling tot de stijging van de loonmas-

1. Het begrip 'loonmassa' dient hier in de ruime betekenis begrepen te worden (de fictieve bijdragen worden meegerekend).
2. Het gaat meer bepaald om de sociale uitkeringen in natura die hoofdzakelijk bestaan uit uitgaven voor gezondheidszorg.

sa. Er dient opgemerkt te worden dat de werkgelegenheid bij de overheid in die periode slechts licht zou stijgen (gemiddelde jaarlijkse groei van 0,2 %).

Het aandeel van de overheidsconsumptie in het bbp stabiliseert zich in de projectieperiode: in 2005 bedraagt het 22,9 % (dat wil zeggen 2,5 procentpunt meer dan het gemiddelde van de eurozone) en in 2006 22,6 %, om vervolgens toe te nemen tot 23 % in 2009 en zich op dat niveau te stabiliseren tot in 2012. De diverse componenten van de overheidsconsumptie worden geanalyseerd in hoofdstuk 6.

4. Evolutie per bedrijfstak

Evolutie van de toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde van de marktdiensten zou krachtig blijven groeien tijdens de projectieperiode (2,5 % tegenover 2,3 % in de periode 2001-2006, zie tabel 6). Het aandeel van de marktdiensten in de totale toegevoegde waarde zou in nominale termen toenemen tot 62,5 % in 2012 (tegenover 60,5 % in 2005). Ook in volume neemt hun gewicht toe, maar in minder sterke mate (60,9 % in 2012, tegenover 59,6 % in 2005), gelet op de sterkere ontwikkeling van de prijzen in de diensten ten opzichte van de industrie.

Bij de marktdiensten zouden de bedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'vervoer en communicatie' de sterkste gemiddelde groei laten optekenen tijdens de projectieperiode (respectievelijk 3 % en 2,8 %). De activiteit van de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' zou zich krachtig blijven ontwikkelen gezien de vergrijzing van de Belgische bevolking. De groei van de bedrijfstak 'vervoer en communicatie' zou gunstig beïnvloed worden door de verdere ontwikkeling van het openbaar vervoer (in het bijzonder het GEN) en door de continue expansie van de binnenlandse bestedingen voor o.m. mobilofonie en internet. Zij worden op de voet gevolgd door de bedrijfstakken 'overige marktdiensten' (2,7 %) en 'krediet en verzekeringen' (2,5 %). Bij de marktdiensten zou enkel de bedrijfstak 'handel en horeca' een gemiddelde jaarlijkse groei optekenen (1,5 %) die lager is dan die van de totale toegevoegde waarde (2,2 %).

De verwerkende nijverheid zou in de projectieperiode sterker groeien (gemiddeld 1,7 %) dan in de periode 2001-2006 (0,5 %). Aangezien die bedrijfstakken zich over het algemeen meer richten op de buitenlandse afzetmarkten, wordt hun activiteit gestimuleerd door de sterkere groei van de uitvoer in de projectieperiode. De groei van de verwerkende nijverheid zou niettemin onder de gemiddelde groei van de totale economie liggen. De verwachte groei van de activiteit van de bedrijfstakken 'bouw' (gemiddeld 2,6 %) en 'uitrustingsgoederen' (gemiddeld 1,7 %) vloeit ook voort uit de grote vraag naar investeringsgoederen van de andere bedrijfstakken van de Belgische economie.

TABEL 6 - Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen

	Structuur in lopende prijzen			Structuur in volume			Groei in volume ^a	
	1998	2005	2012	1998	2005	2012	2001-2006	2007-2012
Landbouw	1,5	1,1	0,9	1,4	1,4	1,2	0,8	0,8
Energie	3,4	2,8	3,0	3,3	3,1	2,9	0,9	1,3
Verwerkende nijverheid	19,5	16,4	15,0	19,0	17,6	17,1	0,5	1,7
- Intermediaire goederen	7,8	7,0	6,8	7,6	7,1	6,9	0,5	1,7
- Uitrustingsgoederen	4,8	3,6	3,3	4,4	4,3	4,2	0,3	1,7
- Verbruiksgoederen	6,9	5,7	4,9	7,0	6,2	6,0	0,7	1,7
Bouw	4,8	4,9	5,2	4,8	4,9	5,2	1,9	2,6
Marktdiensten	56,8	60,5	62,5	57,3	59,6	60,9	2,3	2,5
- Vervoer en communicatie	8,2	8,4	8,5	7,9	8,2	8,6	2,5	2,8
. Vervoer per spoor	0,9	0,7	0,7	0,9	0,8	0,8	0,3	2,5
. Stads- en wegvervoer	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9	0,7	3,0
. Vervoer over water en luchtvaart	0,4	0,4	0,2	0,3	0,3	0,4	4,0	3,6
. Vervoersondersteunende activiteiten en communicatie	5,0	5,5	5,8	4,9	5,3	5,6	3,4	2,7
- Handel en horeca	13,4	14,6	15,3	13,8	13,6	13,0	2,2	1,5
- Krediet en verzekeringen	6,0	5,8	4,9	5,7	6,1	6,3	1,9	2,5
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	6,2	7,1	7,7	6,3	6,7	6,8	1,7	3,0
- Overige marktdiensten	23,1	24,6	26,2	23,7	25,1	26,2	2,6	2,7
Niet-verhandelbare diensten	14,0	14,3	13,5	14,2	13,4	12,7	0,9	1,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,7	2,2

a. Periodegemiddelden.

Evolutie van de werkgelegenheid

Door de systematisch beperktere stijging van de arbeidsproductiviteit in de marktdiensten in vergelijking met de industrie, is het aandeel van de marktdiensten nog meer gegroeid in termen van werkgelegenheid. In de periode 2001-2006, is de industriële werkgelegenheid gedaald (behalve in de bouw) en is de werkgelegenheid in de diensten gestegen (behalve bij het vervoer per spoor, het vervoer over water en luchtvaart en in de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen'). Zo daalde de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid in die periode met 66 800 personen en steeg de werkgelegenheid in de bedrijfstak 'overige marktdiensten' met 87 200 eenheden en in de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' met 55 700 eenheden. In de projectieperiode wordt die trend nog versterkt. De werkgelegenheid zou op middellange termijn verder toenemen in de diensten, met uitzondering van 'krediet en verzekeringen', en in de bouw. In de verwerkende nijverheid, de landbouw en de energiesector zou de werkgelegenheid verder afnemen. De werkgelegenheid zou opnieuw het meest toenemen in de bedrijfstakken 'overige marktdiensten' (134 000 eenheden gedurende de projectieperiode) en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (74 000 eenheden). Voor een gedetailleerde analyse van de werkgelegenheid verwijzen we naar hoofdstuk 5.

Evolutie van de arbeidsproductiviteit

De voorziene gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei per uur in de ondernemingen (1,4 %) ligt 0,1 procentpunt hoger dan in de periode 2001-2006 en 0,2 procentpunt hoger dan in de periode 1995-2000 (zie tabel 7). Die opmerkelijk stabiele groei over deelperiodes van 5 jaar verbergt echter belangrijke cyclische

jaarschommelingen. Zo steeg de productiviteit in de marktsector bijvoorbeeld met 1,6 % in 2006, na een nulgroei in 2005.

De productiviteitsgroei van de industriële bedrijfstakken is veel hoger dan die van de diensten. Hierdoor kan de industrie, die gevoeliger is voor de internationale concurrentie, de stijging van de loonkosten per eenheid product beperken. In de voorbije elf jaar was de gemiddelde stijging van de productiviteit per uur veel groter in de industriële bedrijfstakken (3 %) dan in de marktdiensten (0,4 %). De stijging is nog meer uitgesproken voor de verwerkende nijverheid (3,2 %).

Hoewel die trend zich op middellange termijn doorzet, zou het verschil tussen de industriële productiviteitsgroei (gemiddeld 2,5 % in de projectieperiode) en die van de marktdiensten (0,9 %) zich stabiliseren. De marktdiensten worden steeds meer blootgesteld aan de internationale concurrentie, wat een verklaring kan zijn voor hun stijgende productiviteitswinst die recent werd waargenomen (periode 2001-2006). Bovendien omvatten de marktdiensten erg heterogene activiteiten (zowel in termen van gevoeligheid voor internationale concurrentie als in termen van arbeidsintensiteit), wat uiteenlopende ontwikkelingen kan verbergen. Zo zou de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'¹ erg zwakke productiviteitswinsten laten optekenen. Dat zou nog meer gelden voor de bedrijfstak 'overige marktdiensten'. De bedrijfstakken 'vervoer en communicatie' en vooral 'krediet en verzekeringen' zouden daarentegen, zoals in het verleden, een grotere productiviteitsgroei kennen dan het geheel van de marktdiensten.

TABEL 7 - Evolutie van de arbeidsproductiviteit per uur in de ondernemingen
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1995-2000	2001-2006	2007-2012
Landbouw	5,3	1,6	3,4
Industrie	3,5	2,4	2,5
- waaronder verwerkende nijverheid	4,0	2,5	3,1
Marktdiensten	-0,1	0,8	0,9
- Vervoer en communicatie	2,3	2,9	1,7
- Handel en horeca	-2,0	1,5	0,9
- Krediet en verzekeringen	1,5	3,9	3,2
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	-0,3	-0,6	0,8
- Overige marktdiensten	-1,4	-0,5	0,2
Totaal	1,2	1,3	1,4

1. Voor de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' in het bijzonder, dient de raming van de productiviteitswinst met enige voorzichtigheid bepaald te worden omdat zij voortvloeit uit de toepassing van talrijke boekhoudkundige conventies die tot doel hebben de 'prijseffecten' van de 'volume-effecten' te isoleren.

C. Structuur van het nationaal inkomen en vorming van de vorderingenoverschotten

1. Structuur van het nationaal inkomen

Primair inkomen

Tijdens de periode 1995-2005 werden de primaire inkomens gekenmerkt door een sterke toename van het aandeel van de overheid en een meer beperkte stijging van het aandeel van de vennootschappen¹. Die evolutie ging gepaard met een afname van het aandeel van de particulieren². In de projectie blijft het aandeel van het particulier primair inkomen dalen, terwijl het aandeel van het vennootschapsinkomen verder zou toenemen. Het relatief belang van het primair inkomen van de overheid zou zich min of meer stabiliseren.

De afname van het aandeel van het particulier primair inkomen tussen 1995 en 2005 (verlies van 6,6 punt van het bbp) wordt verklaard door een daling van de niet-looninkomens (exploitatieoverschot, gemengd inkomen en inkomsten uit vermogen). Die inkomsten vertegenwoordigden in 1995 nog 28,5 % van het bbp (15 % voor het exploitatieoverschot en het gemengd inkomen en 13,5 % voor de inkomsten uit vermogen). In 2005 is hun aandeel echter geslonken tot 22,2 % (daling van 1,7 % van het bbp voor het exploitatieoverschot en het gemengd inkomen en van 4,6 % voor de inkomsten uit vermogen).

De daling van het aandeel van het exploitatieoverschot en van het gemengd inkomen wordt verklaard door het dalend aantal zelfstandigen (al wordt die dalende trend onderbroken sinds 2005) en de geringe stijging van hun reële inkomens per hoofd tijdens die periode. Anderzijds noteert men een daling, in nominale termen, van de inkomsten uit huur.

De daling van de inkomsten uit vermogen is gekoppeld aan de daling van de rente-inkomsten, die over een periode van 10 jaar vrijwel gehalveerd zijn (van 18,7 miljard in 1995 naar 9,8 miljard in 2005).

Het aandeel van de lonen blijft nagenoeg stabiel en daalt slechts met 0,3 % van het bbp tussen 1995 en 2005. Tijdens die periode worden echter relatief belangrijke bewegingen waargenomen. Terwijl het aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde tussen 2000 en 2002 toenam ten koste van het aandeel van het exploitatieoverschot van de bedrijven, werd in 2003 en 2004 een terugval van de loonquote en een herstel van het bruto-exploitatieoverschot van de bedrijven opgetekend (zie figuur 10).

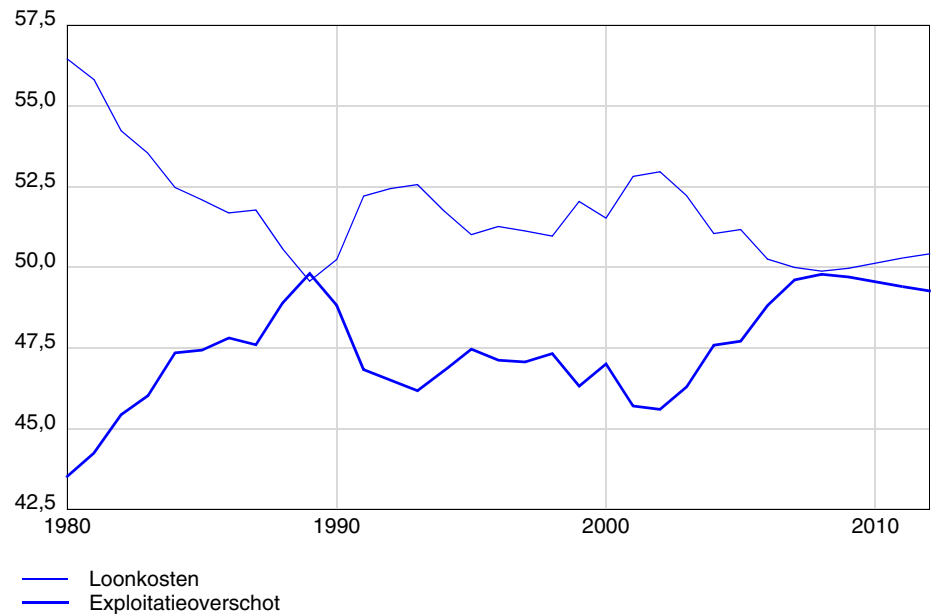
Vanaf 2006 blijft het aandeel van het primair inkomen van de particulieren verder teruglopen, maar duidelijk minder sterk dan in het verleden. Tussen 2006 en 2012 verliest het aandeel van het particulier primair inkomen nog 1,3 % van het bbp, wat grotendeels toe te schrijven is aan de inkrimping van het gemengd inkomen (het aandeel van het inkomen van de zelfstandigen blijft dalen). Het aandeel van de inkomsten uit vermogen stabiliseert zich: het daalt aanvankelijk nog licht en herneemt na 2007, om op middellange termijn op het niveau van 2005 uit te komen. Het aandeel van de lonen daalt tussen 2006 en 2008, maar herstelt zich nadien.

---

1. Geconsolideerde rekening van de financiële en niet-financiële vennootschappen.
2. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.

FIGUUR 10 - Loonmassa en exploitatieoverschot van de bedrijven
(in procent van de toegevoegde waarde van de bedrijven)

De stijging van het primair inkomen van de vennootschappen tussen 1995 en 2005 is het gevolg van de toename van hun exploitatieoverschot. Dat neemt toe met 1,5 % van het bbp, maar die stijging doet zich vooral voor tijdens de laatste jaren van de periode¹. Gedurende de periode 2006-2012 leidt de toename van het bruto exploitatieoverschot van de vennootschappen (dankzij de aanhoudende groei van de activiteit, de beheerste kostenevolutie en de ruilvoetstabilisering) tot een bijkomende stijging van het primair vennootschapsinkomen in het bbp, dat deels wordt gecompenseerd door een snellere stijging van de (negatieve) inkomsten uit vermogen. In totaal zou het aandeel van het primair vennootschapsinkomen in het bbp een maximum bereiken in 2008, waarna het licht afbrokkelt op het einde van de periode.

De stijging van het primair inkomen van de overheid over de periode 1995-2005 steunde vooral op een toename (met 0,9 % van het bbp) van het aandeel van de indirecte belastingen (minus subsidies), maar ook en vooral op de daling van de nettorentelasten (daling van 4,1 % van het bbp). Tijdens de projectieperiode zou het primair inkomen van de overheid zich min of meer stabiliseren (daling van de netto indirecte belastingen die gecompenseerd wordt door een even grote vermindering van de netto-rentelasten).

Lopende overdrachten en beschikbaar inkomen

De lopende overdrachten ontvangen door de overheid namen toe tussen 1995 en 2001 (tot 16,6 % van het bbp in 2001), maar vielen daarna terug tot slechts 14,9 % van het bbp in 2006. Vanaf 2007 zouden de overdrachten ontvangen door de overheid opnieuw toenemen.

Rekening houdend met die verschillende evoluties, zou het beschikbaar inkomen van de particulieren in bbp-termen afbrokkelen tijdens de projectieperiode, terwijl het beschikbaar inkomen van de vennootschappen aanvankelijk zou stijgen en vervolgens (na 2008) zou dalen. Het beschikbaar inkomen van de overheid zou zich geleidelijk herstellen.

1. In twee jaar tijd is het exploitatieoverschot van de vennootschappen met meer dan 9 miljard euro gestegen (een stijging van 15 %). Er zijn sterke stijgingen in de bedrijfstakken bouw en vervoer en communicatie, alsook in de overige takken van de marktdiensten.

TABEL 8 - Verdeling van het nationaal inkomen
(in procent van het bbp)

	1995	2000	2005	2007	2012
Particulieren^a					
1. Primair inkomen	80,9	77,8	74,3	73,0	73,0
. Lonen en wedden	52,3	52,0	52,0	51,1	51,5
. Bruto-exploitatietoerschoth ^b	15,0	14,5	13,3	13,2	12,6
. Inkomsten uit vermogen	13,5	11,4	8,9	8,8	8,9
2. Netto lopende overdrachten	-13,7	-14,7	-13,7	-13,0	-13,7
3. Beschikbaar inkomen	67,1	63,1	60,5	60,0	59,3
Vennootschappen^c					
1. Primair inkomen	16,1	16,8	17,1	18,4	18,3
. Bruto-exploitatietoerschoth	20,9	20,8	22,4	23,9	24,6
. Inkomsten uit vermogen	-4,7	-4,1	-5,3	-5,5	-6,2
2. Netto-lopente overdrachten	-1,8	-2,6	-2,8	-3,3	-3,4
3. Beschikbaar inkomen	14,3	14,2	14,3	15,1	15,0
Overheid					
1. Primair inkomen	4,7	7,7	9,5	9,3	9,4
. Bruto-exploitatietoerschoth	1,9	1,7	1,7	1,6	1,4
. Netto-indirecte belastingen	10,6	11,6	11,5	11,0	10,6
. Netto-rentelasten ^d	-7,8	-5,7	-3,7	-3,3	-2,6
2. Netto-lopente overdrachten	14,9	16,3	15,3	15,1	15,9
3. Beschikbaar inkomen	19,6	24,0	24,7	24,4	25,3

a. Huishoudens en izw's ten behoeve van huishoudens.

b. Inclusief het gemengd inkomen.

c. Financiële en niet-financiële vennootschappen.

d. Rentelasten minus inkomsten uit vermogen.

2. Verdeling van de besparingen en de vorderingenoverschotten

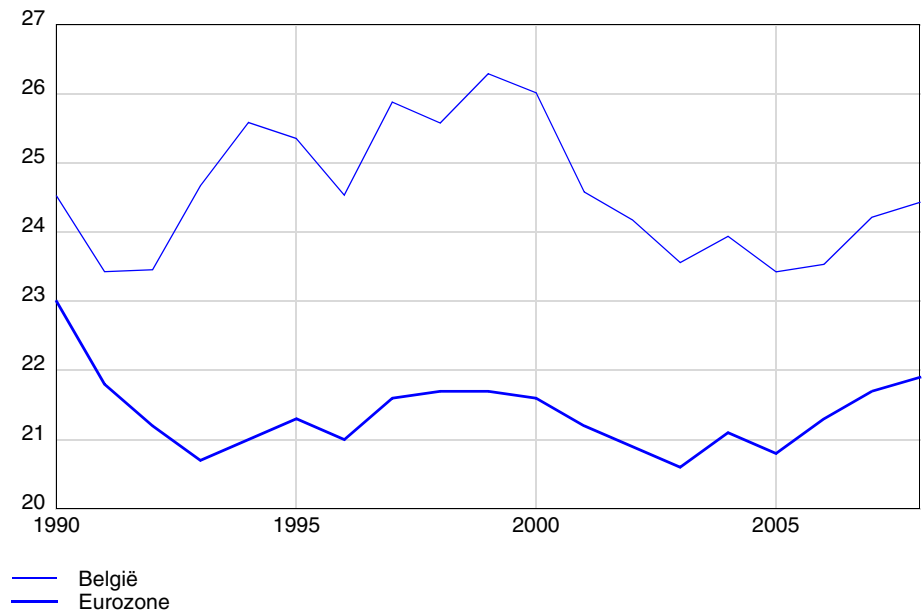
De nationale besparingen blijven hoog op het einde van de periode

De nationale spaarquote ¹ (in brutotermen) bedroeg 23,4 % in 2005, wat aanzienlijk lager is dan het gemiddelde voor de periode 1995-2004 (25 %) en, vooral, ten opzichte van 1999, toen de nationale spaarquote haar hoogste peil van de laatste vijftien jaar bereikte (26,3 %). De gestage daling sinds 2000 doet zich vooral voor bij de particulieren (daling van de spaarquote, in % van het bbp, met bijna 3 procentpunt) en, in mindere mate, bij de overheid (daling van 0,3 procentpunt tussen 1999 en 2005, maar met 0,8 procentpunt tussen 2000 en 2005). De spaarquote van de vennootschappen heeft zich daarentegen hersteld. De nationale spaarquote blijft op een hoog peil ten opzichte van het gemiddelde in de eurozone (20,7 % in 2005), maar sinds enkele jaren wordt het verschil steeds kleiner (zie figuur 11).

Tijdens de projectieperiode zou de nationale spaarquote zich geleidelijk herstellen tot 25 % in 2012.

1. Aandeel van het bruto nationaal sparen in het bbp.

FIGUUR 11 - Bruto nationaal sparen ¹
(in procent van het bbp)

Daling van de spaarquote van de particulieren tussen 2001 en 2004, lichte stijging tijdens de projectieperiode

De spaarquote van de particulieren viel in het begin van dit decennium vrij sterk terug. Tussen 2001 en 2004 daalde de spaarquote met 2,6 procentpunt van het bbp en bereikte in 2004 een historisch minimum met slechts 8 % van het bbp². In 2005 steeg de spaarquote licht tot 8,1 % en in 2006 bleef ze stabiel op dat niveau. In 2007 zou de spaarquote opnieuw dalen (8 %). Na 2007 zou de spaarquote van de particulieren licht stijgen (vooral als gevolg van een regelmatigere evolutie van hun inkomens, waaronder vooral de inkomsten uit vermogen) tot 8,3 % van het bbp in 2012.

De spaarquote van de vennootschappen is in 2001 en 2002 fors gedaald (jaren van slechte conjunctuur) maar heeft zich hersteld en in 2004 opnieuw een hoogtepunt bereikt. In 2005 daalde de quote opnieuw. Die schommelingen weerspiegelen het onregelmatige verloop van het primair vennootschapsinkomen. Tijdens de projectieperiode zou de spaarquote van de vennootschappen zich herstellen tot 2008 (stijging van de primaire inkomens) en daarna licht dalen. Op het einde van de projectieperiode zou de quote een niveau bereiken dat ruimschoots hoger ligt dan 14 % van het bbp.

De spaarquote van de overheid, die in 2003 en 2004 aanzienlijk was gedaald, zou op het einde van de projectieperiode stijgen tot 2,3 % van het bbp en daardoor 0,5 % van het bbp hoger uitkomen dan in 2005. Die evolutie zou bijdragen tot het opnieuw in evenwicht brengen van de overheidsfinanciën.

Het vorderingenoverschot van de Belgische economie herneemt tijdens de projectieperiode

Het vorderingenoverschot van de totale economie, dat gelijk is aan het nationale spaarvolume minus de kapitaalverrichtingen, is aanzienlijk gedaald sinds 2002 en bedroeg nog slechts 2,5 % van het bbp in 2005, tegenover 4,8 % in 2002. Het vorderingenoverschot daalde verder in 2006 (tot slechts 2,4 % van het bbp, het laagste cijfer sinds 15 jaar), maar zou in de projectie enigszins hernemen.

1. Observaties tot 2005; van 2006 tot 2008: Europese Commissie: 'Economic Forecasts, Autumn 2006' (voor de eurozone) en eigen vooruitzichten (voor België).
2. De particuliere spaarquote was tijdens de periode 1990-1999 steeds hoger dan 10 % van het bbp. Pas in 2000 daalde ze tot net onder 10 %.

De afbrokkeling van het vorderingenoverschot tussen 2002 en 2005 vloeide voort uit de lagere binnenlandse spaarquote (zie hierboven) en uit een stijging van de investeringsquote (nadat die laatste in 2001 en 2002 sterk was gedaald). Die afbrokkeling deed zich enkel voor bij de particulieren.

Het vorderingenoverschot van de particulieren ging sterk achteruit (daling met 2,5 procentpunt van het bbp tussen 2002 en 2005) door de sterke daling van hun spaarquote. Het vorderingenoverschot van de vennootschappen daarentegen is in het begin van dit decennium gestegen van -0,2 % van het bbp in 2000 tot 1,6 % van het bbp in 2004 (maar bedroeg slechts 0,5 % in 2005). Het vorderingenoverschot van de overheid bleef nagenoeg stabiel rond 0 % van het bbp.

De verdere afbrokkeling van het totale vorderingenoverschot in 2006 weerspiegelt de daling van het vorderingenoverschot van de privésector, waarbij de stijging van de bruto-investeringen gepaard gaat met een lichte toename van de binnenlandse spaarquote. De nieuwe toename van het vorderingenoverschot tussen 2007 en 2012 weerspiegelt vooral de stijging van de binnenlandse spaarquote. Op het einde van de projectieperiode zou het globale vorderingenoverschot (wat overeenkomt met de nettolening aan het buitenland) 3 % van het bbp bedragen. Dat blijft een vrij hoog niveau, ook al worden de recordcijfers van de jaren 90 en het begin van dit decennium niet meer gehaald.

Stijging van de investeringsquote

De investeringsquote viel tussen 2001 en 2003 sterk terug, vooral als gevolg van de lagere bedrijfsinvesteringen. In 2003 vertegenwoordigden de totale bruto-investeringen ¹ nog slechts 19,1 % van het bbp tegenover 21,8 % in 2000. Vanaf 2004 echter neemt de investeringsquote toe, om in 2005 21 % van het bbp te bereiken. Alle sectoren, maar in het bijzonder de vennootschappen, dragen bij tot dit herstel. De investeringsquote zou in 2006 opnieuw zijn gestegen (door de sterke investeringsgroei bij de vennootschappen en de particulieren). Vanaf 2007 zouden de investeringen relatief dynamisch blijven en zouden de bruto-investeringen blijven toenemen tot 21,9 % van het bbp in 2012. De investeringsquote zou niettemin ruim onder de spaarquote blijven.

TABEL 9 - Samenvatting van de verrichtingen van de institutionele sectoren
(in procent van het bbp)

	1995	2000	2005	2007	2012
1. Particulieren^a					
. Bruto beschikbaar inkomen	67,1	63,1	60,5	60,0	59,3
. Consumptie	54,1	53,9	53,1	52,7	51,6
. Brutosparen	13,6	9,8	8,1	8,0	8,3
. Bruto-investeringen	5,8	5,6	5,6	5,9	5,6
. Vorderingenoverschot	8,1	4,1	2,0	1,7	2,1
2. Vennootschappen^a					
. Bruto beschikbaar inkomen	14,3	14,2	14,3	15,1	14,9
. Brutosparen	13,7	13,6	13,6	14,4	14,3
. Bruto-investeringen	12,3	14,3	13,5	14,0	14,4
. Nettovorderingenoverschot	1,4	-0,2	0,5	1,0	0,8

1. Brutovastekapitaalvorming + voorraadvorming.

	1995	2000	2005	2007	2012
3. Overheid ^a					
. Bruto beschikbaar inkomen	19,6	24,0	24,7	24,4	25,3
. Consumptie	21,5	21,3	22,9	22,7	23,0
. Brutosparen	-1,9	2,6	1,8	1,7	2,3
. Bruto-investeringen	1,9	2,0	1,8	1,5	1,9
. Vorderingenoverschot	-4,4	0,0	0,0	0,0	0,1
4. Totaal ^a					
. Nationaal brutosparen	25,4	26,0	23,4	24,1	25,0
waarvan privésparen	27,3	23,4	21,6	22,4	22,7
. Bruto-investeringen	20,0	21,8	20,9	21,4	21,9
. Nettovorderingenoverschot	5,2	4,0	2,5	2,7	3,0

a. De kapitaaloverdrachten zijn niet opgenomen in deze tabel.

3. De rekening van het buitenland

Behoud van een aanzienlijk extern surplus ...

Het financieringsvermogen van de Belgische economie vertaalt zich in een vorderingenoverschot ten opzichte van het buitenland. Ondanks de bovenvermelde verzwakking is de nettolening van België aan het buitenland (het saldo van de lopende transacties en de kapitaaltransacties) nog steeds aanzienlijk. België presteert op dit vlak duidelijk beter dan sommige van zijn handelspartners. Ter vergelijking, de lopende rekening van de eurozone zou een tekort vertonen in 2006 en dit zou ook het geval zijn voor de EU-25.

... ondanks een sterke vermindering tussen 2003 en 2006

Het lopend overschot dat sedert het midden van de jaren 80 werd geboekt, nam aanzienlijk toe tussen 1991 en 1995, vooral als gevolg van de zwakke groei van de binnenlandse vraag. Daarna stabiliseerde het zich op een hoog niveau tot 2003. Vanaf 2003 nam het overschot echter gevoelig af: de daling bedroeg 0,5 % van het bbp in 2003, 0,9 % in 2004, 1,1 % in 2005 en 0,1 % in 2006. Op vier jaar tijd bedraagt de totale daling dus 2,6 % van het bbp. De prijsstijging van de energieproducten (en bijgevolg de hogere buitenlandse energiefactuur¹) vormt één van de belangrijkste verklaringen voor die evolutie, samen met de toename van het lopend tekort voor uitrustingsgoederen en een vermindering van het traditionele overschot voor consumptiegoederen. Terwijl de lopende rekening in 2002 nog een overschot van 13,3 miljard euro boekte, was dat in 2006 afgezwakt tot 7,5 miljard euro (of 2,4 % van het bbp).

Het kleiner lopend overschot sinds 2003 wordt ook verklaard door een daling van het saldo van de factorinkomens. De dividenden die de in België gevestigde ondernemingen betaalden aan de buitenlandse aandeelhouders stegen immers sneller dan de dividenden die de Belgische bezitters van buitenlandse aandelen inden (de netto-inkomsten uit vermogen zijn in 2005 zelfs negatief geworden). In totaal zijn de nettofactorinkomens gedaald van 2,8 % van het bbp in 2000 tot slechts 1,2 % in 2005. In 2006 zouden zij slechts 1,1 % bedragen.

Toename van het lopend overschot vanaf 2007

Vanaf 2007 zou het lopend overschot zich herstellen (2,7 % van het bbp voor dit jaar), vooral dankzij de daling van de energiefactuur (daling van 1,6 miljard eu-

1. Het tekort op de energierekening is gestegen van 6,1 miljard in 2002 naar 13,4 miljard in 2006.

ro). Het lopend overschot zou zich daarna geleidelijk stabiliseren en op middellange termijn 3,1 % van het bbp bedragen.

De kapitaalverrichtingen vertonen sinds het begin van dit decennium een licht tekort (van 0,1 tot 0,2 % van het bbp). Dat tekort zou aanhouden en op het einde van de projectieperiode ongeveer 0,1 % van het bbp bedragen¹.

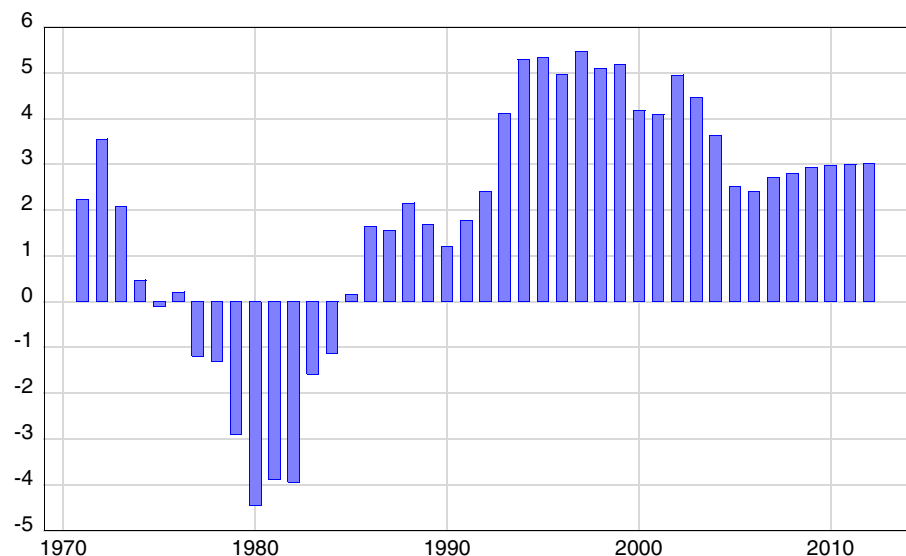
De nettolening aan het buitenland, die in 2002 nog 4,8 % van het bbp bedroeg, is in 2006 teruggevallen tot 2,4 % van het bbp. Dat is vooral het gevolg van de daling van het overschot op de lopende transacties. De lopende overschotten die België sedert twintig jaar laat optekenen, blijven de Belgische crediteurspositie verstevigen tegenover het buitenland. Volgens de laatste ramingen op basis van de financiële vermogensrekening, zijn de netto-activa van België, na een continue daling sinds 2001, in 2005 fors gestegen tot ongeveer 100 miljard euro.

Van 2007 tot 2012 zou België elk jaar lopende overschotten genereren, die vanaf 2009 3 % van het bbp bedragen. Los van de effecten i.v.m. de beurs- en wisselkoerswaarderingen, zouden die overschotten een voortdurende bron van inkomsten zijn voor de Belgische economie.

TABEL 10 - Nettolening aan het buitenland
(saldi, in procent van het bbp)

	1995	2000	2005	2007	2012
1. Lopende rekening	5,3	4,2	2,5	2,7	3,1
. Goederen en diensten	4,3	2,9	3,0	3,2	3,5
. Beloning van werknemers (netto)	1,3	1,2	1,3	1,2	1,2
. Inkomen uit vermogen (netto)	1,0	1,7	-0,1	-0,1	0,0
. Belastingen min subsidies	-0,5	-0,5	-0,3	-0,4	-0,5
. Overige lopende overdrachten	-0,7	-1,1	-1,4	-1,3	-1,2
2. Kapitaalrekening	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1
3. Nettolening aan het buitenland	5,2	4,0	2,5	2,7	3,0

FIGUUR 12 - Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland
(in procent van het bbp)

1. In 2006 was er een overschot op de kapitaalverrichtingen als gevolg van een éénmalige verrichting, nl. de verkoop van het domein van de Belgische ambassade in Tokyo.

Prijzen en kosten, rentevoeten

Gemeten aan de hand van de deflator van de consumptieprijzen, zou de Belgische inflatie onder de 2 %-grens blijven, met gemiddeld 1,9 % over de periode 2007-2012. De terugval van de inflatie op korte termijn zou zich dus over een langere periode doorzetten. De eurozone zou een soortgelijk prijsverloop kennen. De relatief beperkte inflatie op middellange termijn wordt verklaard door de beperkte groei van de binnenlandse kosten en van de invoerprijzen over die periode.

De rentevoeten zijn de laatste jaren sterk gedaald. Zowel de korte- als de langetermijnrente hebben in de loop van 2005 een historisch dieptepunt bereikt. Sindsdien stegen de rentevoeten opnieuw en de opwaartse trend in de langetermijnrente zou zich tijdens de projectieperiode verder doorzetten. De nominale lange rente zou in 2012 4,5 % (gemiddeld 4,4 % voor de periode 2007-2012) bereiken. De korte rente zou dan 3,7 % (gemiddeld 3,8 % voor de periode 2007-2012) bedragen. Met een inflatie die onder de 2 %-grens blijft, zouden de Belgische reële rentevoeten gemiddeld 1,9 % (korte rente) en 2,5 % (lange rente) bedragen. Dat is heel wat lager dan in het begin van de jaren negentig (gemiddeld meer dan 6 % voor zowel de korte als de lange rente).

Prijzen en kosten, rentevoeten

	1981-2006	2001-2006	2007-2012
Prijzen en kosten (gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)			
Consumptieprijzen	2,8	2,1	1,9
Deflator van het bbp	2,9	2,0	2,0
Loonkosten per eenheid product	2,3	1,3	1,7
Invoerprijzen	2,5	1,7	1,1
Belgische rentevoeten (gemiddeld niveau)			
Langetermijnrente (10 jaar), nominaal	7,7	4,3	4,4
reëel	4,9	2,1	2,5
Kortetermijnrente (3 maanden), nominaal	6,6	2,8	3,8
reëel	3,8	0,6	1,9

A. Prijzen en kosten

Toename van de inflatie tijdens de eerste helft van het decennium

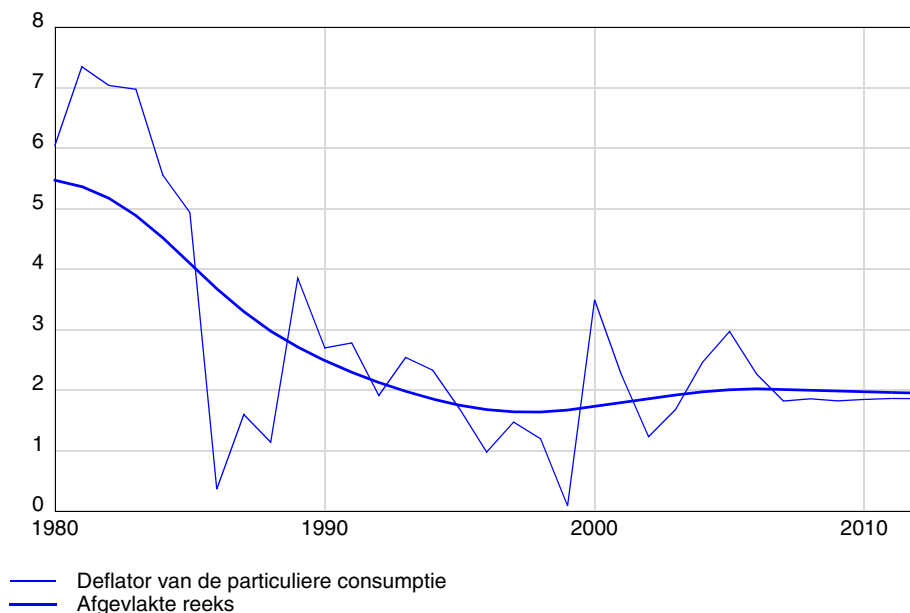
Hoewel de inflatie (gemeten aan de hand van de deflator van de particuliere consumptie) tijdens de tweede helft van de jaren negentig gemiddeld niet meer dan 1,5 % bedroeg, versnelde de toename van de prijzen tijdens de afgelopen jaren, waardoor de gemiddelde jaarlijkse prijsstijging tijdens de periode 2001-2006 boven 2 % uitkwam (zie tabel 11).

Toename van de inflatie tussen 2004 en 2006

De opflakking van de inflatie is zichtbaar vanaf 2004 (zie figuur 13) en valt grotendeels te verklaren door de sterke toename van de grondstoffenprijzen en in het bijzonder van de ruwe olieprijsen. In 2003 bedroeg de prijs van een vat ruwe olie gemiddeld 28,8 dollar. Daarna is de gemiddelde jaarlijkse olieprijs gestegen van 38,2 dollar in 2004 naar 54,4 dollar in 2005 en 65,1 dollar in 2006. Uitgedrukt in euro is de stijging minder sterk, maar wel nog aanzienlijk¹ (de wisselkoers van de euro t.o.v. de dollar heeft de invoerprijsstijging enkel in 2004 en 2006 echt kunnen matigen).

De toename van de deflator van de particuliere consumptie, die beperkt bleef tot 1,3 % in 2002 en tot 1,7 % in 2003, versnelde vanaf 2004 en bleef duidelijk boven de 2 %-grens tot 2006. Zelfs gezuiverd voor het prijsverloop van energie- en voedingsproducten (met inbegrip van tabak en dranken) versnelde de toename van de deflator: terwijl die gecorrigeerde index slechts met 1,6 % toenam in 2003, bedroeg de stijging 2,3 % in 2004, 2,1 % in 2005 en 2 % in 2006. De versnelling van de gecorrigeerde index is dus tamelijk duidelijk, maar blijft minder uitgesproken dan die van de totale index. Die versnelling weerspiegelt de geleidelijke doorsijpeling van de hogere grondstoffenprijzen (energie en andere) in de economie, binnen een context van beperkte loonkostengroei.

FIGUUR 13 - Prijzen van de particuliere consumptie
(groeivoeten in procent)

1. Uitgedrukt in euro is de ruwe olieprijs gestegen van 25,5 in 2003 tot 51,9 in 2006. De totale gemiddelde toename bedraagt dus 103 % sinds 2003 (tegenover 126 % voor de prijs in dollar).

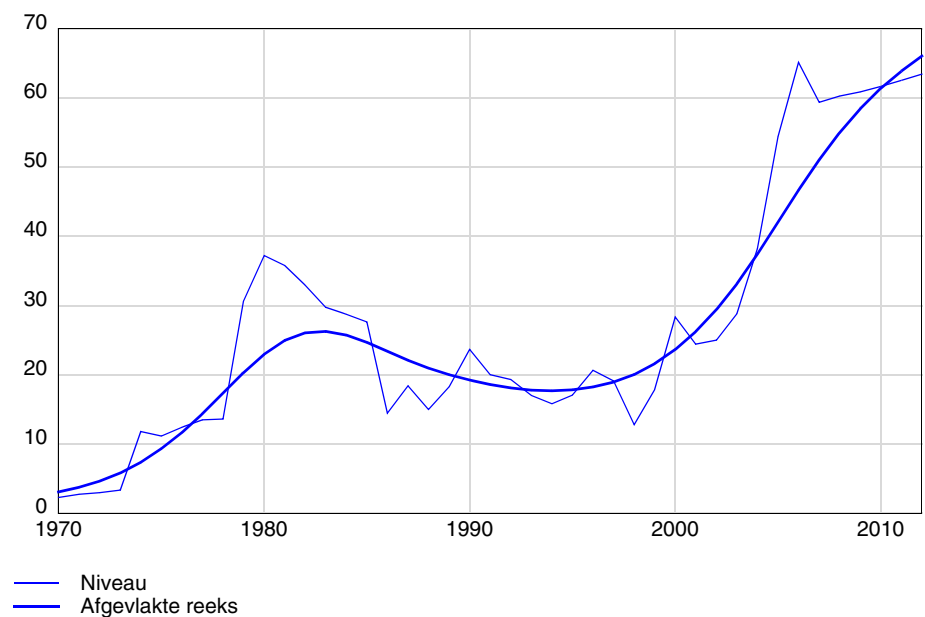
Inflatie op middellange termijn lager dan 2 %...

...dankzij een gematigde stijging van de invoerprijzen en de binnenlandse kosten

Op middellange termijn zou de toename van de deflator van de particuliere consumptie onder de 2 %-grens terechtkomen. Die grens wordt door de ECB beschouwd als verenigbaar met prijsstabiliteit. De terugval van de inflatie zou zichtbaar worden vanaf 2007. De deflator van de particuliere consumptie zou voordeel halen uit de daling van de olieprijsen die zich voordoet sinds de tweede helft van 2006 (de prijs van een vat ruwe olie die tijdens de zomer van 2006 bijna 80 dollar bedroeg, is aanzienlijk gedaald en schommelt sindsdien rond 60 dollar per vat). Na 2007 zou de binnenlandse inflatie 1,8 à 1,9 % bedragen. Gecorrigeerd voor het prijsverloop van energie- en voedingsproducten zou de inflatie ook gematigder blijven dan in het recente verleden (2004 tot 2006) en gemiddeld niet langer 1,9 % overschrijden.

De inflatie zou onder controle blijven door een matige toename van de invoerprijzen zonder energie, binnen een context van globalisering van de economie en toenemende internationale concurrentie. De impact van de internationale energieprijzen zou trouwens vrij gunstig zijn: na de daling in 2007 (waarbij de gemiddelde olieprijs niet meer dan 61 dollar zou bedragen) zou de prijs van een vat ruwe olie ongewijzigd blijven in reële termen en toenemen aan het tempo van de internationale inflatie¹. Het relatief gematigd verloop van de binnenlandse kosten (zie verder) zou de inflatie mee stabiliseren. Ten slotte zou de output gap negatief blijven tot het einde van de projectieperiode, wat de prijzen eveneens afremt.

FIGUUR 14 - Dollarprijs per vat ruwe olie
(in US dollar)

De opsplitsing per consumptiecategorie (zie tabel 11) toont aan dat de prijsstijging van de overige goederen, die bijzonder zwak was tijdens de periode 2001-2006, zou versnellen tussen 2007 en 2012. De prijsstijging van die categorie zou gemiddeld 1,8 % bedragen gedurende de projectieperiode tegen slechts 1,2 % tussen 2001 en 2006. Het prijsverloop van de categorie 'voeding-dranken-tabak'

1. Die evolutie is coherent met de olieprijs-hypothese in het middellangetermijns-scenario van de OESO (dat gebruikt werd om de internationale omgeving op te stellen – zie hoofdstuk 2).

zou gekenmerkt worden door een minder sterke stijging: de prijsstijging van die categorie bedroeg gemiddeld 2,4 % tussen 2001 en 2006 en zou tijdens de projectieperiode minder hoog zijn (met name door de beperkte belastingverhogingen, na aftrek van subsidies, die voorzien zijn). De toename van de energieprijzen zou gemiddeld op 0,9 % per jaar uitkomen tegenover 3,9 % voor de periode 2001-2006. Die zwakke groei is toe te schrijven aan de evolutie van de ruwe olieprijs, waardoor de druk op de prijzen van vloeibare en gasvormige brandstoffen vermindert. De structurele hervormingen op de gas- en elektriciteitsmarkten zouden ook de prijsontwikkeling van energieproducten beperken. Verder zou de toename van de huurprijzen licht versnellen (van 2,1 % naar 2,2 %) en zou het prijsverloop van de andere diensten er lichtjes op achteruitgaan (van 2,1 % naar 1,9 %).

TABEL 11 - Prijzen van de particuliere consumptie per categorie
(groei in procent)

	1981-2006	1981-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2006	2007-2012
Macro-economische deflator	2,8	4,2	2,2	1,5	2,1	1,9
- Voeding, dranken, tabak	2,5	4,1	0,5	1,4	2,4	2,0
- Overige goederen	2,5	4,7	1,6	0,8	1,2	1,8
- Huur	3,5	5,0	3,8	1,6	2,1	2,2
- Overige diensten	2,8	3,9	2,9	1,2	2,1	1,9
- Energie	3,3	3,2	1,1	4,7	3,9	0,9
Macro-economische deflator; voeding, dranken, tabak en energie niet meegerekend	2,9	4,3	2,8	1,2	1,9	1,9

Gematigde binnenlandse kosten

Hoewel de bijdrage van de binnenlandse kosten tot de ontwikkeling van de prijzen van de finale vraag nog gemiddeld 2,6 procentpunt bedroeg gedurende de periode 1981-1990, is de groei van de binnenlandse kosten aanzienlijk afgenomen sinds het begin van de jaren negentig. De bijdrage van de binnenlandse kosten, die in de eerste helft van de jaren negentig nog slechts 1,7 % bedroeg, viel zelfs terug tot 0,7 procentpunt in de periode 1996-2000. Tussen 2001 en 2006 steeg de bijdrage van de binnenlandse kosten tot de inflatie lichtjes tot 1,1 procentpunt. Die evolutie zou bevestigd worden in de projectieperiode (zie tabel 12).

Gematigde toename van de loonkosten in het begin van de periode, gevolgd door een versnelling

De schommelingen van de binnenlandse kosten worden in grote mate verklaard door de ontwikkeling van de loonkosten. In het verleden was er een sterke daling van de groei van de nominale uurloonkosten¹: over de periode 1996-2006 bedroeg die groei gemiddeld nog slechts 2,4 %, tegenover meer dan 6 % in de jaren tachtig. De ontwikkeling van de nominale loonkosten per eenheid product is ook gevoelig gedaald, met een stijging die beperkt bleef tot 1,1 % tussen 1996 en 2006, tegenover een toename van 3,2 % in de jaren tachtig.

In de projectieperiode zou de evolutie van de nominale uurloonkosten eerst zeer gematigd blijven met een toename die voor de jaren 2007 en 2008 samen niet hoger zou uitkomen dan 5 % (de loonkosten per eenheid product zouden jaarlijks slechts met 1,2 % stijgen). Nadien zouden de lonen sneller toenemen wat in de lijn ligt van de snellere stijging van de lonen bij onze drie belangrijkste handelspartners. De bijdrage van de loonkosten per eenheid product tot de groei van de

1. Sector van de ondernemingen.

Bijdrage van de niet-loongebonden factoren tot een stabiele inflatie

binnenlandse prijzen zou tijdens de projectieperiode 0,5 procentpunt bedragen tegenover 1 procentpunt tijdens de jaren tachtig.¹

Niet-loongebonden factoren hebben eveneens een impact op de inflatie. De bijdrage van de indirecte belastingen (na aftrek van subsidies) is geleidelijk teruggevallen van gemiddeld 0,3 procentpunt tussen 1991 en 1995 naar 0,2 procentpunt tussen 1996 en 2000 tot slechts 0,1 procentpunt tussen 2001 en 2006. Tijdens de projectieperiode zou de bijdrage van de netto indirecte belastingen tot de inflatie, rekening houdend met de beperkte voorziene verhoging van sommige indirecte belastingen (en van sommige subsidies), zich ook beperken tot gemiddeld 0,1 procentpunt per jaar.

Overigens zou de bijdrage van de winstmarges per eenheid product tot de groei van de deflator van de finale vraag gemiddeld 0,5 procentpunt per jaar bedragen tijdens de projectieperiode. Die bijdrage is vergelijkbaar met de periode 2001-2006, maar is veel kleiner dan in de jaren tachtig. Gedurende die periode was de bijdrage van de winstmarges per eenheid product tot de binnenlandse inflatie gemiddeld groter dan 1 procentpunt.

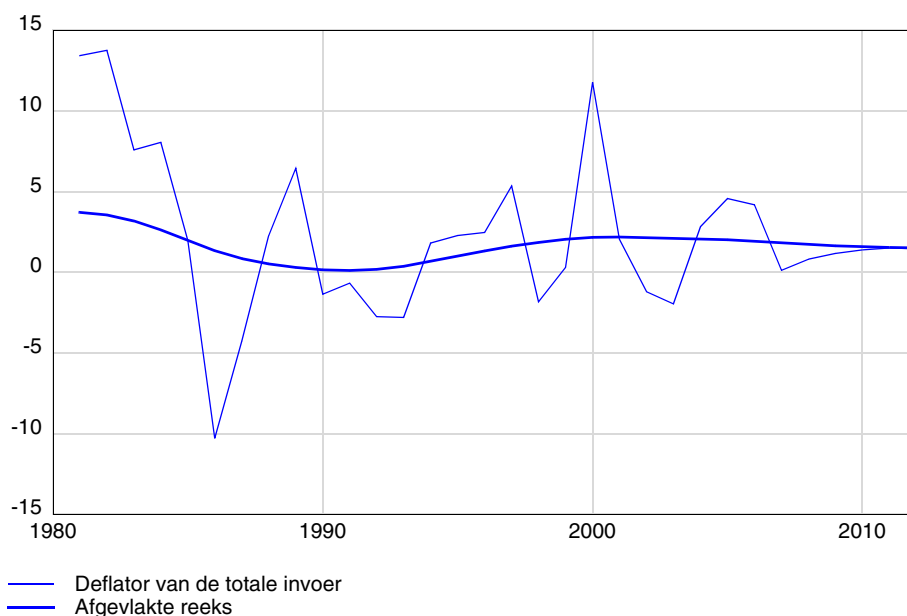
Invoerprijzen: vertraging in het begin van de periode; matige groei op middellange termijn

Na een forse stijging in 2005 en 2006, zou de groei van de invoerprijzen sterk vertragen op middellange termijn. Na een stijging van ongeveer 3 % in 2004, wat een duidelijke versnelling was ten opzichte van 2003 (meer bepaald als gevolg van de hogere internationale energieprijzen), was de stijging van de invoerprijzen nog sterker in 2005 en 2006. Die twee jaren werden gekenmerkt door een sterke stijging van zowel de energieprijzen als de overige grondstoffenprijzen.

In 2007 zou de stijging van de invoerprijzen minder uitgesproken zijn als gevolg van de lagere energieprijzen en een aanzienlijke appreciatie van de euro ten opzichte van de dollar. Nadien zouden ze een matig groeitempo aanhouden, in de veronderstelling dat de inflatie in de eurozone onder controle blijft, dat de prijzen van de energiegrondstoffen matig stijgen net zoals de prijzen van de andere grondstoffen.

Gemiddeld zouden de invoerprijzen met niet meer dan 1,1 % stijgen in de periode 2007-2012, tegenover 1,7 % in de periode 2001-2006. De bijdrage van de ingevoerde kosten tot de groei van de deflator van de finale vraag (0,5 procentpunt) zou daardoor lager liggen dan in de periode 2001-2006 (0,8 procentpunt) en is één van de belangrijkste verklarende factoren voor de matiging van de binnenlandse inflatie in de projectieperiode.

1. De evolutie en de vorming van de loonkosten worden gedetailleerd beschreven in hoofdstuk 5.

FIGUUR 15 - Invoerprijzen
(groeivoeten in %)**TABEL 12 - Binnenlandse kosten en invoerprijzen**
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent)

	1981-2006	1981-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2006	2007-2012
Nominale uurloonkosten (ondernemingen)	4,4	6,1	5,2	2,0	2,8	3,1
Nominale loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	2,3	3,2	3,4	0,8	1,3	1,7
Invoerprijzen	2,5	3,8	-0,4	3,6	1,7	1,1
Bbp-deflator	2,9	4,3	2,9	1,2	2,0	2,0
Bijdrage tot de groei van de deflator van de finale vraag (in procentpunt)						
- Binnenlandse kosten	1,7	2,6	1,7	0,7	1,1	1,0
- Loonkosten per eenheid product	0,8	1,0	1,0	0,3	0,5	0,5
- Netto indirecte belastingen	0,2	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1
- Overige kosten (= winstmarges)	0,7	1,2	0,5	0,2	0,5	0,5
- Invoerprijzen	1,0	1,5	-0,3	1,4	0,8	0,5

B. Rentevoeten

Sinds eind 2005 heeft de ECB haar basisrente stelselmatig verhoogd, waardoor het monetair beleid minder expansief is geworden. De basisrente werd geleidelijk opgetrokken van 2 % midden 2005 naar 3,5 % in december 2006. De kortetermijnrente in de eurozone (euribor) bedroeg in 2006 gemiddeld 3,1 %, d.i. een stijging van 0,9 procentpunt tegenover 2005. Rekening houdend met de inflatie in de eurozone, bedroeg de reële rente 0,9 % in 2006 (tegenover ongeveer nul in 2005). Het rendement op de Belgische driemaandscertificaten nam eveneens toe tot gemiddeld 2,9 %. In de projectieperiode zou de euribor zijn hoogste peil bereiken in 2007 (4 %) en zich op middellange termijn stabiliseren op 3,8 %. De Belgische certificatenrente zou tot nagenoeg hetzelfde niveau aantrekken. In reële termen zou

de Belgische rente toenemen van gemiddeld 0,6 % in de periode 2001-2006 tot 1,9 % in de periode 2007-2012.

Op basis van een eenvoudige versie van de Taylor-regel kan het niveau van de korte rente worden beoordeeld (zie tabel 13). Die regel bepaalt een 'optimaal' rentepeerl, waarbij de monetaire politiek als adequaat kan worden beschouwd. Het monetair beleid wordt verondersteld te reageren indien de inflatie afwijkt van de inflatiedoelstelling en indien er een verschil ontstaat tussen de potentiële output en de reële output (de output gap). Naarmate de inflatie en de economische groei bijvoorbeeld lager (hoger) liggen dan hun respectievelijke referentiewaarden, kan de korte rente worden verlaagd (verhoogd). Het 'gewenste' rentepeerl hangt evenwel af van de wegingen voor beide doelstellingen (bijv. een gelijk gewicht van 0,5) en van de hypothesen voor het evenwichtsniveau van de reële korte rente (bijv. 2 %) en de inflatiedoelstelling (bijv. 1,5 %). Gezien de vrij willekeurige waarde van die parameters, is de Taylor-regel dus veeleer indicatief.

Op basis van de gekozen parameters blijkt dat het Europese monetaire beleid in 2007 minder soepel wordt voor België (de 'optimale' reële korte rente op basis van de Taylor-regel ligt dan lichtjes onder zijn effectieve niveau). Op middellange termijn daarentegen zou het monetair beleid versoepelen en zou de reële korte rente onder zijn 'optimale' niveau komen te liggen.

TABEL 13 - Toepassing van de Taylor-regel op België

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Reële korte rente (i)	2,0	2,0	2,0	1,9	1,8	1,8
Output gap (ii)	-0,5	-0,4	-0,4	-0,3	-0,1	0,0
Inflatie (iii)	1,8	1,9	1,8	1,8	1,9	1,9
Reële korte rente volgens de Taylor-regel (iv) ^a	1,9	2,0	2,0	2,0	2,1	2,2

a. (iv) = 2 % + 0,5.(ii) + 0,5.[(iii) - 1,5]

De Europese langetermijnrente, die midden 2005 een historisch dieptepunt (nauwelijks meer dan 3 %) bereikte, bleek in de tweede helft van 2005 niet verder te dalen. De Belgische tienjaarsrente bereikte eveneens een historisch laag peil en bedroeg in dat jaar gemiddeld slechts 3,4 % (0,5 % in reële termen).¹

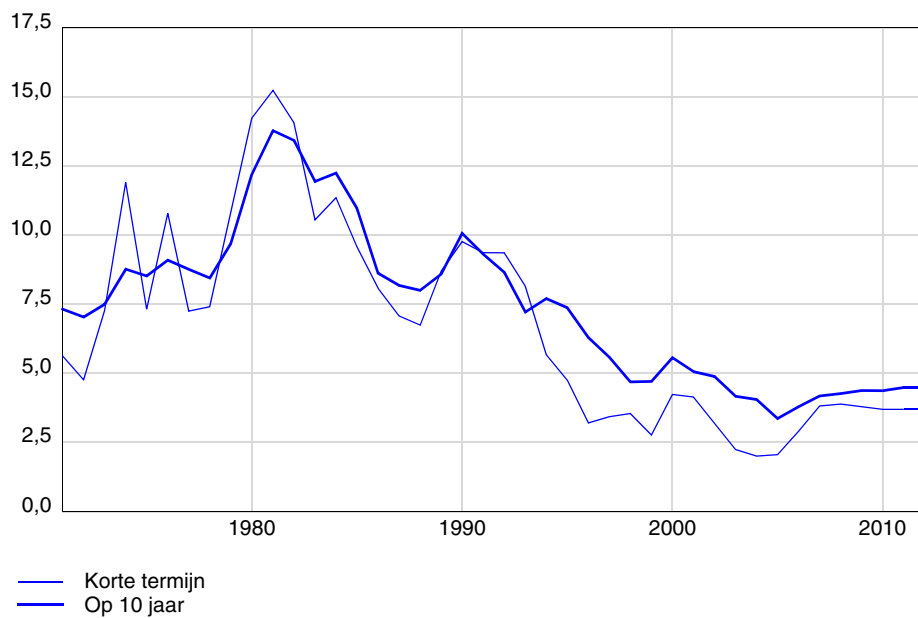
De lange rente begon in de loop van 2005 geleidelijk aan te trekken. In 2006 bedroeg de gemiddelde langetermijnrente in de eurozone 3,8 % (een stijging met iets meer dan 40 basispunten). De Belgische tienjaarsrente maakte ongeveer dezelfde beweging. De lange rente steeg ook in reële termen, maar bleef relatief laag (1,5 % voor de Belgische rente, of 80 basispunten meer dan in 2005). De lange rente in de eurozone zou blijven stijgen tot gemiddeld 4,2 % in 2007, 4,3 % in 2008, 4,4 % in 2009 en zich op middellange termijn stabiliseren op 4,5 %. De Belgische tienjaarsrente zou gelijkaardig evolueren en tegen 2012 eveneens 4,5 % bedragen. In reële termen zou de lange rente ruimschoots beneden 3 % blijven.

De bovenstaande hypothesen impliceren voor 2006 een gemiddeld verschil van 88 basispunten tussen de lange en de korte rente in België. Het verschil zou nog verkleinen in 2007 (tot minder dan 40 basispunten), waardoor de Belgische rendementscurve nagenoeg vlak wordt. Vanaf 2008 zou ze opnieuw wat steiler

1. Ter herinnering, in 1995 bedroeg de reële lange rente nog 6 % en tijdens de jaren negentig gemiddeld 5,2 %.

worden, met op middellange termijn een verschil tussen de lange en de korte rente van ongeveer 80 basispunten.¹

FIGUUR 16 - Belgische rentevoeten
(in %)

1. Gedurende de periode 2001-2006 bereikte het verschil tussen beide rendementen gemiddeld 150 basispunten.

De arbeidsmarkt

Tijdens de laatste vijf jaar nam de totale bevolking met 86 000 personen méér toe dan verwacht in de 'Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050' uit 2001. Dat komt vooral door de sterker dan verwachte toename van de inkomende migratie (72 000 personen méér dan voorzien) en in mindere mate ook door de hoger dan verwachte geboortecijfers. De sterkere immigratie verjongde tijdens die jaren bovendien de bevolking in vergelijking met de eerdere prognoses. Uit de volgende Belgische bevolkingsvooruitzichten - gepland voor begin 2008 en momenteel in de analysefase - zal moeten blijken of en in hoeverre het hier gaat om kortetermijnbewegingen van voorbijgaande aard dan wel om structurele wijzigingen die geacht worden ook op langere termijn te blijven spelen.

Steeds volgens de hypothesen uit de 'Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050' - aangepast weliswaar aan het nieuw geobserveerde uitgangspunt op 1 januari 2006 - zou op middellange termijn de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot 64 jaar) sterk in kracht afnemen; de gecumuleerde toename zou nog slechts 73 000 personen bedragen. Binnen de bevolking op arbeidsleeftijd neemt bovendien het gewicht van de oudere leeftijdsklassen sterk toe, waardoor de demografische bijdrage aan de ontwikkeling van het arbeidsaanbod in werkelijkheid negatief is gedurende de gehele periode. Dat desondanks de beroepsbevolking nog stijgt met 147 000 personen moet volledig toegeschreven worden aan de stijgende activiteitsgraden in welbepaalde bevolkingssegmenten, voornamelijk bij vrouwen vanaf 35 jaar, maar ook bij mannen in de oudere leeftijdsklassen. De pensioenhervorming en de maatregelen uit het Generatiepact ondersteunen het arbeidsaanbod bij 50-plussers, hoewel de impact van die laatste naar beneden werd herzien in vergelijking met de 'Economische vooruitzichten 2006-2011' van vorig jaar.

Volgens het loonscenario in deze vooruitzichten wordt tijdens de periode 2007-2008 de indicatieve loonnorm (gecumuleerde stijging van de loonkosten per uur met 5 %) uit het jongste interprofessioneel akkoord gerespecteerd; vervolgens stijgen de loonkosten conform de verwachte evolutie in de buurlanden. De loonevolutie wordt daarbij gekenmerkt door een oplopend profiel na 2008, wanneer de looninflatie in de buurlanden stelselmatig begint aan te wakkeren. Bovendien erodeert vanaf 2009 de bijdrage van de parafiscale en loonsubsidiemaatregelen tot de beheersing van de loonkosten. De parafiscale last op de brutolonen daalt nog licht tot en met 2008, maar die daling wordt nadien meer dan tenietgedaan door de sluipende verhoging van de werkgeversbijdragevoeten in de marktsector die het gevolg is van het forfaitair-degressief karakter van de bijdrageverminderingen. Over de gehele periode gemeten wordt de toename van de parafiscale druk weliswaar ruimschoots gecompenseerd door een nog sterkere toename van de loonsubsidievoet. Die toename vindt echter ook plaats tijdens het begin van de periode en is bovendien geconcentreerd in welbepaalde bedrijfstakken, ondanks de invoering van een algemene loonsubsidie in 2007 die voor alle ondernemingen geldt.

Gemiddeld nemen de loonkosten per uur in de sector der ondernemingen toe met 3,1 % per jaar, sneller dus dan tijdens de afgelopen zes jaar (2,75 % gemiddeld), ondanks een vergelijkbare loonindexering. Dat neemt niet weg dat op middellange termijn de loonkos-

ten per eenheid product na deflatie met de prijsindex van de toegevoegde waarde licht blijven afnemen (met 0,3 % per jaar), zodat het (gecorrigeerd) aandeel van de lonen in het nationaal inkomen verder krimpt, van 60,9 % in 2006 naar 60 % in 2012. Daardoor stijgt de heffingsbasis voor de socialezekerheidsbijdragen minder snel dan de economische activiteit.

Bij een economische groei van 2,1 % gemiddeld per jaar, zou de binnenlandse werkgelegenheid op middellange termijn toenemen met 226 000 personen (0,87 % per jaar). In de overheidsadministratie en het onderwijs komen er, in scherp contrast met de voorbije zes jaar, slechts 9 000 arbeidsplaatsen bij. Het gros van de jobcreatie gebeurt dus in de sector der ondernemingen, waar de gemiddelde arbeidsduur tendentieel licht verder daalt (-0,12 % per jaar) en de productiviteitsgroei per uur weliswaar niet langer afneemt, maar in historisch perspectief toch op een laag peil blijft (1,36 % groei per jaar gemiddeld). De banencreatie in de bouwnijverheid versnelt (15 000 banen extra) en het jobverlies in de verwerkende nijverheid vertraagt (41 000 banen minder), maar de motor achter de toename van de werkgelegenheid blijven de verhandelbare diensten (256 000 banen extra).

Weliswaar boet de werkgelegenheidsgroei geleidelijk in aan sterkte omdat enerzijds de groei van de activiteit in de sector der ondernemingen licht afzwakt en anderzijds de productiviteitsgroei - pari passu met de loonkostengroei - oploopt in de tweede helft van de projectieperiode. De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd vertraagt echter nog meer, zodat de toename van de werkgelegenheidsgraad versnelt naarmate de periode vordert. De werkgelegenheidsgraad bedroeg nog 62,2 % in 2006 en stijgt naar 64,8 % in 2012.

De werkloosheid volgens concept FPB (administratieve definitie, inclusief 'oudere werklozen') valt aanzienlijk terug op middellange termijn (met 80 000 personen) en de werkloosheidsgraad volgens concept FPB daalt van 13,9 % in 2006 naar 12 % in 2012. Die terugval gebeurt tegen een vrij egaal tempo omdat zowel de werkgelegenheidsgroei als de groei van de beroepsbevolking aan dynamiek verliest in de loop van de projectieperiode.

Het arbeidsmarktscenario in deze vooruitzichten impliceert een beduidende daling van de structurele werkloosheidsgraad volgens concept FPB. Nochtans zorgt een vergrijzend en regionaal verschillend evoluerend arbeidsaanbod voor opwaartse druk op de structurele component van de FPB-werkloosheidsgraad. Die zou dan meer dan gecounterd moeten worden door de impact van de reeds doorgevoerde hervormingen op het vlak van een actievere opvolging en begeleiding van werklozen en op het vlak van de ontmoediging van de vervroegde uittreding via het werkloosheidssysteem. Het risico dat op middellange termijn de lonen sterker zouden oplopen dan in het hier gehanteerde - en onafhankelijk van de binnenlandse context bepaalde - loonscenario is m.a.w. moeilijk evalueerbaar. Dat is des te meer het geval omdat de groei van het arbeidsaanbod in deze vooruitzichten geconditioneerd wordt door bevolkingsvooruitzichten die, in het licht van de recente observaties, als minimalistisch bestempeld kunnen worden.

A. Arbeidsaanbod

1. Bevolking

a. De bevolkingsvooruitzichten

De opmaak van nieuwe bevolkingsvooruitzichten...

De laatste bevolkingsvooruitzichten¹ die gezamenlijk door het NIS, het FPB en diverse experts, voornamelijk demografen en geografen, werden opgesteld, zijn gebaseerd op de waarnemingen tot 1 januari 2000. De hypothesen over de verschillende componenten van de loop van de bevolking (geboorten, sterften, migraties tussen arrondissementen en van en naar het buitenland) steunden daarbij op een diepgaande analyse van de waarnemingen over een lange periode in het verleden.

...vergt een diepgaande reflectie over de trends die aan de basis liggen van de geobserveerde kortetermijnevoluties...

Bij de opmaak van nieuwe bevolkingsvooruitzichten is de analysefase een omvangrijke opdracht. Voor die opdracht dient men immers op zoek te gaan naar de factoren die de waargenomen evoluties op het vlak van geboorte, sterfte en migratie verklaren. Ook moeten er keuzes worden gemaakt over de factoren die deze evoluties in de toekomst zouden kunnen beïnvloeden. Van oudsher staan de demografen weigerachtig om, zonder een dergelijke analyse, de weerslag van wijzigingen die worden waargenomen in de componenten van de loop van de bevolking, zelfs al gaat het om tijdspannes van twee of drie jaar, te integreren in de langetermijnprojecties. Een tijdspanne van meerdere jaren is nodig om de grondstromen die aan de basis liggen van de geobserveerde kortetermijnevoluties te begrijpen en aldus te bepalen of zij al dan niet een blijvend karakter hebben.

...wat gedeeltelijke updates aan de hand van de laatste bevolkingswaarnemingen niet uitsluit.

De hypothesen over de componenten van de loop van de bevolking zoals gedefinieerd tijdens de laatste oefening ten gronde – momenteel diegene die aan de basis liggen van de bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 – worden meerdere jaren behouden. Dat sluit evenwel niet uit dat de bevolkingsvooruitzichten gedeeltelijk worden geüpdatet op basis van de laatst beschikbare bevolkingswaarnemingen. Zo gaan de bevolkingsvooruitzichten die in deze oefening op middellange termijn worden gebruikt, uit van de geobserveerde bevolkingscijfers op 1 januari 2006. De update gebeurt op basis van een model dat oorspronkelijk door het NIS werd ontwikkeld, met partiële ondersteuning door het FPB; sinds twee jaar draait het model op het FPB en wordt het er verder ontwikkeld. Op die manier worden telkens minstens de afgeleide gevolgen op toekomstige geboorten, overlijdens en migraties van de tijdens de laatste jaren vastgestelde verschillen tussen bevolkingsvooruitzichten en -waarnemingen in rekening gebracht.

Niettemin was een nieuwe oefening ten gronde nodig. Die is reeds van start gegaan en groepeert zoals gewoonlijk drie types van actoren.

Thans is er echter nood aan een nieuwe oefening ten gronde gelet op bepaalde blijvende evoluties, vooral inzake vruchtbaarheid en internationale migraties. Een dergelijke oefening wordt momenteel uitgewerkt op initiatief van het FPB, in samenwerking met de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie (ADSEI, voormalig NIS) en diverse experts. De bijdrage van de ADSEI bestaat dit keer, naast de inbreng van haar expertise op specifieke punten, vooral in de mededeling van de talrijke basisgegevens die nodig zijn voor de analyse.

1. Nationaal Instituut voor de Statistiek, Federaal Planbureau, 'Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 per arrondissement', NIS, 2001.

In december 2006 werd een werkgroep opgericht die meewerkt aan de methodologie en vooral aan de definitie van de hypothesen. Hij bestaat uit de Belgische experts die het meest vertrouwd zijn met de analyse en de opmaak van bevolkingsvooruitzichten en die werkzaam zijn op universiteiten of studiecetra van de verschillende landsdelen of in de twee voornoemde instellingen, het FPB en de ADSEI.

De voorafgaande analyses hebben betrekking op de diverse factoren die een invloed kunnen uitoefenen op de componenten van de loop van de bevolking, waaronder de internationale migraties.

De analyses zullen betrekking hebben op de demografische, gezondheids- en sociaal-economische factoren die een invloed kunnen uitoefenen op de verschillende componenten van de loop van de bevolking, zoals bij de vorige oefeningen. Er zal onder meer bijzondere aandacht worden besteed aan de economische factoren die inwerken op bepaalde van die componenten, zoals de internationale migraties. We denken hier bijvoorbeeld aan het werk van Boeri en Brücker¹, dat reeds in een vroegere studie² werd gebruikt, waarin de beslissing om te migreren wordt gekoppeld aan een analyse van de verschillende levensstandaarden en werkgelegenheidsgraden tussen het land van herkomst en bestemming, aan het percentage migranten in de bevolking van het land van aankomst, aan de betrokken wetgeving en aan diverse culturele parameters zoals de taal. Het gaat met name om een verfijnde analyse van de kenmerken van de immigratie in België, die sinds een vijftal jaar opnieuw sterk toeneemt. In het bijzonder moet worden nagegaan of het fenomeen al dan niet verband houdt met de uitbreiding van de Europese Unie. De impact op korte, middellange en lange termijn kan verschillen naargelang van het antwoord³.

Een interessante gelijktijdigheid tussen de Belgische oefening en die van Eurostat.

De nieuwe Belgische bevolkingsvooruitzichten moeten begin 2008 klaar zijn. In maart 2008 zou Eurostat ook zijn nieuwe bevolkingsvooruitzichten openbaar maken. Het gelijktijdig verschijnen van die twee projectieoefeningen is interessant omdat er een interactie mogelijk wordt tussen de nationale en Europese actoren. De nationale instellingen worden immers geraadpleegd door Eurostat. Die raadpleging handelt enerzijds over de Europese methodologie die moet worden uitgewerkt, wat gebeurt in het kader van een Task Force waaraan 8 EU-lidstaten, waaronder België⁴, deelnemen. Zij handelt anderzijds over de hypothesen; daaraan werken alle EU-landen mee⁵.

b. Recente waarnemingen (2000-2005)

De vergelijking van de componenten van de loop van de bevolking tussen de waarnemingen en de laatste vooruitzichten...

Tabel 14 vergelijkt de loop van de bevolking op Belgisch niveau zoals waargenomen in de jaren 2000 tot 2005 en de bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 (BV2000-2050) die werden gepubliceerd in 2001.

Op Belgisch niveau moet geen rekening worden gehouden met interne migraties. Enkel de natuurlijke aangroei (verschil tussen geboorten en sterften) en het extern

-
1. Boeri, T., Brücker, H. et al. (2000), *'The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States'*, Berlin and Milano, 2000.
Boeri, T., Brücker, H. (2005), *'Migration, Co-ordination Failures and EU Enlargement'*, DIW Discussion paper 481, Berlin, February 2005.
  2. Simonis, D., Lambrecht, M., (2001), *'Some economic Implications of Eastern EU Enlargement for Belgium, Trade, FDI, Migrations'*, Federal Planning Bureau, Working Paper 7-01, December 2001.
  3. Zie bijvoorbeeld Heinz, F.F., en Ward-Warmedinger, M., *'Cross-border labour mobility within an enlarged EU'*, Occasional Paper n° 52, European Central Bank, October 2006 en Huber, P., *'inter-regional mobility in Europe: a note on the cross-country evidence'*, Working Paper n° 221, WIFO, May 2004.
  4. Vertegenwoordigd door het FPB.
  5. België wordt vertegenwoordigd door de ADSEI en het FPB.

migratiesaldo (verschil tussen immigraties uit het buitenland en emigraties naar het buitenland), heeft een invloed op het bevolkingsvolume van het land.

TABEL 14 - Loop van de bevolking van 2000 tot 2005 in België; waarnemingen versus BV2000-2050 (in duizenden)

Jaar	Bevolking op 1 januari	Natuurlijke loop		Externe migratiestromen gecorrigeerd voor diverse aanpassingen			Aangroei van de bevolking	Bevolking op 31 december	
		Geboorten	Sterften	Saldo	Immigraties ^a	Emigraties ^b			Saldo
Waarnemingen [1]									
2000	10239,1	114,9	104,9	10,0	70,5	56,2	14,3	24,3	10263,4
2001	10263,4	114,2	103,4	10,7	87,8	52,3	35,6	46,3	10309,7
2002	10309,7	111,2	105,6	5,6	89,5	48,9	40,5	46,1	10355,8
2003	10355,8	112,1	107,0	5,1	86,8	51,3	35,5	40,6	10396,4
2004	10396,4	115,6	101,9	13,7	91,7	55,9	35,8	49,4	10445,9
2005	10445,9	118,0	103,3	14,7	105,4	54,5	50,8	65,5	10511,4
BV2000-2050 [2]									
2000	10239,1	112,2	103,7	8,5	84,7	51,6	33,1	41,6	10280,7
2001	10280,7	112,1	103,8	8,4	94,7	52,5	42,2	50,6	10331,3
2002	10331,3	112,2	103,9	8,3	70,1	53,7	16,4	24,7	10356,0
2003	10356,0	111,5	104,0	7,5	70,1	53,6	16,4	24,0	10379,9
2004	10379,9	110,9	104,2	6,7	70,1	53,6	16,5	23,2	10403,2
2005	10403,2	110,4	104,4	6,0	70,1	53,5	16,6	22,5	10425,7
Waarnemingen min BV2000-2050 [1-2]									
2000	0,0	2,6	1,2	1,5	-14,2	4,6	-18,7	-17,3	-17,3
2001	-17,3	2,1	-0,3	2,4	-6,9	-0,2	-6,7	-4,3	-21,5
2002	-21,5	-1,0	1,8	-2,7	19,4	-4,8	24,2	21,4	-0,1
2003	-0,1	0,6	3,0	-2,4	16,7	-2,3	19,0	16,6	16,5
2004	16,5	4,7	-2,2	7,0	21,6	2,4	19,3	26,2	42,7
2005	42,7	7,6	-1,2	8,8	35,3	1,1	34,2	43,0	85,7
Totaal 2000-05	-	16,7	2,2	14,4	71,9	0,7	71,2	85,7	-

a. Externe immigratie: Inwijkingen + Wijzigingen van register + Regularisaties (hypothese BV2000-2050: 14 600 tegen eind 2000 en 24 700 extra tegen eind 2001)

b. Externe emigratie: Uitwijkingen + Herinschrijvingen - Ambtshalve schrappingen - Statistische aanpassing

...vergt een voorafgaande aanpassing van de externe migratiestatistiek voor diverse wijzigingen en administratieve correcties.

Zowel tabel 14 als - tot dusver - de vooruitzichten nemen in de externe migraties een geheel van wijzigingen en administratieve correcties op. Wijzigingen van register (de overgang van het wachtregister naar het rijksregister van de natuurlijke personen, wanneer een persoon de toestemming krijgt op het grondgebied te verblijven), worden beschouwd als een binnenkomst op het grondgebied, zelfs al verbleven die personen reeds in België, wat reeds leidde tot een geheel van economische en sociale gedragingen (al dan niet zwart werk, scholing van de kinderen, consumptie, enz.). De effectieve regularisaties, die voortvloeiën uit de wet van 22 december 1999, kunnen hetzij rechtstreeks opgenomen worden in de immigratiecijfers, hetzij via de veranderingen van register, dat laatste in het geval van personen die reeds een dossier tot toelating om op het grondgebied te verblijven hadden ingediend, maar van de operatie gebruik maken om één en ander te bespoedigen. Diverse correcties zijn te wijten aan het spoorloos verdwijnen van bepaalde personen (ambtshalve geschrapt) die men daarna soms terugvindt (heringeschreven); de statistische aanpassing heeft vergelijkbare oorzaken, zelfs al

zijn die minder duidelijk. Die verschillende correcties worden gelijkgesteld met emigraties naar het buitenland, telkens met het passende teken.

De resultaten vermeld onder de benaming BV2000-2050 vloeien voort uit de hypothesen die gedefinieerd werden bij de opmaak van die vooruitzichten.

De BV2000-2050, waarvan de ramingen op het vlak van de loop van de bevolking voor de jaren 2000 tot 2005 in de voorgaande tabel worden weergegeven, steunden op een reeks van hypothesen. We citeren hier enkel de voornaamste hypothesen op landelijk niveau. De voornaamste vruchtbaarheidsparameter, het aantal kinderen per vrouw, stijgt van 1,61 in 1999 naar 1,74 in 2050. Dat is het gevolg van een gedeeltelijke inhaalbeweging bij de vrouwen die het krijgen van kinderen hadden uitgesteld tot op latere leeftijd.

De levensverwachting, resultaat van de evolutie van de sterftekans per leeftijd, stijgt voor de mannen van 74,9 in 1999 naar 83,9 in 2050 en voor de vrouwen van 81,4 in 1999 naar 88,9 in 2050.

Het is nog te vroeg om nu al besluiten te trekken in verband met de trends inzake vruchtbaarheid en sterftecijfer.

Als men het verschil tussen de waargenomen loop van de bevolking en die voorspeld in de BV2000-2050 vergelijkt (zie onderaan tabel 14), dan ziet men dat het geboortecijfer ten opzichte van de vooruitzichten een onbestemde ontwikkeling kent, eerst hoger in 2000 en 2001, lager in 2002 en dan weer sterker in 2004 en 2005. Gemiddeld over de periode bedraagt het surplus aan geboorten t.o.v. de vooruitzichten 2,5 %. Men zal eerst de vruchtbaarheid van de opeenvolgende cohorten van vrouwen en de vruchtbaarheid per nationaliteit moeten analyseren vooraleer men van een opleving van die component kan spreken.

Zelfs al blijkt het sterftecijfer in 2004 en 2005 lager te zijn, het hogere aantal sterfgevallen in 2003 niet te na gesproken, toch lijkt het nog wat vroeg om reeds van een grotere levensverwachting dan verwacht te spreken. Een meer gedetailleerde analyse van de sterftecijfers per leeftijd en contacten met epidemiologen zouden dat punt moeten ophelderen.

Hoewel de emigratie naar het buitenland dicht bij de verwachte waarden ligt,...

In de BV2000-2050 worden de emigraties naar het buitenland geraamd aan de hand van emigratievoeten die worden toegepast op de ingezeten bevolking. De resultaten sluiten dicht aan bij de waarnemingen (gemiddeld over de zes bestudeerde jaren 53 200 geregistreerde uitwijkingen per jaar tegenover 53 100 verwacht).

...overschrijdt het aantal immigranten in België de vooruitzichten, zelfs als men rekening houdt met de spreiding in de tijd van de in 1999 goedgekeurde regularisatie.

De instroom lijkt in werkelijkheid echter groter te zijn dan geraamd. In de BV2000-2050 werd ervan uitgegaan dat zowat 39 300 regularisaties aanvaard zouden worden, waarvan 14 600 tegen eind 2000 en nog eens 24 700 tegen eind 2001, op basis van de ingediende dossiers en van de politieke intenties aangaande de snelheid van hun afhandeling op het moment waarop de vooruitzichten werden opgesteld. Los van de regularisatie-operatie, werd geraamd dat het aantal jaarlijkse immigraties iets meer dan 70 000 zou bedragen gedurende de gehele projectieperiode. De waargenomen externe immigratiestromen, duidelijk zwakker dan verwacht in 2000 en 2001, weerspiegelen de spreiding in de tijd van de afhandeling van de dossiers die ingediend werden in het kader van de regularisatie-operatie. Dat neemt niet weg dat over de geobserveerde zes jaar, van 2000 tot 2005, het aantal immigraties uit het buitenland sterker stijgt dan verwacht; het gecumuleerde surplus in vergelijking met de ramingen uit de BV2000-2050 bedraagt 71 900 personen, gemiddeld dus 12 000 personen per jaar.

Er moet bijzondere aandacht geschonken worden aan de specifieke kenmerken van die stijgende immigrantenpopulatie om er de gevolgen voor de arbeidsmarkt uit af te leiden ...

...maar ook, meer algemeen, voor de maatschappij gelet op de eventueel daaruit voortvloeiende verjonging van de bevolking.

Het groter aantal geboorten dan verwacht situeert zich vooral in Brussel en Vlaanderen wat deels een gevolg kan zijn van een grotere instroom van immigranten naar die twee gewesten.

De interne uitstroom uit Brussel is groter dan verwacht, vooral dan naar Wallonië.

De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd versnelde in het recente verleden...

Die stijging van de immigratie uit het buitenland is zeer belangrijk voor de arbeidsmarkt. Men zal het profiel van die immigranten (leeftijd, scholing, land van oorsprong, ...) aandachtig moeten bestuderen om er hun gedrag qua activiteit en werk uit af te leiden. Die toename is ook niet zonder gevolgen voor de ontwikkeling van het aantal geboorten daar de immigranten meestal jonge mensen op arbeidsleeftijd zijn.

In de jaren kort na hun inwijken dragen de migranten en hun kinderen bij tot de verjonging van de bevolking. Indien zij zich doorzet, zou de tendens naar méér immigratie een belangrijke stempel kunnen drukken op de volgende editie van de bevolkingsvooruitzichten.

Een gedetailleerde analyse per gewest van de jongste waarnemingen toont dat het opgetekende geboortesurplus ten opzichte van de BV2000-2050 vooral voelbaar is in Brussel en Vlaanderen (+2 400 en +4 300 voor het jaar 2005 alleen). In Vlaanderen zou het sterftecijfer bovendien lager liggen dan verwacht (-2 000 voor het jaar 2005 alleen), wat de natuurlijke bevolkingsgroei van dat gewest bevordert. Anderzijds ligt de immigratie uit het buitenland niet alleen hoger dan verwacht, zij concentreert zich ook meer dan verwacht in Brussel en minder dan verwacht in Wallonië. Gemiddeld voor de jaren 2001 tot 2005 was de immigratie uit het buitenland als volgt over Brussel, Vlaanderen en Wallonië verdeeld: respectievelijk 32,7 %, 41,8 % en 25,5 %. De BV2000-2050, die steunden op de waarneming van de voorafgaande jaren, voorzagen 30,6 %, 40,9 % en 28,4 %. Dat kan een gedeeltelijke verklaring zijn voor de extra geboorten, ten opzichte van de vooruitzichten, die vooral in Brussel en in mindere mate in Vlaanderen werden opgetekend.

Op regionaal niveau moet de interne migratie nog vermeld worden. De bewegingen zijn minder duidelijk en tegenstrijdig tussen het begin en het einde van de periode 2000 tot 2005, met eerst lagere en dan hogere saldo's dan verwacht. In 2005 ziet men een grotere netto-uitstroom dan verwacht vanuit Brussel naar de twee andere gewesten (-12 400 tegenover -9 600 verwacht), en een sterkere netto-instroom in Wallonië (+7 300 tegenover +4 600 verwacht). Het interne migratiesaldo van Vlaanderen benadert echter het verwachte niveau (+5 100 tegenover +5 000 verwacht).

2. Beroepsbevolking

Tijdens de voorbije zes jaar nam de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) fors toe, met 204 000 personen (gemiddeld 0,5 % per jaar). Gedeeltelijk komt dat omdat tijdens die periode de schaars bevolkte oorlogscohorten de kaap van de 65 jaar begonnen te bereiken en binnen de hoogste leeftijdsklasse van de bevolking op arbeidsleeftijd opgevolgd werden door sterker bevolkte naoorlogse cohorten. Op twee bijkomende factoren werd reeds dieper ingegaan in afdeling A1. Enerzijds werden via de regularisatie-operatie uit het begin van de jaren 2000 naar schatting 29 000 personen van 15 tot 64 jaar¹ - die weliswaar reeds in België resideerden - opgenomen in de officiële bevolkingscijfers. Anderzijds stelt men tijdens de afgelopen jaren, ook los van de regularisaties, een toename van het migratiesaldo vast. De recente observaties wijzen voornamelijk om die laatste reden op een beduidend sterkere toename van de bevolking op arbeidsleeftijd dan oorspronkelijk vooropgesteld werd in de "Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050".

1. De impact van de regularisaties op de totale bevolking wordt geraamd op 39 000 personen; zie afdeling A1.

...maar neemt snel in kracht af en wordt negatief op het einde van de periode.

Nochtans zou de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd tijdens de volgende jaren snel aan kracht verliezen. In de eerste plaats beginnen vanaf 2008 steeds sterker bevolkte generaties de pensioengerechtigde leeftijd te bereiken. In de tweede plaats zou volgens de huidige bevolkingsvooruitzichten (zie afdeling A1) het migratiesaldo terugvallen naar een peil dat beduidend lager ligt dan wat recent geobserveerd werd. De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd zou daardoor nog 0,5 % bedragen in 2007, maar slinken tot 0,1 % in 2010 en stilvallen in 2011. In 2012 begint dan een periode van afnemende bevolking op arbeidsleeftijd, die drie decennia zou aanhouden. Over de gehele projectieperiode bedraagt de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd nog slechts 73 000 personen (0,17 % groei per jaar).

TABEL 15 - Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) en beroepsbevolking FPB (15 jaar en meer)
(verschillen in duizenden)

	Bevolking op arbeidsleeftijd			Beroepsbevolking FPB		
	2000	2006	2012	2000	2006	2012
	t.o.v. 1994	t.o.v. 2000	t.o.v. 2006	t.o.v. 1994	t.o.v. 2000	t.o.v. 2006
15-24 jaar	-63	29	16	-25	-5	19
25-49 jaar	1	-24	-164	70	21	-103
50 jaar en meer	84	198	220	172	247	232
Mannen	8	98	35	65	66	39
Vrouwen	13	105	38	152	196	108
Totaal	21	204	73	218	262	147
- bijdrage demografie				38	94	-25
- bijdrage activiteitsgraden				174	137	137
- bijdrage pensioenhervorming				5	30	35

Negatieve bijdrage demografie aan evolutie arbeidsaanbod...

Bovendien schuiven de babyboomgeneraties door van leeftijdscategorieën die traditioneel het meest participeren op de arbeidsmarkt (min 164 000 personen in de groep 25-49 jaar) naar leeftijdsgroepen die traditioneel minder sterk participeren (plus 220 000 personen in de groep 50-64 jaar). Die tendens wordt trouwens minder dan in het recente verleden gecompenseerd door positieve migratiesaldo's in de groep 25-49 jaar. Houdt men rekening met die veroudering van de bevolking op arbeidsleeftijd, dan blijkt dat reeds vanaf 2007 het geheel van demografische wijzigingen negatief bijdraagt tot de evolutie van de beroepsbevolking¹. Bij gelijkblijvende activiteitsgraden per leeftijd en geslacht zou het arbeidsaanbod tijdens de projectieperiode zelfs dalen met 25 000 personen (zie 'bijdrage demografie' in de tabel 15). Tijdens de voorbije zes jaar leverden de demografische evoluties daarentegen nog een sterk positieve bijdrage aan de ontwikkeling van de beroepsbevolking (plus 94 000 personen²).

1. Beroepsbevolking in ruime zin (definitie FPB): inclusief niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen ('oudere werklozen'). De breuk die in de administratieve werkloosheidscijfers veroorzaakt werd door de opname van de PWA'ers in de cijfers vanaf oktober 2004, werd weggezuiverd. PWA'ers die een voldoende aantal uren presteren, worden dus - zoals voorheen en overeenkomstig de gangbare praktijk in de Nationale Rekeningen - in deze vooruitzichten tot de werkgelegenheid en niet tot de werkloosheid gerekend.
2. Een gedeeltelijk geflatteerde bijdrage weliswaar, omdat de regularisatie van mensen zonder papieren duidelijk een sterkere impact had op de (gemeten) bevolking dan op de (gemeten) beroepsbevolking en dus de (gemeten) activiteitsgraad drukte.

...meer dan gecompenseerd door toenemende activiteitsgraden.

Dat de beroepsbevolking desondanks toch verder toeneemt tijdens de volgende zes jaar is dus exclusief het gevolg van gedragswijzigingen, die tot uiting komen in stijgende activiteitsgraden binnen welbepaalde bevolkingssegmenten en versterkt worden door de impact van beleidsmaatregelen ter ondersteuning van het arbeidsaanbod. Bij ongewijzigde bevolking per leeftijd en geslacht zou het arbeidsaanbod tijdens de projectieperiode toenemen met 137 000 personen (zie 'bijdrage activiteitsgraden' in de tabel 15), nog zonder rekening te houden met de effecten van de pensioenhervorming. Die laatste trok de pensioenleeftijd voor vrouwen reeds op van 60 jaar naar 64 jaar en zorgt voor een gelijkschakeling met de pensioenleeftijd van mannen vanaf 2009. Op middellange termijn verstevigt die maatregel het arbeidsaanbod met nog eens 35 000 personen.

Lichte toename activiteitsgraad jongeren; stabiliteit bij mannen tussen 24 en 50 jaar.

In de jongste leeftijdsklassen (tussen 15 en 24 jaar) wordt het arbeidsaanbod ondersteund door de aantrekkelijke conjunctuur en - meer structureel - door de recente maatregelen die de wetgeving op studentenarbeid versoepelden en uitbreidden naar periodes buiten de zomervakantie. De globale activiteitsgraad bij jongeren zou licht stijgen tijdens de projectieperiode (van 42 % naar 43 %). Bij mannen in de leeftijdsklassen tussen 24 en 50 jaar is het aanbodgedrag sinds geruime tijd erg stabiel. De globale activiteitsgraad handhaaft zich er ook tijdens de volgende jaren op een traditioneel erg hoog peil (net boven 92 %).

Verdere toename activiteitsgraad mannelijke 50-plussers...

Belangrijker zijn de wijzigingen in het aanbodgedrag bij mannen in de oudere leeftijdsklassen. De globale activiteitsgraad bij mannen van 50 tot 64 jaar zit reeds sinds het midden van de jaren negentig fors in de lift; hij steeg van 59,4 % in 1993 naar 68,6 % in 2006. Die tendens werd trouwens sterk in de hand gewerkt door de maatregelen uit de tweede helft van de jaren negentig die de instroom in het brugpensioen ontmoedigden. Tijdens de volgende zes jaar zou de activiteitsgraad verder toenemen tot 71 %, mede dankzij de positieve impuls die vanaf 2008 uitgaat van de maatregelen ter ondersteuning van het arbeidsaanbod uit het Generatiepact.

...maar impact van maatregelen uit Generatiepact neerwaarts bijgesteld...

De Economische vooruitzichten 2006-2011 gaven een gedetailleerde beschrijving van die maatregelen uit het Generatiepact. Nu meer duidelijkheid bestaat over de concrete invulling van toen nog openstaande uitvoeringsbepalingen, blijkt dat de geraamde impact op het arbeidsaanbod naar beneden bijgesteld moet worden. Zo is de pensioenbonus nog enkel van toepassing op 65-plussers indien geen volledige loopbaan werd bereikt.

...met name wat de nieuwe regeling voor brugpensioenen betreft.

Bovendien werden in het jongste interprofessioneel akkoord de voorwaarden waaronder brugpensioen mogelijk blijft op 58 of op 60 jaar versoepeld, middels een uitbreiding van de gelijkgestelde periodes die in aanmerking genomen mogen worden bij de berekening van de loopbaanduur. Op basis van die nieuwe elementen zou het Pact het aantal bruggepensioneerden minder sterk terugdringen dan oorspronkelijk verwacht. Terwijl 'zonder Pact', het aantal bruggepensioneerden op middellange termijn gestegen zou zijn met 7 600 personen (voornamelijk ten gevolge van de hogere instroombasis die het gevolg is van de veroudering van de loontrekkende werkgelegenheid), zou 'met Pact' hun aantal daarentegen met 1 000 personen verminderen (van 111 100 naar 110 100). De positieve impuls aan het arbeidsaanbod vanwege de brugpensioenmaatregelen uit het Generatiepact zou op middellange termijn dus afgerond 8 600 personen bedragen, beduidend lager dan de inschatting uit de Economische Vooruitzichten 2006-2011 van vorig jaar, die nog 14 400 personen bedroeg¹.

1. Eveneens gemeten over de periode 2006-2012. De gepubliceerde cijfers in de economische vooruitzichten van vorig jaar hadden 2011 als horizon.

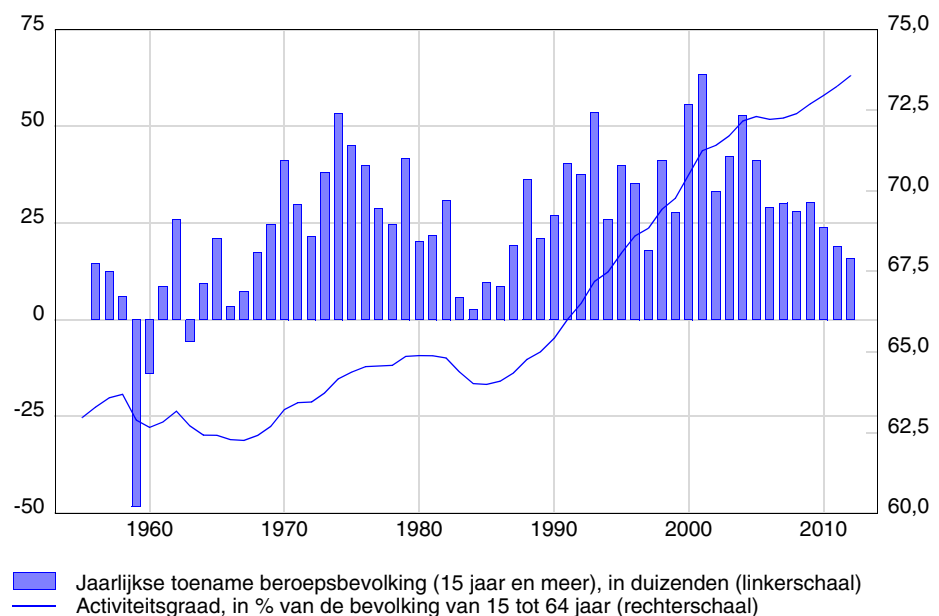
Cohorte-effect bij vrouwen blijft belangrijkste verklaring voor toename beroepsbevolking.

De sterkere participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt blijft met voorsprong de belangrijkste verklarende factor voor de verdere toename van de beroepsbevolking. Vrouwelijke bevolkingscohorten die minder sterk aanwezig waren op de arbeidsmarkt worden immers geleidelijk opgevolgd door cohorten met een actiever arbeidsmarktgedrag ('cohort-effect'). Het cohort-effect is op dit moment uitgespeeld voor de leeftijdsklasse tot en met 35 jaar, verliest dus geleidelijk aan kracht, maar speelt op middellange termijn nog volop voor de leeftijdsklassen boven 35 jaar. In de leeftijdsklasse van 25 tot 49 jaar stijgt daardoor de activiteitsgraad bij vrouwen van 83,7 % naar 85,9 %. De kloof met de mannelijke activiteitsgraad in die leeftijdsklasse slinkt daardoor tot iets meer dan zes procentpunten. Bij de 50-plussers speelt het cohort-effect nog sterker en wordt het bovendien ondersteund door de effecten van de pensioenhervorming en van de maatregelen uit het Generatiepact. De globale activiteitsgraad bij vrouwen van 50 tot 64 jaar neemt bijgevolg sterk toe tijdens de volgende zes jaar, van 48,4 % naar 55,3 %, toch nog meer dan 15 procentpunt verwijderd van de mannelijke activiteitsgraad in die klasse.

Toename beroepsbevolking geconcentreerd bij vrouwen en bij 50-plussers.

Het cohort-effect en de pensioenhervorming zorgen ervoor dat de groei van de beroepsbevolking veel sterker blijft bij vrouwen (zie tabel: plus 108 000 personen; 0,8 % groei per jaar) dan bij mannen (plus 39 000 personen; 0,2 % groei per jaar). Daarnaast zorgt het samenspel van demografische verschuivingen ten gunste van de oudere leeftijdsklassen en stijgende activiteitsgraden in diezelfde leeftijdsklassen voor een sterke toename van de beroepsbevolking van 50 jaar en meer (met 232 000 personen; 3 % groei per jaar). In de klasse 25-49 jaar weegt het cohort-effect niet op tegen de neerwaartse demografische druk, zodat de beroepsbevolking er daalt met 103 000 personen (0,5 % krimp per jaar). Het arbeidsaanbod bij jongeren (15-24 jaar) neemt toe met 19 000 personen (0,6 % groei per jaar), grotendeels omdat de bevolking stijgt in die leeftijdsklasse, maar in tweede instantie ook omwille van de licht toenemende activiteitsgraad.

FIGUUR 17 - Beroepsbevolking FPB en activiteitsgraad

De groei van de beroepsbevolking vertraagt.

Hoewel de beroepsbevolking op middellange termijn dus nog toeneemt met 147 000 personen (0,5 % gemiddeld per jaar), is die stijging duidelijk minder uitgesproken dan in het recente verleden. Tijdens het begin van de periode schommelt de jaarlijkse toename van het arbeidsaanbod nog rond de 30 000 personen (0,6 % groei per jaar), maar vanaf 2010 vertraagt die groei aanzienlijk, zodat in 2012 het jaarlijkse groeiritme uiteindelijk nog slechts half zo hoog ligt als bij het begin van de projectieperiode (toename met 16 000 personen). De globale activiteitsgraad¹ stijgt daarmee van 72,2 % naar 73,6 % gedurende de volgende zes jaar.

De globale activiteitsgraad zou gedaald zijn in 2006...

Nochtans moet vastgesteld worden dat de globale activiteitsgraad over de voorbije twee jaar samen niet gestegen is. De toename in 2005 (van 72,2 % naar 72,3 %) was al lager dan verwacht. Met de huidige informatie zou de activiteitsgraad in 2006 zelfs licht gedaald zijn - een situatie die zich sinds het midden van de jaren 80 niet meer heeft voorgedaan - en daarmee terugvallen op 72,2 %, het niveau uit 2004. Die inschatting voor 2006 is gebaseerd op quasi-observaties voor de beroepsbevolking (een voorlopige raming van de werkgelegenheid voor het afgelopen jaar plus jaarobservaties voor de administratieve werkloosheid) en - in vergelijking met de eerdere ramingen - fors opwaarts herziene cijfers voor de bevolking op arbeidsleeftijd (gebaseerd op de laatst beschikbare informatie, de bevolkingstoestand begin 2006). Omdat voor het afgelopen jaar nog geen observaties beschikbaar zijn over de verdeling per leeftijd en geslacht van de werkende bevolking, is het vooralsnog niet duidelijk aan welke bevolkingssegmenten die globale evolutie moet toegeschreven worden.

...maar meetproblemen vragen om omzichtigheid bij de interpretatie.

De globale evolutie van de activiteitsgraad voor 2006 verrast, meer nog omdat de conjunctuur stevig aantrok vorig jaar. Mogelijk kunnen meetproblemen een deel van de verklaring bieden. In de eerste plaats bestaan er twijfels over de correcte interpretatie van de werkloosheidscijfers voor 2006 (zie afdeling D hieronder). In de tweede plaats wordt de recente opwaartse herziening van de bevolkingscijfers in belangrijke mate gevoed door een sterker dan verwachte immigratie. Het moment waarop migranten worden opgenomen in de bevolkingscijfers komt echter niet noodzakelijk overeen met het moment waarop zij verschijnen in de administratieve metingen van werkgelegenheid en werkloosheid, die de basis vormen voor de raming van de beroepsbevolking (meest frappant voorbeeld: de plotse toename van de gemeten bevolking na de regularisatie-operatie aan het begin van dit decennium). Indien het trouwens gaat om personen die in de Europese administraties of andere internationale instellingen op Belgisch grondgebied werken, ontsnappen zij volledig aan de waarnemings sfeer van de administratieve werkgelegenheids cijfers. De bijramingen die hiervoor gebeuren in de Nationale Rekeningen zijn onvermijdelijk gestoeld op minder volledige informatie dan diegene die beschikbaar is voor werkgelegenheid die wél onder de Belgische sociale zekerheid ressorteert.

1. Gemeten als de totale beroepsbevolking (15 jaar en meer) t.o.v. de bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot 64 jaar).

B. Loonvorming en productiviteit in de sector der ondernemingen

1. Socialezekerheidsbijdrageverminderingen en loonsubsidies

Bijdrageverminderingen en loonsubsidies.

Het loonlastenverlagend beleid voor de sector van de ondernemingen steunt op drie pijlers: basis- en doelgroepeigen verminderingen van de wettelijke werkgeversbijdragen via de structurele maatregel, algemene en gerichte loonsubsidies via de federale fiscaliteit, de sociale zekerheid en de gewesten, en werknemersbijdrageverminderingen voor laagverloonden (zie hoofdstuk VIII, 'Belangrijkste hypothesen van de projectie' voor de ex ante bedragen).

Stijgende parafiscale last...

De parafiscale last zal op middellange termijn geleidelijk stijgen (zie hoofdstuk VIII, 'Belangrijkste hypothesen van de projectie') met 0,18 procentpunt. De impliciete werkgeversbijdragevoet stijgt als gevolg van de wettelijke bijdragevoet (plus 0,71 procentpunt). De intensievere inning van de 'CO₂-taks' op bedrijfswagens, de vervroegde inning van de werkgeversbijdragen op het vakantiegeld na de stopzetting van arbeidscontracten en de hogere belasting van 'Canada Dry' pseudobrugpensioenen enerzijds, en de verlaging van de bijdragevoeten voor de Fondsen 'Sluiting van Ondernemingen' anderzijds, hebben slechts een marginale impact op de wettelijke bijdragevoet. Veel belangrijker is dat de brutoloonvoetgroei in combinatie met het forfaitair-degressief en niet-geïndexeerd karakter van de basis- en doelgroepgebonden verminderingen de scherpte van de structurele maatregel wegneemt, met als gevolg een daling van de bijdrageverminderingvoet met 0,78 procentpunt. De stijging van de impliciete werkgeversbijdragevoet wordt gemilderd door de daling van de fictieve bijdragevoet (min 0,36 procentpunt - een gevolg van de stabilisering en zelfs afname van het aantal bruggepensioneerden), de tweede-pijler-pensioenfinanciering (min 0,12 procentpunt - louter een gevolg van verschuivingen van de economische activiteit naar bedrijfstakken met minder ontwikkelde aanvullende pensioenregelingen) en de andere extrawettelijke bijdragen (min 0,04 procentpunt). De stijging in de parafiscale last wordt tussen 2006 en 2012 overigens met 0,27 procentpunt afgeremd door de verschuiving naar minder belaste bedrijfstakken.

TABEL 16 - Werkgeversbijdragevoeten en loonsubsidievoeten in de sector van de ondernemingen incl. overheidsbedrijven (2006-2012)
(in procentpunt)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012 t.o.v. 2006
Impliciete werkgeversbijdragevoet ^a	34,16	34,10	34,08	34,27	34,33	34,37	34,34	0,18
Gemiddelde loonsubsidievoet ^b	2,02	2,41	2,62	2,58	2,53	2,48	2,43	0,42

a. Inclusief extralegale, aanvullende pensioen- en fictieve bijdragen.

b. Gefinancierd door de sociale zekerheid: Sociale Maribel, activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques, jongerenbonus non-profit; gefinancierd door de federale fiscaliteit: nacht- en ploegenarbeid, overuren, algemene subsidie, onderzoekers; gefinancierd door het Vlaamse Gewest: oudere werklozen; gefinancierd door het Waals Gewest: Prime à l'emploi.

... maar nog een sneller stijgende loonsubsidievoet

De gemiddelde loonsubsidievoet zal vooral als gevolg van de uitbreiding van de overuren-, nachtarbeid- en ploegenarbeidmaatregel, het groter gebruik van de dienstencheques en de invoering van een algemene loonsubsidie op middellange termijn stijgen met 0,42 procentpunt, waardoor de stijging van de impliciete werkgeversbijdragevoet ruimschoots wordt gecompenseerd. Tot in 2006 was er een uitgesproken asymmetrie tussen enerzijds, de algemeenheid van het bijdra-

gevoetbeleid en anderzijds, de sectorale selectiviteit van de loonsubsidies, die slechts een beperkt aantal bedrijfstakken ten goede kwamen (gezondheidszorg, industrie, huishoudelijke diensten). Met de invoering van een algemene loonsubsidie via de bedrijfsvoorheffing voor alle ondernemingen wordt dat onevenwicht sinds 2007 minder uitgesproken.

*Loonlastenverlagingen:
meer doelgroepgebonden en
meer via loonsubsidies...*

De structurele maatregel, in 2004 bedoeld als een geharmoniseerd systeem van algemene en doelgroepgebonden werkgeversbijdrageverminderingen, is niet langer een eenduidig en algemeen anker van het loonlastenverlagend beleid omdat naast de doelgroepen 'eerste aanwervingen', 'laaggeschoolde jongeren', en 'langdurig werklozen' ook expliciet leeftijdsgebonden bijdrageverminderingen worden toegekend en het gros van de nieuwe maatregelen vooral doelgroepgebonden loonsubsidies zijn.

... voor jongeren...

Sinds juli 2006 worden via de 'jongerenbonus' aan laagverdienende jongeren (tot 1 956 euro bruto per kwartaal, 19-29 jaar) in de profitsector leeftijdspecifieke forfaitaire bijkomende bijdrageverminderingen (dalend met de leeftijd van 300 naar 30 euro per kwartaal) toegekend, die cumuleerbaar zijn met andere doelgroep-supplementen. Voor de non-profit wordt vanaf 2007 ook in een jongerenbonus voorzien, niet in de vorm van werkgeversbijdrageverminderingen, maar wel via loonsubsidies. Ook het gamma loonsubsidies in de vorm van activeringsvergoedingen voor de jongeren wordt uitgebreid via de 'startbonus' en de 'stagebonus'.

... voor ouderen...

De uniforme forfaitaire bijkomende werkgeversbijdragevermindering voor de 57-plussers (400 euro per kwartaal) is sinds april 2007 vervangen door een generieuzer leeftijdsspecifiek ouderensupplement ('ouderenbonus'), met een breder toepassingsveld (50-jarigen en ouder voor zover hun brutoloon 4 000 euro per maand niet overschrijdt) en een voordeliger forfaitair supplement (stijgend met de leeftijd van 50 naar 800 euro per kwartaal). Ook het Vlaams Gewest moedigt de oudere werkgelegenheid aan met zijn subsidies voor de aanwerving van oudere werklozen (sinds 2006 - op kruissnelheid in 2007).

*... voor iedereen maar nog
meer voor andere
doelgroepen...*

Ondanks een algemene loonsubsidie voor de ondernemingen via kortingen op de door te storten bedrijfsvoorheffing (van kracht vanaf 2007, op kruissnelheid in 2008) zijn de doelgroepgebonden subsidies (ploegenwerk en overuren - sinds 2004, ongeveer verdubbeld in 2007 t.o.v. 2006¹; onderzoekers - sinds 2005) via datzelfde kanaal veel groter in omvang. Van de andere gerichte subsidies zullen vooral de dienstenchequessubsidies (als gevolg van een groter gebruik naarmate de PWA-diensten verdwijnen en informele prestaties uit de markt worden geprijsd) stijgen. De Sociale Maribelsubsidie voor de sociale sector wordt in 2007 versterkt, maar die eenmalige nominale verhoging is onvoldoende voor een blijvende ondersteuning van de werkgelegenheid (zie verder).

*... en dus niet neutraal voor
de keuze tussen laag- en
hoogverloonde arbeid of
tussen jong en oud...*

De loonlastenverlagingen zijn in het algemeen niet neutraal voor de keuze tussen laagverloonde en hoogverloonde arbeid of tussen jong en oud. Dat geldt vooral voor de werkgeversbijdrageverminderingen en in mindere mate voor de loonsubsidies.

*... in het geval van
loonsubsidies in de
dienstensector...*

Weliswaar is de algemene loonsubsidie in dezelfde mate van toepassing op alle arbeids- en leeftijdscategorieën, maar zij is niet groot genoeg om de distorties van andere loonsubsidies glad te strijken. Alleen in die bedrijfstakken (verwerkende

1. Verhoging van de loonsubsidievoet voor de betrokken brutolonen van 5,63 % in 2006 naar 10,7 % vanaf 2007.

nijverheid) waar de ploegenarbeid- en overurenmaatregelen domineren, zijn de loonsubsidies gemiddeld neutraal voor de keuze tussen laag- en hoogverloond of tussen jong en oud omdat die maatregelen toegekend worden in de vorm van uniforme procentpuntkortingen op de bedrijfsvoorheffing. De loonsubsidievoeten stijgen daar met 1,58 à 1,64 procentpunt. In de andere bedrijfstakken (verhandelbare diensten) domineren de loonsubsidies die op forfaitaire leest zijn geschoeid, nl. de Sociale Maribel voor de non-profitsector en de Vlaamse oudersubsidie. Andere loonsubsidies die de relatieve kosten beïnvloeden zijn de loonsubsidies voor de onderzoekers - de facto een ondersteuning voor de hogeloonwerkgelegenheid - en de Waalse loonpremies - de facto een vloertje voor de lageloonwerkgelegenheid. De activeringsvergoedingen ondersteunen de speciale programma's, maar verliezen hun scherpte als gevolg van hun forfaitair karakter (daling van de speciale loonsubsidievoet met 0,34 à 0,48 procentpunt).

... en in het geval van de bijdrageverminderingen in alle bedrijfstakken...

De forfaitair-degressieve rem op de bijdrageverminderingen weegt in alle bedrijfstakken op middellange termijn vooral op de wettelijke bijdragevoet van de laagverloonde min-vijftigers (plus 2,08 à 3,67 procentpunt). In de verwerkende nijverheid is de impact van de ouderenbonus in 2007 en 2008 relatief sterk. Het gevolg is per saldo dan toch een daling op middellange termijn van de bijdragevoet van de laagverloonde ouderen (min 5,45 procentpunt) in die bedrijfstakken. Hetzelfde geldt voor de hoogverloonde ouderen, maar wel in mindere mate (daling van de bijdragevoet met 1,51 procentpunt). In de verhandelbare diensten is de initiële impact van de ouderenbonus gevoelig kleiner, met als gevolg een gevoelige stijging op middellange termijn in de voeten van de laagverloonde ouderen (plus 2,83 procentpunt) en een daling van de hoogverloonde ouderen hun bijdragevoet (min 0,81 procentpunt) die kleiner is dan in de verwerkende nijverheid.

... maar zonder grote gevolgen voor de intrasectorale structuur van de werkgelegenheid

In principe zouden de veranderingen in de relatieve kosten van de arbeidscategorieën voor substitutie- en volume-effecten moeten zorgen (zie kader aan het einde van afdeling C over de manier waarop het FPB de segmentering van de arbeidsmarkt tussen laag- en hoogverloond en tussen jong en oud modelleert). In praktijk is op korte termijn de nettosubstitutie binnen de bedrijfstakken tussen de arbeidscategorieën en binnen de arbeidscategorieën tussen jong en oud volgens hun verschillende loonkostenevolutie klein. Daarenboven zijn de verschuivingen binnen elke arbeidscategorie tussen jong en oud relatief groter dan de verschuivingen tussen de laag-, hoogverloonde en speciale arbeidscategorieën, niet als gevolg van relatieve kostenwijzigingen, maar wel als spiegelbeeld van de veroudering van de beroepsbevolking. Concreet daalt in de meeste bedrijfstakken het aandeel van hoogverloonde arbeid¹ en stijgt binnen elke arbeidscategorie het aandeel van de ouderen in de werkgelegenheid. Het nettoresultaat van al die intrasectorale verschuivingen is een verwaarloosbaar kleine neerwaartse druk op de macro-economische bijdragevoet (min 0,04 procentpunt).

Interactieve invloed van loonsubsidies op de budgettaire kost van bijdrageverminderingen.

Een neveneffect van de prominente aanwezigheid van loonsubsidies is op de budgettaire kost van eventuele toekomstige werkgeversbijdrageverminderingen. De aard van de loonsubsidies (pro rata of forfaitair, selectief of algemeen) en de aard van die bijdrageverminderingen (selectief of algemeen) zullen bepalen of die kost gemilderd of verhoogd zal worden.

1. De relatieve vraag naar laagverloonde werknemers wordt ondersteund door de lagere brutoloonvoetgroei in vergelijking met de brutolonen van de hoogverloonden, zowel jong als oud.

Uitbreiding van de werknemersbijdrageverminderingen.

Voor de laagverdienende werknemers impliceerde de versterking van de werkbonus in 2006 een duidelijke lastenverlaging (van 0,3 % in 2005 naar 0,7 % in 2006 van de brutoloonmassa van alle gezinnen), maar de indexering van de loongrenzen is niet voldoende om de geleidelijk erosie van de werkbonus te verhinderen (in 2012 nog maar goed voor 0,4 % van de brutolonen).

TABEL 17 - Effect van intrasectorale en intersectorale verschuivingen in de werkgelegenheid in vergelijking met 2006 op de werkgeversbijdragevoeten in de sector van de ondernemingen incl. overheidsbedrijven (2006-2012) (in procentpunt)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gemiddelde werkgeversbijdragevoet ^a	-0,07	-0,12	-0,17	-0,22	-0,27	-0,31
- Wettelijke bijdragevoet na verminderingen	-0,03	-0,04	-0,05	-0,06	-0,06	-0,06
- Fictieve bijdragevoet ^b	-0,01	-0,02	-0,03	-0,05	-0,07	-0,08
- Extrawettelijke bijdragevoet (excl. aanvullende pensioenen) ^c	-0,00	-0,01	-0,01	-0,02	-0,03	-0,03
- Aanvullende pensioenbijdragevoet ^d	-0,03	-0,05	-0,07	-0,09	-0,11	-0,13

a. Niet noodzakelijk gelijk aan de som van de delen wegens afrondingen.

b. De sectorale voeten zijn gebaseerd op vooruitzichten over het aantal bruggepensioneerden.

c. De sectorale voeten zijn gebaseerd op vooruitzichten voor de sectorale werkgelegenheid en de prijsindex van gezondheidszorgen.

d. Constante sectorale voeten na 2005.

2. Loonkosten en brutolonen

Beheerste loonkostenevolutie dankzij beperkte toename brutolonen ...

De loonkosten in de sector der ondernemingen zullen gematigd stijgen. De nominale loonkosten per uur nemen gemiddeld met 3,1 % per jaar toe tijdens de periode 2007-2012 (zie tabel 18, rubriek 1), een iets hoger groeitempo dus dan tijdens de voorbije zes jaar. Die toename komt tot stand door een beperkte stijging van de reële bruto-uurlonen (1,15 % per jaar) en door een gemiddelde loonindexering van 1,91 % per jaar; het effect van de werkgeversbijdragen is licht arbeidskostenverhogend (+0,02 % per jaar, zie ook afdeling B1).

TABEL 18 - Loon- en productiviteitsontwikkeling - sector der ondernemingen (gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1983-2006	1983-1994	1995-2006	2001-2006	2007-2012
1. Nominale loonkosten per uur (zonder aftrek van loonsubsidies)	4,05	5,70	2,40	2,75	3,10
Verhoging toe te schrijven aan ^a :					
- indexering	2,07	2,47	1,67	1,95	1,91
- totaal werkgeversbijdragen sociale zekerheid ^b	0,33	0,66	0,00	0,14	0,02
- bruto lonen per uur vóór indexering	1,62	2,51	0,73	0,64	1,15
2. Nominale loonkosten per uur (na aftrek van loonsubsidies)	3,98	5,70	2,27	2,57	3,05
3. Arbeidsproductiviteit per uur	1,67	2,21	1,13	1,25	1,36

a. De som van de componenten is niet exact gelijk aan de totale evolutie vanwege de effecten van tweede orde.

b. Inclusief extralegale en fictieve bijdragen.

Het loonscenario in deze vooruitzichten gaat ervan uit dat de evolutie van de lonen omkaderd blijft door de wet ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. Zo zouden de nominale loonkosten per uur met 5 % stijgen in 2007-2008, in overeenstemming met de indicatieve norm van het recentste interprofessionele akkoord (in plaats van 5,5 % zoals berekend door de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in zijn technisch rapport van november 2006 – zie kader hierna). Vanaf 2009 zou de groei van de Belgische loonkosten het gewogen gemiddelde van de loonevolutie bij onze drie voornaamste handelspartners volgen (zoals voorzien door de OESO). Die loonkosten zouden duidelijk versneld stijgen vanaf 2010 (3,5 % per jaar). Bij een vrijwel identieke bijdrage van de indexering, zou de groei van de bruto lonen per uur vóór indexering tijdens de projectieperiode (1,15 % per jaar) dus hoger uitvallen dan tijdens de periode 2001-2006 (0,64 % per jaar). Nochtans leert de ervaring dat de loonvoorzichten op middellange termijn van de OESO over het algemeen overschat zijn (zie kader). Het is dus mogelijk dat tijdens de volgende jaren de marge voor de groei van de bruto lonen per uur vóór indexering naar beneden herzien wordt.

... en meer loonsubsidies

Het tot dusver gebruikte begrip van loonkosten verwijst naar het concept dat in de nationale rekeningen wordt gebruikt en maakt bijgevolg abstractie van de *loonsubsidies* die vanaf 1997 van kracht zijn. Loonsubsidies worden steeds belangrijker en algemeen gangbaar in de sector van de ondernemingen, ook in de ondernemingen die bloot staan aan internationale concurrentie (zie afdeling B1). Die subsidies betekenen voor de betrokken werkgevers een verlaging van de loonkosten. Hun invloed op de globale loonkosten in de sector der ondernemingen tijdens de voorbije zes jaar (tabel 18, rubriek 2) – zelfs 12 jaar - mag niet veronachtzaamd worden, en hun impact op de evolutie van de loonkosten blijft - in tegenstelling tot wat geldt voor de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid - gunstig tijdens de projectieperiode.

*Loonindexering
onvoldoende voor behoud
koopkracht*

In 2007 zou de loonindexering (1,9 %) voor het eerst sinds 5 jaar hoger zijn dan de stijging van het gemiddelde prijsniveau (1,8 %). Dat zou een positieve (weliswaar beperkte) impact hebben op de koopkracht van de gezinnen. Die situatie kan vooral verklaard worden door het feit dat de benzine- en dieselprijzen, die in 2007 lager waren dan in 2006, niet opgenomen zijn in de berekening van de gezondheidsindex. Zij oefenen dus geen neerwaartse druk uit op de loonindexering. Toch was de loonindexering van 2003 tot 2006 – net zoals de toename van de gezondheidsindex – lager dan de inflatie. Zelfs al blijft de indexering iets sterker dan de gemiddelde prijzevolutie (1,92 % tegenover gemiddeld 1,85 % per jaar van 2007 tot 2012), zou, volgens deze vooruitzichten, de gecumuleerde vertraging die op die manier opgelopen wordt sinds 2002, niet volledig weggewerkt worden tegen 2012.

3. Loonkosten per eenheid product

*Ondanks een zwakke
productiviteitsgroei ...*

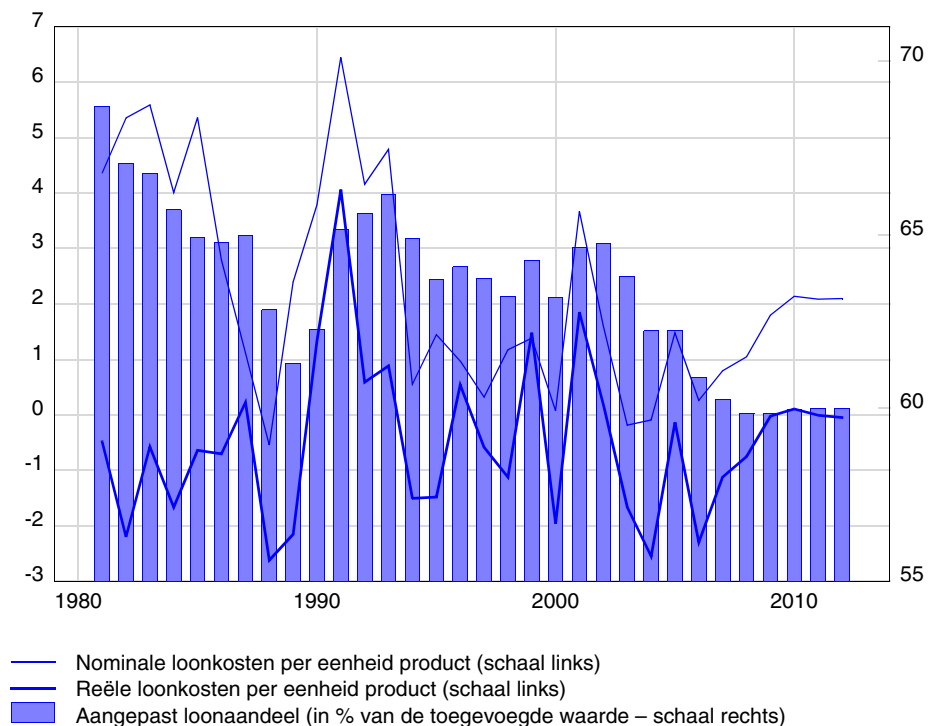
De trendmatige daling van de productiviteitsgroei in de sector der ondernemingen sinds de eerste olieschok, lijkt weggewerkt te zijn. Terwijl tijdens de jaren 80 de gemiddelde productiviteitsgroei 2,5 % per jaar haalde, bedroeg hij slechts 1,3 % per jaar in de loop van de jaren 90. Voor het huidige decennium zou de groei zich op hetzelfde niveau stabiliseren (1,3 % per jaar). Over de projectieperiode zelf (2007-2012) zou er zelfs een licht herstel zijn ten opzichte van de laatste zes jaar. Desondanks blijft de productiviteitsgroei op een historisch erg laag peil.

... brengt de stijging van de loonkosten de prijsstabiliteit niet in het gedrang ...

De mate waarin de loonevolutie bijdraagt tot de prijsstabiliteit (zie hoofdstuk 4) wordt gemeten via de evolutie van de nominale loonkosten per eenheid product (zie figuur 18). Die indicator ondergaat uiteraard de nodige conjuncturele invloeden, maar toch komt ook duidelijk de invloed tot uiting van het beleid van loonmatiging en arbeidskostenverlaging dat sinds het begin van de jaren 80 wordt gevoerd. De groei van de nominale loonkosten per eenheid product zakte immers van gemiddeld 3,4 % per jaar tijdens de jaren 80 naar slechts 2,1 % per jaar tijdens de jaren 90 (ondanks de afnemende productiviteitsgroei). Op basis van deze vooruitzichten zou die vertraging zich verder doorzetten en zouden tijdens het lopend decennium de nominale loonkosten per eenheid product gemiddeld slechts met 1,3 % per jaar groeien. Tijdens de projectieperiode zelf (2007-2012) zou de gemiddelde groei 1,7 % per jaar bedragen tegenover 1,1 % tijdens de laatste zes jaar. De loonstijging zou op middellange termijn dus zeker niet in tegenspraak zijn met de ECB-doelstelling van een maximale inflatie van 2 %.

FIGUUR 18 - Ontwikkeling van de loonkosten¹ per eenheid product - Sector van de ondernemingen
(jaarlijkse groeivoeten in procenten)

... en leidt zij tot een dalend aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde.

Gedefleerd met de prijsindex van de toegevoegde waarde, namen de loonkosten per eenheid product af met gemiddeld 0,94 % per jaar tijdens de jaren 80, wat wijst op een herstel van het aandeel van inkomens uit kapitaal in het nationaal inkomen, waarvan men kan aannemen dat het de investeringen positief beïnvloed heeft (zie figuur 18). Die afname viel vrijwel stil tijdens de jaren 90 (+0,09 % per jaar), maar tussen 2000 en 2012 zou de gemiddelde daling terug 0,53 % per jaar bedragen. Tijdens de projectieperiode 2007-2012 zou zelfs sprake zijn van een gemiddelde daling van 0,3 % per jaar.

1. Na aftrek van de loonsubsidies.

Groei heffingsbasis van de sociale bijdragen blijft achter op de economische groei

Daaruit volgt dat tijdens de volgende zes jaar het aandeel van de lonen in het nationaal inkomen krimpt van 60,9 % in 2006 naar 60 % in 2012. Dat betekent met name dat de heffingsbasis voor de socialezekerheidsbijdragen minder snel stijgt dan de economische activiteit.

Ontwikkeling en analyse van de loonnorm

Het loonoverlegsysteem, dat omkaderd wordt door de wet van 1996 betreffende de bevordering van de werkgelegenheid en het behoud van de concurrentiekracht, steunt op een loonnorm, die gelijk is aan de verwachte ontwikkeling (OESO-vooruitzichten) van de nominale uurloonkosten (gewogen gemiddelde) in onze drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk, Nederland). De tabel hierna geeft de *ex ante* te verwachten en *ex post* opgetekende ontwikkelingen voor de jongste vier interprofessionele onderhandelingen en ook de vooruitzichten (OESO en FPB) tegen 2012.

Deel A is berekend door het Secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) op basis van de meest recente vooruitzichten van de OESO (die de ontwikkeling van de loonkosten per capita in de drie buurlanden levert) en van de te verwachten ontwikkeling van de arbeidsduur in die drie landen (berekeningen van het Secretariaat). Rekening houdend met de verwachte ontwikkeling van de gezondheidsindex geeft dat de sectorale onderhandelaars een indicatieve groeimarge voor het brutoloon vóór indexering.

Deel B geeft de waarnemingen (of de meest recente ramingen) en de projecties van de ontwikkelingen in de drie landen én in België.

Op basis van die informatie wordt in *deel C* de oorsprong onderzocht van de opgetekende verschillen tussen, enerzijds, de verwezenlijking (waarneming *ex post*) van de nominale norm – namelijk de ontwikkeling van de nominale uurloonkosten bij de drie partners – en, anderzijds, de verwezenlijking (waarneming *ex post*) van de nominale uurloonkosten in België (lijn “e-d”).

Eerst en vooral zien wij dat de OESO voor het verleden de ontwikkeling van de loonkosten bij onze drie handelspartners (lijn “a-d”) bijna systematisch (uitgezonderd voor de jaren 2001-2002) naar beneden heeft aanpast. Voor 2007-2008 is de afwijking tussen de *ex ante* norm en de verwachte buitenlandse loonkostenontwikkeling niet het gevolg van een herziening van de buitenlandse loonkostenontwikkeling door de OESO maar wel te wijten aan het feit dat bij het interprofessionele akkoord (IPA) een norm gebruikt werd die (0,5 %) lager lag dan de berekeningen van het Secretariaat van de CRB op basis van de cijfers van de OESO. Overigens werd ook bij de twee vorige IPA's toen een norm vooropgezet die lager was dan hetgeen de OESO-prognoses toelieten.

De opgetekende ontwikkeling van de nominale uurloonkosten in België heeft de *ex ante* bepaalde nominale norm (lijn “e-a”) slechts in 2001-2002 overschreden (+1,9 %). Die overschrijding wordt verklaard door twee factoren:

- een hogere inflatie (en dus indexering) dan verwacht (+1,8 % - lijn “i-b”);
- een opwaartse druk van de werkgeversbijdragen op de loonkosten (+1,3 % - lijn “f”).

Ten opzichte van de waargenomen ontwikkeling van de nominale norm (lijn “e-d”) was de overschrijding slechts 1,5 % omdat de nominale loonkosten bij onze drie partners hoger bleken te zijn dan in de *ex ante* prognose (met 0,4 % - lijn “a-d”).

De overschrijding in 2005-2006 met 0,6 % t.o.v. de feitelijke buitenlandse loonkostenevolutie (lijn “e-d”) is bijna volledig toe te schrijven aan een neerwaartse aanpassing van de nominale loonkosten bij onze drie partners (-0,7 % - lijn “a-d”), vooral een gevolg van de zeer zwakke loonstijging in Duitsland.

Ongeacht de periode werden de loonakkoorden in België, die betrekking hebben op de stijging van de brutolonen vóór indexering, steeds onderhandeld onder de *ex ante* berekende indicatieve norm (zie lijn “j-c”). De loonmatiging was bijzonder sterk in 2001-2002 en 2003-2004 (respectievelijk -1,2 % en 1,4 %). Voor 2007-2008 zou het brutoloon vóór indexering echter iets sneller stijgen (+0,1 %) dan de *ex ante* berekende indicatieve norm, vooral als gevolg van een lichtjes kleinere indexering dan die verwacht op het ogenblik van de ondertekening van het jongste IPA.

Omdat de wettelijk bepaalde loonnorm verwijst naar de *te verwachten* loonontwikkeling in de drie buurlanden wordt de toepassing ervan bemoeilijkt door meetproblemen, inherent aan elke prognose. Bovendien wordt de *ex post* evaluatie van de betrokken aggregaten constant en soms zelfs in belangrijke mate herzien. Dat alles verklaart waarom de CRB in zijn jongste rapport een overschrijding met 1,5 % vermeldt hoewel hij in zijn technisch rapport van 2005 de sedert 1996 gecumuleerde overschrijding van onze loonkosten ten opzichte van de gemiddelde loonkosten in de drie buurlanden op 2,9 % raamde.

De laatste kolom van de tabel geeft de groei van de loonkosten in België vanaf 2009. In het gebruikte scenario wordt verondersteld dat de loonontwikkeling binnen het kader van de wet betreffende de bevordering van de werkgelegenheid en het behoud van de concurrentiekracht zal blijven. Daarom zou de groei van de nominale uurloonkosten bij ons vergelijkbaar zijn met de gemiddelde (gewogen) groei van de loonkosten bij onze drie voornaamste partners (zoals voorspeld door de OESO), namelijk gemiddeld 3,4 % per jaar tot 2012. Door een gemiddelde indexering van 1,9 % per jaar en een licht opwaarts effect van de ontwikkeling van de werkgeversbijdragen zou de groei van het bruto-uurloon vóór indexering tussen 2009 en 2012 iets minder dan 1,5 % per jaar bedragen.

TABEL 19 - Loonkosten: norm, opgetekende ontwikkelingen en vooruitzichten
(groei voert in procenten)

		2001-2002	2003-2004	2005-2006	2007-2008	2009-2012*
A. Norm ex ante						
1. Opbouw van de nominale norm						
Stijging van de loonkosten bij de 3 partners: vooruitzichten OESO		6,4	6,0	5,3	5,5	
Aanpassing (CRB – Interprofessioneel akkoord)		0,0	-0,6	-0,8	-0,5	
Goedgekeurde nominale norm	(a)	6,4	5,4	4,5	5,0	
2. Indicatieve norm voor het sectoraal overleg						
Te verwachten indexering	(b)	3,1	3,0	3,3	3,9	
Indicatieve norm voor de groei van het brutoloon vóór indexering	(c)	3,3	2,4	1,2	1,1	
B. Verwezenlijkingen ex post en vooruitzichten						
1. Verwezenlijking van de nominale norm						
Groei van de loonkosten bij de drie partners: verwezenlijking (OESO)	(d)	6,8	4,7	3,8	5,5	3,4
2. Ontwikkeling van de uurloonkosten in België (ondernemingen)						
Ontwikkeling van de loonkosten per capita (NR)		7,0	3,3	4,1	4,6	3,3
Ontwikkeling van de arbeidsduur (NR)		-1,4	-0,5	-0,2	-0,4	-0,1
Ontwikkeling van de uurloonkosten (concept NR)	(e)	8,3	3,8	4,4	4,9	3,4
3. Ontwikkeling van het bruto uurloon zonder index						
Weerslag van de schommelingen van de werkgeversbijdragen	(f)	1,3	-0,1	-0,3	-0,1	0,1
Indexering	(i)	4,9	2,9	3,9	3,8	1,9
Ontwikkeling van het bruto uurloon zonder index (concept FPB)	(j)	2,1	1,0	0,8	1,2	1,5
C. Analyse						
Verskil tussen de verwezenlijking van de norm (buitenlandse uurloonkosten ex post) en de verwezenlijking van de uurloonkosten in België	(e)-(d)	1,5	-0,9	0,6	-0,6	
waarvan:						
Verskil tussen de norm en de verwezenlijking van de norm (buitenlandse uurloonkosten ex post)	(a)-(d)	-0,4	0,7	0,7	-0,5	
Verskil tussen de norm en de verwezenlijking van de uurloonkosten in België	(e)-(a)	1,9	-1,6	-0,1	-0,1	
waarvan:						
Verskil tussen verwachte en verwezenlijkte indexering	(i)-(b)	1,8	-0,1	0,6	-0,1	
Verskil tussen de verwachte en verwezenlijkte weerslag van de bijdragen	(f)	1,3	-0,1	-0,3	-0,1	
Verskil tussen de verwachte en waargenomen stijging van het brutoloon vóór indexering	(j)-(c)	-1,2	-1,4	-0,4	0,1	

* Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten.

Bron: Nationale Rekeningen (INR), middellangetermijnavooruitzichten van de OESO van december 2006, vooruitzichten van het Federaal Planbureau.

C. Werkgelegenheid

Productiviteitscyclus vlakt effect recente conjuncturele schommelingen op marktwerkgelegenheid uit.

Op jaarbasis bedroeg de groei van de toegevoegde waarde in de sector der ondernemingen slechts 1,3 % in 2005, na de sterke inzinking van de activiteit in het begin van het jaar. Dat die inzinking van uiterst korte duur was en de groei reeds fors hernam vanaf het tweede kwartaal, droeg ertoe bij dat de toegevoegde waarde in 2006 sterk toenam (met 3,2 %). Het verklaart ook dat de zwakkere jaargroei van de economische activiteit in 2005 grotendeels opgevangen werd door tijdelijk lagere productiviteitswinsten: de productiviteitsgroei per hoofd bedroeg nog 2 % in 2004, maar was zelfs licht negatief in 2005 (-0,2 %) vooraleer terug aan te trekken tot 1,8 % in 2006. Vandaar dat, ondanks de versnelling van de economische activiteit, de werkgelegenheid in de sector der ondernemingen in 2006 in nagenoeg hetzelfde tempo groeide als in 2005 (1,4 % groei).

TABEL 20 - Arbeidsvolume en werkgelegenheid in de sector der ondernemingen (gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981 1990	1991 2000	2001 2006	2007 2012
Reële toegevoegde waarde	2,53	1,99	1,85	2,27
Arbeidsproductiviteit per uur	2,74	1,45	1,26	1,36
Arbeidsvolume	-0,21	0,53	0,59	0,90
Hoofdelijke werkgelegenheid	0,28	0,66	0,70	1,02

Bij een geleidelijk afzwakkende maar desondanks stevige groei van de activiteit,...

In 2007 vermindert de groei van de toegevoegde waarde tot 2,5 %. In het vervolg van de projectieperiode valt hij nog licht verder terug; hij bedraagt nog 2,3 % in 2008, schommelt rond 2,25 % tijdens de periode 2009-2011 en daalt tot 2,1 % op het einde van de periode. Desondanks groeit gemiddeld genomen de activiteit beduidend sterker (2,27 % per jaar) dan tijdens de afgelopen zes jaar (1,85 %).

...een in historisch opzicht lage maar geleidelijk oplopende productiviteitsgroei...

In afdeling B3 werd er reeds op gewezen dat de productiviteitsgroei niet langer tendentieel daalt. De productiviteitsgroei per uur wordt in 2007 nog licht gedrukt omdat de groei van het arbeidsvolume met enige vertraging reageert op de sterke toename van de activiteit van het afgelopen jaar, maar klimt dan van 1,2 % naar 1,34 % in 2008 en loopt vervolgens op tot 1,45 % op het einde van de projectieperiode, naarmate ook de reële lonen versnellen op basis van de verwachte evolutie in de buurlanden (zie afdeling B2) en bovendien de bijdrage van de parafiscale en loonsubsidiemaatregelen tot de beheersing van de loonkosten geleidelijk afbrokkelt (zie afdeling B1). Het periodegemiddelde voor de productiviteitsgroei per uur ligt daarmee iets hoger dan tijdens de afgelopen zes jaar (1,36 % per jaar versus 1,26 % per jaar), maar blijft in historisch perspectief laag.

...en een bescheiden maar structurele afname van de gemiddelde arbeidsduur...

Conjuncturele schommelingen niet te na gesproken, daalt de gemiddelde arbeidsduur tegen een ritme van 0,1 à 0,15 % sinds het begin van de jaren negentig, een tendens die ook tijdens de volgende zes jaar zou bevestigd worden. Voor het totaal der marktbedrijfstakingen bedraagt de gemiddelde afname 0,12 % per jaar. Die afname is in breder historisch perspectief vrij gering en reflecteert de afwezigheid van conventionele arbeidsduurdalingen. Weliswaar blijft het aandeel van deeltijdarbeid in de sector der ondernemingen stelselmatig toenemen, ondersteund door de verdere toename van het aantal deeltijdse loopbaanonderbrekers. Exclusief de overheidssector, zou hun aantal nog toenemen met 27 900 personen, waardoor op het einde van de periode nagenoeg 5 % van de loontrekkende marktwerkgelegenheid deel uitmaakt van het stelsel. Die uitbreiding is, meer nog

bij mannen dan bij vrouwen, sterker gericht op de oudere leeftijdsklassen. Zij is bovendien geconcentreerd bij de onderbrekingen met 1/5 eerder dan bij de half-tijdse loopbaanonderbrekingen, wat dan weer bijdraagt tot de trendmatig stijgende relatieve arbeidsduur van deeltijdarbeid. Die laatste tendens tempert de negatieve impact van het toenemend belang van deeltijdarbeid op de gemiddelde arbeidsduur.

...ligt de werkgelegenheids groei gemiddeld hoger dan in de afgelopen zes jaar, maar boet die geleidelijk in aan sterkte.

Dit jaar groeit de werkgelegenheid in de sector der ondernemingen nog even sterk als vorig jaar (met 1,4 %), want zij profiteert nog van de sterke toename van de activiteit van het afgelopen jaar. Volgend jaar valt zij dan terug tot 1,1 %, om vervolgens bij een licht verder afnemende groei van de activiteit en geleidelijk oplopende productiviteitswinsten verder af te zwakken tot 0,8 % op het einde van de projectieperiode. Gemiddeld bedraagt de groei van de werkgelegenheid bij de ondernemingen op middellange termijn 1,02 % per jaar. Dat is weliswaar lager dan de groei die de voorbije drie jaar werd opgetekend (1,15 % gemiddeld), maar hoger dan het periodegemiddelde van de voorbije zes jaar (0,7 % per jaar). Gecumuleerd over de hele periode neemt de werkgelegenheid toe met 218 000 personen.

Tendentieële daling aantal zelfstandigen tijdelijk onderbroken.

De groei van de loontrekkende werkgelegenheid (1,3 % per jaar, 221 000 personen extra tegen 2012) ligt daarbij als vanouds hoger dan in de totale werkgelegenheid bij de ondernemingen. Nochtans nam - na een decennium van aangehouden daling - het aantal zelfstandigen tijdens de laatste twee jaar toe met bijna 15 000 personen, mede onder invloed van het stijgend aantal ingezetenen uit de nieuw toegetreden Europese lidstaten dat zich in België vestigt in dat statuut. In deze vooruitzichten wordt ervan uitgegaan dat die factor nog zou blijven spelen in de onmiddellijke toekomst, maar aan kracht verliest naarmate de beperkingen die nu nog rusten op het vrij verkeer van (loontrekkende) werkgelegenheid binnen de Unie opgeheven worden. Omdat in de tweede helft van de projectieperiode de evolutie van de zelfstandige werkgelegenheid terug aanknoopt bij haar dalende trend, zou gecumuleerd over de gehele periode het aantal zelfstandigen toch nog licht afnemen (met 3 000 personen).

Slinkend jobverlies in de verwerkende nijverheid en oplopende banencreatie in de bouwnijverheid.

In de verwerkende nijverheid groeit gemiddeld genomen de activiteit beduidend sterker dan tijdens de afgelopen zes jaar (1,7 % versus 0,5 %). De groei van de arbeidsproductiviteit versnelt relatief minder sterk (3 % versus 2,2 %), zodat minder arbeidsplaatsen verloren gaan dan in het recente verleden (41 000 versus 61 000). In de bouwnijverheid blijft, na de groeipiek van vorig jaar, de activiteit stevig toenemen (2,6 % groei gemiddeld). Weliswaar loopt de productiviteit licht op tijdens de tweede helft van de projectieperiode, zodat de jobcreatie langzaam afzwakt, maar desondanks worden dubbel zoveel banen gecreëerd (15 000 arbeidsplaatsen extra) dan in de afgelopen zes jaar.

Structurele toename werkgelegenheid in verhandelbare diensten gekenmerkt door zekere heterogeniteit...

De structurele achteruitgang van de werkgelegenheid in landbouw en industrie (-39 000 personen samen) wordt meer dan gecompenseerd door de toename van het aantal personen dat aan de slag kan in de verhandelbare diensten (+256 000 personen). Het aandeel van de dienstentakken in de totale werkgelegenheid bij de ondernemingen klom reeds van 54 % in 1980 naar 72,4 % in 2005 en stijgt nog naar 75,1 % in 2012. Nochtans wordt de dienstensector zelf ook gekenmerkt door een zekere mate van heterogeniteit. Zo daalt in de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen' de werkgelegenheid sinds het begin van de jaren 90, bij een productiviteitsgroei die structureel hoger ligt dan in de overige dienstentakken en zelfs licht uitstijgt boven die in de verwerkende nijverheid. Tijdens de projectieperiode blijft - dankzij de aantrekkende activiteit in die bedrijfstak - het jobverlies hier weliswaar beperkt tot 5 000 personen.

TABEL 21 - De binnenlandse werkgelegenheid per bedrijfstak
(jaargemiddelden, in duizenden personen)

	1990 t.o.v. 1980	2000 t.o.v. 1990	2006 t.o.v. 2000	2012 t.o.v. 2006	1980	1990	2006	2012
Landbouw	-14	-24	-12	-11	132	118	83	73
Industrie	-216	-115	-57	-28	1258	1042	870	841
- Energie	-24	-7	-3	-2	64	40	30	28
- Verwerkende nijverheid	-135	-117	-61	-41	907	771	593	552
- Bouw	-56	9	7	15	288	231	247	261
Verhandelbare diensten	311	350	209	256	1633	1944	2503	2760
- Vervoer en communicatie	-22	15	4	20	300	278	296	316
- Handel en horeca	51	-12	45	34	670	721	754	788
- Krediet en verzekeringen	18	-6	-11	-5	135	153	137	132
- Gezondheidszorg	96	97	71	74	218	313	481	555
- Overige marktdiensten ^a	169	240	81	130	310	480	801	931
- Dienstencheques	0	0	24	11	0	0	24	35
- PWA-jobs	0	16	-5	-8	0	0	10	3
Niet-verhandelbare diensten	3	16	25	9	757	760	800	809
- Overheidsadministratie en onderwijs	16	6	45	9	683	700	751	759
- Huishoudelijke diensten ^b	-13	9	-20	-0	74	60	50	49
Binnenlandse werkgelegenheid	84	226	165	226	3780	3865	4256	4483
Sector der ondernemingen, waarvan:	81	211	140	218	3024	3105	3456	3674
- Loontrekkenden	13	198	143	221	2411	2424	2765	2986
- Zelfstandigen	68	13	-2	-3	613	681	691	688
Werkende bevolking	87	231	166	227	3823	3911	4307	4534
Werkgelegenheidsgraad (% bev. 15-64 jaar)	-0,7	3,0	0,6	2,6	59,3	58,6	62,2	64,8

a. Exclusief dienstenchequewerkgelegenheid en PWA-jobs.

b. Voor eigen rekening bij gezinnen.

In de bedrijfstakken 'vervoer en communicatie' en 'handel en horeca' groeit de werkgelegenheid op min of meer vergelijkbare wijze tijdens de projectieperiode (met respectievelijk 1,1 % en 0,7 % per jaar). In de vervoerstakingen komen er 20 000 jobs bij. De werkgelegenheid neemt er reeds toe sinds het midden van de jaren negentig, het moment waarop de grootste herstructureringen bij de NMBS achter de rug waren, maar die tendens werd aan het begin van het decennium tijdelijk onderbroken door het faillissement van SABENA. In de 'handel en horeca' stijgt de werkgelegenheid met 34 000 personen, minder sterk dan tijdens de afgelopen zes jaar omdat de bedrijfstak inbindt aan groeidynamiek.

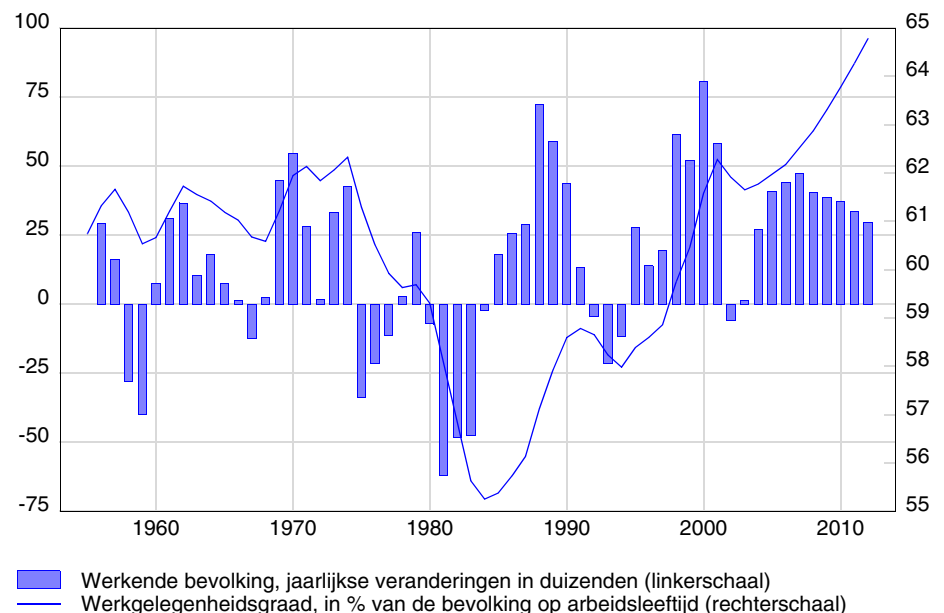
...en sterk geconcentreerd in welbepaalde subtakken.

Zoals voorheen blijven echter de bedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten'¹ veruit voor de grootste werkgelegenheidstoenames zorgen in de marktsector, zowel absoluut (toename met respectievelijk 74 000 en 130 000 personen) als relatief (gemiddelde jaarlijkse groei van respectievelijk 2,4 % en 2,5 %). In de gezondheidszorg schommelt de groei van de werkgelegenheid al sinds het begin van de jaren negentig rond 2,5 %, relatief onafhankelijk van de conjunctuur en gedreven enerzijds door de gestage toename van het aandeel van dit type diensten in de persoonlijke consumptie en anderzijds door consistent negatieve productiviteitswinsten. Weliswaar valt het aantal banen dat gefinancierd wordt via de Sociale Maribel licht terug op middellange termijn², iets wat slechts gedeeltelijk opgevangen wordt door de extra werkgelegenheid die de invoering van de 'non-profit' jongerenbonus oplevert. Bij de overige marktdiensten is de werkgelegenheidsevolutie veel gevoeliger voor conjuncturele wijzigingen dan in de gezondheidszorg, omdat die bedrijfstak o.a. diensten toelevert aan andere ondernemingen (waaronder, bij conventie, alle interimarbeid). De conjuncturele inzinking in het begin van dit decennium zorgde nog voor een tijdelijke maar duidelijke vertraging van de werkgelegenheidsgroei in die bedrijfstak.

Substitutie van dienstencheques voor PWA-werkgelegenheid.

De uitbreiding van het dienstenchequesysteem, ten slotte, leidde tot een bruto-creatie van 24 000 arbeidsplaatsen in de marktsector tijdens de afgelopen jaren. Op middellange termijn zou het aantal personen in het stelsel weliswaar nog verder toenemen (met 11 000 personen), maar binnen de marktsector zelf grotendeels gecompenseerd worden door de verdere afbouw van de werkgelegenheid in het PWA-systeem³.

FIGUUR 19 - Werkende bevolking en werkgelegenheidsgraad

1. Bevat niet-financiële diensten aan ondernemingen, persoonlijke diensten, socioculturele diensten en gemeenschapsvoorzieningen.
2. Een gevolg van de bevrozing van het budget van de Sociale Maribel na 2007.
3. De raming van de hoofdelijke werkgelegenheid in het dienstenchequesysteem is gebaseerd op RVA-cijfers over het aantal door erkende ondernemingen ingediende cheques en op hypothesen m.b.t. de gemiddelde arbeidsduur van een dienstenchequewerknemer (30/38 voltijdse equivalenten per werknemer; effectieve jaarlijkse arbeidsduur van 1 670 uur per voltijdse equivalent). Gemiddeld presteren dienstenchequewerknemers dan bij hypothese beduidend méér uren dan PWA'ers, een factor die meespeelt in de hoofdelijke substitutie tussen beide categorieën.

Sterke vertraging van de jobcreatie bij de overheid.

Zowel in de overheidsadministratie als in het onderwijs steeg de werkgelegenheid nog aanzienlijk in het voorbije decennium, vooral tijdens de periode 1998-2004 (toename met 61 000 personen in beide subtakken samen tijdens die jaren, 1,2 % groei per jaar). Tijdens de volgend zes jaar zou die toename veel minder uitgesproken zijn (9 000 personen) en zich voornamelijk voordoen bij de gewesten, gemeenschappen en lagere overheid.

Versnelde toename werkgelegenheidsgraad.

Inclusief die lichte toename in de niet-verhandelbare diensten stijgt de totale werkzame bevolking met 227 000 personen op middellange termijn, het sterkst weliswaar aan het begin van de periode (plus 47 500 personen in 2007) en daarna geleidelijk afzwakkend (plus 29 600 personen in 2012). De werkgelegenheidsgraad¹ bereikte een piek van 62,3 % in 2001, viel dan terug tot 61,7 % in 2003 en steeg vervolgens naar 62,2 % in 2006. Ook tijdens de volgende zes jaar ligt de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (0,17 % gemiddeld per jaar) beduidend onder die van de werkzame bevolking (0,87 % per jaar), zodat de werkgelegenheidsgraad klimt naar 64,8 % in 2012. Bovendien verliest de bevolking op arbeidsleeftijd sneller aan dynamiek dan de werkgelegenheid, zodat de toename van de werkgelegenheidsgraad versnelt naarmate de periode vordert.

Stijgend aandeel 50-plussers in werkgelegenheid,...

Het aandeel van 50-plussers in de totale werkende bevolking neemt fors toe; het steeg reeds van 16,6 % in 1990 naar 22,7 % in 2006 en verhoogt tot 26,2 % tegen 2012. Niet enkel wint die leeftijdsklasse demografisch sterk aan kracht (zie afdeling A2), ook de werkgelegenheidsgraad stijgt er gevoelig, een tendens die trouwens reeds werd ingezet in het midden van de jaren negentig (toename van 35 % in 1990 naar 47,5 % in 2006 en verder naar 52,3 % in 2012). De stijging van de werkgelegenheidsgraad wordt in die leeftijdsklasse voornamelijk getrokken door de toenemende activiteitsgraad. Bij vrouwen volgt de toename van de activiteitsgraden op die leeftijden uit het samenspel tussen cohorte-effect en het opschuiven van de pensioenleeftijd (zie afdeling A2), bij mannen speelt veeleer de afname van de proportie brugpensioneerden in de arbeidsreserve.

...nauwkeuriger gemodelleerd dank zij een bijkomende segmentering naar leeftijd in het HERMES-model.

Zowel - eerder beleidsonafhankelijke - socio-demografische evoluties als gerichte beleidsmaatregelen liggen dus ten grondslag aan die evolutie. Bij de beleidsmaatregelen neemt bovendien het belang toe van expliciet leeftijdspecifieke loonlastenverlagingen (zie afdeling B1), die de relatieve factorprijzen tussen arbeid op jongere en op oudere leeftijd beïnvloeden. Vandaar dat een bijkomende segmentering naar leeftijd van het arbeidsmarktblok in het HERMES-model noodzakelijk was. Daardoor kan nu - per bedrijfstak - rekening gehouden worden met de impact van dergelijke maatregelen op de keuze van de productiefactormix. Het kader detailleert één en ander en geeft een vergelijkende impactanalyse van verscheidene vormen van - al dan niet leeftijdspecifieke - loonlastenverlagingen.

---

1. Hier gemeten als de verhouding tussen het totale aantal werkenden (inclusief personen van 65 jaar en meer) en de bevolking van 15 tot 64 jaar.

De keuze tussen jong en oud in de middellangetermijnmodellering van het Federaal Planbureau

De 2007-versie van HERMES, het macro-sectoraal econometrisch model van het Federaal Planbureau voor de middellange termijn, modelleert de vraag naar arbeid als een allocatieprobleem in drie stappen. Binnen elke bedrijfstak bepaalt de relatieve arbeidskost t.o.v. andere factorprijzen de totale werkgelegenheid. Vervolgens alloceren de ondernemingen die werkgelegenheid tussen laag- en hoogverdieners en doelgroepenarbeid o.b.v. de relatieve loonkosten van die drie arbeidscategorieën. Ten slotte wordt elk type werkgelegenheid gealloceerd tussen 'jongeren' (i.e. min-vijftigers) en 'ouderen' (50 jaar of ouder) o.b.v. de relatieve loonkosten van die twee leeftijdscategorieën. Op elke allocatieniveau beïnvloedt de samenstelling van de werkgelegenheid de gemiddelde arbeidskost zodat uiteindelijk ook de totale vraag naar arbeid functie is van de samenstelling van de werkgelegenheid.

Onderstaande tabel toont de impact op werkgelegenheid en productie van vier hypothetische bijkomende loonlastenverminderingen: 'LIN' staat voor een algemene, uniforme procentpuntvermindering van de bijdragevoeten, 'NJLL' is een uniforme procentpuntvermindering van de bijdragevoeten op de brutolonen van laagverloonde min-vijftigers, 'OUD' is een uniforme procentpuntverhoging van de loonsubsidievoeten in die bedrijfstakken die reeds de nacht- en ploegenarbeidmaatregel genieten, nl. de verwerkende nijverheid. De drie selectieve simulatie-oefeningen weerspiegelen de belangrijkste federale initiatieven van de laatste jaren op het vlak van gerichte loonlastenverlagingen, waarvan de effectiviteit best vergeleken wordt met de algemene maatregel 'LIN'. Elke maatregel is ex ante goed voor 0,5 % van het bbp. Telkens wordt verondersteld dat de reële brutoloonvoet niet beïnvloed wordt door veranderingen in de fiscale of parafiscale druk. De resultaten worden voorgesteld in verschillen ten opzichte van een basissimulatie, die gebaseerd is op de hypothesen van de middellangetermijnvooruitzichten van april 2007.

De bijdrageverminderingen voor de laagverloonde jongeren genereren de meeste werkgelegenheid ondanks de vernietiging van oudere werkgelegenheid en jongere hogeloonwerkgelegenheid. Het substitutie-effect ten gunste van het laagstverloonde arbeidssegment leidt tot een grotere daling in de gemiddelde arbeidskost dan initieel veroorzaakt door de loonlastenverlaging en schept dan dus ook meer werkgelegenheid dan de andere lastenverlagingen.

Ook de ouderenmaatregel gaat gedeeltelijk ten koste van de andere leeftijdsgroep, maar alleen voor de laaggeschoolden. De verklaring is dat ouderen relatief belangrijker zijn in de hoge- dan in de lagelooncategorie. De ouderenmaatregel impliceert dus ook een grotere lastenverlaging voor de hoogverloonden dan voor de laagverloonden.

De uniforme subsidieverhoging voor de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid schept meer productie maar minder werkgelegenheid dan de algemene bijdragevermindering. Net zoals in het geval van de algemene bijdragevermindering wordt de werkgelegenheid van alle loon- en leeftijdscategorieën in dezelfde mate gestimuleerd.

TABEL 22 - Effecten van bijkomende werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies in de sector van de ondernemingen incl. overheidsbedrijven na 6 jaar

	LIN ^a	NJLL ^b	OUD ^c	NP ^d
Bbp (procentueel verschil)	0,27	0,36	0,24	0,30
Aantal loontrekkenden in de ondernemingen (procentueel verschil)	0,55	0,86	0,49	0,38
Reële loonkost per loontrekkende in de ondernemingen (procentueel verschil)	-1,10	-1,95	-1,02	-0,91
Loontrekkenden in de ondernemingen (verschil in eenheden)	16281	25779	14520	11292
o.a. lage lonen - min-vijftigers	5512	45661	-426	3227
o.a. hoge lonen - min-vijftigers	7146	-17743	5746	5868
o.a. speciale programma's	1124	-350	-159	101
o.a. lage lonen - ouderen	773	2469	2950	542
o.a. hoge lonen - ouderen	1717	-4374	6337	1451

a. Algemene, uniforme procentpuntvermindering van de werkgeversbijdragevoeten.

b. Uniforme procentpuntvermindering van de werkgeversbijdragevoeten op de brutolonen van laagverloonde min-vijftigers.

c. Uniforme procentpuntvermindering van de werkgeversbijdragevoeten op de brutolonen van laag- en hoogverloonde ouderen.

d. Uniforme procentpuntverhoging van de loonsubsidievoeten in de verwerkende nijverheid.

D. Arbeidsreserve en werkloosheid

De sterke toename van de werkloosheidsgraad uit het begin van dit decennium...

Enkele opeenvolgende jaren van uiterst matige groei van de activiteit deden in het begin van dit decennium de werkloosheid (definitie FPB¹; inclusief 'oudere werklozen'²) aanzwellen met meer dan 100 000 personen (van 605 000 in 2001 naar 710 000 personen in 2004) en de werkloosheidsgraad toenemen van 12,6 % naar 14,4 %. Daarnaast bevonden zich in 2004 nog eens bijna 140 000 personen in de stelsels van uittrekking met RVA-vergoeding (brugpensioen; voltijdse loopbaanonderbreking) zodat op dat moment de globale arbeidsreserve was opgelopen tot 849 000 personen (16,7 % van het potentieel arbeidsaanbod).

...werd vorig jaar reeds omgebogen,...

In 2005 stabiliseerde de werkloosheid en nam de werkloosheidsgraad licht af tot 14,3 %. Vorig jaar echter daalde het aantal werklozen fors (15 000 personen), zodat de werkloosheidsgraad afnam tot 13,9 %. Vooral tijdens de tweede jaarhelft was de daling van de werkloosheid zeer sterk, sterker nog dan de - op dit moment beschikbare - informatie m.b.t de werkgelegenheidsevolutie zou doen laten vermoeden.

TABEL 23 - Arbeidsreserve en werkloosheid^a
(jaargemiddelden, in duizenden; graden in procent)

	1990 t.o.v. 1980	2000 t.o.v. 1990	2006 t.o.v. 2000	2012 t.o.v. 2006	1980	1990	2006	2012
Potentieel arbeidsaanbod (1)	272	352	260	147	4259	4531	5143	5289
- Voltijdse loopbaanonderbreking (2)	22	6	1	0	0	22	29	29
- Brugpensioenen (3)	68	-29	-3	-1	76	144	111	110
Beroepsbevolking definitie FPB (4)	183	375	262	147	4183	4366	5003	5150
- Werkende bevolking	87	231	166	227	3823	3911	4307	4534
- Administratieve werkzoekenden (5)	31	69	120	-63	359	390	579	516
- Oudere werklozen (6)	65	76	-25	-16	0	65	116	100
Werkloosheid definitie FPB (7)=(5)+(6)	96	144	96	-80	359	455	695	616
Arbeidsreserve (8)=(7)+(2)+(3)	185	121	94	-80	436	621	835	755
Graad van arbeidsreserve (8)/(1)	3,5	1,5	1,1	-2,0	10,2	13,7	16,2	14,3
Werkloosheidsgraad definitie FPB (7)/(4)	1,8	2,2	1,3	-1,9	8,6	10,4	13,9	12,0

a. Potentieel arbeidsaanbod, beroepsbevolking en werkende bevolking zijn inclusief personen van 65 jaar en meer.

...abstractie makend van de veranderingen in de meetmethoden voor werkzoekenden,...

Er moet dan ook het nodige voorbehoud in acht genomen worden bij de interpretatie van de administratieve werkloosheidscijfers voor het afgelopen jaar. Met de afschaffing van de stempelcontrole in januari 2006 veranderde immers de manier waarop de gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling hun bestanden inzake werkzoekenden updaten. Dat gebeurt niet langer via de af- of aanwezigheid op de stempelcontrole, maar grotendeels op basis van een koppeling met administratieve bestanden die data m.b.t. in- en uitdiensttredingen van werknemers bevatten. Hoewel die methode uiteindelijk accuratere informatie zou moeten leveren, bemoeilijkt haar invoering op korte termijn een correcte inschatting van de

1. Zoals reeds vermeld in afdeling A2, werden de administratieve werkloosheidscijfers uitgezuiverd voor de opname van de PWA'ers in de cijfers vanaf oktober 2004.
2. Officieel 'niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen', in deze tekst overall afgekort tot 'oudere werklozen'.

'werkelijke' evolutie van de werkloosheid. Bovendien gebeurt de elektronische koppeling met de tewerkstellingsdatabanken niet op uniforme wijze in de drie gewesten, zodat ook - minstens op korte termijn - de regionale vergelijkbaarheid van de - administratief gemeten - werkloosheidsevolutie in het gedrang komt.

Omdat de overgang van het oude naar het nieuwe systeem van het ene moment op het andere gebeurde, is het vrijwel onmogelijk de administratieve cijfers voor werkzoekenden uit te zuiveren voor de overgang tussen beide meetprocedures. Voor werkzoekenden die uitkeringsgerechtigd zijn, bestaat er weliswaar een alternatieve bron (de RVA-betalingsstatistieken) die gevrijwaard is gebleven van methodologische veranderingen. Op basis van die bron wordt - op federaal niveau en in jaargemiddelden - de sterke daling van het aantal administratieve werkzoekenden in 2006 in elk geval niet tegengesproken.

...en wordt meer dan tenietgedaan tijdens de projectieperiode.

In 2007 neemt de werkende bevolking nog iets sterker toe dan vorig jaar (afdeling C) en daalt - bij een vrijwel gelijkblijvende groei van de beroepsbevolking - de werkloosheid met 17 300 personen. In het verdere verloop van de projectieperiode blijft de werkloosheid slinken, gemiddeld met 12 500 personen per jaar. Dat gebeurt in een vrij egaal tempo: weliswaar neemt de groei van de beroepsbevolking vanaf 2010 beduidend af, maar ook de werkgelegenheidsgroei verliest aan dynamiek naarmate de projectieperiode vordert. De werkloosheidsgraad daalt naar 13,5 % in 2007 en valt geleidelijk verder terug tot 12 % in 2012. Eerder werd er op gewezen dat - voornamelijk vanwege de toenemende instroombasis - het aantal bruggepensioneerden op middellange termijn slechts zeer licht afneemt (met 1 000 personen). De graad van arbeidsreserve valt proportioneel iets minder snel terug dan de werkloosheidsgraad (van 16,2 % naar 14,3 %).

Coherentie tussen loonscenario en arbeidsmarktooruitzichten is niet a priori gegarandeerd...

A priori bestaat er geen garantie dat de gevoelige daling van de werkloosheid (min 80 000 personen over de gehele periode) te rijmen valt met het loonscenario uit deze vooruitzichten. Dat scenario is immers volledig gebaseerd op de hypothese dat de Belgische lonen de evolutie bij de buurlanden volgen, ongeacht de binnenlandse macro-economische context (zie afdeling B2). Met name rijst de vraag of de gestage groei van de werkgelegenheid bij een al bij al beperkte mate van looninflatie geen onredelijke evolutie van de structurele werkloosheidsgraad veronderstelt.

Eén mogelijke manier om de interne coherentie van de vooruitzichten op dat vlak na te gaan, is via een methode die de werkloosheidsevolutie tracht op te splitsen in een conjuncturele component en een structurele component. Figuur 20 toont de evolutie van de werkloosheidsgraad (definitie FPB) en van de werkloosheidsgraad die verzoenbaar is met stabiele inflatie, de NAIRU (berekend via de Kalmanfiltertechniek¹).

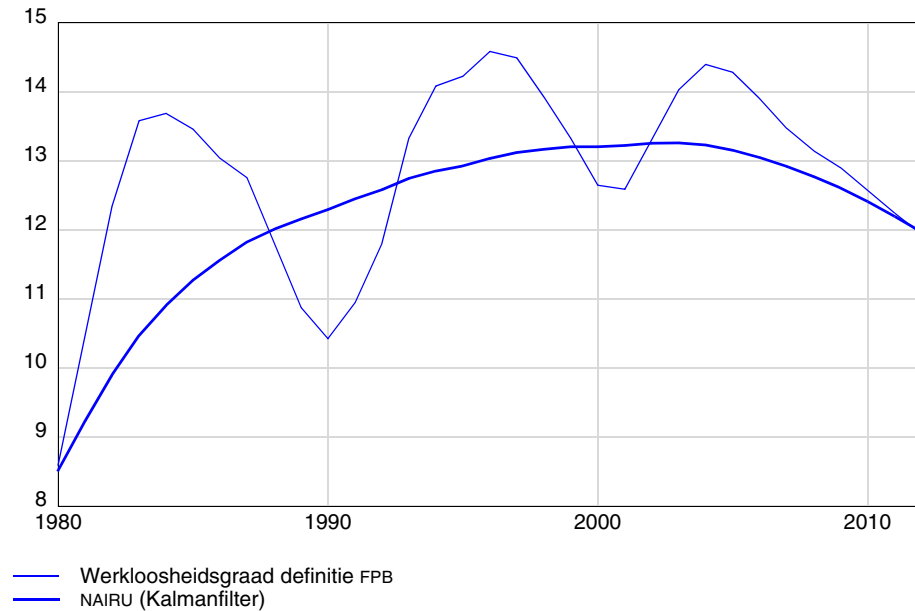
...en berust op een beduidende daling van de structurele werkloosheidsgraad volgens concept FPB.

De jaren met een negatieve unemployment gap (een werkloosheidsgraad kleiner dan de NAIRU), namelijk rond de overgang van de jaren 80 naar de jaren 90 en op het einde van de jaren 90 en het begin van de jaren 2000, waren ook perioden van loonspanningen. De tweede helft van het huidig decennium zou volgens die analyse dan een periode van dalende cyclische werkloosheid zijn, die slechts op het einde van de periode helemaal zal zijn verdwenen, hetgeen consistent is met het vooruitzicht dat pas vanaf 2009 de looninflatie zal versnellen. Toch zou de afna-

1. Zie de 'Economische vooruitzichten 2006-2011' voor een beschrijving van zowel het concept NAIRU als van de schattingsmethodologie.

me van de werkloosheidsgraad in deze vooruitzichten ook berusten op een beduidende daling van de NAIRU gedurende de gehele projectieperiode, onuitgegeven sinds de jaren 80.

FIGUUR 20 - Geobserveerde werkloosheidsgraad en NAIRU - definitie FPB

Twijfel daarover gezien de grote kloof tussen FPB- en EAK-werkloosheidsgraad.

Gegeven de grote kloof tussen de FPB-graad en de EAK-werkloosheidsgraad¹ moet de vraag gesteld worden of de daling van de FPB-werkloosheidsgraad op middellange termijn wel mogelijk is zonder een sterke opwaartse druk op de lonen te genereren. De EAK-werkloosheidsgraad wordt immers geacht een betere indicator te zijn van actief zoekgedrag en onmiddellijke beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt dan de FPB-graad. Het verschil tussen beide maatstaven kan dan beschouwd worden als een vloer voor de structurele component van de FPB-graad. In 2005² bedroeg het verschil tussen FPB-graad en EAK-graad 5,9 procentpunt (14,3 % tegenover 8,4 %).

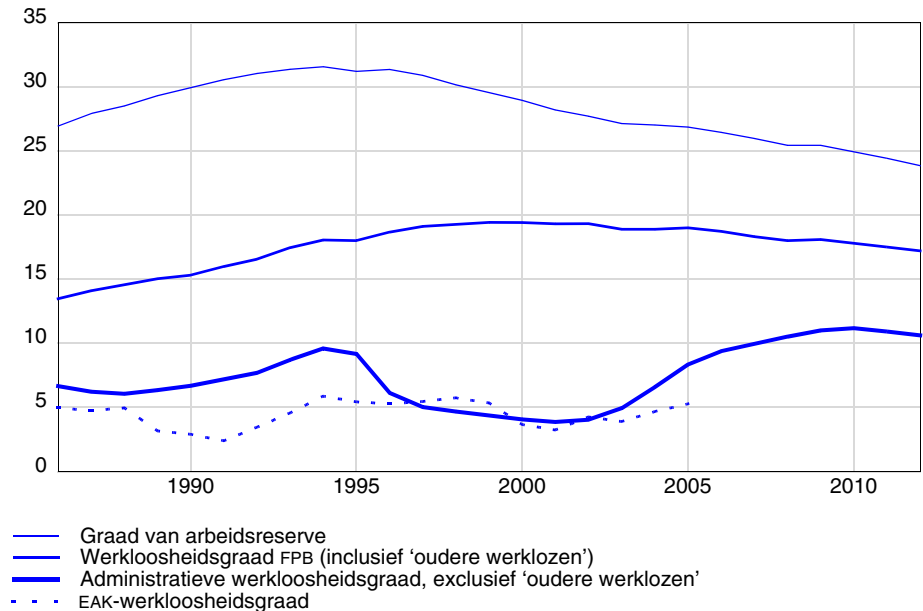
Bij 50-plussers stijgt weliswaar het aandeel van administratief werkzoekenden in de arbeidsreserve,...

In de leeftijdsklasse van 50 tot 64 jaar loopt het verschil tussen de FPB-graad en de EAK-graad het hoogst op (in 2005: 19,0 % versus 5,3 %). Figuur 21 toont dat de EAK-graad in die leeftijdsklasse tussen 3 % en 6 % schommelde tijdens de laatste twee decennia, terwijl daarentegen de ruime administratieve graad van arbeidsreserve sinds het midden van de jaren negentig geleidelijk maar structureel daalt. Die afname gaat bovendien gepaard met grondige wijzigingen in de samenstelling van de arbeidsreserve. Het aandeel van de bruggepensioneerden zakt stelselmatig: van 37,7 % in 2001 naar 33,8 % vorig jaar en - mede onder impuls van het Generatiepact - naar 31,4 % in 2012. Ook het aandeel van de 'oudere werklozen' slinkt, sinds de bodemleeftijd voor de toegang tot dat stelsel van vervroegde uittreding geleidelijk werd opgetrokken tot 58 jaar: van 50,7 % in 2001 naar 35,3 % vorig jaar en verder naar 28,5 % in 2012. Het aandeel van werkloze 50-plussers die geacht worden actief op zoek te gaan naar een baan neemt op papier dus sterk toe: van slechts 10,3 % in 2001 naar 28,8 % vorig jaar en tot 37,9 %

1. Zoals gemeten in de enquêtes naar de arbeidskrachten (EAK) van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI).
2. Op het moment waarop deze Vooruitzichten werden afgesloten, beschikten we nog niet over de volledige EAK-resultaten voor 2006.

in 2012. Waar dus de FPB-werkloosheidsgraad (inclusief 'oudere werklozen') in deze vooruitzichten licht blijft dalen (figuur 21), zou de administratieve werkloosheidsgraad exclusief 'oudere werklozen' aanzienlijk verder stijgen tijdens de projectieperiode.

FIGUUR 21 - Arbeidsreserve en werkloosheid in de leeftijdsklasse 50-64 jaar

...waardoor, afhankelijk van de effectiviteit van de doorgevoerde hervormingen,...

Vraag is in hoeverre de verstrenge toegang tot het statuut van oudere werkloze effectief leidt tot actief zoekgedrag in die leeftijdsklasse, en, via een vernauwing van de kloof tussen FPB-graad en EAK-graad, tot neerwaartse druk op de structurele component van de FPB-graad. Vooralsnog geldt immers dat de sterkere inspanningen voor begeleiding van werkzoekenden grotendeels geconcentreerd zijn op de jongere leeftijdsklassen. Bovendien blijven uitkeringsgerechtigde volledig werklozen vanaf 50 jaar aanspraak maken op het leeftijdssupplement bij de werkloosheidsuitkering, ook zonder toegang tot het statuut van oudere werkloze. Daar staat tegenover dat het Generatiepact fiscale maatregelen bevat ter ontmoediging van het zogenaamde 'Canada Dry' pseudobrugpensioensysteem. Bij de instroom in het conventionele brugpensioen last het Pact bovendien een periode van intensieve arbeidsbemiddeling gekoppeld aan beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt in.

...op die leeftijden het verschil tussen FPB-graad en EAK-graad zou vernauwen.

De recente evolutie van de EAK-graad bij 50-plussers (figuur 21) wijst wel degelijk op een verkleining van de kloof met de FPB-graad tijdens de periode 2001-2005, maar toch bedraagt de toename van het aantal EAK-werkzoekenden (plus 24 300 personen) nauwelijks de helft van de toename van het aantal administratieve werkzoekenden (plus 49 900 personen). Meer vooruitgang op dat vlak zou ongetwijfeld geboekt kunnen worden naarmate het plaatsingsbeleid en de intensievere begeleiding van werklozen verder opengetrokken wordt naar de oudere leeftijdsklassen.

Hetzelfde effect mag verwacht worden van het activeringsbeleid in de klasse onder 50 jaar.

In de leeftijdsklasse onder 50 jaar daalt volgens deze vooruitzichten de FPB-werkloosheidsgraad van 12,7 % naar 10,3 %, een niveau dat aanzienlijk lager ligt dan datgene dat bereikt werd op het einde van de vorige periode van hoogconjunc-

tuur (11,2 % in 2001). In deze leeftijdsklasse werden reeds maatregelen genomen die een grotere aanmoediging tot actief zoekgedrag naar werk koppelen aan een breder aanbod van opleidingen en jobopportunities, maar zij zijn van recentere datum dan de hervorming van het statuut van 'oudere werkloze'. Ook hun effectiviteit zal afgerekend kunnen worden op een vernauwing van het verschil tussen de administratieve werkloosheidsgraad en de EAK-grad. Dat verschil bedroeg in 2005 in die leeftijdsklasse nog 4 procentpunt (13,2 % administratief versus 9,2 % EAK).

Opwaartse druk nochtans van een vergrijzend en regionaal verschillend evoluerend arbeidsaanbod.

Anderzijds staat de structurele component van de FPB-werkloosheidsgraad ook onder opwaartse druk, om minstens twee redenen. Ten eerste moet rekening gehouden worden met de veroudering van de beroepsbevolking. Het aandeel van 50-plussers in de FPB-werkloosheid bedroeg nog 30,3 % in 2006, maar zou - mede onder impuls van de pensioenhervorming - stijgen naar 37,9 % in 2012. Zoals hierboven vermeld, loopt net in die leeftijdsklasse het verschil tussen FPB- en EAK-werkloosheidsgraad het hoogst op. Ten tweede stijgt op middellange termijn de beroepsbevolking om demografische redenen minder sterk in Vlaanderen (0,37 % per jaar tegen 0,48 % per jaar gemiddeld in het hele land), terwijl net in die regio de werkloosheidsgraad reeds het laagst is (in 2006: 9,4 % tegenover 13,9 % gemiddeld).

Onzekerheid over mate waarin loonspanning toeneemt.

Kortom, het risico dat op middellange termijn de lonen sterker zouden stijgen dan voorzien in deze vooruitzichten is moeilijk te evalueren. Temeer omdat het hier gehanteerde arbeidsmarktscenario ook nog eens geconditioneerd wordt door bevolkingsvooruitzichten die, in het licht van de recente observaties, minimalistisch ingeschat zijn (zie afdeling A1). Hun eventuele herziening zou een sterkere verwachte groei van het arbeidsaanbod met zich meebrengen en het risico op sterk toenemende loonspanningen temperen.

Overheidsfinanciën

Gegeven de begrotingsbeslissingen die gekend waren op 15 april, vertonen de overheidsfinanciën een nominaal overschot van 0,1 % van het bbp in 2007. Door het ontbreken van nieuwe eenmalige maatregelen (die de laatste jaren bijzonder belangrijk waren), ontstaat er in 2008 opnieuw een tekort van 0,5 % van het bbp. Vervolgens is er een langzame verbetering van het saldo, met een herstel van het evenwicht in 2011.

TABEL 24 - Geconsolideerde rekening van de overheid
(in procent van de bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vorderingensaldo PBT ^a	0,1	0,2	0,1	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,1
Correctie PBT ^b	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vorderingensaldo	-0,0	0,1	0,1	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,1
Primair saldo	4,3	4,2	4,0	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3
Ontvangsten	47,8	47,4	47,1	46,5	46,5	46,5	46,6	46,7
Fiscaal en parafiscaal	44,8	44,4	44,2	44,0	44,0	44,1	44,2	44,3
Niet-fiscaal	3,0	3,0	2,9	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4
Geconsolideerde primaire uitgaven	43,5	43,2	43,1	43,3	43,2	43,2	43,3	43,5
Werkingskosten en investeringen	15,5	15,3	15,0	14,9	14,8	14,8	14,8	14,8
Sociale prestaties	23,1	22,7	23,0	23,2	23,4	23,5	23,6	23,8
Overige	5,0	5,1	5,1	5,1	5,0	5,0	4,9	4,9
Rentelasten	4,4	4,1	3,9	3,8	3,5	3,4	3,3	3,1

a. Gedefinieerd volgens de procedure inzake buitensporige overheidstekorten.

b. Overgangscorrectie van het ESR95-saldo naar het saldo zoals gedefinieerd in de procedure voor buitensporige overheidstekorten.

Gegeven de gehanteerde hypothesen, volgt de verbetering op middellange termijn gedeeltelijk uit de verplichte heffingen op arbeid. Deze dalen in het begin van de periode tengevolge van maatregelen (zowel wat betreft de bijdragen als de fiscale heffingen), maar profiteren vervolgens van de progressiviteit van de personenbelasting (de aanslagbasis neemt toe terwijl de barema's enkel prijsgebonden zijn) en van het forfaitaire en degressieve karakter van bepaalde socialebijdrageverminderingen (hetgeen leidt tot een relatieve daling van die verminderingen). Bovendien nemen de bezoldigingen en de werkingskosten van de overheid verder af in procent van het bbp. Andere uitgaven categorieën, zoals de pensioenuitgaven, de uitgaven voor gezondheidszorg en de werkgelegenheidssubsidies, groeien daarentegen sneller dan het bbp. Tot slot dalen de rentelasten veel minder snel dan voorheen.

In structurele termen, d.i. conjunctuurgezuiverd en zonder eenmalige maatregelen, verbetert het vorderingensaldo (dat in 2006 een licht tekort van 0,2 % van het bbp liet optekenen) met 0,4 % van het bbp over de periode 2007-2012. Die langzame verbetering

is vergelijkbaar met de evolutie die gedurende de laatste zes jaar, sinds de verwezenlijking van het begrotingsevenwicht in 2000, werd opgetekend. In de periode 2007-2012 financieren de dalende rentelasten, zoals in 2001-2006, vooral de aanzienlijke stijging van de structurele primaire uitgaven, en ze worden in mindere mate gebruikt om het structureel vorderingensaldo te verbeteren. De rentedaling tijdens de periode 2001-2006, was dusdanig groot dat die bovendien ook de structurele daling van de ontvangsten kon financieren.

Het contrast met het begrotingsbeleid uit de periode 1995-2000 is groot: de inspanningen tot gezondmaking van de overheidsfinanciën, die vooral aanzienlijk waren in de tweede helft van de jaren negentig (een vermindering van het structureel tekort met 3,9 % van het bbp op zes jaar tijd), werden toen niet alleen gerealiseerd door dalende rentelasten, maar ook door stijgende structurele ontvangsten, terwijl de uitgaven werden ingeperkt tot een groeipercentage dat kleiner was dan de potentiële bbp-groei.

TABEL 25 - Structurele veranderingen van het begrotingssaldo, de ontvangsten en de uitgaven
(in procent van het bbp)

	1995-2000	2001-2006	2007-2012
Veranderingen van het structureel vorderingensaldo	3,9	0,4	0,4
Structurele veranderingen van de ontvangsten	1,5	-0,5	0,2
Structurele veranderingen van de primaire uitgaven	0,0	1,7	0,8
Wijziging van de rentelasten	-2,6	-2,5	-0,9

De ramingen voor de overheidsfinanciën 2006 steunen op de meest recente beschikbare gegevens (april 2007). Die ramingen zijn opgemaakt volgens de definities van de laatste gepubliceerde nationale rekeningen (rekeningen 2005 gepubliceerd door het INR in september 2006) en bevatten geen boekingswijzigingen van na die datum.

Bijgevolg wordt verondersteld dat het Fonds voor Spoorweginfrastructuur (FSI), dat in 2005 werd opgericht, behoort tot de sector van de niet-financiële ondernemingen. De overdracht van het grootste deel van de NMBS-schuld op 1 januari 2005 naar dat Fonds, leidt daarom noch tot een uitgave, noch tot een stijging van de staatsschuld. Eurostat daarentegen is van mening dat het FSI behoort tot de overheidssector.

In de tabellen van dit hoofdstuk wordt de verkoop van activa (gebouwen, terreinen en licenties) verrekend als ontvangsten (en niet als negatieve kapitaaluitgaven) en worden de aangerekende bijdragen zowel uit de ontvangsten als uit de uitgaven (voor verloning) gehaald. De tabellen in bijlage zijn daarentegen volledig in overeenstemming met de nationale rekeningen.

A. Vorderingsaldo: doelstellingen en vooruitzichten

1. Structureel vorderingsaldo

Nominaal en structureel vorderingsaldo

Na een licht overschot in 2005 daalt het structureel vorderingsaldo van de overheid (zonder eenmalige maatregelen en conjunctuurgezuiverd) in 2006 met 0,4 % van het bbp, waardoor er een tekort van 0,2 % van het bbp ontstaat. Die terugval is het gevolg van een forse daling van het structureel primair overschot (-0,7 % van het bbp), die deels wordt gecompenseerd door een daling van de rentelasten (-0,3 % van het bbp). Rekening houdend met een toename van de eenmalige maatregelen ten opzichte van 2005 en een inkringing van de negatieve cyclische component door de sterke economische groei, vertonen de overheidsfinanciën toch nog een nominaal vorderingenoverschot van 0,1 % van het bbp.

TABEL 26 - Vorderingsaldo van de overheid
(in procent van het bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Structureel primair overschot	4,6	3,9	3,7	3,5	3,5	3,5	3,4	3,3
2. Rentelasten	4,4	4,1	3,9	3,8	3,5	3,4	3,3	3,1
3=1-2 Structureel vorderingsaldo	0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	0,1	0,1
4. Eenmalige maatregelen	0,5	0,7	0,5	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0
5=3+4 Conjunctuurgezuiverd vorderingsaldo	0,6	0,4	0,3	-0,3	-0,1	-0,0	0,1	0,1
6. Cyclische component ^a	-0,7	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	0,0
7=5+6 Nominaal vorderingsaldo	-0,0	0,1	0,1	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,1

a. Berekend volgens de correctiemethode voor conjunctuurveranderingen van de Europese Commissie in het kader van de follow-up van het Stabiiliteitspact.

In 2007 compenseert de daling van de rentelasten (-0,2 % van het bbp ten opzichte van 2006) de achteruitgang van het structureel primair overschot en de afname van de eenmalige maatregelen (allebei ten belope van een kleine 0,2 % van het bbp). Het nominaal vorderingsaldo blijft licht positief.

Bij ongewijzigd beleid brokkelt het structureel primair overschot op middellange termijn langzaam verder af. Tussen 2006 en 2012 bedraagt de terugloop 0,6 % van het bbp. Maar de daling van de rentelasten is over dezelfde periode nog groter (-0,9 % van het bbp). Daardoor is er een verbetering van het structureel vorderingsaldo: het aanvankelijke tekort van 0,2 % van het bbp in 2006 wordt geleidelijk een overschot van 0,1 % van het bbp tegen 2012.

Voor 2008 en de daaropvolgende jaren zijn er momenteel geen eenmalige maatregelen aangekondigd en werden er bijgevolg ook geen opgenomen in de projectie. In die context vertoont het nominaal vorderingsaldo in 2008 opnieuw een tekort van 0,5 % van het bbp.

Vervolgens treedt er een geleidelijke verbetering van het nominaal saldo op als gevolg van een daling van de rentelasten en een inkringing van de negatieve cyclische component naarmate de output gap wordt gedicht. In 2012 is er een nominaal vorderingenoverschot van ongeveer 0,1 % van het bbp.

Oorsprong van de achteruitgang het structureel primair overschot

Tabel 27 toont de jaarlijkse veranderingen van het structureel primair saldo, gezuiverd voor conjunctuurinvloeden, eenmalige maatregelen en wijziging van de rentelasten, zodat de weerslag van het gevoerde begrotingsbeleid weerspiegeld wordt. De tabel geeft ook de bijdrage van de ontvangsten en de uitgaven tot de veranderingen van dit structureel primair saldo weer.

TABEL 27 - Structurele veranderingen van het primair saldo, de ontvangsten en de primaire uitgaven
(in procent van het bbp)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Veranderingen van het structureel primair saldo	-0,7	-0,2	-0,2	-0,0	-0,0	-0,1	-0,1
Structurele veranderingen van de ontvangsten	-0,7	-0,0	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,1
Structurele veranderingen van de primaire uitgaven	-0,0	0,1	0,2	-0,0	0,1	0,2	0,2

De achteruitgang van het structureel primair overschot in 2006 (-0,7 % van het potentieel bbp) is volledig toe te schrijven aan de evolutie van de ontvangsten. De ontvangsten worden beïnvloed door de structurele overheidsmaatregelen (vooral de hervorming van de personenbelasting die op kruissnelheid komt wat betreft de incohering en de versterking van de werkbonus wat betreft de bijdragen). Ook zijn de ontvangsten onderhevig aan de ongunstige effecten van de aanslagbasis (een zekere inkrimping van het loonaandeel in procent van het bbp en de daling van de consumptie van bepaalde accijnsgebonden producten). De structurele uitgaven blijven in 2006 ongewijzigd ten opzichte van 2005; meer bepaald wordt de daling van de uitgaven voor gezondheidszorg in bbp-termen gecompenseerd door de toename van de werkgelegenheidssubsidies en de hogere investeringen van de lagere overheid tijdens het verkiezingsjaar¹.

Ondanks de terugloop van de overheidsinvesteringen en de verdere daling van de bezoldigingen betaald door de overheid, is er in 2007 een lichte stijging van de structurele uitgaven ten gevolge van de selectieve verhogingen van de sociale uitkeringen en een nieuwe verhoging van de werkgelegenheidssubsidies. De ontvangsten dalen nagenoeg niet: de verhoging van bepaalde heffingen (zoals de accijnzen) compenseert vrijwel volledig bepaalde belastingverlagingen, die zijn doorgevoerd door de federale overheid of de gewesten, met name de belasting op het gezinsinkomen.

Op middellange termijn is de trage achteruitgang van het structureel primair overschot hoofdzakelijk toe te schrijven aan de uitgaven, die iets sneller stijgen dan het potentiële bbp. Die stijging heeft vooral betrekking op de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg die de eerste weerslag ondervinden van de vergrijzing. Daarnaast zijn er ook de verhogingen van de sociale uitkeringen zoals voorzien in het Generatiepact en van de overheidsinvesteringen (die van de federale overheid op het vlak van mobiliteit tot in 2008 en die van de lagere overheid vanaf 2010). Al die stijgingen worden slechts gedeeltelijk gecompenseerd door de daling van de overige categorieën van overheidsuitgaven.

De ontvangsten vertonen ook een lichte structurele stijging in procent van het bbp op middellange termijn, maar in mindere mate dan de ratio van de primaire uitgaven. De stijging van de ontvangsten is in hoofdzaak het gevolg van de heffingen op arbeid, die positief beïnvloed worden door het hogere aandeel van de

1. Hoewel het fenomeen niet structureel is, wordt het niet gecorrigeerd in de methode van de Europese Commissie.

lonen betaald door de ondernemingen in procent van het bbp na 2008 en door het forfaitaire en degressieve karakter van bepaalde socialebijdrageverminderingen (wat leidt tot een relatieve daling van die verminderingen) en de progressiviteit van de personenbelasting.

2. Verschillen met de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma

In het Stabiliteitsprogramma dat eind 2006 werd ingediend, belicht de regering haar begrotingsdoelstellingen voor de periode 2007-2010. Die doelstellingen beantwoorden aan het begrotingspad dat werd vooropgesteld in de wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds (gewijzigd door de wet van 20 december 2005). Na het opnieuw bereiken van het begrotingsevenwicht in 2006, zou de gezamenlijke overheid een overschot van 0,3 % van het bbp moeten realiseren in 2007. Dat overschot zou daarna jaarlijks met 0,2 % van het bbp moeten toenemen tot 0,9 % van het bbp wordt bereikt in 2010. Conform dat traject zou de toename van het vorderingensaldo moeten volgen uit een daling van de rentelasten, aangezien er wordt van uitgegaan dat het primair overschot nagenoeg stabiel zou blijven op ongeveer 4,1 % of 4,2 % van het bbp.

Tabel 28 vergelijkt de vorderingensaldi van de huidige vooruitzichten met de middellangetermijndoelstellingen van het Stabiliteitsprogramma. Vanaf 2007 wijken de saldi af van het vooropgestelde pad. Vanaf 2008 bereikt het verschil 1 % van het bbp en doet zich voor in Entiteit I.

TABEL 28 - Begrotingsvooruitzichten en doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma 2007-2010
(in procent van het bbp)

	2006	2007	2008	2009	2010
Projectie ^a					
Saldo	0,2	0,1	-0,5	-0,3	-0,1
Conjunctuurgezuiverd saldo	0,5	0,4	-0,3	-0,1	0,0
Structureel saldo	-0,2	-0,2	-0,2	-0,0	0,1
Doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma					
Saldo	0,0	0,3	0,5	0,7	0,9
Conjunctuurgezuiverd saldo	0,4	0,6	0,9	1,0	1,1
Structureel saldo	-0,2	0,2	-,	-,	-,
Verschillen met de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma					
Saldo	0,2	-0,2	-1,0	-1,0	-1,0
Entiteit I	0,2	-0,3	-1,1	-0,8	-0,8
Entiteit II	0,0	0,1	0,1	-0,2	-0,3
Conjunctuurgezuiverd saldo	0,1	-0,2	-1,2	-1,1	-1,1
Structureel saldo	0,0	-0,4	-,	-,	-,

a. Saldi gedefinieerd volgens de procedure voor buitensporige tekorten.

De oorsprong van de verschillen is niet te wijten aan afwijkende hypothesen voor de economische groei, maar wel aan een erg verschillende evolutie van de overheidsuitgaven (tabel 28). Er dient hier worden opgemerkt dat de huidige

vooruitzichten projecties bij ongewijzigd beleid zijn, terwijl de begrotingssaldi van het Stabiliteitsprogramma daarentegen normatief zijn en daardoor toekomstige bijsturingen van het begrotingsbeleid kunnen bevatten. De vergelijking met een projectie bij ongewijzigd beleid geeft daarom een idee van de omvang van de vereiste bijsturingen. Het Stabiliteitsprogramma bepaalt bovendien dat, hoewel de saldi een engagement inhouden, de gedetailleerde cijfers voor de ontvangsten en uitgaven slechts indicatief zijn.

Uit tabel 29 blijkt dat de uitgaven sneller stijgen dan in het Stabiliteitsprogramma, namelijk met meer dan 1,2 % van het bbp op vier jaar tijd. De grootste verschillen betreffen de sociale uitkeringen, de uitgaven voor gezondheidszorg en de subsidies aan ondernemingen (die omvatten werkgelegenheidssubsidies, meer bepaald subsidies toegekend via een vrijstelling van de ingehouden roerende voorheffing). De rentelasten dalen minder snel dan in het Stabiliteitsprogramma omdat de overheidsschuld en de impliciete rentevoet minder snel afnemen in de huidige projectie (zie volgende sectie).

De globale ontvangsten evolueren in overeenstemming met het indicatieve scenario uit het Stabiliteitsprogramma, maar dan wel omdat positieve en negatieve verschillen elkaar compenseren. De indirecte belastingen evolueren veel minder gunstig dan in het Stabiliteitsprogramma, terwijl de sociale bijdragen sterker toenemen.

TABEL 29 - Oorsprong van de verschillen met het Stabiliteitsprogramma: verandering van de uitgaven en ontvangsten over de periode 2007-2010
(in procent van het bbp)

	Vooruitzichten	Stabiliteitsprogramma	Versillen
Vorderingensaldo	-0,3	0,9	-1,2
Ontvangsten ^a	-0,4	-0,4	0,0
Belastingen op inkomen, vermogen, enz. ^b	0,2	0,1	0,1
Belastingen op productie en invoer ^b	-0,7	-0,1	-0,6
Vermogensheffingen	0,0	0,0	0,0
Sociale bijdragen	0,3	-0,1	0,4
Inkomsten uit vermogen	-0,0	-0,1	0,1
Overige ontvangsten	-0,1	-0,2	0,1
Uitgaven (-)	-0,1	-1,3	1,2
Bezoldigingen	-0,2	-0,3	0,1
Aankopen van goederen en diensten en overige consumptie-uitgaven	0,0	-0,1	0,1
Sociale verstrekkingen in natura ^c	0,7	0,4	0,3
Sociale uitkeringen in geld	0,1	-0,4	0,5
Investerings	-0,0	0,1	-0,1
Subsidies aan de ondernemingen	0,1	-0,1	0,2
Overige primaire uitgaven	-0,1	-0,1	0,0
Rentelasten	-0,6	-0,8	0,2

a. De aggregaten van ontvangsten en uitgaven die hier worden voorgesteld, komen overeen met de definities uit het Stabiliteitsprogramma. Ze verschillen dus van de cijfers die elders in deze publicatie worden voorgesteld.

b. Effectisering van de fiscale vorderingen meegerekend.

c. Hoofdzakelijk uitgaven voor gezondheidszorg.

3. Overheidsschuld en rentelasten

Eind 2006 bedraagt de overheidsschuld 87,5 % van het bbp (volgens de definitie van het INR in verband met het FSI), dat is 46 procentpunt lager dan de historische piek van 1993 (133,5 % van het bbp). Ten opzichte van 2005 daalt de overheidsschuld met 3,9 % van het bbp. Hoewel het primair surplus iets lager is in 2006 dan in 2005, is de daling van de overheidsschuld nochtans groter in 2006, dit dankzij de sterke economische groei.

In 2006 bleek de nominale groei van het bbp inderdaad groter dan de impliciete rentevoet van de overheidsschuld (hetgeen zich in de voorbije decennia slechts voordeed in 2004). In zulke omstandigheid vermindert de overheidsschuld, zelfs indien het primair saldo in evenwicht of licht negatief zou zijn. De schuldafbouw had nog groter geweest indien er geen factoren zouden zijn die, alhoewel niet behorend tot de lopende en kapitaalverrichtingen in ESR, de overheidsschuld hebben verzwaard met 0,5 % van het bbp (zie 'aanpassing deficit-schuld' in tabel 30).

De vereiste voorwaarden om een sneeuwbaaleffect te voorkomen, zijn op middellange termijn erg soepel in vergelijking met het verleden, toe te schrijven aan de trendmatige daling van de impliciete rentevoet tijdens de voorbije decennia en de in de projectie gehanteerde historisch erg lage rentevoet. Hieruit volgt dat een primair overschot van 0,3 of 0,4 % van het bbp volstaat om de overheidsschuld te doen dalen (zie 'rente-groei'-dynamiek in tabel 30). In de projectie blijft het 'omgekeerde sneeuwbaaleffect' aanhouden omdat het primair overschot, ondanks een daling tot in 2008, ongeveer 3 % van het bbp hoger ligt dan het niveau dat vereist is om de schuld te stabiliseren. Tegen 2012 zou de overheidsschuld nog slechts 69,5 % van het bbp vertegenwoordigen.

Er dient opgemerkt te worden dat het Stabiliteitsprogramma ervan uitgaat dat de overheidsschuld 72,6 % van het bbp bedraagt in 2010, tegenover 75,3 % van het bbp in de huidige projectie. Dat verschil komt doordat het Stabiliteitsprogramma grotere primaire overschotten beoogt dan die bereikt in deze projectie bij ongewijzigd beleid (zie vorige sectie).

TABEL 30 - Schuld en rentelasten van de gezamenlijke overheid
(in procent van het bbp, tenzij anders vermeld)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Geconsolideerde brutoschuld ^a	91,4	87,5	83,8	81,0	78,2	75,3	72,4	69,5
Impliciete rentevoet (in procent)	4,8	4,7	4,7	4,7	4,6	4,6	4,5	4,5
Nominale bbp-groei (in procent)	3,1	4,9	4,6	4,2	4,1	4,0	4,1	4,0
Verandering van de schuldgraad	-2,9	-3,9	-3,7	-2,8	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
Primair overschot (-)	-4,3	-4,2	-4,0	-3,2	-3,2	-3,3	-3,3	-3,3
'Rente-groei'-dynamiek	1,5	-0,2	0,0	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4
Rentelasten	4,4	4,1	3,9	3,8	3,5	3,4	3,3	3,1
Bijdrage van de bbp-groei	-2,9	-4,3	-3,9	-3,4	-3,2	-3,0	-2,9	-2,8
Aanpassing deficit-schuld	-0,0	0,5	0,3	0,0	-0,0	-0,0	0,0	0,0

a. Bron: tot in 2006 is de nominale schuld overgenomen uit het Verslag 2006 van de NBB.

De daling van de rentelasten is veel minder sterk dan in het verleden. De rentelasten vallen terug van 4,1 % van het bbp in 2006 tot 3,1 % in 2012; een vermindering met 0,9 % van het bbp op zes jaar tijd terwijl tussen 2000 en 2006 die daling 2,5 % van het bbp bedroeg. Die vertraging in de daling van de rentelasten is toe te schrijven aan het ondertussen afgebouwde niveau van de schuld en aan de geleidelijke stabilisering van de impliciete rentevoeten, gelet op het feit dat de langetermijnrente weer stijgt en de mogelijkheden om oude leningen tegen hoge rente te converteren, geleidelijk uitgeput geraken.

4. Middellangetermijnvooruitzichten en budgettaire houdbaarheid op lange termijn

De budgettaire overschotten die in het Stabiliteitsprogramma en in de wet betreffende het Zilverfonds worden aangekondigd (zie sectie A.2. hiervoor), passen in een strategie die de Belgische overheidsfinanciën wil voorbereiden op de budgettaire gevolgen van de vergrijzing op lange termijn. Die overschotten worden door de overheid vastgelegd op basis van een evaluatie van de budgettaire kosten van de vergrijzing die door de Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCVV) wordt gemaakt. Op basis hiervan wordt een begrotingstraject op middellange en lange termijn aanbevolen in de Afdeling 'Financieringsbehoeften van de overheid' van de Hoge Raad van Financiën (HRF).

In deze sectie worden twee scenario's over de budgettaire evolutie op middellange en lange termijn onderzocht. Het eerste scenario, namelijk bij ongewijzigd beleid, komt overeen met de huidige middellangetermijnvooruitzichten - hierin worden de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma niet gehaald - die vervolgens worden doorgetrokken op lange termijn (na 2012) met de variaties van het primair surplus die volgen uit de budgettaire kosten van de vergrijzing¹. Het tweede scenario komt overeen met de recentste aanbevelingen van de HRF².

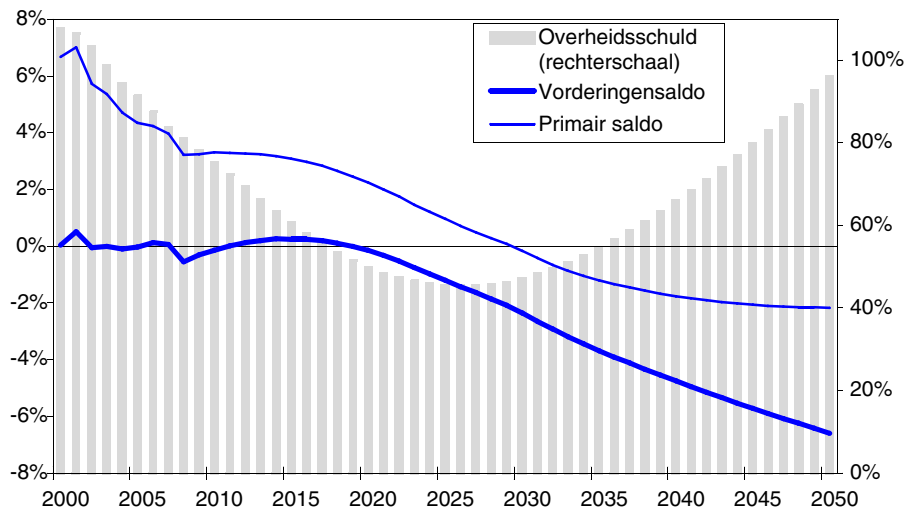
Het scenario bij ongewijzigd beleid wordt voorgesteld in figuur 22. In dat scenario daalt het primair surplus, dat zo goed als stabiel blijft op middellange termijn, met 5,4 % van het bbp in de periode 2013-2050. Dankzij de verlaging van de rentelasten verbetert het vorderingensaldo aanvankelijk tot een licht overschot van 0,3 % van het bbp in 2014. Onder invloed van het dalend primair surplus, duikt er opnieuw een deficit op in 2019 dat daarna geleidelijk groter wordt. De dalende schuldratio wordt aldus onderbroken, dat gebeurt in 2027, en een nieuw sneeuwbaaleffect zet zich in gang waardoor de rentelasten, het deficit en de overheidsschuld op een explosief pad terechtkomen en dus niet langer houdbaar zijn.

Om de omvang van de budgettaire onhoudbaarheid te meten en vooral om na te gaan welke inspanning vereist is om dat probleem te verhelpen, kan er een indicator, de 'sustainability gap'³, worden berekend, naar het voorbeeld van de Europese Commissie. De sustainability gap meet de "in één klap" en permanent aan te houden inspanning, in termen van primair surplus, om te voorkomen dat de overheidsschuld explosief wordt op lange termijn. Als die aanpassing verwe-

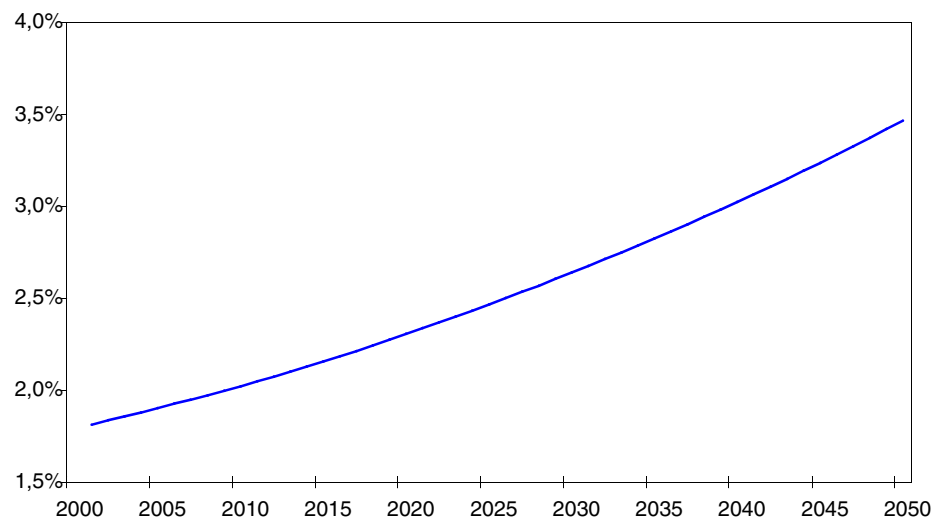
-
1. Zoals omschreven en gekwantificeerd in het jaarrapport van mei 2006 van de Studiecommissie voor de Vergrijzing van de Hoge Raad van Financiën.
  2. Zie Hoge Raad van Financiën, Afdeling Financieringsbehoeften van de overheid, Naar houdbare en intertemporeel neutrale overheidsfinanciën in het licht van de vergrijzing, maart 2007.
  3. 'S2' genoemd in het jargon van de Europese Commissie.

zenlijkt en aangehouden wordt, zou de overheidsschuld zich stabiliseren tegen 2050¹. In een stationaire toestand (d.w.z. dat het primair surplus, de economische groei en de rentevoet zouden stabiel blijven op hun waarde van 2050) blijven zowel het vorderingensaldo als de rentelasten en de overheidsschuld onveranderd in procent van het bbp.

FIGUUR 22 - Scenario bij ongewijzigd beleid
(in procent van het bbp)

FIGUUR 23 - Sustainability gap in het scenario bij ongewijzigd beleid, volgens het ingangsjaar van de aanpassing "in één klap"
(in procent van het bbp)

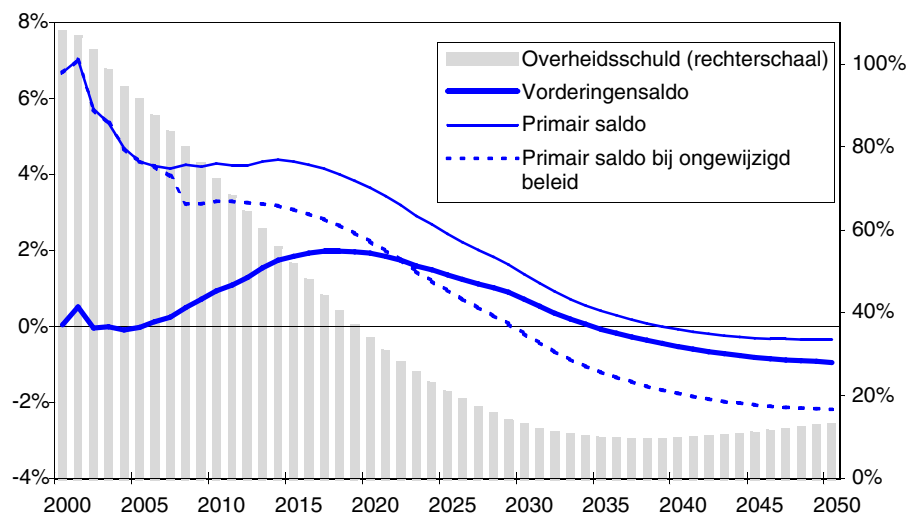

1. Op eender welk niveau. De zo gedefinieerde sustainability gap omvat immers geen enkel criterium over het niveau van de overheidsschuld.

Op basis van het scenario bij ongewijzigd beleid kan worden berekend dat een aangehouden aanpassing van het primair surplus met 2,0 % van het bbp¹ nodig is om de sustainability gap te dichten, althans wanneer die aanpassing ingaat vanaf 2008. Hoe langer de aanpassing zal worden uitgesteld, hoe groter de vereiste inspanning zal zijn, zoals blijkt uit figuur 23. Indien de aanpassing bijvoorbeeld wordt uitgesteld tot in 2015, loopt de vereiste inspanning op van 2,0 % van het bbp naar 2,2 % van het bbp. De meerkost van zo'n uitstel lijkt gering, maar men mag niet uit het oog verliezen dat er hier sprake is van een permanente aanpassing. In dat opzicht betekent een bijkomende aanpassing van 0,2 % van het bbp, gecumuleerd over meerdere decennia, een aanzienlijke inspanning.

In haar verslag van maart 2007 formuleert de Afdeling 'Financieringsbehoeften van de overheid' van de HRF aanbevelingen om de budgettaire houdbaarheid te verzekeren. De HRF beveelt niet alleen aan om op lange termijn te convergeren naar een stabiele overheidsschuld, maar ook naar een lage schuldgraad, beneden de 30 % van het bbp. Bovendien zou de aanpassing, of althans het grootste deel ervan, niet langer mogen worden uitgesteld en dus onmiddellijk moeten worden uitgevoerd, met name om redenen van intergenerationele neutraliteit. Een bepaald deel van de aanpassing zou nochtans kunnen worden uitgesteld, via het stellen van een groeivoet voor de niet-leeftijdsgebonden primaire uitgaven die continu lichtjes onder de groeivoet van het bbp wordt gehouden (een jaarlijks verschil met ongeveer 0,1 procentpunt tot in 2050).

FIGUUR 24 - Scenario dat verenigbaar is met het door de HRF aanbevolen traject van het vorderingensaldo (in procent van het bbp)

Wat het vorderingensaldo betreft, bevestigt de HRF de doelstellingen gesteld door de wet op het Zilverfonds en die ook opgenomen zijn in het Stabiliteitsprogramma, namelijk een overschot van 0,3 % van het bbp in 2007 dat jaarlijks met 0,2 % van het bbp toeneemt en 1,3 % van het bbp bereikt in 2012. De HRF beveelt vervolgens aan om dat vorderingensaldo nog te verhogen tot 2 % van het bbp in 2017-2019. Daarna zou het saldo mogen afbrokkelen, maar in een voldoende

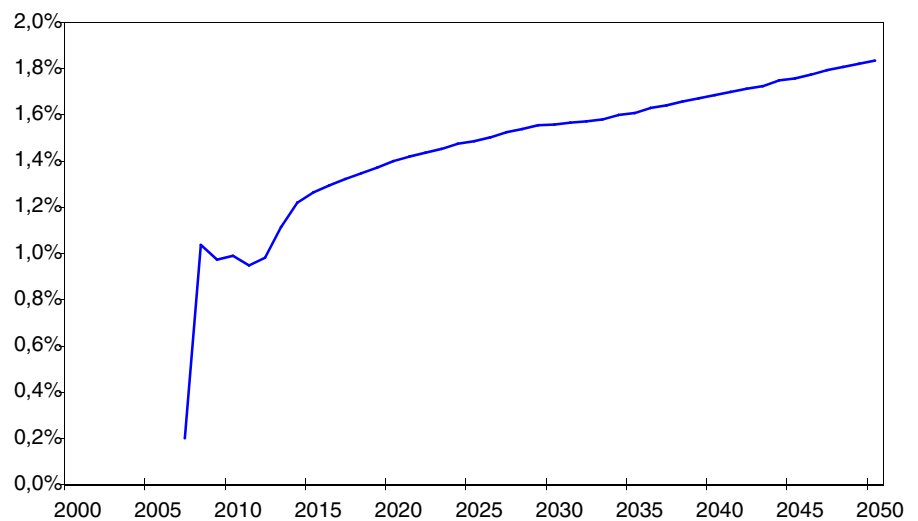
1. In het geval dat de budgettaire kosten van de vergrijzing anders worden gedefinieerd, namelijk inclusief de impact van de dalende schoolbevolking op de onderwijsuitgaven (pro memorie opgenomen in het verslag 2006 van de scv, maar niet verrekend in de vergrijzingskosten), dan zou de sustainability gap 1,1 % van het bbp bedragen in plaats van 2,0 % van het bbp.

traag tempo zodat het tekort niet hoger uitkomt dan 1 % van het bbp in 2050. Figuur 24 toont dat traject van het vorderingensaldo, alsook het primair overschot en de schuldenlast die eraan beantwoorden.

De inspanning om het door de HRF aanbevolen traject te verwezenlijken, stemt overeen met het verschil tussen het primair saldo in dat scenario en het primair saldo in het scenario bij ongewijzigd beleid (zie stippellijn in figuur 24). Dat verschil wordt nogmaals apart weergegeven in figuur 25, waar een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de onmiddellijke inspanning (ongeveer 1 % van het bbp vanaf 2008) en het uitgestelde deel (ongeveer een bijkomende 0,8 tot 0,9 % van het bbp tegen 2050, dat geleidelijk aan wordt verwezenlijkt).

De inspanning blijft onder de sustainability gap van 2,0 % van het bbp. In figuur 24 wordt niettemin vastgesteld dat het HRF-scenario wel degelijk tot doel heeft de overheidsschuld langdurig op een laag niveau te houden. Het volledig dichtenvan de sustainability gap zou ertoe leiden dat het punt, waarop de perfect stabiele overheidsschuld wordt bereikt, negatief zou zijn, wat de HRF waarschijnlijk wou voorkomen aangezien de verwezenlijking van een negatieve schuld in België door niets wordt gerechtvaardigd.

FIGUUR 25 - Vereiste inspanning om het door de HRF aanbevolen traject te verwezenlijken
(in procent van het bbp)

B. Ontvangsten en primaire uitgaven van de overheid

1. Ontvangsten

Globale evolutie

In 2006 bedroegen de fiscale en parafiscale ontvangsten 44,3 % van het bbp (de impact van de effectisering van de fiscale schuldvorderingen niet meegerekend), wat een daling van 0,4 % van het bbp is ten opzichte van 2005. Die daling is vooral toe te schrijven aan de personenbelasting, de sociale bijdragen en de accijnzen. De vennootschapsbelasting en, in mindere mate, de btw en de gewestelijke registratierechten stijgen daarentegen sterker dan het bbp. Bepaalde van die bewegingen komen overeen met de evolutie van de belastbare basis, terwijl andere vooral voortvloeien uit recurrente en niet-recurrente overheidsmaatregelen.

De ratio van de verplichte heffingen daalt nog lichtjes in 2007, met een zekere terugloop van de ontvangsten uit de heffingen op inkomen uit arbeid (belastingen en bijdragen) en een nieuwe stijging van de vennootschapsbelasting. De middellange termijn wordt gekenmerkt door een trendmatige achteruitgang van de indirecte belastingen die, vanaf 2010, wordt gecompenseerd door een lichte toename van de heffingen op inkomen uit arbeid. Daardoor zou de ratio van de verplichte heffingen lichtjes toenemen en tegen 2012 oplopen tot 44,4 % van het bbp. Dat is grosso modo het gemiddelde van de voorbije 15 jaar.

TABEL 31 - Overheidsontvangsten
(in procent van het bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ontvangsten	47,8	47,4	47,1	46,5	46,5	46,5	46,6	46,7
Fiscale en parafiscale ontvangsten ^a	44,7	44,3	44,2	44,1	44,0	44,1	44,2	44,4
Belasting op het inkomen van de gezinnen, zonder roerende voorheffing	12,3	11,8	11,6	11,6	11,6	11,7	11,9	12,0
Sociale werkgeversbijdragen	8,4	8,3	8,3	8,3	8,3	8,4	8,5	8,5
Sociale bijdragen: overige	5,5	5,3	5,3	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4
Roerende voorheffing van de gezinnen	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6
Vennootschapsbelasting	3,4	3,8	4,0	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9
BTW	7,0	7,1	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0
Accijnzen	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,1	2,0	2,0
Overige belastingen	5,1	5,2	5,0	5,0	4,9	4,9	4,9	4,9
Effectisering van de fiscale schuldvorderingen	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0
Niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten	3,0	3,0	2,9	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4
Verkoop van goederen en diensten	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5
Verkoop van activa	0,1	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten	0,6	0,4	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Inkomen uit vermogen	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5

a. De effectisering van de fiscale schuldvorderingen en de belastingen overgedragen aan de Europese Unie niet inbegrepen.

Heffingen op inkomen uit arbeid

In 2006 ondergaat de belasting op het gezinsinkomen (roerende voorheffing niet inbegrepen) een terugval ten opzichte van 2005, met 0,5 % van het bbp. Het jaar 2006 wordt in de eerste plaats gekenmerkt door de uitvoering van het laatste luik van de hervorming van 2001 (incohering en lokale opcentiemen) en, in mindere

mate, door een stijging van de aftrekbare forfaitaire beroepskosten ('jobkorting'). Bovendien ondergaat de incohiering van 2006 ook nog de terugslag van bepaalde maatregelen die in 2004 zijn ingevoerd op het vlak van voorheffing. Naast al die factoren die de opbrengst van de personenbelasting afremmen, is er ook het kleinere aandeel van de belastbare beroepsinkomsten in het bbp, alsook de tragere toename van het nationale indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP) tussen 2005 en 2006. Het is immers op basis van die index voor 2005 dat de fiscale barema's voor de inkomsten van 2006 geïndexeerd worden. Anderzijds heeft de overheid een versnelde incohiering ingevoerd. Daardoor was het voor het eerst mogelijk de lokale opcentiemen voor het aanslagjaar 2006 in de boekhouding van 2006 in te schrijven.

In 2007 daalt de personenbelasting nog lichtjes (-0,1 % van het bbp) omdat de belastbare basis vertraagt en ten gevolge van bepaalde maatregelen (verdubbeling van de 'jobkorting', verhoging van de aftrek voor pensioensparen, invoering van de aftrek voor enige woning, belastingverlaging in het Vlaams Gewest), die gedeeltelijk worden gecompenseerd door een betere inning en door een nieuwe versnelling van de incohiering van de opcentiemen.

Buiten de weerslag van de begrotingskost van enkele federale maatregelen (bijvoorbeeld de maatregel ter aanmoediging van overuren), is de voornaamste impuls na 2007 van regionale aard: de belastingverlaging in het Vlaams Gewest kent een matige toename in 2008, die zal versterken in 2009 gelet op de uitbreiding van de maatregel. Wat betreft de belastbare basis, die ondergaat verschillende invloeden. Haar voornaamste onderdeel, de loonsom uitgekeerd door de ondernemingen, daalt in procent van het bbp tot in 2008 en herstelt zich daarna¹. Bovendien zet de stijging van het aandeel van de lagere lonen (die minder belast worden) en de verdere afname van de lonen van de overheidssector en van de zelfstandigeninkomens zich door tot op het einde van de periode. De evolutie van de vervangingsinkomens - die weliswaar weinig belast worden - gaat sneller dan die van het bbp vanaf 2008. Maar rekening houdend met het automatisch verhogend effect dat voortvloeit uit de progressiviteit, zullen de ontvangsten toch stabiel blijven in 2008 en 2009 en verhogen ze jaarlijks met ongeveer 0,1 % van het bbp tussen 2010 en 2012.

De opbrengst van de sociale bijdragen wordt beïnvloed door verschillende maatregelen. Enerzijds de 'werkbonus' die in 2006 wordt versterkt in de vorm van bijkomende werknemersbijdrageverminderingen voor laagverdienende contractuelen. Daarnaast wordt in 2006 de structurele vermindering van de werkgeversbijdragen verhoogd voor de laagverdienende jongeren, vanaf 2007 tevens voor de oudere werknemers. Ook de bijdragen voor de Fondsen 'Sluiting van Ondernemingen' worden verlaagd vanaf 2007. Tegenover die bijdrageverminderingen staan er ook verhogingen van geringere omvang: de bijdrageverhoging op bedrijfswagens die van kracht is sinds 2006, vanaf 2007 de vervroegde inning van de bijdrage op het vakantiegeld bij het einde van de arbeidsovereenkomst - wat leidt tot een eenmalig positief effect op de ontvangsten van 2007 - en een zwaardere heffing in geval van brugpensioen. Tot slot worden de bijdragen van de zelfstandigen verhoogd in 2008 in het kader van de integratie van de 'kleine risico's' in de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging.

1. Dat herstel is niet zozeer het gevolg van een stijging van de loonkost, maar wel van een stijging van het aandeel van de toegevoegde waarde van de ondernemingen in het bbp.

Globaal beschouwd dalen de sociale bijdragen met 0,2 % van het bbp in 2006 (vooral de werknemersbijdragen), daarna met 0,1 % in 2007 (vooral de werkgeversbijdragen) als gevolg van de hogervermelde lastenverlagende maatregelen en het dalend aandeel van de lonen in het bbp. Op middellange termijn zouden de bijdragen sneller toenemen dan het bbp - met ongeveer 0,1 % van het bbp per jaar - omdat het loonaandeel van de sector van de bedrijven in het bbp toeneemt vanaf 2009 en omdat bepaalde bijdrageverminderingen aan belang verliezen door hun forfaitair en degressief karakter (zie afdeling C.3. en hoofdstuk V voor meer details).

Roerende voorheffing

De bevrijdende roerende voorheffing van de gezinnen neemt iets sneller toe dan het bbp tegen 2009. Die stijging is het gevolg van directe en indirecte effecten van de onderwerping aan de roerende voorheffing van kapitalisatiebeveks sinds 2006, van de hogere rente en de grotere winsten van de ondernemingen, alsook van de juridische context die de mogelijkheden tot belastingontduiking beperkt.

Vennootschapsbelasting

In 2006 stegen de ontvangsten uit de vennootschapsbelasting met 0,4 % ten opzichte van 2005. Die stijging is in grote mate het gevolg van de toepassing van een snellere incohering, terwijl de ontvangsten ook ondersteund werden door de toename van de belastbare basis, die sneller steeg dan het bbp. Bovendien werd de vennootschapsbelasting in 2006 beïnvloed door de invoering van de fiscale aftrekbaarheid van risicokapitaal (notionele interesten) en een uitbreiding van de aftrekbaarheid van regionale subsidies. Voor wat betreft de aftrekbaarheid van risicokapitaal blijft de middellangetermijnprojectie uitgaan van een hervorming die budgettair neutraal is, rekening houdend met de compenserende maatregelen uit 2005 (waaronder de wijziging van de belastingvrijstellingen op meerwaarden) en, vooral, de eventuele repatriëring van belastbare inkomens.

In 2007 en 2008 worden de belastingontvangsten gunstig beïnvloed door de toename van het aandeel van het netto-exploitatieoverschot in het bbp, dat op zijn beurt gepaard gaat met een daling van het aandeel van de lonen. In 2007 hebben de ontvangsten daarenboven baat bij verschillende maatregelen waarvan de impact tijdelijk (beperkte heffing op de vrijgestelde reserves, nieuwe versnelling van de incohering) of structureel is (aanpassing van de fiscale aftrekbaarheid van bedrijfswagens op basis van hun CO₂-uitstoot, maatregelen om fraude tegen te gaan en om de inning te verbeteren). Op middellange termijn, stabiliseert de vennootschapsbelasting zich op 3,9 % van het bbp. Zulke ratio's van de vennootschapsbelasting werden in het verleden nog nooit bereikt.

Productgebonden belasting

De btw-ontvangsten stegen iets sneller dan het bbp in 2006 door de stijgende energieprijzen (tot in de zomer) en door de hogere investeringen van de lagere overheid tijdens de verkiezingsperiode. Op middellange termijn dalen ze lichtjes omdat de dynamiek van de gezinsuitgaven matig evolueert. Er dient opgemerkt te worden dat, voor 2007, net zoals voor 2006, de projectie rekening houdt met een berekende opbrengst uit bepaalde wetgevende initiatieven om beter de fiscale fraude te bestrijden.

De accijnzen daalden met 0,1 % van het bbp in 2006, hoofdzakelijk als gevolg van de afnemende consumptie van motorbrandstoffen, zowel benzine als diesel. De impact van verschillende maatregelen die betrekking hebben op deze rubriek is in 2006 globaal gezien neutraal. De factoren die tot een daling leiden (het omgekeerde kliksysteem op diesel, de weerslag van de tijdelijke verhoging van de heffing op drankverpakkingen tijdens het eerste kwartaal van 2005, de vertraging in de ontvangsten van de federale heffing op elektriciteit en gas) hebben de fac-

toren die tot een stijging leiden, gecompenseerd (impact van een volledig jaar van het kliksysteem op benzine in 2005, hogere accijnzen op de steenkool nodig voor de elektriciteitsproductie, de Elia-taks die op kruissnelheid komt, enz.).

In 2007 stijgen de accijnzen niet sneller dan het bbp, ondanks verschillende maatregelen die de ontvangsten spijzen met ongeveer 0,1 % van het bbp: hogere accijnzen op tabak, de nieuwe heffing op verpakking en andere kleine maatregelen. In 2007 zijn er ook accijnsverminderingen die weliswaar matig zijn: de daling van de heffingen op water in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het kader van de reorganisatie van de watersector (zie sectie C.4) en het volledig jaareffect van het omgekeerde kliksysteem op diesel in 2006.

Toch blijkt de accijnzengrondslag in 2007, net zoals op middellange termijn, zwak: het volume van het brandstofverbruik stijgt matiger dan in het verleden en het verbruik van benzine, die meer belast wordt dan diesel, daalt zelfs (in volume). Algemeen beschouwd, krimpt het aandeel van de accijnsgebonden producten in de consumptie van de gezinnen, die op zijn beurt ook licht daalt in procent van het bbp. Doordat de accijnzen niet prijsgebonden zijn, evolueren de ontvangsten in lijn met de aanslagbasis in volume en niet in waarde (behalve de ad valorem-accijnzen). Tegen 2012 vertegenwoordigen de accijnzen slechts 2,0 % van het bbp tegenover 2,4 % in 2005. Er dient wel opgemerkt te worden dat de projectie rekening houdt met de vermindering van de Elia-heffing in 2008 en de verdwijning ervan in 2011.

Overige belastingen

De overige belastingen (zie de restcategorie 'overige belastingen' in tabel 31) vertegenwoordigen 5,2 % van het bbp in 2006 wat een stijging is van 0,1 % van het bbp ten opzichte van 2005. Die stijging vloeit voort uit de gewestelijke registratierechten die opnieuw sterk groeien en uit de opbrengst van verschillende maatregelen: de invoering van een belasting op de verzekeringspremies die gestort worden aan tak 21 en 23, de tijdelijke verhoging van de taks op de beursverrichtingen (TBV) voor de terugkoop van kapitalisatiebeveks (tot eind 2007), de invoering van een belasting op de niet-benutte elektriciteitsites, een eenmalige heffing op de herwaardering van de diamantvoorraad, een eenmalige bijdrage van de gassector voor de financiering van de mazout- en gascheques. De positieve impact van die maatregelen wordt deels gecompenseerd door de verdere afbouw van de accijnscompenserende belasting, de afschaffing van de inschrijvingstaks en de vermindering van de (netto)heffing op het zakencijfer van de farmaceutische industrie (gelet op het feit dat sinds 2005 de betreffende budgetten binnen de ziekteverzekering niet overschreden zijn).

De 'overige belastingen' dalen in 2007 doordat bepaalde eenmalige maatregelen van 2006 verdwijnen, door de verdere afbouw van de accijnscompenserende belasting (afgerond in 2008), door de veronderstelde vermindering van de opbrengst van de TBV en door een zekere daling van de onroerende voorheffing en hun opcentiemen op middellange termijn, gelet op de zwakke stijging van het kadastraal inkomen in reële termen en in de veronderstelling dat de opcentiemen stabiel blijven.

Effectisering van de fiscale schuldvoordelingen

De netto-opbrengst van de effectisering van de fiscale schuldvoordelingen in 2005, 2006 en 2007 wordt apart weergegeven in tabel 31. Rekening houdend met de teruggegeven belastingen door de overheid aan de houder van waardepapieren bedraagt de netto-opbrengst van die operatie 0,15 % van het bbp in 2005, 0,10 % in 2006 en is vervolgens negatief. Volgens de hypothesen die hier worden toege-

past, zullen de teruggaven van de belastingen zich degressief voortzetten tot in 2012.

De niet-fiscale ontvangsten

De niet-fiscale ontvangsten blijven globaal genomen stabiel in 2006 vermits de stijgende verkoop van activa ten opzichte van 2005 (+0,3 % van het bbp) gecompenseerd wordt door een daling van de overdrachten van de ondernemingen en, in mindere mate door de dalende inkomsten uit vermogen. De verkoop van activa, namelijk vooral de verkoop van onroerende activa, vertegenwoordigt 0,4 % van het bbp in 2006. Hierin zit meer bepaald de opbrengst van de operatie Fedimmo 1 (verkoop van 62 kantoorgebouwen aan een immobiliëvennootschap) en de verkoop van de ambassade van Tokio. De daling van de overdrachten van de ondernemingen is toe te schrijven aan de bijzonder hoge sommen van die overdrachten in 2005 (overdrachten door de NMBS-holding en het Autonoom Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen in ruil voor de overname van bepaalde pensioenlasten en door Aquafin als gevolg van een btw-transactie).

In 2007 houden de niet-fiscale ontvangsten rekening met de bedragen die begroot werden voor de overdrachten van de ondernemingen, in ruil voor de overname van bepaalde pensioenlasten door de Staat en de opbrengst die van de operatie Fedimmo 2 wordt verwacht. Gelet op alle elementen die in de nationale rekeningen¹ onder de niet-fiscale ontvangsten vallen, zouden die ontvangsten met 0,1 % van het bbp dalen ten opzichte van 2006. In 2008 dalen de niet-fiscale ontvangsten nog eens met 0,4 % van het bbp tenzij er een nieuwe verkoop of andere eenmalige maatregelen zou worden aangekondigd.

2. Primaire uitgaven

Algemeen overzicht

De primaire uitgaven dalen met 0,3 % van het bbp in 2006. Die daling is vooral toe te schrijven aan de conjuncturele heropleving die de uitgavenratio afremt, enerzijds door de toename van de noemer van die ratio (het bbp) en, anderzijds, door een daling van de conjunctuurcomponent van de werkloosheidsuitgaven. Bovendien vertonen een aantal uitgavencategorieën, zoals de uitgaven voor gezondheidszorg of de werkingskosten van de federale overheid, een bijzonder zwakke groei. Andere uitgavenposten stijgen daarentegen sterk, zoals de werkgelegenheidssubsidies of de investeringen van de lagere overheid tijdens de verkiezingsperiode.

In 2006 was de gemiddelde jaarlijkse indexering van de sociale uitkeringen en van de lonen van het overheidspersoneel iets lager dan de groei van de bbp-deflator. In 2007 daarentegen, is het verschil veel groter vanwege de betere ruilvoet, waardoor de evolutie van de primaire uitgaven uitgedrukt in procent van het bbp gevoelig kan worden getemperd. Na 2007 heeft de ruilvoet geen impact meer. Naast die nominale factor is de lagere ratio van de primaire uitgaven in 2007 (ten opzichte van 2006 -0,1 % van het bbp) ook toe te schrijven aan de dalende investeringen van de lagere overheid.

In 2008 stijgen de primaire uitgaven sterk (met 0,2 % van het bbp) onder invloed van de toenemende uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg. Op middellange termijn wordt die stijging gecompenseerd door de trendmatige daling van

---

1. Meer bepaald, bij de ontvangsten van 2005 werd er rekening gehouden met een uitzonderlijke terugbetaling van een te grote bni-bijdrage, die België in 2005 had gestort en die begin 2006 door Europa werd teruggestort.

de overige overheidsuitgaven, zodat de totale primaire uitgaven vrij stabiel blijven.

TABEL 32 - Primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid
(in procent van het bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Primaire uitgaven	43,5	43,2	43,1	43,3	43,2	43,2	43,3	43,5
Werkingskosten en investeringen	15,5	15,3	15,0	14,9	14,8	14,8	14,8	14,8
Lonen	9,9	9,8	9,7	9,6	9,6	9,5	9,4	9,3
Aankoop van goederen en diensten	3,6	3,5	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5	3,6
Investerings	1,9	2,0	1,8	1,7	1,7	1,7	1,9	2,0
Sociale prestaties	23,1	22,7	23,0	23,2	23,4	23,5	23,6	23,8
Rust-en overlevingspensioenen	8,5	8,4	8,6	8,7	8,8	8,8	8,9	9,1
Gezondheidszorg	6,3	6,1	6,3	6,6	6,6	6,7	6,8	6,9
Werkloosheid, brugpensioenen en loopbaanonderbreking	2,7	2,5	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2
Overige sociale prestaties	5,7	5,7	5,7	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6
Overige overdrachten	5,0	5,1	5,1	5,1	5,0	5,0	4,9	4,9
Aan de bedrijven waarvan	2,7	2,8	2,9	2,9	2,8	2,8	2,8	2,7
werkgelegenheids subsidies	0,4	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Aan de gezinnen en izw's	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Aan het buitenland	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0

Loonmassa

Globaal beschouwd, dalen de werkingskosten van de overheid, in het bijzonder de lonen die verminderen ongeveer met 0,1 % van het bbp per jaar¹.

In 2006 kan de daling van de lonen, ondanks een lichte stijging van de werkgelegenheid bij de overheid, verklaard worden door de sterke economische groei (noemereffect). In 2007 wordt de achteruitgang in de eerste plaats verklaard door nominale effecten, vermits de groei van de loonindex voor het overheidspersoneel veel zwakker is dan die van de bbp-deflator (groeiverschil van 0,4 %), en in de tweede plaats door de matige herziening van de loonschalen. Die herziening doet de loonmassa stijgen met slechts 0,4 % in 2007 tegenover een gemiddelde van 0,7 % tijdens de periode 1996-2005.

De daling op middellange termijn is vooreerst toe te schrijven aan de beperkte groei van de overheidstewerkstelling (0,2 % gemiddeld per jaar), die minder vlug toeneemt dan in het verleden, zowel bij de gemeenschappen en gewesten als bij de lagere overheid, en die ook verder daalt bij Landsverdediging (federale overheid). Vervolgens is er de invloed van de matige loonverhogingen (0,3 % gemiddeld per jaar op basis van de huidige akkoorden en iets hoger in 2009 als gevolg van de hogere loonherzieningen in de Franse Gemeenschap). Als er daar-

1. In de projectie wordt de nominale groei van de lonen van het overheidspersoneel bepaald door de beslissingen die genomen worden in het kader van de sociale programmatie en door de evolutie van de loondrift, de werkgelegenheid en de index van de lonen van het overheidspersoneel. De sociale programmatie neemt de beslissingen van de sectorale akkoorden van de overheid over in verband met de herziening van de loonschalen. De loondrift vloeit voort uit de loonsverhogingen die hoofdzakelijk toe te schrijven zijn aan de automatische invoeging in de loonschalen, anciënniteitspremies en bevorderingen. De indexering van de lonen van het overheidspersoneel hangt af van de gezondheidsindex en de spilindex. Als de gemiddelde gezondheidsindex van de voorbije vier maanden hoger ligt dan de spilindex worden de lonen met twee procent verhoogd in de maand die volgt op die overschrijding.

naast nog rekening gehouden wordt met de hypothese van een loondrift van gemiddeld 0,75 % per jaar, dan ligt de reële groei van de loonsom (1,3 % gemiddeld per jaar over de periode 2008-2012) veel lager dan die van het bbp.

Investerings

De daling van de overheidsinvesteringen in 2007 is vooral toe te schrijven aan de 'electorale cyclus' van de investeringen van de lagere overheid. De investeringen stijgen opnieuw in 2011 met de volgende gemeenteraadsverkiezingen in het vooruitzicht.

Uitgaven voor gezondheidszorg

De zwakke groei van de uitgaven voor gezondheidszorg in 2006 weerspiegelt, gedeeltelijk dan toch, de impact van sommige restrictieve uitgavenmaatregelen die in de loop van de laatste jaren geleidelijk werden ingevoerd. In het bijzonder kon het geneesmiddelenbudget onder controle gehouden worden dankzij het aansporen van geneesheren om in hun voorschrijfgedrag duurdere geneesmiddelen te vervangen door generische medicijnen.

Net zoals de zwakke groei van de uitgaven voor gezondheidszorg in 2005 volgde op de sterke uitgavenstijging van 2004, zal de zwakke groei in 2006, die veel lager is dan de bbp-groei, in 2007 opnieuw gevolgd worden door een groei die de wettelijke norm van 4,5 % (zonder inflatie) overstijgt. De projectie houdt hier rekening met de hypothese die de overheid hanteerde tijdens de begrotingscontrole van 2007.

Op middellange termijn vertrekt de projectie van de hypothese dat de groei de historische trend zal volgen en houdt ze daarenboven rekening met de specifieke impact van de vergrijzing¹ en de kosten van de aangekondigde maatregelen, zoals het opnemen van de kleine risico's voor zelfstandigen in de verplichte ziekteverzekering vanaf 2008. Globaal genomen zouden de uitgaven voor gezondheidszorg toenemen met 0,7 % van het bbp in de periode 2007-2012.

Pensioenen

Het Generatiepact van 2006 voorziet in selectieve verhogingen van de pensioenen en de overige vervangingsinkomens. De betreffende meerjarenmaatregelen worden beschreven in afdeling C.3. Naast die herwaarderingen, is er ook de invloed van de demografische vergrijzing, alsook van andere factoren zoals de overheveling van de pensioenen van ambtenaren van de NMBS naar de federale overheid vanaf 2007². De globale uitgaven voor de pensioenen stijgen met 0,7 % van het bbp tussen 2006 en 2012, waarvan meer dan de helft ten laste is van de federale overheid. De projectie gaat er daarentegen van uit dat de sociale prestaties (zonder pensioenen en gezondheidszorg) trendmatig dalen (-0,4 % van het bbp op 7 jaar).

Overdrachten aan de ondernemingen

De werkgelegenheidssubsidies blijven sterk stijgen in 2007 en 2008, hoewel iets minder dan in 2006. De stijging is vooral toe te schrijven aan de uitbreiding van de maatregelen die een vrijstelling geven van de doorstorting van de ingehouden bedrijfsvoorheffing op de lonen van onderzoekers, op ploegenarbeid en op een deel van de overuren. Bovendien zijn in 2006 de kosten voor de dienstencheques sterk gestegen, door het grote succes dat het systeem kent, evenals, zij het in mindere mate, de kosten van de sociale Maribel. Er dient te worden opgemerkt dat er, in de loop van 2007, een algemene vrijstelling van doorstorting van de inge-

1. Wat betreft de uitgaven voor geneeskundige zorgen, namelijk dewelke die vandaag nog onderworpen zijn aan 4,5 %-norm, hun gemiddelde jaarlijkse toename zou 3,5 % bedragen (buiten gezondheidsindex) tijdens de periode 2008-2012 en 5,8 % in 2007.
2. De verhoging van de pensioenlast die volgt uit deze overheveling (0,2 % van het bbp in 2007) gaat gepaard met een daling van de dotatie vanwege de federale overheid aan de NMBS (zie afdeling C.2)

houden bedrijfsvoorheffing zal worden ingevoerd ten bedrage van 0,25 % van de brutolonen, zoals bepaald in het interprofessioneel akkoord 2007-2008 om de concurrentiekracht te stimuleren.

De overdrachten aan de ondernemingen worden ook beïnvloed door de verhoging van de investeringsdotatie aan de NMBS in 2006 en vooral in 2007, en door de hogere uitgaven voor het GEN in de komende jaren. In 2006 doet het Vlaamse Gewest bovendien een vervroegde betaling van subsidies aan waterdistributiemaatschappijen en aan Aquafin. De overdrachten aan de gezinnen omvatten in 2006 de kosten van de toekenning van een korting op de gas- en elektriciteitsfactuur (gefinancierd door eenmalige inkomsten uit de energiesector).

Groeivoet van de uitgaven

Tabel 33 geeft de reële groeivoet van de finale primaire uitgaven van de verschillende subsectoren. Over de projectieperiode 2007-2012 zou de gemiddelde groeivoet van de uitgaven van Entiteit I perfect in de lijn liggen van zijn gemiddelde waarde van de voorbije zes jaar (2001-2006)¹. De uitgaven van Entiteit II zouden globaal gezien minder snel toenemen dan in de voorbije zes jaar². De groeivoet van de primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid zou dus in totaal afnemen ten opzichte van de periode 2001-2006. Toch zou hij ruimschoots boven de gemiddelde groeivoet liggen van de jaren 1995-2000, nl. de eindfase van het terug in evenwicht brengen van de overheidsbegroting.

TABEL 33 - Reële groeivoet van de finale primaire uitgaven per subsector^a

	1995-2000	2001-2006	2007-2012
Gezamenlijke overheid	1,8	2,7	2,4
Entiteit I	1,6	2,5	2,5
Federale overheid	1,5	1,2	1,8
Sociale zekerheid	1,6	3,1	2,7
Entiteit II	2,2	3,1	2,3
Gemeenschappen en gewesten	2,1	3,2	2,4
Lagere overheid	2,4	3,0	2,1

a. Deflator: nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen

C. Evolutie per deelsector van de overheid

1. Overzicht

Het vorderingensaldo van de gezamenlijke overheid dat voor 2006 op 0,1 % van het bbp geraamd wordt, komt overeen met een overschot in de sociale zekerheid (0,3 % van het bbp) en in de gemeenschappen en gewesten (0,2 % van het bbp) en

1. De vertraging in de uitgaven van de sociale zekerheid en de versnelde uitgaven van de federale overheid heeft een mechanische oorzaak, namelijk de overheveling naar de sociale zekerheid, vanaf 2004, van het gedeelte van de ligdagprijs dat voorheen ten laste was van de federale overheid.
2. De versnelde uitgaven door de gemeenschappen en de gewesten over de periode 2001-2006 is deels toe te schrijven aan een mechanisch effect: de verschuiving van de openbare instellingen voor radio en televisie uit de sector van de bedrijven naar de overheidssector in 2002.

met een tekort voor de federale overheid (-0,1 % van het bbp) en de lagere overheid (-0,2 % van het bbp).

Het gezamenlijke vorderingensaldo blijft stabiel in 2007, maar daalt sterk in 2008 tot een tekort van 0,5 % van het bbp, waarvan 0,7 % toe te wijzen is aan de federale overheid.

Het vorderingentekort verdwijnt geleidelijk tijdens de daaropvolgende jaren en in 2012 wordt er een licht overschot van 0,1 % van het bbp bereikt. De opsplitsing van het vorderingensaldo per deelsector in 2012 is evenwel heel verschillend van die in 2006: een overschot van 0,7 % van het bbp voor de federale overheid, dat deels wordt teniet gedaan door de tekorten in de drie andere deelsectoren, voornamelijk in de lagere overheid (-0,3 % van het bbp).

TABEL 34 - Aggregaten van de overheidsfinanciën per bestuursniveau
(in procent van het bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006 - 2000	2012 - 2006
Gezamenlijke overheid										
Vorderingensaldo	0,0	0,1	0,1	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,1	0,1	0,0
Geconsolideerd primair saldo	4,3	4,2	4,0	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3	-2,5	-1,0
Geconsolideerde ontvangsten	47,8	47,4	47,1	46,5	46,5	46,5	46,6	46,7	0,3	-0,7
Primaire uitgaven	43,5	43,2	43,1	43,3	43,2	43,2	43,3	43,5	2,8	0,3
Geconsolideerde rentelasten	4,4	4,1	3,9	3,8	3,5	3,4	3,3	3,1	-2,5	-0,9
Federale overheid										
Vorderingensaldo	-0,2	-0,1	-0,3	-0,7	-0,2	0,0	0,4	0,7	0,4	0,8
Primair saldo	3,9	3,8	3,4	2,9	3,2	3,3	3,5	3,7	-2,0	-0,1
Ontvangsten	15,7	15,5	15,3	14,8	14,9	14,9	15,0	15,1	-2,1	-0,4
Primaire uitgaven	11,8	11,7	11,9	11,9	11,7	11,6	11,5	11,4	-0,1	-0,3
Rentelasten	4,1	3,9	3,7	3,6	3,4	3,3	3,1	3,0	-2,3	-0,9
Sociale zekerheid										
Vorderingensaldo	0,1	0,3	0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,4
Primair saldo	0,1	0,3	0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,4
Ontvangsten	19,5	19,5	19,3	19,4	19,4	19,4	19,5	19,5	1,3	0,0
Primaire uitgaven	19,5	19,2	19,2	19,4	19,5	19,5	19,6	19,7	1,6	0,5
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gemeenschappen en gewesten										
Vorderingensaldo	0,3	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,3
Primair saldo	0,4	0,3	0,4	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,3
Ontvangsten	13,2	13,1	13,1	13,1	13,0	13,0	12,9	12,9	0,9	-0,2
Primaire uitgaven	12,8	12,8	12,7	12,8	12,8	12,9	12,9	12,9	1,1	0,1
Rentelasten	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,2	0,0
Lagere overheid										
Vorderingensaldo	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,3	0,1	-0,1
Primair saldo	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0	-0,1	0,1	-0,1
Ontvangsten	6,4	6,4	6,3	6,3	6,3	6,3	6,2	6,2	0,6	-0,2
Primaire uitgaven	6,4	6,4	6,2	6,1	6,1	6,1	6,3	6,4	0,5	-0,1
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0

Het primair saldo van de gezamenlijke overheid verslechtert vanaf 2007, maar kent de grootste terugval in 2008 (-1,0 % van het bbp in twee jaar tijd). Die achteruitgang doet zich voor bij de deelsectoren van Entiteit I (federale overheid en sociale zekerheid, respectievelijk met -0,9 % en -0,3 % van het bbp in twee jaar tijd) door een stijging van de primaire uitgaven, maar vooral door een daling van de ontvangsten. De terugloop van de ontvangsten is het meest uitgesproken bij de federale overheid (-0,7 % van het bbp) door het ontbreken van nieuwe eenmalige maatregelen. Het primair saldo van de lagere overheid herstelt zich daarentegen met 0,2 % van het bbp tussen 2006 en 2008, door de dalende investeringsuitgaven na de verkiezingen.

Van 2008 tot 2012 is het herstel van het vorderingensaldo van de gezamenlijke overheid (0,7 % van het bbp) volledig toe te schrijven aan de daling van de rentelasten, aangezien het primair saldo zich stabiliseert op 3,3 % van het bbp. Het primair saldo van de federale overheid stijgt niettemin met 0,8 % van het bbp en bereikt 3,7 % van het bbp in 2012 dankzij een daling van de primaire uitgaven (-0,5 % van het bbp) en een stijging van de ontvangsten (+0,3 %). Het saldo van de drie overige deelsectoren daarentegen daalt vooral tengevolge van de stijging van hun uitgaven.

Globaal genomen, blijft het vorderingensaldo van de gezamenlijke overheid in de periode 2006-2012 nagenoeg ongewijzigd in procent van het bbp, net zoals in de periode 2000-2006 (zie de laatste twee kolommen van tabel 34). In die twee periodes wordt de daling van de rentelasten geneutraliseerd door een evenredige achteruitgang van het primair saldo (met 0,9 % in de projectieperiode, ten opzichte van 2,5 % over de vorige periode). De oorsprong van de verslechtering van het primair saldo is wel verschillend: de toename van de primaire uitgaven tussen 2006 en 2012 is beduidend kleiner (+0,3 % van het bbp) dan tussen 2000 en 2006 (+2,8 % van het bbp). De ontvangsten vallen terug met 0,7 % van het bbp, terwijl ze tijdens de vorige zes jaar stegen met 0,4 % van het bbp. Van de deelsectoren laat enkel de federale overheid een gunstigere evolutie optekenen dan tijdens de vorige jaren, zowel wat betreft het vorderingensaldo als het primair saldo. Merk op dat die ontwikkelingen niet geïnterpreteerd kunnen worden in termen van structurele koers van het begrotingsbeleid, omdat ze niet conjunctuurgezuiverd zijn en niet gecorrigeerd zijn voor eenmalige maatregelen (die momenteel nog niet bekend zijn en dus voor de periode na 2007 als nihil worden beschouwd).

De primaire saldi per deelsector in tabel 34 hebben betrekking op de totale ontvangsten en de totale primaire uitgaven van elke deelsector, met inbegrip van hun onderlinge inkomensoverdrachten¹. Om het onderzoek naar de financiële interacties tussen de deelsectoren te verduidelijken, kunnen enerzijds de ontvangsten en anderzijds de uitgaven worden opgesplitst door de onderlinge overdrachten af te zonderen en het primair saldo in twee componenten op te splitsen: het saldo van de overdrachten met de andere deelsectoren (intern saldo) en het saldo van de overige verrichtingen² (extern saldo). Die opsplitsing wordt voorgesteld in tabel 35.

-
1. Zowel de som van de ontvangsten als van de uitgaven van de deelsectoren valt daardoor hoger uit dan de geconsolideerde ontvangsten en de primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid.
  2. Verrichtingen met de overige agenten (particulieren, ondernemingen, buitenland), maar ook werkingskosten en investeringen.

TABEL 35 - Bijdrage van de deelsectoren tot de verandering van het primair saldo
(in procent van het bbp)

	Primair saldo		Saldo van de overdrachten binnen de overheid ^a (intern saldo)		Saldo van de verrichtingen met de overige agenten (extern saldo)	
	2006-2000	2012-2006	2006-2000	2012-2006	2006-2000	2012-2006
Gezamenlijke overheid	-2,5	-1,0			-2,5	-1,0
Federale overheid	-2,0	-0,1	-1,3	0,1	-0,7	-0,2
Sociale zekerheid	-0,3	-0,4	1,6	-0,2	-1,9	-0,2
Gewesten en gemeenschappen	-0,2	-0,3	-0,7	0,0	0,4	-0,3
Lagere overheid	0,1	-0,1	0,4	0,1	-0,3	-0,2

a. Saldo van de inkomensoverdrachten tussen de deelsectoren van de overheid. Het betreft zowel dotaties, toegewezen ontvangsten als betalingen van rentelasten

Hieruit blijkt dat de saldi van de overdrachten tussen de overheden nagenoeg niet veranderen tussen 2006 en 2012, wat sterk contrasteert met de ontwikkelingen tijdens de vorige periode. Het saldo van de federale overheid verbetert met 0,1 %, terwijl het met 1,3 % van het bbp daalde tussen 2000 en 2006, vooral als gevolg van de toenemende alternatieve financiering van de sociale zekerheid¹. Tergelijkertijd neemt het intern saldo van de sociale zekerheid lichtjes af (-0,2 % van het bbp) na een verbetering met 1,6 % van het bbp tussen 2000 en 2006. De netto-overdrachten tussen de overheden ten voordele van de gemeenschappen en gewesten en de lagere overheid, blijven ook nagenoeg stabiel in 2012, wat contrasteert met de vroegere veranderingen.

De saldi van de externe verrichtingen (tabel 35, derde deel) gaan in elk van de deelsectoren achteruit met 0,2 % tot 0,3 % van het bbp tussen 2006 en 2012. In vergelijking met de voorafgaande periode is de tegengestelde evolutie het meest uitgesproken bij de sociale zekerheid, waar het externe saldo achteruitging met 1,9 % van het bbp tussen 2000 en 2006. Merk op dat de gemeenschappen en de gewesten niet langer positief bijdragen tot het primair saldo van de overheid, terwijl hun extern saldo daarentegen met 0,4 % van het bbp verbeterde tussen 2000 en 2006.

2. Federale overheid

Naar een begrotingsoverschot vanaf 2011...

Na een lichte daling in 2006, wordt het tekort van de federale overheid opnieuw groter in 2007 maar vooral in 2008, waar het tekort oploopt tot 0,7 % van het bbp. Tijdens de twee volgende jaren wordt het negatief saldo weggewerkt en ontstaat er zo in 2011 een surplus (0,4 % van het bbp), dat in 2012 wordt versterkt (0,7 % van het bbp). Die resultaten dienen te worden onderstreept omdat sinds 1970, het eerste jaar in de ESR-rekeningen, de federale overheid slechts één keer een overschot liet optekenen, namelijk in 2003 van 0,3 % van het bbp, en dat was dan nog te wijten aan een uitzonderlijke verrichting².

1. Deels als compensatie voor de overdracht in 2004 aan de sociale zekerheid van het ligdagprijsge-deelte dat voorheen ten laste was van Volksgezondheid (wat ook het extern saldo van de federale overheid heeft verbeterd en het extern saldo van de sociale zekerheid heeft verslechterd).
2. De uitzonderlijke ontvangst door de overname van het pensioenfonds van Belgacom ten belope van 1,8 % van het bbp.

TABEL 36 - Rekening van de federale overheid
(in procent van het bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006 - 2000	2012 - 2006
1. Primair saldo	3,9	3,8	3,4	2,9	3,2	3,3	3,5	3,7	-2,0	-0,1
A. Ontvangsten	15,7	15,5	15,3	14,8	14,9	14,9	15,0	15,1	-2,1	-0,4
1. Fiscale ontvangsten	13,9	13,5	13,4	13,3	13,4	13,5	13,5	13,6	-2,5	0,1
2. Verkoop en eenmalige kapitaaloverdrachten ^a	0,3	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	-0,4
3. Overige ontvangsten	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	0,1	-0,1
B. Primaire uitgaven	11,8	11,7	11,9	11,9	11,7	11,6	11,5	11,4	-0,1	-0,3
1. Werkingskosten en investeringen	2,9	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,6	2,6	-0,2	-0,2
2. NMBS-pensioenen en pensioensubsidies aan de NMBS	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,0	0,1
3. Overheidspensioenen ^a	2,0	2,1	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	2,3	0,2	0,2
4. Overige overdrachten aan de gezinnen en izw's	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	-0,3	-0,1
5. Werkgelegenheidssubsidies ^a	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1
6. Overige overdrachten aan de ondernemingen	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	0,0	0,1
7. Bni-bijdrage aan de Europese begroting	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,3	-0,1
8. Overige overdrachten aan het buitenland	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0	0,0
9. Overige overdrachten aan de overheid	3,2	3,1	3,0	3,0	2,9	2,9	2,8	2,8	-0,1	-0,3
2. Rentelasten	4,1	3,9	3,7	3,6	3,4	3,3	3,1	3,0	-2,3	-0,9
3. Vorderingsaldo	-0,2	-0,1	-0,3	-0,7	-0,2	0,0	0,4	0,7	0,4	0,8

- a. met inbegrip van bepaalde ontvangsten/uitgaven afkomstig van/bestemd voor de overige deelsectoren van de overheid:
- op regel A.2, een kapitaaloverdracht van de sociale zekerheid in 2006 tot aanzuivering van een schuld;
  - op regel B.3, de financiering van de pensioenen van de ambtenaren in de gemeenschappen en de gewesten en van het onderwijspersoneel bij de lagere overheid;
  - op regel B.5, de verminderingen van de bedrijfsvoorheffing voor universitaire onderzoekers.

Gematigde maar gestage vermindering van de rentelasten

De rentelasten blijven elk jaar dalen in procent van het bbp, al is de terugloop van 2006 tot 2012 (-0,9 % van het bbp) beduidend kleiner dan tijdens de vorige zes jaar. De stijging van de rentevoeten, die aanzienlijk is tussen 2005 en 2007 (80 basispunten voor de lange rente op twee jaar tijd, 180 basispunten voor de korte rente), en meer beperkt in 2008 (10 basispunten voor zowel de lange rente als voor de korte rente), wordt gevolgd door een contrasterende evolutie: stijging van de lange rente (met 10 basispunten in 2009 en nog eens 10 basispunten in 2011) en daling van de korte rente in 2009 en 2010 (met 10 basispunten zowel tijdens 2009 als 2010). Dit leidt tot een duidelijke vertraging van de daling van de impliciete rentevoet op de schuld van de federale overheid. De impliciete rentevoet die stabiel blijft op 4,7 % van 2006 tot 2008, benadert vervolgens geleidelijk de lange rente, die 4,5 % bedraagt op het einde van de periode.

Daling van het primair overschot tot in 2008, gevolgd door een heropleving

De achteruitgang van het vorderingensaldo tot in 2008 volgt uit de daling van het primair saldo (-0,9 % van het bbp van 2006 tot 2008). In de volgende jaren wordt die daling geleidelijk kleiner en bereikt het primair overschot zo 3,7 % van het bbp in 2012, wat slechts een lichte terugval is in vergelijking met 2006. Nochtans is het primair overschot vanaf 2011 hoger dan de rentelasten. Zowel de ontvangsten als de uitgaven dragen bij tot die evolutie: de ontvangsten dalen met 0,7 % van het bbp tijdens de jaren 2007-2008 en stijgen tijdens de volgende vier jaar met

0,3 % van het bbp. De primaire uitgaven daarentegen stijgen met 0,2 % van het bbp van 2006 tot 2008 en dalen van 2008 tot 2012 met 0,5 % van het bbp.

De ontvangsten dalen tot in 2008

Sinds 2001 werden de ontvangsten van de federale overheid regelmatig gevoed door de opbrengst van eenmalige en omvangrijke maatregelen. Dat is nog het geval in 2007, met opnieuw een overname van een pensioenfonds en met een bijkomende verkoop van gebouwen, meer bepaald in het kader van de operatie Fedimmo II. De opbrengsten (tabel 36, regel 1.A.2) bedragen 0,4 % van het bbp (meer dan 1,1 miljard euro), of het equivalent van de opbrengsten uit 2006 (als gevolg van de operatie Fedimmo I, de verkoop van de ambassade van Tokio en de terugbetaling van een schuld door de sociale zekerheid). Voor 2008 daarentegen is er geen enkele eenmalige maatregel opgenomen in de projectie, aangezien de regering momenteel nog geen maatregelen heeft aangekondigd.

Ook de fiscale ontvangsten gaan achteruit tot in 2008, maar stijgen nadien lichtjes tot 13,6 % van het bbp in 2012. De terugval tijdens de eerste jaren is onder meer toe te schrijven aan de effectisering van de fiscale vorderingen waarvan de weerslag negatief is vanaf 2007 (zie afdeling B.1 en tabel 31). De daaropvolgende heropleving is het resultaat van een combinatie van stijgende ontvangsten (vooral de personenbelasting, zie afdeling B.1.) en een lichte terugval van de toegewezen fiscale ontvangsten aan de overige deelsectoren.

De overige ontvangsten van de federale overheid brokkelen geleidelijk verder af, met 0,1 % van het bbp over de periode 2006-2012, vooral als gevolg van de evolutie van de inkomsten uit vermogen, die in nominale termen stabiel blijven op het niveau van 2007. De verkoop van goederen en diensten, waarvan een groot deel betrekking heeft op de inningskosten van de douanerechten voor rekening van de Europese Unie, zijn stabiel in procent van het bbp (rond 0,4 % van het bbp). Hetzelfde geldt voor de sociale bijdragen die worden geïnd door de federale overheid (0,7 % van het bbp), na een lichte stijging in 2007 doordat de federale overheid voortaan de bijdragen int op de lonen van het NMBS-personeel (parallel met de overname van de pensioenlasten, zie verder). Tot slot volgen de diverse overdrachten van de gezinnen, de ondernemingen en het buitenland een gelijkaardige evolutie als het bbp, uitgezonderd een lichte terugloop van de overdrachten van het buitenland in 2007 door een eenmalige terugbetaling in 2006 (200 miljoen euro) in het kader van de financiering van de Europese Unie.

Toename van de uitgaven totdat de structurele maatregelen op kruissnelheid komen

Na een daling van 0,1 % van het bbp, die zich situeert op het niveau van de werkingskosten (zie tabel 36, regel 1.B.1) en van de overdrachten aan de overige deelsectoren¹ (regel 1.B.9), stijgen de primaire uitgaven met 0,2 % van het bbp in 2007. Ze stabiliseren in 2008 en dalen nadien met 0,5 % van het bbp over de periode 2009-2012.

Drie uitgavencategorieën dragen in het bijzonder bij tot de stijging in 2007 en blijven eveneens sterk groeien op middellange termijn: de pensioenlasten van de NMBS, de werkgelegenheidssubsidies en de overige overdrachten aan de ondernemingen (tabel 36, regels 1.B.2, 1.B.5 en 1.B.6).

---

1. Volgens een definitie die het budgettaire concept benadert, meer bepaald zonder de pensioenen van het personeel van de gemeenschappen en de gewesten en van het onderwijspersoneel van de lagere overheid, en zonder de opbrengst van de verminderingen van de bedrijfsvoorheffing voor de universitaire onderzoekers, die in de ESR-rekeningen zowel worden opgenomen als overdrachten van de federale overheid aan de betrokken deelsectoren en als finale uitgaven van die deelsectoren.

Vanaf 2007 zijn de pensioenen van de statutaire ambtenaren van de NMBS (overdrachten aan de gezinnen) volledig ten laste van de federale overheid¹ en wordt de dotatie aan de NMBS (overdrachten aan de ondernemingen), waarmee de overheid voorheen een deel van die pensioenen ten laste nam, opgeheven. Beide verrichtingen zijn geglobaliseerd in tabel 36. Er dient hier nog te worden opgemerkt dat het equivalent van 4 maanden pensioendotatie verschuldigd voor 2006, nog moet worden vereffend, en dit zal voor drierivierde gebeuren in 2007, waardoor het saldo naar 2008 wordt overgedragen. Vandaar dat er na een toename met 0,1 % van het bbp in 2007, een lichte terugval volgt, die nadien gevolgd wordt door een stabilisering.

De meerkosten van de werkgelegenheidsondersteunende maatregelen via de vermindering van de bedrijfsvoorheffing² verhogen de uitgaven van de federale overheid met 0,1 % van het bbp zowel in 2007 als in 2008. Pas wanneer in 2009 de maatregelen op kruissnelheid komen, stabiliseren de werkgelegenheidssubsidies zich in procent van het bbp.

De stijging van de overige overdrachten aan de ondernemingen (tevens 0,1 % van het bbp in 2007) is het gevolg van de uitgaven voor spoorvervoer (subsidies en kapitaaldotaties aan de NMBS) in het kader van de afronding van het beheerscontract 2005-2007 tussen de overheid en de NMBS-holding en rekening houdend met een belangrijke onderbenutting van de kredieten voor de uitbouw van het GEN in 2006. Op middellange termijn zou de groei van die uitgaven die van het bbp niet langer overschrijden.

Naast die drie uitgavencategorieën die toenemen tot 2008, namelijk wanneer de recente begrotingsinitiatieven op kruissnelheid gekomen zijn, stijgen ook de overheidspensioenen in procent van het bbp. De gezamenlijke pensioenen van het overheidspersoneel die ten laste vallen van de federale overheid (inclusief de pensioenen die, in de ESR-rekeningen, worden toegekend aan andere deelsectoren van de overheid en opgenomen als finale uitgaven van de gefedereerde entiteiten en de lagere overheid) bedragen 2,3 % van het bbp in 2012. Dat is een stijging van 0,2 % van het bbp in vergelijking met 2006, wat in de lijn ligt van de evolutie van de voorbije zes jaar (tabel 36, regel 1.B).

De werkingskosten en investeringen, die van 2006 tot 2008 stabiel blijven in procent van het bbp, dalen met 0,2 % van het bbp tussen 2008 en 2012 (regel 1.B.1). Het aandeel van de bezoldigingen in het bbp gaat elk jaar achteruit (in een context van dalende werkgelegenheid bij Landsverdediging), maar op korte termijn wordt die daling gecompenseerd door een lichte stijging van de overheidsinvesteringen³ (2007 en 2008) en van het intermediaire verbruik (in 2007, na een daling in 2006).

-
1. De federale overheid heeft, als tegenprestatie, ongeveer 300 miljoen euro ontvangen van de NMBS in 2005.
  2. De vrijstellingen van storting van een deel van de bedrijfsvoorheffing om de werkgelegenheid aan te moedigen worden in de ESR-rekeningen geboekt als subsidies wanneer ze betrekking hebben op banen in de sector van de ondernemingen en als overdrachten aan de gemeenschappen en de gewesten wanneer ze betrekking hebben op universitaire banen. Ze zijn gegroepeerd onder de hoofding 'werkgelegenheidssubsidies' (regel 1.B.5 van tabel 36).
  3. Hypothese op basis van de begroting 2007 en de vooruitzichten van de Regie der Gebouwen. Algemeen zijn de vooruitzichten in verband met de primaire uitgaven van de federale overheid in hoofdzaak gebaseerd op de gegevens van de oorspronkelijke begroting van het lopende jaar en op de meerjarenvooruitzichten die er verband mee houden. Zie Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Verantwoording van de algemene uitgavenbegroting*, doc. 51 2705/003 tot 006, 17 november 2006.

De overdrachten aan het buitenland, zonder bni-bijdrage voor de financiering van de Europese begroting, blijven stabiel in procent van het bbp.

Alle overige uitgavencategorieën, voorgesteld in tabel 36, vertonen elk jaar een lichte daling in procent van het bbp, waardoor de bovenvermelde stijgingen gedeeltelijk (in 2007) of geheel (in 2008) worden gecompenseerd. Dat leidt, na 2008, tot een daling van de gezamenlijke primaire uitgaven van de federale overheid. De daling is bijzonder groot voor de overdrachten aan de overige deelsectoren (-0,3 % van het bbp in 6 jaar, zie regel 1.B.9) aangezien de belangrijkste van die overdrachten enkel toenemen met de prijsindex. De overdrachten aan de gezinnen en de izw's (andere sociale uitkeringen dan de pensioenen van het overheids personeel en de NMBS en diverse overdrachten), brokkelen, net als de bni-bijdrage, verder af met 0,1 % van het bbp over de gehele periode 2007-2012 (regels 1.B.4 en 1.B.7 van tabel 36).

TABEL 37 - Reële groei van de primaire uitgaven van de federale overheid
(in procent)

	Procent van het bbp	Jaarlijkse groei							Gemiddelde jaarlijkse groei		
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	1995-2000	2001-2006	2007-2012
Totale primaire uitgaven	11,7	1,9	4,2	2,6	0,6	1,4	0,8	1,4	1,1	1,5	1,8
Primaire uitgaven zonder sociale uitkeringen in natura	11,7	2,0	4,2	2,6	0,6	1,4	0,8	1,4	1,1	2,1	1,8
- Uitgaven met opwaartse dynamiek ^a	4,2	3,8	11,0	5,3	2,0	2,1	2,1	2,2	1,8	2,1	4,1
- Bni-bijdrage aan de Europese begroting	0,8	-0,2	-2,1	3,3	-9,1	4,5	-4,4	3,6	7,1	9,3	-0,8
- Overige primaire uitgaven	6,7	1,2	0,6	0,6	0,7	0,5	0,4	0,5	0,3	1,5	0,6

a. Financiering van de NMBS, werkgelegenheidssubsidies, pensioenen van overheids personeel en NMBS, intermediaire consumptie en investeringen.

De evolutie van de primaire uitgaven van de federale overheid wordt samengevat in tabel 37 en vergeleken met de evolutie sinds 1995. De twee evoluties kunnen het best worden vergeleken wanneer de sociale uitkeringen in natura¹ geen deel uitmaken van de primaire uitgaven (zie tweede regel van tabel 37).

Dan blijkt uit de tabel dat, zonder inflatie, de gemiddelde jaarlijkse groei van de primaire uitgaven van de federale overheid (1,8 %) tijdens de periode 2007-2012 lichtjes lager is dan tijdens de voorbije zes jaar, maar fors blijft en vooral beduidend hoger ligt dan tijdens de periode 1995-2000. In die periode liet de federale overheid het hoogste primair saldo ooit optekenen: 5,8 % van het bbp in 2000.

De reële groei van alle hierboven beschreven uitgaven met opwaartse dynamiek, zou gemiddeld 4,1 % per jaar bedragen, en in 2007 zelfs 11,0 %, terwijl de groei van de overige uitgaven beperkt zouden blijven tot 0,6 % per jaar (los van de bni-bijdrage die, gezien haar atypische karakter², apart werd geplaatst in tabel 37).

1. De sociale uitkeringen in natura zijn uiterst gering geworden sinds de tussenkomst in de ligdagprijzen volledig aan de sociale zekerheid werd toegewezen. Die overdracht vertaalde zich in 2004 in een daling met 0,4 % van het bbp van de primaire uitgaven en de belastingontvangsten bij de federale overheid (als gevolg van de stijging van de alternatieve financiering) en, omgekeerd, bij de sociale zekerheid in een toename van de primaire uitgaven en de toegewezen ontvangsten.
2. Dit atypische karakter heeft te maken met de schommelingen van de totale betalingskredieten van de begroting van de Europese Unie, zoals blijkt uit haar Financiële Vooruitzichten 2007-2013.

Die overige uitgaven, die oplopen tot 6,7 % van het bbp in 2006 (bijna 60 % van de totale primaire uitgaven), betreffen in volgorde van belangrijkheid: de dotaties aan de overige deelsectoren, de bezoldigingen, de sociale uitkeringen en diverse overdrachten aan de gezinnen en aan de ondernemingen (andere dan de werkgelegenheidssubsidies en de overdrachten aan de NMBS) en aan het buitenland. Er dient te worden opgemerkt dat de reële groei, die in vergelijking met het gemiddelde van de jongste jaren, in de periode 2007-2012 beperkt zou blijven tot een jaarlijks gemiddelde van 0,6 %, beantwoordt aan een vrij strak begrotingsbeleid.

3. Sociale zekerheid

Sterke verbetering van het vorderingensaldo in 2006

Terwijl de ontvangsten in 2006 stabiel blijven op 19,5 procent van het bbp - dankzij 0,2 procent meer middelen uit alternatieve financiering - verbetert het vorderingensaldo van de sociale-verzekeringsinstellingen van 0,1 procent van het bbp in 2005 tot 0,3 procent in 2006. Die verbetering is te danken aan de daling van de primaire uitgaven van 19,5 procent van het bbp in 2005 tot 19,2 procent in 2006. Zowel de uitgaven voor werknemers- en zelfstandigenpensioenen als de uitgaven voor geneeskundige zorgen dalen elk met 0,1 procent van het bbp, en de uitgaven voor werkloosheid dalen met 0,2 procent.

TABEL 38 - De rekening sociale-verzekeringsinstellingen^a
(in procent van bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2008 tov 2006	2012 tov 2008
Primair saldo	0,1	0,3	0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,1
Ontvangsten	19,5	19,5	19,3	19,4	19,4	19,4	19,5	19,5	-0,2	+0,2
1. Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	17,2	17,2	17,2	17,2	17,3	17,4	17,5	17,5	-0,0	+0,3
a. Eigen fiscale ontvangsten	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-0,0	+0,0
b. Alternatieve financiering	3,1	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	+0,1	-0,1
c. Sociale premies	13,2	13,0	12,9	12,9	13,0	13,2	13,2	13,3	-0,1	+0,4
d. Overige niet-fiscale ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	+0,0	-0,0
2. Overdrachten binnen de overheid	2,3	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0	-0,1	-0,2
Primaire uitgaven	19,5	19,2	19,2	19,4	19,5	19,5	19,6	19,7	+0,2	+0,3
1. Finale primaire uitgaven	19,4	19,1	19,1	19,4	19,4	19,5	19,5	19,6	+0,2	+0,3
a. Rechtstreekse uitgaven	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-0,0	-0,0
b. Overdrachten, waaronder	18,7	18,4	18,4	18,7	18,7	18,8	18,8	18,9	+0,2	+0,3
i) Sociale uitkeringen aan gezinnen:	18,2	17,9	17,9	18,1	18,2	18,3	18,3	18,4	+0,2	+0,3
- pensioenen	6,0	5,9	5,8	5,9	5,9	5,9	6,0	6,1	-0,0	+0,2
- geneeskundige zorgen	6,3	6,2	6,4	6,6	6,7	6,8	6,9	6,9	+0,4	+0,3
- werkloosheid	2,7	2,5	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	-0,1	-0,2
- overige	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	-0,0	-0,0
ii) Subsidies aan bedrijven	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	+0,0	-0,0
2. Overdrachten binnen de overheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	+0,0
Vorderingensaldo	0,1	0,3	0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,1

- a. De rekening sociale-verzekeringsinstellingen in het ESR95 bevat naast de traditionele regelingen, de pensioenen ten laste van het kapitalisatiestelsel, het gemeenschappelijk pensioenstelsel en de specifieke regelingen voor kinderbijslagen arbeidsongevallen en beroepsziekten voor de personeelsleden van de provinciale en plaatselijke overheidsdiensten, de verrichtingen van de Dienst Overzeese Sociale Zekerheid, de verrichtingen van de fondsen voor bestaanszekerheid en sluiting der ondernemingen, de verrichtingen in het kader van de Vlaamse zorgverzekering.

Dat met een sterke economische groei (3 procent in 2006) en een toenemende tewerkstelling de relatieve uitgaven voor werkloosheid dalen is te verwachten, evenzo voor de pensioenuitgaven, en temeer omdat in 2006 de wettelijke pensioenleeftijd van de vrouw wordt verhoogd van 63 jaar tot 64 jaar, waardoor er dat jaar minder intredes zijn. Maar dat de uitgaven voor geneeskundige zorgen minder vlug toenemen dan de door de regering beschikbaar gestelde enveloppe is op zijn minst buitengewoon.

Onderstaande tabel 39 illustreert de stijging van de uitgaven voor geneeskundige zorgen van de afgelopen jaren en de gehanteerde hypothesen op middellange termijn.

TABEL 39 - Hypothesen inzake toename van de uitgaven voor geneeskundige zorgen tegen constante prijzen^a (in procenten)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 -2010	2011 -2012
in begrotingstermen (incl. sociaal akkoord 2005-2009)	7,4	0,5	1,4	5,8	4,1	3,6	3,0
in ESR termen ^b		0,4	1,0	5,6	4,1	3,5	3,0
in ESR termen, met toevoeging kleine risico's voor zelfstandigen				5,6	6,2	3,5	3,0
pm Reële toename van het bbp	3,0	1,1	3,0	2,3	2,2	2,1	2,0

a. Deflator: gezondheidsindex.

b. Om de uitgaven geneeskundige zorgen in ESR termen te bekomen worden alle uitgaven opgeteld, namelijk ook het ligdagprijsge-deelte uitgekeerd door Volksgezondheid, de uitgaven in de regeling der zeelieden, in het kader van de internationale verdragen, voor expertise, tabaksbestrijding, sociaal plan kiné enz.

Na de forse overschrijding van de begrotingsdoelstelling in 2004 (reële toename met 7,4 % i.p.v. de 4,5 %-norm) is de toename van de uitgaven voor geneeskundige zorgen in 2005 bijzonder laag. En alhoewel het sociaal akkoord 2005-2009 een invloed zal hebben¹, duiden de voorlopige cijfers voor 2006 opnieuw op een uitzonderlijk lage toename van de uitgaven in begrotingstermen; die zouden 710 mln. euro lager zijn dan de begrotingsdoelstelling van de regering overeenkomstig de gehanteerde 4,5 %-norm. De uitgaven voor geneesmiddelen zouden in 2006 zelfs met 0,8 % dalen (nominaal) omwille van prijsdalingen van sommige medicijnen, maar ook en vooral te wijten aan dwingende richtlijnen aan de geneesheren om een minimum percentage goedkopere geneesmiddelen voor te schrijven. Ook de overige uitgaven stijgen minder dan de 4,5 %-norm. Voorlopig wordt nog onderzocht waaraan de vastgestelde vertragingen te wijten zijn, in het bijzonder om te achterhalen welke categorieën in de zorgsector hebben ingeleverd.

Voorzichtigheidshalve rekent de regering voor 2007 met enig inhaaleffect, namelijk de toepassing van de 4,5 %-norm (op de begrotingsdoelstelling van 2006) verminderd met 500 mln. euro, hetgeen zou overeenkomen met een toename van 5,8 %² (in constante prijzen) van de uitgaven in begrotingstermen.

De verzekeringsuitbreiding (ingevoerd in 2006) met de kleine risico's voor de zelfstandige starters en zij die de inkomensgarantie voor ouderen genieten, wordt vanaf januari 2008 veralgemeend voor alle zelfstandigen waardoor er dat jaar een groeipercentage van 6,2 % (in constante prijzen) wordt verwacht.

Op middellange termijn (periode 2009-2012) wordt er aangenomen dat het stijgingsritme van de uitgaven voor geneeskundige zorgen geleidelijk zou vertragen tot gemiddeld 3,3 %³: 0,7 % door toedoen van de vergrijzing (toenemend gewicht van ouderen met hogere medische behoeften en daarenboven voordeligere terug-

1. Het sociaal akkoord 2005-2009 wordt uitgevoerd in stappen gespreid over 5 jaar. Omdat iedere bijkomende jaarlijkse stap van dit akkoord telkens zal ingaan vanaf het laatste trimester en de facturatie aan het RIZIV drie maanden vertraging heeft zal de meerkost zich laten voelen vanaf 2006.
2. Gezien in 2006 de effectieve uitgaven 710 mln minder bedroegen dan de begrotingsdoelstelling, leidt de toepassing van de 4,5 %-norm, verminderd met 500 mln, tot een effectieve uitgavengroei die de 4,5 %-norm overtreft.
3. De groeivoeten voor 2009 tot 2012 zijn berekend door het langetermijnmodel voor gezondheidszorg van het Federaal Planbureau, zie Studiecommissie voor de Vergrijzing, Jaarlijks verslag april 2004, hoofdstuk III, punt E.

betalingstarieven), 0,2 % voor de bevolkingstoename en 2,4 % interne dynamiek (een elasticiteit groter dan één t.o.v. het bbp per hoofd, bij ongewijzigde demografische omgeving).

*Van een overschot in 2006
naar een tekort in 2008*

Het vorderingsaldo dat 0,3 procent van het bbp bedroeg in 2006 zou dalen tot een tekort van 0,1 procent van het bbp in 2008. In twee jaar tijd dalen de ontvangsten met 0,2 procent van het bbp en stijgen de uitgaven met 0,2 procent.

In onderstaande tabel 40 worden de evoluties van het primair saldo, ontvangsten en uitgaven opgesplitst in variaties te wijten aan maatregelen - opgesomd in het hierna volgende kader - en variaties die voortvloeien uit endogene ontwikkelingen.

TABEL 40 - Variatie van het primair saldo in de rekening sociale-verzekeringsinstellingen
(in procent van bbp)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007-2008	2009-2012
Primair saldo	+0,2	-0,1	-0,2	-0,0	-0,0	-0,0	-0,1	-0,3	-0,1
maatregelen in de sz	-0,0	+0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	+0,0	-0,1
endogene ontwikkelingen	+0,3	-0,2	-0,2	-0,0	+0,0	+0,0	-0,1	-0,4	-0,0
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	-0,0	-0,0	+0,0	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	-0,0	+0,3
maatregelen in de sz, waarvan	+0,1	+0,2	+0,1	+0,0	+0,0	+0,0	+0,0	+0,4	+0,1
bijdragenverminderingen ^a	-0,1	+0,0	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,0	+0,1	+0,2
andere bijdragenveranderingen	+0,0	+0,0	+0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	+0,1	-0,0
fiscale ontvangsten en altern. financ.	+0,2	+0,1	+0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	+0,1	-0,0
endogene ontwikkelingen ^a	-0,2	-0,3	-0,1	+0,0	+0,1	+0,1	+0,1	-0,4	+0,2
Finale primaire uitgaven	-0,3	-0,0	+0,2	+0,1	+0,1	+0,0	+0,1	+0,2	+0,3
maatregelen in de sz, waarvan	+0,2	+0,2	+0,2	+0,1	+0,1	+0,0	+0,0	+0,4	+0,2
prestaties in natura aan gezinnen	+0,0	+0,1	+0,1	+0,0	+0,0	-0,0	-0,0	+0,2	-0,0
sociale uitkeringen aan gezinnen	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,0	+0,2	+0,2
subsidies aan bedrijven	+0,1	+0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	+0,0	-0,0
endogene ontwikkelingen	-0,4 ^b	-0,2	+0,0	+0,0	+0,0	+0,0	+0,1	-0,2	+0,1
Saldo v.d. overdrachten binnen de overheid	-0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,1	-0,2

- a. De bijdragevoeten evenals de bijdrageverminderingen zijn *ex ante* berekende exogenen die per bedrijfstak zijn ingevoerd, met tevens een opsplitsing in bijzondere tewerkstelling en gewone tewerkstelling (lage lonen en hoge lonen, jongeren en ouderen). Wegens intrasectorale en intersectorale verschillen in arbeidsintensiteit, bijdragevoeten en verloning, beïnvloeden intrasectorale verschuivingen (tussen lagelonen- hogelonen- en bijzondere tewerkstelling, tussen jongeren en ouderen) en intersectorale verschuivingen de component 'endogene ontwikkelingen'. De invloed van de interprofessionele akkoorden 2005-2006 en 2007-2008 op de ontvangsten gebeurt onrechtstreeks via de aanslagbasis van de bijdrageheffing en wordt dan ook gerangschikt als een endogene ontwikkeling.
- b. De mindere uitgaven in geneeskundige zorgen t.o.v. de 4,5 %-norm worden beschouwd als endogene ontwikkelingen, uitgezonderd de besparing te wijten aan prijsdalingen en tengevolge van de opgelegde richtlijn inzake voorschrijfgedrag van geneesmiddelen (geraamd op 255 mln euro in 2006).

Dat de ontvangsten (exclusief overheidsoverdrachten) omzeggens niet veranderen in procent van het bbp, alhoewel maatregelen zorgen voor 0,4 procent opbrengsten tijdens de periode 2007-2008, heeft te maken met negatieve endogene ontwikkelingen van dezelfde omvang:

- de loonmatiging vertraagt het aandeel van de loonsom in het bbp (van 29,1 % in 2005 tot 28,5 % in 2008) alsook het aandeel van de bijdragenopbrengsten t.o.v. het bbp;
- de verschuiving in de werkgelegenheid van hoogbelaste industriële naar laagbelaste dienstenverlenende bedrijfstakken, wiens negatieve invloed

gedeeltelijk wordt gecompenseerd door een verschuiving van jongeren naar oudere werknemers;

Daarnaast voorziet de regelgeving dat de rijkstoelagen jaarlijks enkel worden aangepast aan de stijging van de gezondheidsindex, zodat ook hun aandeel in het bbp des te sneller vertraagt naarmate de economische groei toeneemt; tijdens de periode 2007-2008 is er een verlies van ruim 0,1 procent van het bbp. De globale ontvangsten dalen uiteindelijk met 0,2 procent van het bbp tijdens de periode 2007-2008 (zie tabel 38).

Wat betreft de toename van de uitgaven met 0,2 procent van het bbp tijdens de periode 2007-2008, die is te wijten aan enerzijds de stijgende uitgaven voor geneeskundige zorgen met 0,4 procent (tabel 38) terwijl anderzijds de overige uitkeringen aan de gezinnen dalen met 0,2 procent. Die daling is wel verwonderlijk gelet op de recent besliste verhogingen van de sociale uitkeringen die globaal toch 0,2 procent van het bbp bedragen (meer detail in hierna volgend kader).

Eerst en vooral, de sterk toenemende uitgaven voor geneeskundige zorgen met 0,4 procent tijdens 2007 en 2008 zijn als volgt opgesplitst in tabel 40:

- maatregelen: +0,2 procent van het bbp (de 4,5 %-norm in 2007 die hoger is dan de historische ontwikkeling en de uitbreiding met de kleine risico's voor zelfstandigen in 2008);
- endogene ontwikkelingen: +0,2 procent van het bbp (de inhaalbeweging in 2007 t.o.v. 2006 en nog een sterke interne dynamiek in 2008).

Nochtans noteren we in tabel 40 een globale endogene ontwikkeling van de uitgaven van -0,2 procent van het bbp (voorlaatste lijn). Deze laatste is op zijn beurt samengesteld uit +0,2 procent van het bbp endogene ontwikkeling van de uitgaven voor geneeskundige zorgen (zie hierboven) en -0,4 procent endogene ontwikkeling van de uitgaven bij de overige sociale prestaties. Die -0,4 procent endogene ontwikkelingen zijn te wijten aan:

- het dalend aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen met 28 400 eenheden tijdens de periode 2007-2008;
- de eigen dynamiek van de socialezekerheidsuitkeringen; bijvoorbeeld de pensionering van minder omvangrijke cohorten geboren tijdens de oorlogsjaren, het opschuiven van relatief omvangrijke aantallen gepensioneerden naar oudere leeftijden met hogere sterftetekansen, de zeer matige toename van het aantal rechtgevendende kinderen op kinderbijslag;
- de daling van de gemiddelde (macro-economische) vervangingsratio's van de sociale uitkeringen¹; voor de betrokken personen die kunnen genieten van de recent besliste verhogingen - met afgerond 2 % terwijl het uurloon stijgt met 1,1 % - zal de vervangingsratio daarentegen toenemen (zie maatregelen +0,2 procent van het bbp in 2007 en 2008).

Aldus, precies omwille van die -0,4 procent endogene ontwikkelingen dalen de sociale uitkeringen aan gezinnen met 0,2 procent van het bbp ondanks de recent besliste verhogingen.

1. De sociale uitkeringen zijn automatisch gebonden aan de prijsevolutie terwijl de binding met de loonevolutie gebeurt via jaarlijkse welvaartsaanpassingen. Immers, naarmate het loon, dat de basis was bij de berekening van een sociale uitkering, verder in het verleden ligt, des te meer dat die uitkering een achterstand oploopt t.o.v. het actueel loon dat ondertussen is verhoogd in reële termen. Aldus heeft zowel de loskoppeling van de welvaartscoëfficiënt t.o.v. de loonevolutie als de lengte van de gemiddelde verblijfsduur van de gerechtigden een dalende invloed op de gemiddelde vervangingsratio van de uitkeringen t.o.v. het loon.

Overzicht van de belangrijkste recente beslissingen inzake de sociale zekerheid

Uitgaven

1. *Pensioenen*: Versoepeling van de toegelaten arbeid na de wettelijke pensioenleeftijd.

Toekenning vanaf 2007 van een pensioenbonus van 2 euro per gewerkte dag (voor tijdvakken ingegaan vanaf 1.1.2006) gepresteerd op de leeftijd van 62 jaar tot 65 jaar, zowel in de werknemers- als in de zelfstandigenregeling. De pensioenbonus wordt toegekend bovenop het eigenlijke pensioen eventueel minimumpensioen.

Bij de berekening van het werknemerspensioen verhoogt het minimumrecht per loopbaanjaar met 17 % op 1.10.2006 en met 2 % op 1.9.2007, terwijl een gedifferentieerde loongrens wordt ingevoerd - die 2 opeenvolgende verhogingen overslaat - voor de gelijkgestelde periodes na 2006 van volledige werkloosheid, voltijds brugpensioen, volledige loopbaanonderbreking of tijdskrediet.

Versoepeling van de malus bij de pensioenberekening voor zelfstandigen: i.p.v. telkens 5 % per jaar vervroeging worden de percentages 3 % voor één jaar, 4 % het tweede jaar, ... 7 % het vijfde jaar (het verlies op 60-jarige leeftijd blijft 25 %, wordt 18 i.p.v. 20 % op 61-jaar, 12 i.p.v. 15 % op 62 jaar, 7 i.p.v. 10 % op 63 jaar, 3 i.p.v. 5 % op 64 jaar). Daarnaast wordt de jaarlijkse verhoging van het minimumpensioen met 30 euro per maand (vanaf sept. 2004) uitgevoerd tot een globale verhoging van 120 euro wordt bereikt in dec. 2007. Om de verhouding tussen gezinsstatuut en statuut alleenstaande te herstellen wordt het minimumpensioen overeenkomstig het gezinsstatuut op 1.4.2007 verhoogd met 1 %.

Welvaartsaanpassingen voor 2007 en 2008 gebeuren via een jaarlijkse welvaartsbonus:

- in april 2007, voor de minimumpensioenen en de pensioenen ingegaan vòòr 1 januari 1993: 35 euro indien de loopbaan minstens 10/45 en minder dan 20/45 bedraagt en 75 euro indien de loopbaan ten minste 20/45 bedraagt;
- in april 2008, ontvangt diezelfde groep gepensioneerden 75 euro (35+40) en respectievelijk 165 euro (75+90), terwijl de pensioenen ingegaan vòòr 1 januari 2003 en na 31 december 1992 40 euro ontvangen indien de loopbaan minstens 10/45 en minder dan 20/45 bedraagt of 90 euro indien de loopbaan ten minste 20/45 bedraagt;
- vanaf 1 september wordt er een toeslag van 2 % gegarandeerd - na aftrek van de jaarlijkse welvaartsbonus -
  - . in 2007 aan de minimumpensioenen, de pensioenen ingegaan vòòr 1.1.1988 en die ingegaan in 2000 en 2001
  - . in 2008 aan de pensioenen ingegaan vanaf 1.1.1988 en vòòr 1.1.1993 en die ingegaan in 2002.

2. *Geneeskundige zorgen*: invloed van het sociaal akkoord 2005-2009 en integratie van de kleine risico's in de zelfstandigenregeling (met ingang van 1.7.2006 en volledig vanaf 1.1.2008).

3. *RIZIV-uitkeringen*:

- op 1.1.2007: verhoging minima inzake invaliditeit (werknemers en zelfstandigen) tot het niveau van het minimumpensioen voor werknemers, gelijkschakeling van de uitkering voor primaire ongeschiktheid met het minimumpensioen in de regeling der zelfstandigen, 12 euro tegemoetkoming voor hulp van derden (werknemers en zelfstandigen);
- op 1.1.2008: verhoging berekeningspercentage voor alleenstaanden tot 53 % i.p.v. 50 %, in de werknemersregeling;
- welvaartsaanpassingen, telkens met 2 %, vanaf 1.9.2007 van de minima (werknemers en zelfstandigen) en van de uitkeringen die minstens 20 jaar geleden zijn ingegaan (werknemers), en vanaf 1.9.2008 van de uitkeringen ingegaan 15-19 jaar geleden en ingegaan 6 jaar geleden (werknemers).

4. *Werkloosheidsuitkeringen*: op 1.1.2007 verhoging van de loongrens met 1 % en op 1.1.2008 verhoging van de minima en de forfaitaire bedragen met 2 %, verhoging van de berekeningspercentages tot 53 % (i.p.v. 50 % tijdens de 2° periode) voor alleenstaande werklozen en tot 58 % (i.p.v. 55 % tijdens de 1° periode) voor samenwonende werklozen.

5. *Kinderbijslag*: jaarlijks toekenning van een schoolpremie (vanaf 2006), behoud gedurende 2 jaar (i.p.v. 6 maanden) van de verhoogde bijslag bij werkhervatting (1.1.2007), verhoging bijslag eerste kind in de zelfstandigenregeling (1.4.2007), kindergeld voor alleenstaande ouders +20 euro per maand vanaf 1.6.2007.

6. *Beroepsziekten en arbeidsongevallen*: welvaartsaanpassingen, telkens met 2 %, vanaf 1.9.2007 van de minima en van de uitkeringen die minstens 20 jaar geleden zijn ingegaan, en vanaf 1.9.2008 van de uitkeringen ingegaan 15-19 jaar geleden en ingegaan 6 jaar geleden.

7. *Alle vervangingsinkomens*: overeenkomstig het Generatiepact worden de welvaartsaanpassingen vanaf 2009 verondersteld overeen te komen met het scenario van 1,25 % voor de loongrenzen, 0,50 % voor de bestaande uitkeringen en 1 % voor de minima. Enkel de verhoging van de loongrens in de werknemerspensioenregeling alsook het minimumrecht per loopbaanjaar zijn 0,5 % losgekoppeld van de loonnorm (loonkost per uur).

Ontvangsten

Bijkomende werkgevers- (jongerenbonus sinds juli 2006) en werknemersbijdrageverminderingen (werkbonus versterkt in 2006), vroegere inning van bijdragen op het gewone vakantiegeld bij het einde van de arbeidsovereenkomst (2007), vermindering van het bijdragepercentage aan het Fonds voor sluiting ondernemingen (2007). Zie hoofdstuk V afdeling B.1 voor meer uitleg.

Verhoging vanaf 1.1.2008 van de zelfstandigenbijdragen ter financiering van de kleine risico's geneeskundige zorgen. Verhoging van alternatieve financieringsmiddelen ter compensatie van bijdrageverminderingen, dienstencheques enz. Nieuwe toewijzingen aan het globaal beheer (werknemers en zelfstandigen) en aan het RIZIV: de accijnsverhogingen op tabak (2003-2006), de verpakkingshoofschuld (2005) een gedeelte van de jaarinkomsten van de roerende voorheffing (2006).

Verdere verslechtering van het vorderingensaldo op middellange termijn...

Tijdens de periode 2009-2012 verhogen de ontvangsten hun aandeel in het bbp met 0,2 procent, maar de uitgaven met 0,3 procent, zodat het saldo verder verslechtert.

De bijdragen in de werknemersregeling stijgen met 0,4 procent van het bbp: 0,2 procent omwille van het stijgend aandeel in het bbp van de loonsom uitgekeerd door de ondernemingen (van 28,5 % in 2008 tot 29,0 % in 2012) en 0,2 procent door de toename van de impliciete wettelijke werkgeversbijdragevoet (van 24,7 % in 2008 tot 25,3 % in 2012) alsook van de werknemersbijdragevoet (van 10,1 % in 2008 tot 10,4 % in 2012). Die toename van de impliciete bijdragevoeten is te wijten aan het 'forfaitair degressieve karakter' van de bijdrageverminderingen en de begrenzing (in constante prijzen) van de werkbonus.

De overdrachten vanwege de overheid daarentegen dalen met 0,2 % van het bbp door toedoen van de rijkstoelagen die enkel gebonden zijn aan de prijsstijging. Wat betreft de middelen uit alternatieve financiering wordt er verondersteld dat ze mee evolueren met de betrokken fiscale ontvangsten.

De socialezekerheidsprestaties aan de gezinnen nemen toe met 0,3 procent van het bbp en is het resultaat van meerdere en soms tegengestelde evoluties.

- Sedert decennia zijn de uitgaven voor gezondheidszorg de socialezekerheidsuitgave met de sterkste structurele stijging; ook tijdens de periode 2009-2012 wordt er een toename met 0,3 procent van het bbp verwacht;
- De werknemers- en zelfstandigenpensioenen nemen toe met 0,2 procent van het bbp, omwille van het stijgend aantal gepensioneerden in de mate dat de naoorlogse generaties de pensioenleeftijd bereiken (aantal in de werknemersregeling: +1,4 % in 2010, +1,7 % in 2011 en +2,0 % in 2012). De jaarlijkse welvaartsaanpassingen vanaf 2009 (+1 % van de minimumpensioenen en +0,5 % van de overige pensioenen die minstens een jaar geleden zijn ingegaan) komen overeen met 0,12 procent van het bbp in 2012, terwijl de netto meerkost van de pensioenbonus beperkt blijft tot 0,04 procent van het bbp omwille van zijn aanzet tot langer werken en dus tot pensioenuitstel.
- Daarentegen dalen de uitgaven voor werkloosheid¹, brugpensioenen, loopbaanonderbreking en tijdskrediet t.o.v. het bbp met 0,2 procent. De verdere afname van het aantal gerechtigden op een werkloosheidsvergoeding, met 39 300 eenheden tijdens de periode 2009-2012, levert hiertoe de belangrijkste bijdrage.

De daling van het aantal volledig uitkeringsgerechtigde werklozen doet zich voor bij de werklozen 'jonger dan 50 jaar' met 88 800 eenheden tijdens de periode 2007-2012 (jaargemiddelden). Daarentegen stijgt het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen van '50 jaar en ouder' met 21 200 eenheden, enkel bij de vrouwen. De vergrijzing van de bevolking op arbeidsleeftijd vertaalt zich ook in een structurele vergrijzing van de werklozen, met een stijgend effect op de gemiddel-

1. In het ESR95 bevatten de werkloosheidsuitgaven de werkloosheidsvergoeding aan de verschillende categorieën uitkeringsgerechtigde werklozen en het deel werkloosheidsvergoeding aan de bruggepensioneerden. De activeringsvergoedingen vanwege de RVA alsook de nieuwe dienstenchequeregeling worden beschouwd als loonsubsidies aan bedrijven. Het behoud van de anciënniteitstoelage wanneer 50-plussers opnieuw werken en het aanvullend vakantiegeld vanwege de RVA voor schoolverlaters die binnen de 4 maanden na hun studies een job hebben worden beschouwd als overige inkomensoverdrachten aan gezinnen.

de vervangingsratio. Anderzijds wordt de vervangingsratio dan weer afgeremd door een relatief sterkere toename van het aantal vrouwen bij de oudere werklozen - met gemiddeld een lagere vergoeding dan die van de mannen. Die hogere aanwezigheid van de vrouw bij de oudere werklozen is grotendeels te wijten aan het optrekken van haar pensioenleeftijd (telkens met een jaar in 2006 en in 2009) waardoor zij respectievelijk één en twee jaar langer in de werkloosheidsverzekering verblijft.

... omwille van structurele onderfinanciering in de zelfstandigenregeling

Het budgettaire saldo in de werknemersregeling is lichtjes positief terwijl in de zelfstandigenregeling het tekort, dat optreedt in 2008, mettertijd toeneemt.

Eerst en vooral blijven de bijdragenopbrengsten - uitgezonderd de voorziene verhogingen - ondermaats omdat het aantal werkende zelfstandigen verder daalt (periode 2007-2012: -0,4 %). Ook de herwaarderingscoëfficiënt toegepast bij de bijdrageberekening (op de bedrijfsinkomsten van het jaar T-3) zal tijdelijk vertragen in 2007 en 2008 tengevolge van de vertraging in de prijsstijgingen. Daartegenover staan uitgaven waarvan het stijgingsritme zal versnellen omwille van het jaarlijks toenemend aantal gepensioneerden, dat tot 2007 rond de 0,6 % schommelt, en vanaf 2010 zal versnellen tot zelfs 1,1 % in 2012.

Vervolgens verhoogt het Generatiepact de uitgaven in de zelfstandigenregeling met 233,5 mln. euro in 2012. Tezamen met de uitbreiding kleine risico's inzake geneeskundige zorgen komen de globale bijkomende socialezekerheidsprestaties van de regeling 782 mln. euro hoger uit in 2012. Langs de ontvangstenzijde zouden de bijdragen met 458 mln. euro en de rijkstoelagen met 75 mln. euro verhogen in 2012; dus ook onvoldoende om de meeruitgaven te kunnen financieren.

Het begrotingsresultaat in de zelfstandigenregeling, dat in 2007 nog een overschot boekt van 232 mln. euro, zou mettertijd een toenemend tekort vertonen, tot -315 mln. euro in 2012.

4. Gemeenschappen en gewesten

Achteruitgang van het vorderingensaldo op middellange termijn

In 2006 boekten de gemeenschappen en gewesten een overschot van 0,2 % van het bbp. Het vorderingensaldo stabiliseert zich op dit niveau tot en met 2008, waarna het achteruitgaat en vanaf 2010 omslaat in een licht tekort. De begrotingsdoelstellingen vastgelegd in het Stabiliteitsprogramma 2007-2010 (met name een overschot van 0,3 % van het bbp in 2006, 0,1 % in 2007 en een begrotingsevenwicht voor de jaren 2008 tot en met 2010) blijven grosso modo gerespecteerd.

De achteruitgang van het vorderingensaldo is het gevolg van een afbrokkelend primair overschot (-0,4 % van het bbp tussen 2007 en 2012) door een vertraging in de ontvangsten (-0,2 % van het bbp) en een toename van de primaire uitgaven (+0,2 % van het bbp). Het einde van de projectieperiode wordt gekenmerkt door een licht primair tekort.

TABEL 41 - Rekening van de gemeenschappen en gewesten
(in procent van het bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007 t.o.v. 2005	2012 t.o.v. 2007
Primair saldo	0,4	0,3	0,4	0,3	0,1	0,1	0,0	-0,0	-0,1	-0,4
Ontvangsten	13,2	13,1	13,1	13,1	13,0	13,0	12,9	12,9	-0,1	-0,2
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	11,9	11,8	11,8	11,7	11,6	11,5	11,5	11,4	-0,1	-0,3
Eigen fiscale ontvangsten	2,3	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	-0,0	-0,1
Toegewezen fiscale ontvangsten	8,6	8,5	8,6	8,5	8,5	8,4	8,4	8,4	-0,0	-0,2
uit de personenbelasting	4,8	4,7	4,8	4,8	4,8	4,7	4,7	4,7	0,0	-0,1
uit BTW	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	-0,1	-0,1
Niet fiscale ontvangsten	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	-0,1	-0,1
Overdrachten binnen de overheid	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	0,0	0,1
Primaire uitgaven	12,8	12,8	12,7	12,8	12,8	12,9	12,9	12,9	-0,1	0,2
Primaire finale uitgaven, waaronder	10,3	10,3	10,2	10,3	10,3	10,3	10,3	10,4	-0,0	0,1
Bezoldigingen	4,4	4,3	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2	4,1	-0,1	-0,1
Aankopen van goederen en diensten	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	-0,0	0,0
Investeringen	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-0,0	-0,0
Overdrachten aan gezinnen en izw's	2,7	2,7	2,8	2,9	2,9	3,0	3,0	3,1	0,1	0,3
Overdrachten aan bedrijven en overige	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	-0,0	-0,1
Overdrachten binnen de overheid, waaronder	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,6	2,6	2,6	-0,0	0,1
Overdrachten aan de lagere overheid	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,6	-0,0	0,1
Overdrachten aan de sociale zekerheid	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0
Rentelasten	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Vorderingensaldo	0,3	0,2	0,2	0,2	0,0	-0,0	-0,1	-0,1	-0,0	-0,4

De totale ontvangsten vertragen

De externe ontvangsten (ontvangsten exclusief de overheidsoverdrachten) kennen een sterke terugloop tussen 2007 en 2012, namelijk met 0,3 procent van het bbp. Ook hun gemiddelde jaarlijkse groei (zonder inflatie) daalt fors van 2,4 % in de periode 2006-2007 naar 1,6 % in de periode 2008-2012 (zie tabel 42).

De eigen fiscale ontvangsten¹ namen in 2006 nog toe met 0,1 % van het bbp door het gunstige verloop van de ontvangsten uit registratie- en schenkingsrechten. Vanaf 2007 kennen de eigen ontvangsten echter een achteruitgang die voornamelijk voortvloeit uit de toegekende vermindering op de personenbelasting in Vlaanderen (zie ook sectie B.1) en in mindere mate uit de minderinkomsten uit waterheffingen² en de halvering van de forfaitaire gewestbelasting in het Brussels Gewest in 2007. Hierbij moet opgemerkt worden dat er in de projectie is rekening gehouden met de veronderstelde invoering van een wegenbelasting in 2008.

De evolutie van de toegewezen fiscale ontvangsten (de door de Bijzondere Financieringswet aan de gemeenschappen en gewesten toegekende middelen), hun achteruitgang in 2006 (-0,1 % van het bbp), gevolgd door een heropleving in 2007,

1. Het betreft hier de gewestelijke en autonome belastingen inclusief de door de gewesten toegekende belastingsverminderingen op de personenbelasting.
2. Door de reorganisatie van de watersector in het Vlaamse en Brussels Gewest werd de heffing op afvalwater voor de gezinnen afgeschaft resp. in 2005 en 2007.

is toe te schrijven aan de gebruikelijke jaarlijkse aanpassingen¹, in het bijzonder belangrijk voor de toegewezen opbrengsten uit de personenbelasting. De daling over de periode 2008-2012 betreft de toegewezen opbrengsten uit btw, berekend overeenkomstig de toekomstige evolutie van de bevolking jonger dan 18 jaar.

De overdrachten binnen de overheid nemen toe op middellange termijn (+0,1 % van het bbp) door de toename van de pensioenen van de statutaire ambtenaren van de gemeenschappen en gewesten, die door de federale overheid gefinancierd worden.

TABEL 42 - Reële groei van de ontvangsten en uitgaven van de gemeenschappen en gewesten (in procent)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Periodegemiddelde 2006-2007 2008-2012	
Ontvangsten ^a	2,0	3,0	1,9	1,4	2,1	2,0	2,0	2,5	1,9
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten, waaronder:	2,0	2,8	1,5	1,0	1,8	1,8	1,7	2,4	1,6
Eigen fiscale inkomsten	4,7	0,1	2,5	-1,4	2,3	2,1	2,2	2,3	1,5
Toegewezen fiscale ontvangsten	1,6	3,8	1,4	1,8	1,9	1,9	1,7	2,7	1,7
Overdrachten binnen de overheid	1,7	4,7	4,9	4,6	3,9	3,8	3,8	3,2	4,2
Uitgaven	3,1	2,3	2,5	2,8	2,4	2,4	2,4	2,7	2,5
Primaire finale uitgaven	2,8	2,7	2,4	2,7	2,3	2,3	2,3	2,7	2,4
Overdrachten binnen de overheid,	4,0 ^b	1,1	2,8	3,2	2,8	2,7	2,7	2,6	2,8

a. Deflator: nationaal indexcijfer van de consumptieprijsen

b. Eénmalige verhoogde dotatie aan het Vlaamse Zorgfonds.

Lichte stijging van uitgaven op middellange termijn

De evolutie van de primaire uitgaven in 2006 en 2007 is gebaseerd op een onderlinge vergelijking van opeenvolgende begrotingen van de verschillende gemeenschappen en gewesten².

De vooruitzichten van de uitgaven op middellange termijn berusten op de hypothese van ongewijzigd beleid waarbij de gemiddelde groei tijdens de periode 2001-2007, na correctie van niet-recurrente schokken, wordt doorgetrokken naar de toekomst.

Door de sterke economische groei, blijven de totale finale primaire uitgaven in 2006 constant in procent van het bbp, ondanks hun vrij hoge reële groei (2,8 %). (zie tabel 42). Deze groei houdt aan in 2007 (2,7 %). Op middellange termijn is er een groeivertraging, maar de groei blijft wel hoger dan de bbp-groei, wat de lichte verhoging van de primaire uitgavenratio verklaart.

1. Jaarlijks aangebrachte aanpassingen ter compensatie van eventuele verschillen tussen de gestorte middelen aan de gefedereerde entiteiten, berekend op basis van economische en demografische parameters geraamd in het lopende jaar en de verschuldigde middelen gebaseerd op de effectieve parameters (gekend het volgende jaar). Zo werd de in 2005 toegepaste groei van het bni, die eerst geschat was op 2,4 %, herzien naar 0,9 %. In 2006 daarentegen bedroeg de groei van het bbp 3 % en werd er in de schatting rekening gehouden met maar 2,2 %.
2. Meer bepaald zijn voor het jaar 2006 de cijfers (met uitzondering voor de bezoldigingen) gebaseerd op een vergelijking van de aangepaste begrotingen 2005 en 2006 van het Vlaams Gewest, het Waals Gewest, het Brussels Gewest en de Franse Gemeenschap. De cijfers van 2007 berusten op een vergelijking van de respectievelijke initiële begrotingen 2007 met 2006. Er is ook rekening gehouden met de niet-recurrente factoren uit de voorlopige realisaties van 2006.

Zowel op korte als middellange termijn zijn het vooral de overdrachten aan de gezinnen en izw's, meer bepaald de uitgaven voor kinder-, jeugd-, gezins-, thuis- en gehandicaptenzorg, die bijdragen tot de groei van de primaire uitgaven. Hun aandeel in het bbp neemt toe van 2,7 % in 2005 tot 3,1 % in 2012. De bezoldigingen daarentegen stijgen over de ganse periode minder sterk in procent van het bbp (4,1 % van het bbp in 2012 t.o.v. 4,4 % van het bbp in 2005) door de zwakke groei van de werkgelegenheid bij de overheid (zie ook sectie B.2).

Wat de overdrachten binnen de overheid betreft, gaat het op middellange termijn hoofdzakelijk om een stijging van de overdrachten naar de lagere overheid, waarvan de reële groei werd vastgeprikt op 3,5 %, conform met de door de drie gewesten vooropgestelde groei van de dotaties aan de gemeenten en provincies. In 2006 wordt er door de Vlaamse Gemeenschap een extra-dotatie van 150 miljoen euro toegekend aan het Vlaamse Zorgfonds¹, waardoor de overdrachten aan de Sociale Zekerheid toenemen.

5. Lagere overheid

Het vorderingensaldo van de lagere overheid, dat negatief was in 2006 (-0,2 % van het bbp), bereikt terug een evenwicht in de periode 2008-2010. In 2011 en 2012 ontstaat er echter opnieuw een tekort van respectievelijk 0,2 % en 0,3 % van het bbp. Die evolutie is het gevolg van de ontwikkeling van het primair saldo en in het bijzonder van de investeringen.

De investeringen van de lagere overheid volgen het ritme van de 'verkiezingscyclus': ze kennen een sterke stijging juist voor de gemeenteraadsverkiezingen en nadien een duidelijke daling. In 2006 en 2012, wat verkiezingsjaren zijn, stijgen de investeringen tot 1,0 % van het bbp. In het dal van de cyclus, rond 2009, bedragen de investeringen nog ongeveer 0,7 % van het bbp.

De projectie wordt tevens gekenmerkt door een zekere daling van de bezoldigingen en de fiscale ontvangsten.

De bezoldigingen dalen met 0,1 % van het bbp tussen 2007 en 2012 in de veronderstelling dat de werkgelegenheid bij de lagere overheid matig toeneemt (groei van gemiddeld 0,4 % per jaar in de periode 2007-2012).

De fiscale ontvangsten dalen met 0,3 % van het bbp. Die daling vloeit enerzijds voort uit lagere opcentiemen op de onroerende voorheffing als gevolg van een geringe groei van het kadastraal inkomen, en anderzijds uit het feit dat er rekening wordt gehouden met een vermindering van de Eliataks in 2008 en de verdwijning ervan in 2011. De opcentiemen op de personenbelasting blijven zo goed als stabiel in procent van het bbp (zelfs in 2006 omdat de impact die de hervorming van de personenbelasting heeft op de opcentiemen, meer dan gecompenseerd wordt door de opbrengst van de versnelde incohiering). De overdrachten van de gemeenschappen en de gewesten stijgen iets sneller dan het bbp.

1. In ESR behoort het Vlaamse Zorgfonds tot de Sociale Zekerheid.

TABEL 43 - Rekening van de lagere overheid
(in procent van het bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006 - 2000	2012 - 2006
Vorderingensaldo	-0,2	-0,2	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,2	-0,3	0,1	-0,1
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,0	-0,0
Primair saldo	0,1	-0,0	0,1	0,2	0,2	0,1	-0,0	-0,1	0,1	-0,1
Ontvangsten	6,4	6,4	6,3	6,3	6,3	6,3	6,2	6,2	0,6	-0,2
Fiscale ontvangsten	2,3	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	0,4	-0,3
Opcentiemen personenbelasting	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,2	-0,0
Opcentiemen onroerende voorheffing	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	0,1	-0,1
Overige	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0	-0,1
Niet-fiscale ontvangsten	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	-0,2	-0,0
Overdrachten binnen de overheid, waarvan	3,3	3,3	3,3	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4	0,4	0,1
De federale overheid	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,2	0,0
De gemeenschappen en de gewesten	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,6	0,2	0,1
Primaire uitgaven	6,4	6,4	6,2	6,1	6,1	6,1	6,3	6,4	0,5	-0,1
Brutovastekapitaalvorming	0,9	1,0	0,8	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0	0,0	0,1
Overige primaire uitgaven	5,5	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	5,3	5,3	0,5	-0,1
Bezoldigingen	3,3	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	0,3	-0,1
Werkingskosten	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	0,1	0,0
Lopende overdrachten	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	0,1	-0,0
Kapitaaluitgaven zonder brutovaste- kapitaalvorming	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,0

Aan de hand van tabel 43 kunnen de periodes 2000-2006 en 2006-2012 vergeleken worden. Hieruit blijkt dat de bezoldigingen, de overdrachten van de overige overheidsectoren en de fiscale ontvangsten in de periode 2000-2006 sterker groeiden dan in de periode 2006-2012.

De toename van de bezoldigingen in de periode 2000-2006 is toe te schrijven aan de groeiende werkgelegenheid (gemiddeld 2,1 % per jaar, tegenover 0,4 % over de projectieperiode) bij de overheidsadministratie (in strikte betekenis), in het onderwijs en als gevolg van de politiehervorming waardoor er in 2002 ongeveer 8 500 werknemers van de federale overheid overgeheveld zijn naar de lagere overheid. Die operatie gaat tevens gepaard met een hogere dotatie vanwege de federale overheid.

De stijgende fiscale ontvangsten over de periode 2000-2006 zijn voor een deel toe te schrijven aan de hogere opcentiemen op de personenbelasting en op de onroerende voorheffing. De gemeenten verhoogden de opcentiemen om zich te beschermen tegen inkomensverlies tengevolge van de vrijmaking van de elektriciteitsmarkt en de hervorming van de personenbelasting. Vermits er geen aanwijzingen zijn tot nieuwe verhogingen, gaat de projectie ervan uit dat de belastingsaanslagvoeten stabiel blijven.

Energieverbruik en broeikasgasemissies

De historisch dalende trend van de energie-intensiteit van het bbp zou bevestigd worden gedurende de projectieperiode. Zowel het bruto binnenlands energieverbruik als het energie-eindverbruik zou gematigd toenemen met name dankzij de verhoogde toepassing van energiebesparende technologieën en structurele wijzigingen binnen de economie.

Volgens de huidige vooruitzichten zouden de broeikasgasemissies zich stabiliseren gedurende de projectieperiode. In 2012 zouden ze zelfs onder het niveau van 1990 dalen (-3,6 %). Dat resultaat vloeit voort uit de matige toename van het energieverbruik, belangrijke structurele wijzigingen in het energieverbruik en de daling van de CH₄- en N₂O-emissies. De niet-energiegebonden CO₂-emissies en de uitstoot van geïoniseerd gas zouden daarentegen toenemen tijdens de projectieperiode.

De daling van de broeikasgasemissies tussen 1990 en 2012 zou echter niet voldoende zijn om de doelstelling, zoals bepaald in het Protocol van Kyoto, te halen. Die impliceert immers een daling van de emissies met 7,5 % tegenover 1990 in de periode 2008-2012, wat overeenstemt met een niveau van 135,9 miljoen ton CO₂-equivalenten. Het niveau van de broeikasgasemissies zou gemiddeld 141,8 miljoen ton CO₂-equivalenten bedragen voor de periode 2008-2012 en dus nog 5,9 miljoen ton (4,3 %) boven de vooropgestelde doelstelling liggen. De effecten van reeds voorziene, maar nog niet uitgevoerde maatregelen - zowel op regionaal als op federaal niveau - zouden de resultaten dichterbij de doelstelling kunnen brengen. Bovendien zouden de federale overheid en de gewesten nog kunnen gebruik maken van de flexibiliteitsmechanismen voor het behalen van de reductiedoelstelling zoals bepaald door de internationale akkoorden.

A. Evolutie van de vraag naar energie

1. Evolutie van de energie-intensiteit van het bbp

Matige toename van het energieverbruik gedurende de projectieperiode...

De periode 2001-2006 kende een sterke daling van het bruto binnenlands energieverbruik¹ en een stabilisering van het energie-eindverbruik² door de sterke stijging van de energieprijzen vanaf 2004 en de economische groeivertraging. Gedurende de projectieperiode zou, ondanks de aantrekkende economie, zowel het bruto binnenlands energieverbruik als het energie-eindverbruik gematigd toenemen met name dankzij de verhoogde toepassing van energiebesparende technologieën (onder impuls van de aanhoudend hoge energieprijzen) en de structurele wijzigingen van de economie (tertiarisering en de herstructurering van energie-intensieve sectoren) (zie tabel 44).

Het bruto binnenlands energieverbruik zou een niveau bereiken van 56,2 Mtoe³ in 2012 tegenover 53,9 Mtoe in 2006. Het energie-eindverbruik zou 39,2 Mtoe bedragen in 2012 tegenover 37,4 Mtoe in 2006⁴.

Naast middellangetermijnvooruitzichten voor energie publiceert het Federaal Planbureau regelmatig energievooruitzichten op lange termijn (20 tot 30 jaar) op basis van kwantitatieve analyses die aan de hand van het PRIMES-energiemodel worden gemaakt⁵.

TABEL 44 - Evolutie van het bbp, het energieverbruik, de energie-intensiteit van het bbp (gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

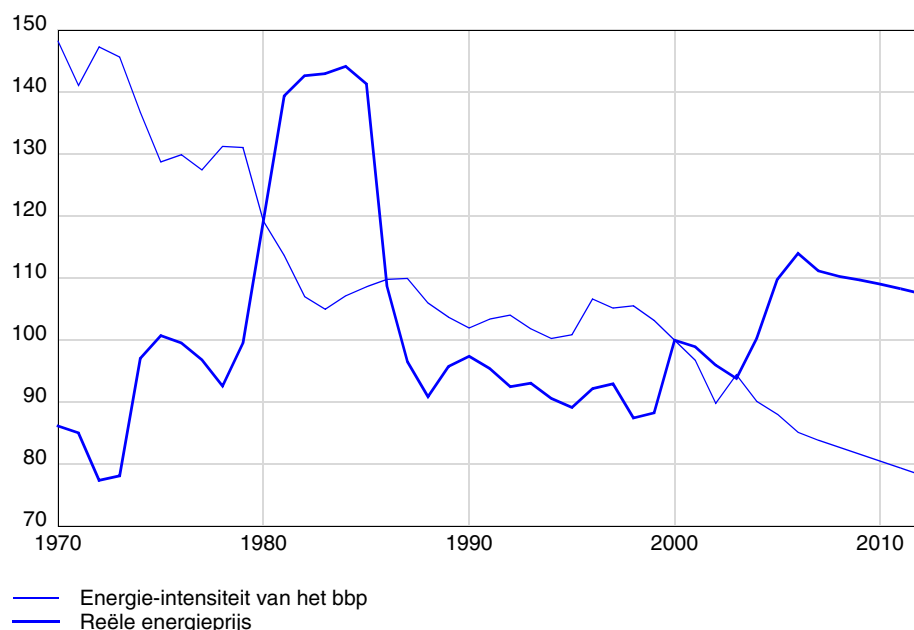
	1981-2006	1981-1990	1991-2000	2001-2006	2007-2012
Bbp	1,9	2,0	2,1	1,7	2,1
Bruto binnenlands energieverbruik	0,6	0,4	1,9	-1,0	0,7
Energie-eindverbruik	0,6	-0,4	1,9	0,2	0,8
Energie-intensiteit van het bbp	-1,3	-1,5	-0,2	-2,6	-1,4

... en een verdere daling van de energie-intensiteit van het bbp

De historisch dalende trend van de energie-intensiteit⁶ van het bbp zou dus bevestigd worden gedurende de projectieperiode, na een scherpe daling in de periode 2001-2006 (zie tabel 44).

De elasticiteit van het bruto binnenlands energieverbruik t.o.v. het bbp zou kleiner worden tijdens de projectieperiode dan de elasticiteit van de periode 1991-2006 (0,33 tegenover 0,42 voor de periode 1991-2006).

1. Bruto binnenlands energieverbruik: de hoeveelheid energie die nodig is om aan de binnenlandse vraag te voldoen. Dat wordt berekend door de primaire productie, de invoer en de voorraadschommelingen op te tellen en de uitvoer en bunkers af te trekken.
2. Energie-eindverbruik: energie geleverd aan de consumenten (industrie, transport, diensten, gezinnen en landbouw) voor allerlei soorten energieverbruik.
3. Mtoe = miljoen ton olie-equivalenten = 41 868 terajoules.
4. De evolutie van het energieverbruik van de huidige vooruitzichten houdt rekening met alle reeds besliste en ingevoerde maatregelen, zowel op federaal als op regionaal niveau. Voor een overzicht van de maatregelen zie sectie 1 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, Nationale Klimaatcommissie, maart 2007.
5. Zie www.plan.be thema energie.
6. Dat is het bruto binnenlands energieverbruik uitgedrukt in miljoen ton olie-equivalenten gedeeld door het bbp uitgedrukt in volume. Verschillende studies onderscheiden de bijdrage van verschillende componenten van een efficiënter energieverbruik zie o.a. *Indicators of Energy Use and Efficiency*, IEA, 1997.

FIGUUR 26 - Energie-intensiteit van het bbp
(index 2000 = 100)

De sterke stijging van de reële energieprijs¹ gedurende de jaren 70 en in het begin van de jaren 80 en de herstructurering van de energie-intensieve sectoren die hiermee gepaard ging, hadden een sterke daling van de energie-intensiteit van het bbp tot gevolg (zie figuur 26). Nadien volgde een periode met een minder sterke daling van de energie-intensiteit samen met een lagere reële energieprijs. Gedurende de projectieperiode zouden de aanhoudend hoge energieprijzen bijdragen tot een verdere daling van de energie-intensiteit.

2. Sectorale analyse van het energie-eindverbruik

De verwachte evolutie van het energie-eindverbruik vertoont grote sectorale verschillen (zie tabel 45). Terwijl het aandeel van de industrie in het totale energie-eindverbruik afneemt, stijgt het aandeel van transport en van de diensten en gezinnen.

TABEL 45 - Evolutie van het energie-eindverbruik per sector

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten					Niveau 2012	Structuur		
	1981-2006	1981-1990	1991-2000	2001-2006	2007-2012		1980	2000	2012
Totaal	0,6	-0,4	1,9	0,2	0,8	39,2	100,0	100,0	100,0
- Industrie	-0,2	-1,1	1,8	-1,8	0,0	12,3	40,4	37,2	31,3
- Transport	2,1	2,9	2,3	0,5	1,1	10,6	18,3	26,2	27,1
- Diensten en gezinnen ^a	0,6	-1,4	1,7	1,9	1,2	16,3	41,4	36,7	41,7

a. Inclusief landbouw.

1. De reële energieprijs wordt hier gedefinieerd als de gemiddelde prijs van alle energiedragers geconsumeerd door energie-eindverbruikers op de binnenlandse markt gedeeld door de deflator van de particuliere consumptie.

Industrie

Het eindverbruik van de industrie daalde sterk over de periode 1981-1990 (met gemiddeld -1,1 % per jaar) vanwege de hoge energieprijzen en de economische groeivertraging in het begin van de jaren 80. Voor de periode 1991-2000 daarentegen bedroeg de gemiddelde groei 1,8 % per jaar wat toe te schrijven is aan de sterke groei van de industriële activiteit op het einde van de jaren 90. In de periode 2001-2006 daalde de vraag naar energie van de industrie met gemiddeld 1,8 % per jaar in een context van conjunctuurvertraging en hoge energieprijzen.

Gedurende de projectieperiode zou het eindverbruik stagneren. De verhoogde toepassing van energiebesparende technologieën onder impuls van de aanhoudend hoge energieprijzen zou de daling van de energie-intensiteit¹ van de industrie doen versnellen tegenover de periode 1991-2006. Ook de herstructurering van de staalsector draagt hiertoe bij. Tevens sluiten de gewesten vrijwillige overeenkomsten, vooral met de energie-intensieve industrieën². Dergelijke overeenkomsten zouden beduidend bijdragen tot een rationeler energieverbruik van de industrie.

Transport

Over de periode 1981-2006 nam het verbruik voor transport³ sterk toe met gemiddeld 2,1 % per jaar. Maar er is een evolutie merkbaar: het verbruik nam zelfs met 2,9 % toe voor de periode 1981-1990, daarna verminderde de groei (jaarlijks gemiddeld 2,3 % tussen 1991 en 2000 en slechts 0,5 % tussen 2001 en 2006⁴).

Gedurende de projectieperiode zou het verbruik met slechts gemiddeld 1,1 % per jaar toenemen. Ook een geleidelijke toename van het gebruik van zuinigere voertuigen (zie ook kader *Transport* in punt B.1.) en de maatregelen ter bevordering van het gebruik van het openbaar vervoer zouden bijdragen tot het inperken van de energiebehoeften.

Bijgevolg zou de energie-intensiteit⁵ beduidend sterker afnemen tijdens de projectieperiode dan in de periode 1991-2006 (na een toename in de periode 1981-1990).

Diensten en gezinnen

De toename van het energieverbruik van de diensten en gezinnen⁶ in de projectieperiode zou gematigd zijn met gemiddeld 1,2 % per jaar tegenover 1,9 % in de periode 2001-2006. Het energieverbruik is efficiënter mede onder impuls van de aanhoudend hoge energieprijzen die aanzetten tot betere isolatie van de woningen en gebouwen, tot de aanschaf van meer rendabele verwarmingsinstallaties en van energiezuinige elektrische toestellen. De fiscale maatregelen ten voordele van energiebesparende investeringen (belastingverminderingen op federaal niveau en allerlei premies op regionaal niveau) stimuleren verder het efficiënter energieverbruik.

-
1. Dat is het energie-eindverbruik van de industrie uitgedrukt in miljoen ton olie-equivalenten gedeeld door de toegevoegde waarde van de industrie uitgedrukt in volume.
  2. De bedrijven zouden zich daarbij engageren om een (wereldwijde) benchmarkingprocedure te volgen die de meest efficiënte praktijken van energieconsumptie identificeert. Vervolgens zouden ze die praktijken introduceren en op termijn (2008-2012 naargelang het gewest) hun energieverbruik reduceren.
  3. Dat is zowel voor eigen rekening als voor rekening van derden.
  4. Die evolutie is vooral toe te schrijven aan de daling van het energieverbruik voor de luchtvaart (faillissement van SABENA) en aan de sterke stijging van de energieprijzen in die periode.
  5. Dat is het energie-eindverbruik van transport uitgedrukt in miljoen ton olie-equivalenten gedeeld door het bbp uitgedrukt in volume.
  6. Het grootste deel van het energieverbruik gaat naar verwarming en koeling, het overige deel naar specifieke elektrische toepassingen zoals verlichting en elektrische toestellen.

Bijgevolg zou de energie-intensiteit van de diensten en gezinnen¹ tijdens de periode 2007-2012 meer afnemen dan in de periode 1991-2006.

3. Analyse per energieproduct van het bruto binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik

Over de periode 1980 tot 2012, zien we een belangrijke verschuiving in de structuur van de energieconsumptie van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en elektriciteit wat het energie-eindverbruik betreft. Binnen het bruto binnenlands energieverbruik is er een verschuiving merkbaar van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas, kernenergie (tot in 2000) en in mindere mate naar hernieuwbare energiebronnen (zie tabel 46).

TABEL 46 - Evolutie van de structuur van het energieverbruik
(in Mtoe en in procent van het totale verbruik van energie)

Producten	1980		2000		2012		
	Mtoe	%	Mtoe	%	Mtoe	%	
Bruto binnenlands energieverbruik	Totaal	45,7	100,0	57,2	100,0	56,2	100,0
	Vaste brandstoffen	11,0	24,0	8,2	14,3	3,8	6,8
	Vloeibare brandstoffen	22,9	50,1	22,0	38,4	21,1	37,6
	Gas	8,9	19,5	13,4	23,4	16,5	29,4
	Kernenergie	2,9	6,3	12,8	22,4	12,9	23,0
	Overige	0,0	0,1	0,9	1,5	1,9	3,3
Energie-eindverbruik	Totaal	31,7	100,0	37,0	100,0	39,2	100,0
	Vaste brandstoffen	5,2	16,3	3,4	9,2	1,8	4,6
	Vloeibare brandstoffen	14,8	46,7	16,0	43,4	18,1	46,1
	Gas	7,7	24,4	10,0	27,1	10,8	27,5
	Elektriciteit	3,6	11,4	6,7	18,0	7,5	19,2
	Overige	0,4	1,2	0,8	2,2	1,0	2,6

Vaste brandstoffen

De algemene tendens van een dalend verbruik van vaste brandstoffen zet zich verder tijdens de projectieperiode, zowel in aandeel als in volume. De vraag van de elektriciteitssector naar vaste brandstoffen daalt gevoelig ten voordele van de verdere doorbraak van gas (zie bespreking elektriciteitssector in punt B.1.). De vraag van de industrie naar steenkool en cokes daalt gevoelig. De vraag van de diensten en gezinnen neemt eveneens af.

Vloeibare brandstoffen

Het aandeel van de vloeibare brandstoffen in het bruto binnenlands energieverbruik liep sterk terug in het verleden. Dat is vooral toe te schrijven aan de dalende vraag van de elektriciteitscentrales (zie punt B.1.). Gedurende de projectieperiode zou het verder blijven afnemen.

Het aandeel van de vloeibare brandstoffen in het energie-eindverbruik daalde eveneens in het verleden, maar zou van 2007 tot 2012 opnieuw licht toenemen.

Ondanks die dalende evolutie in het verleden blijft petroleum de belangrijkste energiebron van het binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik.

1. Dat is het energie-eindverbruik van de diensten en de gezinnen uitgedrukt in miljoen ton olie-equivalenten gedeeld door het bbp uitgedrukt in volume.

Bijgevolg zou onze economie kwetsbaar blijven voor prijsschommelingen op de internationale oliemarkten.

Aardgas en afgeleide gassen

Na petroleum is aardgas de belangrijkste energiebron. De consumptie van aardgas kent een sterke stijging, zowel in volume als in aandeel van 1980 tot 2012 waardoor de afhankelijkheid t.o.v. dit product is toegenomen. Dat geldt zowel voor het bruto binnenlands energieverbruik als voor het energie-eindverbruik. Die evolutie is onder meer toe te schrijven aan de toenemende vraag van de elektriciteitssector (zie punt B.1.). Het eindverbruik van aardgas (ondanks een terugval van de consumptie van afgeleide gassen) zou jaarlijks met gemiddeld 1,3 % toenemen tijdens de projectieperiode.

Elektriciteit

De vraag naar elektriciteit neemt eveneens toe in volume en in aandeel van 1980 tot 2012. De groei van de vraag naar elektriciteit zou wel vertragen gedurende de projectieperiode (gemiddeld 1,1 % per jaar) t.o.v. een jaarlijkse gemiddelde groei van 2,2 % in de periode 1991-2006. Dat is het gevolg van een verbetering van de energie-efficiëntie van elektrische uitrustingen en een geleidelijke verzadiging van het uitrustingspark. De intensiteit van het bbp aan elektriciteit zou bijgevolg afnemen gedurende de projectieperiode (gemiddeld -1 % per jaar) tegenover een sterke toename in de jaren 80 (gemiddeld 1,3 % per jaar) en een gematigde toename in de periode 1991-2006 (gemiddeld 0,2 % per jaar).

Overige energieproducten

Het aandeel van de overige energieproducten (hernieuwbare energiebronnen) evolueerde van slechts 0,1 % van het bruto binnenlands energieverbruik in 1980 tot 1,5 % in 2000. Ondanks die aanzienlijke stijging door de toenemende vraag van de elektriciteitssector (zie ook punt B.1.) bleef het aandeel beperkt. In 2012 zou het 3,3 % van het bruto binnenlands energieverbruik bedragen. Er zullen dus nog belangrijke inspanningen moeten geleverd worden om tegen 2020 aan de ambitieuze doelstelling van 20 % hernieuwbare energie bij te dragen, zoals vooropgesteld door de Europese Unie.

4. Onzekerheden omtrent de energieprijzen

De prijs voor het energie-eindverbruik zou hoog blijven gedurende de projectieperiode. De toename van de prijs tussen 2007 en 2012 zou eerder gematigd zijn en zelfs negatief worden in reële termen (zie tabel 47).

Een aantal onzekerheden wegen natuurlijk op die evoluties, onder andere de onzekerheden over de evolutie van de prijs voor een vat ruwe olie.

TABEL 47 - Evolutie van de verbruiksprijzen van energie
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981-2006	1981-1990	1991-2006	2001-2012	2007-2012
Verbruiksprijs van energie ^a	2,6	2,0	2,9	2,6	0,9
Reële energieprijs ^b	-0,2	-2,1	1,0	0,6	-1,0

a. Gemiddelde prijs van alle energiedragers geconsumeerd door energie-eindverbruikers op de binnenlandse markt.

b. Energieprijs gedeeld door de deflator van de particuliere consumptie.

Ruwe olie en petroleumproducten

De binnenlandse prijs voor petroleumproducten hangt niet alleen af van de internationale prijs voor ruwe olie, maar ook van het nationale fiscale beleid. De periode 2004-2006 werd gekenmerkt door een sterke stijging van de prijs voor een vat ruwe olie, namelijk van 28,8 dollar in 2003 naar 65,1 dollar in 2006.

Verschillende factoren kunnen die sterke stijging van de prijs verklaren:

- de sterke stijging van de wereldvraag naar olie vooral door de stijgende vraag van de Aziatische landen en de Verenigde Staten;
- de vermindering van de raffinagecapaciteit door het uitblijven van investeringen sinds 15 jaar;
- de politieke instabiliteit in sommige olieproducerende landen (Iran, Nigeria, Venezuela, Irak,...).

De prijs zou hoog blijven vanwege volgende elementen:

- dynamische vraag van Azië;
- de vermindering van de reserves van niet-OPEC-landen en de toenemende afhankelijkheid van de bevoorrading van politiek instabiele en economisch risicovolle gebieden (landen van de Perzische Golf);
- beperkte investeringen in ontginnings- en productiecapaciteit.

Op middellange termijn is er dus grote onzekerheid over de evolutie van de olieprijsen. De projectie veronderstelt een gemiddelde nominale prijs voor een vat ruwe olie (Brentkwaliteit) van 61 dollar in 2007 en 61,9 dollar in 2008. Nadien zou de prijs licht blijven toenemen tot 65,2 dollar in 2012¹. De binnenlandse prijs voor petroleumproducten² zou gedurende de projectieperiode in reële termen afnemen.

Aardgas

De aardgasprijs, die gedeeltelijk geïndexeerd is aan de prijs van de ruwe olie, volgt die evolutie met enige vertraging. De onzekerheden over de prijs van ruwe olie wegen ook op de prijs van aardgas en bijgevolg op de variabele kosten van de elektriciteitsproductie. Bijkomende onzekerheid is het effect van de liberalisering van de Europese markt voor gas. De liberalisering en de toenemende concurrentie die eruit voortvloeit, kunnen een neerwaartse druk op de aardgasprijs betekenen. Een sterke toename van de wereldvraag naar gas en in het bijzonder van de vraag van de elektriciteitscentrales kan op termijn echter voor een omgekeerde beweging zorgen. De binnenlandse prijs voor aardgas zou gedurende de projectieperiode stabiel blijven in reële termen.

Vaste brandstoffen

Na een sterke toename van de prijs in 2004 (door een sterke internationale vraag), gevolgd door een daling van de prijs in 2005, zou de binnenlandse prijs voor vaste brandstoffen zich stabiliseren in reële termen gedurende de projectieperiode.

Toenemende openstelling van de elektriciteitsmarkt voor de concurrentie

De vooruitzichten houden rekening met de liberalisering van de elektriciteitsmarkt. In Vlaanderen is de elektriciteitsmarkt al volledig vrijgemaakt sinds juli 2003, terwijl in Wallonië en Brussel de vrijmaking van de elektriciteitsmarkt sinds begin 2007 volledig is afgerond.

1. De economische gevolgen van de olieprijsstijging werden geanalyseerd in Working Paper 1-06: *Les conséquences économiques du choc pétrolier sur l'économie belge*, Federaal Planbureau, januari 2006.
2. De belastingvoeten van petroleumproducten worden verondersteld ongewijzigd te blijven gedurende de projectieperiode.

Door de liberalisering van de Europese elektriciteitsmarkt, stelt de binnenlandse vraag zich open voor nieuwe producenten en leveranciers. Binnen dat kader bestaat er onzekerheid over de evolutie van de volumes die op Europees niveau zullen worden verhandeld en over de prijsevolutie voor de eindafnemers. Aangezien de contractuele prijs van een GWh niet openbaar wordt gemaakt en er geen informatie is over de verschillende marges, kan de ontwikkeling van de stromen tussen de Europese landen moeilijk geraamd worden. De projectie veronderstelt dat de prijs van elektriciteit zeer licht afneemt in reële termen en dat de netto-import daalt.

B. De evolutie van de broeikasgasemissies

De Belgische doelstelling en lastenverdeling binnen het Kyoto-protocol

Op 16 februari 2005 trad het Kyoto-protocol (1997) officieel in werking. België heeft zich ertoe verbonden zijn broeikasgasemissies met 7,5 % te verminderen in 2008-2012 ten opzichte van het basisjaar (146,9 miljoen ton CO₂-equivalenten)¹.

De zes broeikasgassen binnen het Kyoto-protocol

De drie belangrijkste broeikasgassen binnen het Kyoto-protocol zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄) en distikstof-oxide (N₂O). Het Protocol van Kyoto behelst ook hydrofluorkoolwaterstoffen (HFK's), perfluorkoolwaterstoffen (PFK's) en zwavelhexafluoride (SF₆). De emissies van gefluoreerde gassen vertegenwoordigden in 2005 slechts 1 % van de totale nationale broeikasgasemissies (in CO₂-equivalenten). De transformatie en consumptie van energie zijn de belangrijkste bronnen van emissies. De energiegebonden CO₂-emissies vertegenwoordigen ongeveer 80 % van de totale broeikasgasemissies (in CO₂-equivalenten) in België. De niet-energiegebonden emissies zijn vooral afkomstig van industriële processen, het gebruik van solventen, landbouw en afval.

De verdeelsleutel voor de inspanningen die de drie gewesten en de federale overheid moeten leveren om de doelstelling te behalen werd vastgelegd in het nationaal toewijzingsplan voor de periode 2005-2007². Het Waals Gewest zou zijn uitstoot in vergelijking met 1990 met 7,5 % moeten verminderen, het Vlaams Gewest met 5,2 % en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou zijn emissies mogen laten stijgen met 3,4 %. Tegelijk werden aan de bedrijven of installaties, opgenomen in het toewijzingsplan, een aantal emissierechten toegekend.

Binnen dat kader hebben de federale overheid en de gewesten zich tevens geëngageerd om reductiemaatregelen³ te nemen om de doelstelling te halen. Ze zouden eveneens gebruik maken van de flexibiliteitsmechanismen, zoals bepaald door de internationale akkoorden.

Er zijn drie zogenaamde flexibiliteitsmechanismen: projecten van gezamenlijke tenuitvoerbrenging (*Joint Implementation* of JI), mechanismen voor schone ontwikkeling (*Clean Development Mechanism* of CDM) en internationale verhandeling van emissierechten (*International Emission Trading* of IET). De prioriteit zowel van de federale overheid als van de gewesten is het gebruik van de projectgebonden mechanismen (CDM of JI). Als er vervolgens nog een tekort zou zijn voor het behalen van de reductiedoelstelling, is het niet uitgesloten dat de federale overheid en de gewesten emissierechten (IET) zouden aankopen op de internationale markten.

En wat na 2012?

Het Kyoto-protocol bepaalt ook dat de internationale onderhandelingen over de globale reductiedoelstellingen voor de periode na 2012, reeds in 2005 formeel van start zouden gaan.

Op Europees vlak hebben de staatshoofden en regeringsleiders, tijdens de Europese Raad van 8 en 9 maart 2007, een akkoord bereikt om tegen 2020 de uitstoot van broeikasgassen en het energieverbruik met 20 % te verminderen en om het aandeel van hernieuwbare energie op 20 % te brengen. Tegen het einde van dit

1. Voor alle broeikasgassen behalve voor de gefluoreerde gassen is het basisjaar 1990. Voor de gefluoreerde gassen is het 1995. Zie ook *Report by Belgium on the Determination of the Assigned Amount*, Nationale Klimaatcommissie, maart 2006.
2. Zie *Nationaal toewijzingsplan en Toewijzingsplannen van de gewesten, 2005-2007*, Nationale Klimaatcommissie, maart 2004. Het nationaal toewijzingsplan voor de periode 2008-2012 werd eind 2006 ingediend en is in januari 2007 door de Europese Commissie afgewezen (zie ook kader *Belgische implicatie van het Europese CO₂-emissiehandelssysteem voor bedrijven*).
3. Voor een overzicht zie sectie 1 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, Nationale Klimaatcommissie, maart 2007.

jaar zou de Europese Commissie richtlijnen uitwerken voor de verdeling van de lasten voor die klimaat- en energieafspraken.

Op Belgisch niveau werden de mogelijkheden voor een drastische emissiereductie voor verschillende horizonten op de lange termijn in detail geanalyseerd¹.

Basisgegevens

De inventarisgegevens voor de periode 1990-2005² dienen als basisgegevens voor de berekening van de evolutie van de broeikasgasemissies in de huidige vooruitzichten.

De energiegebonden CO₂-emissies worden besproken in punt 1. De niet-energiegerelateerde CO₂-emissies worden toegelicht in punt 2. In punt 3 komen de totale CH₄- en N₂O-emissies aan bod. In punt 4 worden de emissies van gefluoreerde gasen besproken. Ten slotte worden de totale emissies besproken en vergeleken met de doelstelling van het Protocol van Kyoto.

1. De energiegebonden CO₂-emissies

Scherpe daling in de jaren 80, geleidelijke toename in de jaren 90.

Na de eerste olieprijschok van 1973 daalden de energiegebonden CO₂-emissies³ sterk. Eind jaren 70 deed zich een nieuwe olieprijschok voor en daalden de energiegebonden CO₂-emissies opnieuw drastisch. De herstructurering van de industrie en de ingebruikname van kerncentrales voor de elektriciteitsproductie hebben eveneens bijgedragen tot de scherpe daling van de emissies in de jaren 80. In de jaren 90 bleven de energieprijzen relatief stabiel en nam de uitstoot geleidelijk toe (zie figuur 27).

Daling van de energiegebonden CO₂-emissies tussen 2000 en 2006.

De economische groeivertraging beperkte de energiegebonden CO₂-uitstoot in het begin van de jaren 2000. De emissies stegen opnieuw in 2003 en bereikten een niveau van 117,1 miljoen ton (Mt) hoofdzakelijk door de heropleving van de activiteit van sommige energie-intensieve sectoren. Tussen 2004 en 2006 daalde de energiegebonden CO₂-uitstoot tot 111,3 Mt in 2006 (vooral door de sterke stijging van de energieprijzen, de groeivertraging in 2005 en de warmere temperaturen) (zie figuur 27).

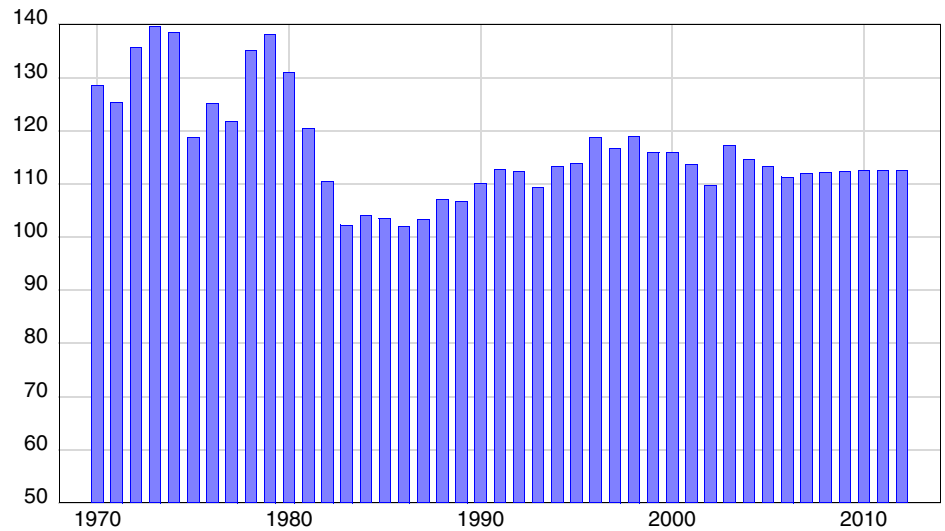
Stabilisering van de energiegebonden CO₂-emissies gedurende de projectieperiode...

Gedurende de projectieperiode zou de energiegebonden CO₂-uitstoot zich stabiliseren dankzij een matige toename van het energieverbruik en de verdere structurele wijziging van de energieconsumptie. In 2012 zou de uitstoot 112,5 Mt bedragen (+2,2 % t.o.v. 1990) (zie figuur 27).

1. Zie *Het klimaatbeleid na 2012: analyse van scenario's voor emissiereducties tegen 2020 en 2050*, Federaal Planbureau, juli 2006 en Working Paper 1-07: *Toelichting bij sommige uitdagingen voor het Belgisch energiebeleid in het kader van klimaatdoelstellingen*, Federaal Planbureau, januari 2007.
2. Deze werden in februari 2007 ingediend bij de Europese Commissie overeenkomstig het artikel 3.1 van het besluit 280/2004/CE omtrent de monitoring van broeikasgasemissies.
3. De energiegebonden CO₂-emissies ontstaan bij de transformatie en de consumptie van fossiele brandstoffen. De emissies door energietransformatie ontstaan bij de elektriciteitsproductie, de olieraffinage en de transformatie van brandstoffen. De emissies door energieconsumptie ontstaan bij de verbranding van fossiele brandstoffen door de industrie, transport, de tertiaire sector en de gezinnen.

FIGUUR 27 - Evolutie van de energiegerelateerde CO₂-emissies
(in miljoen ton)

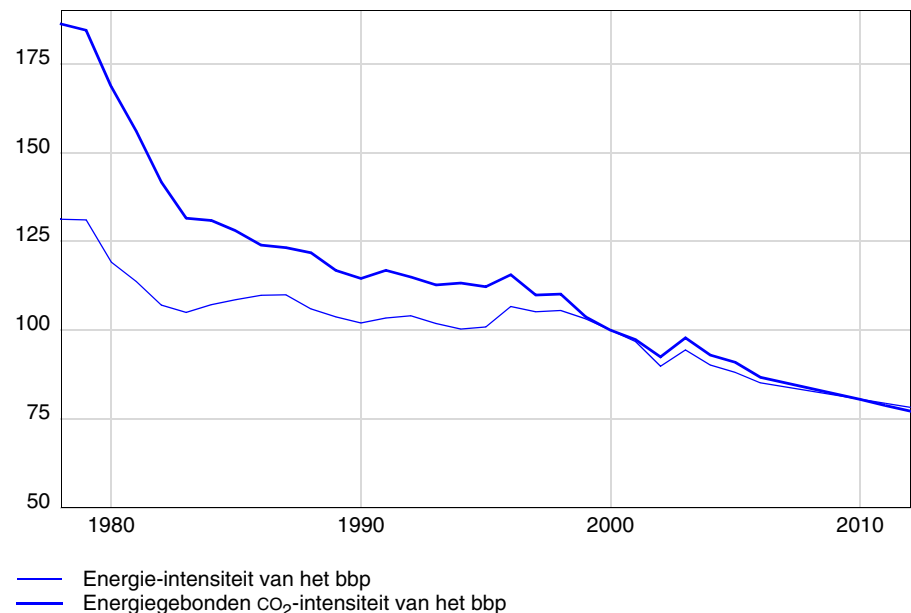

... en een sterke daling van de CO₂-intensiteit van het bbp

De energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp¹ daalt sterker (vooral in het begin van de jaren 80) dan de energie-intensiteit van het bbp (zie figuur 28).

De dalende trend van de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp (gemiddeld -1,7 % per jaar) tijdens de periode 1991-2006 zou bevestigd worden gedurende de projectieperiode (gemiddeld -1,9 % per jaar).

FIGUUR 28 - Energiegerelateerde CO₂-intensiteit van het bbp
(index 2000 = 100)

1. Dat is de energiegebonden CO₂-uitstoot uitgedrukt in miljoen ton gedeeld door het bbp uitgedrukt in volume.

De emissies afkomstig van transport, van de diensten en gezinnen en van de energiesector zouden blijven toenemen gedurende de projectieperiode tegenover een daling van de emissies afkomstig van de industrie en de elektriciteitsproductie (zie tabel 48).

TABEL 48 - Evolutie van de energiegerelateerde CO₂-emissies per sector

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten (%)			Niveau (miljoen ton)		Structuur (%)	
	1991-2000	2001-2006	2007-2012	1990	2012	1990	2012
Elektriciteitssector	0,5	-2,3	-0,9	23,4	21,0	21,3	18,7
Energiesector ^a	-0,6	-2,2	1,2	6,4	5,3	5,9	4,7
Industrie	0,1	-3,3	-0,8	32,9	25,3	29,8	22,5
Transport	2,0	1,1	0,7	19,9	27,0	18,1	24,0
Diensten en gezinnen ^b	0,8	2,0	1,0	27,2	33,7	24,7	29,9
Totaal ^c	0,7	-0,7	0,2	110,1	112,5	100,0	100,0

a. Exclusief de elektriciteitssector.

b. Inclusief landbouw.

c. Inclusief overige en vluchtige CO₂-emissies.

Elektriciteitssector

De uitstoot van de elektriciteitssector zou tijdens de projectieperiode met gemiddeld 0,9 % per jaar afnemen. Dat is een grotere daling dan gedurende de periode 1991-2006. De uitstoot zou 21 Mt bedragen in 2012. Het aandeel van de uitstoot zou dan 18,7 % van het totaal van de energiegebonden CO₂-emissies bedragen tegenover 21,3 % in 1990.

Een verdere doorbraak van aardgas ten koste van steenkool¹, een betere energie-efficiëntie dankzij de stoom- en gasturbine-installaties (STEG's) en centrales met warmtekrachtkoppeling (WKK) en de stijgende elektriciteitsproductie op basis van hernieuwbare energiebronnen zouden een gunstig effect hebben op de emissies gedurende de projectieperiode.

Het aantal geproduceerde GWh met hernieuwbare energiebronnen (waterkracht, windkracht, biomassa en andere) zou verdubbelen tijdens de projectieperiode en zou in 2012 ongeveer 6 000 GWh bedragen. In het begin van de jaren 2000 trad in de verschillende gewesten een systeem van groenestroomcertificaten in werking. Dat systeem houdt in dat de elektriciteitsleveranciers moeten kunnen aantonen, op straffe van boete, dat een bepaald percentage van hun geleverde elektriciteit geproduceerd werd op basis van hernieuwbare energie².

Het aandeel van de elektriciteitsproductie met gascentrales zou blijven toenemen door de toenemende ingebruikname van STEG's en vooral van WKK-centrales. Hierdoor zou het globaal rendement gevoelig toenemen gedurende de projectieperiode. In 2010 zou de productie op basis van WKK meer dan 11 000 GWh bereiken. Ook voor warmtekrachtkoppeling werd een certificaatsysteem opgestart met doelstellingen voor de energieleveranciers die door de verschillende gewesten zijn vooropgesteld.

1. Het aandeel van elektriciteitscentrales op basis van petroleum zou beperkt blijven.
2. Zie ook *Vierde nationale mededeling over klimaatverandering onder het raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering*, januari 2006.

De aanwending van afgeleide gassen voor de elektriciteitsproductie zou dalen vanwege de lagere productie van afgeleide gassen door de herstructurering van de staalsector. De productie van elektriciteit door kerncentrales blijft gelijk gedurende de projectieperiode waardoor het aandeel van de productie van elektriciteit door kerncentrales in de totale elektriciteitsproductie zou afnemen van 60,8 % in 1990 tot 58,3 % in 2000 en tot 51,6 % in 2012. De ontmanteling van de kerncentrales is pas voorzien vanaf 2015.

Voor de netto-import van elektriciteit werd verondersteld dat deze zou dalen gedurende de projectieperiode.

Industrie

De industrie¹ kende een sterke daling van de uitstoot gedurende de periode 2001-2006 van gemiddeld 3,3 % per jaar. Tijdens de projectieperiode zou de uitstoot verder blijven afnemen (met gemiddeld 0,8 % per jaar), vooral dankzij de verdere toepassing van efficiëntere technologieën, de herstructurering binnen de industrie (staalsector) en de structurele verschuiving van het energieverbruik van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en elektriciteit. Het nationaal toewijzingsplan (voor 2005-2007 en voor 2008-2012) zou beduidend bijdragen tot een vermindering van de uitstoot door de industrie (zie kader hieronder). De emissies afkomstig van de industrie zouden zowel in niveau als in aandeel dalen (zie tabel 48).

Belgische implicatie van het Europese CO₂-emissiehandelssysteem voor bedrijven

Het Europese CO₂-emissiehandelssysteem trad vanaf 1 januari 2005 in werking overeenkomstig de Europese richtlijn (2003/87/EG). Ter uitvoering van die richtlijn heeft België een nationaal toewijzingsplan voor emissierechten uitgewerkt. Gelet op de bevoegdheidsverdeling in België werden vier toewijzingsplannen (één voor de federale overheid en één voor elk van de drie gewesten) opgesteld.

Elke installatie die is opgenomen in het toewijzingsplan, kreeg een aantal emissierechten toegewezen voor de periode 2005-2007 (en later voor de periode 2008-2012). De toewijzing van de emissierechten aan de individuele installaties in Vlaanderen is gebaseerd op de prestaties van de bedrijven in het kader van het Convenant benchmarking. De overheid is daarbij met de meest energie-intensieve bedrijven overeengekomen dat ze voldoende kosteloze emissierechten verstrekt aan de onderneming, als die hoort bij de 10 % meest energie-efficiënte installaties op wereldniveau. De kleinere bedrijven engageren zich via het Auditconvenant om alle energiebesparende maatregelen te treffen met een welbepaalde opbrengstvoet. In Wallonië hebben de meeste energie-intensieve bedrijven zich geëngageerd via sectorakkoorden om bepaalde doelstellingen omtrent emissiereducties na te streven. Op basis hiervan worden er emissierechten toegekend.

Elk emissierecht verschaft het recht om 1 ton CO₂ uit te stoten. Op het einde van elk jaar in een handelsperiode (de eerste handelsperiode loopt van 1 januari 2005 tot 31 december 2007, de tweede van 1 januari 2008 tot 31 december 2012) moet een bedrijf evenveel rechten kunnen voorleggen als het tijdens dat jaar CO₂ uitgestoten heeft. Door de aankoop van rechten kan een bedrijf meer CO₂-emissieruimte verkrijgen. De CO₂-emissierechten die een bedrijf te veel heeft, mogen verkocht worden. Die richtlijn is bedoeld om ondernemingen te helpen zo soepel en goedkoop mogelijk de emissienormen te bereiken. Om hun doelstelling te bereiken, hebben de betreffende ondernemingen de keuze tussen investeringen die hun emissies reduceren, de aanschaf van emissierechten op de Europese markt of een combinatie van beide. Op die manier kunnen ze de uitstootverminderingkosten minimaliseren.

Het toewijzingsplan voor de periode 2008-2012 volgend op het toewijzingsplan 2005-2007, werd op 16 januari 2007 afgewezen door de Europese Commissie. De Commissie besliste dat de Belgische 'Emission Trading' installaties in de periode 2008-2012 58,5 miljoen ton CO₂ per jaar mogen uitstoten i.p.v. 63,3 zoals de drie gewesten vroegen. Op 25 februari heeft de federale regering op initiatief van de gewesten via een schrijven er bij de Commissie nog op aangedrongen de beslissing van januari te herzien en het plafond van 58,5 op 60,9 miljoen ton CO₂ te brengen. De Commissie was het daar niet mee eens.

1. Voor een decompositieanalyse van veranderingen in de CO₂-emissies van de Belgische industrie zie *Decomposition Analysis of Changes in CO₂ Emissions by the Belgian Industries*, Short-Term Update 2-06, Federaal Planbureau, mei 2006.

Transport

Terwijl gedurende de jaren 90 de emissies afkomstig van transport sterk stegen (met gemiddeld 2 % per jaar), was de toename in de periode 2001-2006 reeds beperkter (met gemiddeld 1,1 % per jaar). Vooral door de aanhoudend hoge energieprijzen, fiscale maatregelen en het gebruik (hoewel beperkt) van bio-brandstoffen zou de uitstoot gedurende de projectieperiode beduidend minder toenemen (gemiddeld 0,7 % per jaar) dan in de voorgaande periode. Gedurende de projectieperiode zouden de ACEA-akkoorden ook geleidelijk aan een effect hebben op de uitstoot.

In 2012 zou de uitstoot 27 Mt bedragen d.i. 24 % van de globale energiegebonden CO₂-uitstoot tegenover 18,1 % in 1990.

CO₂-uitstoot van auto's

In 1995 stelden de Europese staats- en regeringsleiders zichzelf de ambitieuze doelstelling om de CO₂-emissies van nieuwe auto's tegen 2012 terug te brengen tot 120 gram per kilometer (g/km) als maatregel om de klimaatverandering tegen te gaan. De strategie van de Commissie was hoofdzakelijk gebaseerd op vrijwillige verbintenissen van de auto-industrie die beloofde om de brandstofefficiëntie van nieuwe auto's geleidelijk te verbeteren. In de vrijwillige overeenkomsten die afgesloten zijn tussen de Europese Commissie en de Vereniging van Europese Autoconstructeurs (ACEA) in 1998 en tussen de Europese Commissie en de Koreaanse (KAMA) en Japanse (JAMA) autoproducenten in 1999 is de tussentijdse verbintenis opgenomen om reeds tegen 2008 de CO₂-emissies van nieuwe auto's te verminderen tot 140 g/km.

Hoewel reeds vooruitgang werd geboekt, zou de doelstelling voor 2008 niet gehaald worden. Bindende normen zijn volgens de Europese Commissie nodig om de doelstelling te halen. De Commissie stelde haar nieuwe strategie voor op 7 februari 2007. De nieuwe strategie stelt een bindende doelstelling van gemiddeld 120 g/km voor nieuwe wagens tegen 2012 voorop en zou later in een richtlijn omgezet worden.

Om dat doel te bereiken, zullen de autoconstructeurs nieuwe technologieën moeten inschakelen zodanig dat de gemiddelde uitstoot kan teruggebracht worden tot 130 g/km. Met bijkomende maatregelen, onder andere de promotie van biobrandstoffen, efficiëntere airconditioning installaties, veranderingen in rijstijl (eco-driving)..., wil de Commissie de uitstoot van nieuwe auto's die in een bepaald jaar verkocht zijn, verder terugdringen tot gemiddeld 120 g/km.

Hoe de verdeling van de inspanning zal gebeuren (per lidstaat, per autoconstructeur of per wagen) moet nog beslist worden. Momenteel is er een discussie tussen de constructeurs die eerder kleinere en efficiëntere wagens produceren en de constructeurs van grotere wagens met hoge performantie.

Biobrandstoffen voor transport

In 2003 werd de Europese richtlijn ter bevordering van het gebruik van biobrandstoffen goedgekeurd. Die richtlijn stelt een indicatieve doelstelling voorop van 2 % biobrandstoffen in het energiegebruik voor transport in 2005 en 5,75 % in 2010. Maar een vooruitgangsrapport toont aan dat het aandeel van biobrandstoffen slechts 1 % in 2005 bedroeg i.p.v. de vooropgestelde 2 % en 4,2 % zou bedragen in 2010 i.p.v. 5,75 %. Slechts twee landen haalden de doelstelling van 2 % in 2005, namelijk Zweden en Duitsland. De Europese Commissie zal in de tweede helft van 2007 een herziening van de richtlijn van 2003 voorstellen.

In België kan men nog altijd niet overal biobrandstof tanken. De Belgische regering kende pas eind vorig jaar een aantal bedrijven een quotum toe om biobrandstoffen te leveren. Die late beslissing is volgens de sector de hoofdreden voor het beperkte aanbod.

Diensten en gezinnen

De uitstoot afkomstig van de diensten en gezinnen zou met gemiddeld 1 % per jaar toenemen in de periode 2007-2012 tegenover 2 % in de periode 2001-2006. De uitstoot neemt gematigder toe vanwege een efficiënter energieverbruik. Ook de structurele wijziging van het energieverbruik (stijging van het aandeel van aardgas) heeft een gunstig effect op de uitstoot.

In 2012 zou de uitstoot 33,7 Mt bedragen d.i. 29,9 % van de globale energiegebonden CO₂-uitstoot, tegenover 24,7 % in 1990.

2. Niet-energiegebonden emissies van CO₂

Niet-energiegebonden CO₂-emissies afkomstig van industriële processen en afvalverwerking.

Naast CO₂-emissies door verbranding van brandstoffen, komen er ook emissies vrij bij bepaalde industriële processen (o.a. bij de cement- en staalproductie en de petrochemie) en bij de verbranding van afval. In 2005 bedroegen de CO₂-emissies afkomstig van de industriële processen, die sterk proces- en technologiegebonden zijn, 9,5 Mt tegenover 8,6 Mt in 1990 (+10,8 %). De CO₂-emissies afkomstig van afvalverbranding bedroegen 0,1 Mt in 2005 tegenover 0,3 Mt in 1990.

Toename van de niet-energiegebonden CO₂-emissies.

De CO₂-emissies afkomstig van de industriële processen zouden jaarlijks met gemiddeld 0,7 % toenemen gedurende de projectieperiode en 10,5 Mt bedragen in 2012 (meer dan +20 % t.o.v. 1990). De CO₂-emissies afkomstig van afvalverbranding zouden stabiliseren (0,1 Mt in 2012).

3. Emissies van CH₄ en N₂O

CH₄-emissies vooral van de landbouw en afvalverwerking afkomstig.

De CH₄-emissies kunnen in drie grote groepen worden ingedeeld: emissies door energietransformatie en -consumptie¹, emissies van de landbouw en emissies uit het storten en verwerken van afval. De landbouw neemt het grootste deel van de CH₄-emissies voor zijn rekening. Die emissies worden veroorzaakt bij verteringsprocessen, de mestproductie en de bemesting van landbouwgrond.

In 1990 bedroegen de totale CH₄-emissies 10,8 Mt CO₂-equivalenten waarvan 7,2 Mt CO₂-equivalenten afkomstig waren van de landbouw en 2,7 Mt CO₂-equivalenten van afvalverwerking. In 2005 zijn de CH₄-emissies van de landbouw gedaald tot 6,2 Mt CO₂-equivalenten en die afkomstig van afvalverwerking² tot 0,9 Mt CO₂-equivalenten. De totale CH₄-emissies daalden tot 7,8 Mt CO₂-equivalenten in 2005.

TABEL 49 - Evolutie van de CH₄-emissies

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten			Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten	Procentuele toename
	1990	2005	2012		
Energietransformatie en -consumptie	0,9	0,6	0,6	1,1	-24,6
Landbouw	7,2	6,2	5,6	-1,6	-23,1
Afval	2,7	0,9	0,5	-8,5	-81,7
Totaal	10,8	7,8	6,8	-2,0	-37,6

Afname van de CH₄-emissies gedurende de projectieperiode.

De CH₄-emissies van de landbouw en de afvalverwerking zouden verder dalen tot respectievelijk 5,6 en 0,5 Mt CO₂-equivalenten in 2012. De totale CH₄-emissies zouden gemiddeld met 2 % per jaar afnemen gedurende de projectieperiode en 6,8 Mt CO₂-equivalenten bedragen in 2012.

1. De emissies door energietransformatie ontstaan bij de elektriciteitsproductie, de olieraffinage en de transformatie van brandstoffen.
De emissies door energieconsumptie ontstaan bij de verbranding van fossiele brandstoffen door de industrie, transport, de tertiaire sector en de gezinnen en door verdamping bij de aardgasverdeling.
2. Emissies afkomstig van de landbouw dalen door de inkrimping van de veestapel en het mestbeleid met o.m. mestverwerkingstechnieken en opslagtijden. Emissies afkomstig van afvalverwerking dalen door selectieve ophaling en recuperatie, compostering, verschuiving van storten naar verbranden, verplichting tot methaanafvang bij bestaande stortplaatsen.

N₂O-emissies vooral van de landbouw en industriële processen afkomstig.

N₂O komt vrij bij de transformatie en de verbanding van fossiele brandstoffen, waarbij het aandeel van de emissies door transport toeneemt. In de industrie is de productie van adipine- en salpeterzuur de enige bron van N₂O. De N₂O-emissies van de landbouw komen tot stand bij de bemesting van landbouwgrond en bedragen ongeveer de helft van de totale N₂O-emissies. Ten slotte komt ook N₂O vrij bij de verbranding van afval en het gebruik van oplosmiddelen.

In 1990 bedroegen de totale N₂O-emissies 12 Mt CO₂-equivalenten waarvan 5,8 Mt CO₂-equivalenten afkomstig waren van de landbouw en 3,9 Mt CO₂-equivalenten van industriële processen. In 2005 zijn de N₂O-emissies van de landbouw¹ gedaald tot 5 Mt CO₂-equivalenten en de emissies van industriële processen tot 3,4 Mt CO₂-equivalenten. De totale N₂O-emissies daalden tot 11 Mt CO₂-equivalenten in 2005.

TABEL 50 - Evolutie van de N₂O-emissies

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten			Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten	Procentuele toename
	1990	2005	2012	2007-2012	1990-2012
Energietransformatie en -consumptie	1,7	2,1	2,2	0,9	26,5
Industriële processen	3,9	3,4	2,2	-4,2	-42,9
Gebruik van oplosmiddelen	0,2	0,2	0,2	0,0	1,4
Landbouw	5,8	5,0	4,8	-0,7	-17,4
Afval	0,3	0,3	0,4	4,2	30,9
Totaal	12,0	11,0	9,9	-1,1	-17,8

Afname van de N₂O-emissies gedurende de projectieperiode.

De emissies afkomstig van industriële processen² zouden verder dalen tot 2,2 Mt CO₂-equivalenten in 2012. De emissies afkomstig van de landbouw zouden zich nagenoeg stabiliseren gedurende de projectieperiode. De totale N₂O-emissies zouden gedurende de projectie dalen met gemiddeld 1,1 % per jaar en in 2012 9,9 Mt CO₂-equivalenten bedragen.

Bij de evaluatie van de resultaten moet er rekening worden gehouden met een grote onzekerheidsmarge. Die grote foutenmarge is te wijten aan onzekerheden over de emissiefactoren en aan moeilijkheden bij de bepaling van de bronnen. De cijfers in de projectieperiode zijn dan ook louter indicatief³.

1. Emissies afkomstig van de landbouw dalen door de inkrimping van de rundvee- en varkensstapel, het ammoniakreductieplan en de sterke reductie in kunstmestverbruik.
2. De productie van salpeterzuur afkomstig van één producent vormt de hoofdbron voor N₂O-emissies afkomstig van industriële processen in Vlaanderen. Op 18 november 2005 werd een vrijwillige overeenkomst gesloten waarbij het bedrijf zich engageert om de best beschikbare technologieën te gebruiken om die uitstoot te verminderen.
3. De evoluties voor de CH₄- en N₂O-emissies stemmen overeen met de verwachtingen in sectie 2 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, op.cit.

4. Emissies van gefluoreerde gassen (HFK's, PFK's en SF₆)

De HFK's en PFK's als alternatief voor ozonafbrekende stoffen.

De HFK's en PFK's worden als alternatief voor ozonafbrekende stoffen gebruikt. HFK's worden aangewend als koelmiddel voor koel- en airconditioninginstallaties, als drijfgas in spuitbussen, als blaasmiddel bij de aanmaak van kunststofschuimen en als blusmiddel in brandbestrijdingssystemen. PFK's worden als koelmiddel en als reinigingsmiddel in de productie van elektronica en fijnmechanica gebruikt. SF₆ wordt gebruikt als elektrische isolatie in installaties met hoge en gemiddelde spanning, hoofdzakelijk in beveiligingsschakelaars, transformatoren en stroomrails. SF₆ wordt ook gebruikt voor geluidsisolatie in dubbele beglazing.

Het scenario¹ waarop de vooruitzichten voor de gefluoreerde gassen gebaseerd zijn, houdt rekening met de impact van de Europese regelgeving die het gebruik van CFK's en HCFK's verbiedt voor verschillende toepassingen. Er wordt ook rekening gehouden met de impact van de regionale regelgeving die reeds ingevoerd, beslist of gepland (op langere termijn) werd.

TABEL 51 - Evolutie van de emissies van gefluoreerde gassen

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten				Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2007-2012	Procentuele toename 1995-2012
	1995	2000	2005	2012		
HFK	0,4	0,9	1,5	1,6	0,8	268,7
PFK	2,3	0,4	0,1	0,2	0,0	-90,6
SF ₆	2,2	0,1	0,0	0,1	8,1	-96,1
Totaal	5,0	1,4	1,6	1,9	0,9	-61,7

Beperkte toename van de gefluoreerde gassen gedurende de projectieperiode.

In 1995 (basisjaar voor de aanrekening van de gefluoreerde gassen in het Kyoto-Protocol) maakten de gefluoreerde gassen 3 % uit van de totale nationale emissies en bedroegen 5 Mt CO₂-equivalenten. Sindsdien zijn ze dankzij een reeks investeringen drastisch gereduceerd tot 1,4 Mt CO₂-equivalenten in 2000.

Die emissies zouden jaarlijks gemiddeld met ongeveer 0,9 % toenemen gedurende de projectieperiode en in 2012 1,9 Mt CO₂-equivalenten bedragen.

5. Totale broeikasgasemissies

Stabilisering van de broeikasgasemissies.

Volgens de huidige vooruitzichten zouden de broeikasgasemissies zich stabiliseren gedurende de projectieperiode. In 2012 zouden ze zelfs onder het niveau van 1990 dalen (-3,6 %). Dat resultaat vloeit voort uit de matige toename van het energieverbruik, belangrijke structurele wijzigingen in het energieverbruik en de daling van de CH₄-, N₂O-emissies. De niet-energiegebonden CO₂-emissies en de emissies van gefluoreerde gassen zouden jaarlijks toenemen tijdens de projectieperiode (zie tabel 52 en figuur 29).

1. Zie sectie 2 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, op.cit.

TABEL 52 - Evolutie van de broeikasgasemissies

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten				Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2007-2012	Procentuele toename t.o.v. basisjaar	
	1990 ^a	2000	2005	2012		2005	2012
Energiegebonden CO ₂ -emissies	110,1	115,9	113,3	112,5	0,2	2,9	2,2
Niet-energiegebonden CO ₂ -emissies	9,0	10,0	9,7	10,6	0,8	7,9	18,2
Totale CH ₄ -emissies	10,8	9,5	7,8	6,8	-2,0	-27,6	-37,6
Totale N ₂ O-emissies	12,0	12,7	11,0	9,9	-1,1	-8,0	-17,8
Totale HFK, PFK en SF ₆ -emissies	5,0	1,4	1,6	1,9	0,9	-67,1	-61,7
Totaal ^b	146,9	149,4	143,5	141,6	0,0	-2,3	-3,6

a. Basisjaar is 1990 voor alle broeikasgassen behalve voor de gefluoreerde gassen. Voor de gefluoreerde gassen is het basisjaar 1995.

b. LUCF (land-use change and forestry) niet inbegrepen.

Doelstelling Kyotoprotocol.

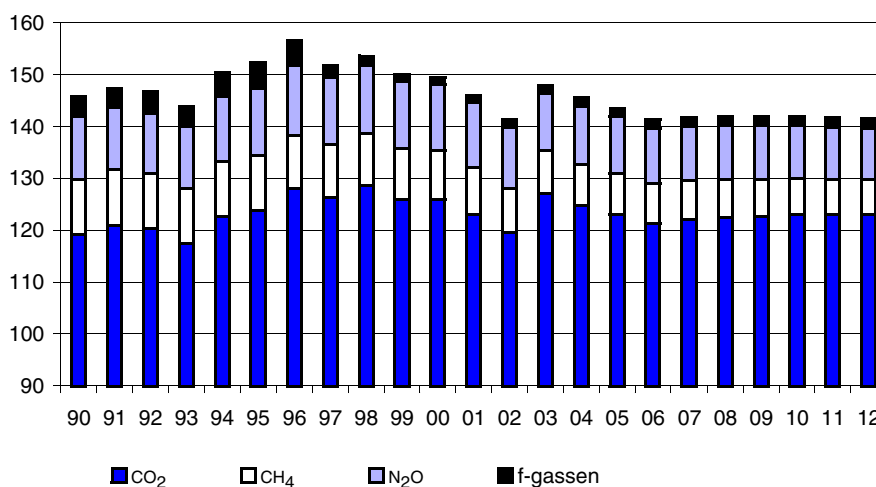
De daling van de broeikasgasemissies tussen 1990 en 2012 zou echter niet voldoende zijn om de doelstelling zoals bepaald in het Protocol van Kyoto te halen. Die impliceert immers een daling van de emissies met 7,5 % tegenover 1990 in de periode 2008-2012, wat overeenstemt met een niveau van 135,9 Mt CO₂-equivalenten. Het niveau van de broeikasgasemissies zou gemiddeld 141,8 Mt CO₂-equivalenten bedragen voor de periode 2008-2012 en dus nog 5,9 Mt CO₂-equivalenten (4,3 %) boven de vooropgestelde doelstelling liggen.

Bijkomende maatregelen zullen nodig zijn om de doelstelling te halen.

De effecten van reeds voorziene, maar nog niet uitgevoerde maatregelen - zowel op regionaal als op federaal niveau - zouden de resultaten dichterbij de doelstelling kunnen brengen. Belangrijke maatregelen hierbij zijn de maatregelen i.v.m. het transportbeleid en het toenemend gebruik van biobrandstoffen. Het is niet zeker of de doelstelling hiermee zal bereikt worden.

Bijkomende maatregelen zullen eventueel nodig zijn om de doelstelling te halen. Bovendien zouden de federale overheid en de gewesten nog kunnen gebruik maken van de flexibiliteitsmechanismen voor het behalen van de doelstelling zoals voorzien door de internationale akkoorden.

FIGUUR 29 - Evolutie van de broeikasgasemissies
(in miljoen ton CO₂-equivalenten)

Belangrijkste hypothesen van de projectie

Tabel 1 HYPOTHESEN OMTRENT DE BINNENLANDSE EN DE INTERNATIONALE OMGEVING

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Buitenlandse afzetmarkt van goederen en diensten (volumegroei)	5.4	6.9	8.7	7.3	7.2	6.8	6.7	6.7	6.6
2. Wereldhandelsprijzen in euro (groeivoeten)									
Uitvoer van goederen excl. energie	-0.7	1.1	3.2	0.9	0.7	1.0	1.3	1.4	1.5
Invoer van goederen excl. energie	-1.2	1.1	2.8	0.7	0.8	1.0	1.3	1.4	1.5
Invoer van energie	10.3	-0.7	18.7	-9.9	0.8	1.0	1.3	1.4	1.5
3. Wisselkoers (peil)									
Dollar per euro (x 100)	111.9	131.3	125.6	130.5	131.4	131.4	131.4	131.4	131.4
4. Rentevoeten (peil)									
Korte rente (3m.)									
Eurozone	2.9	3.9	3.1	4.0	4.0	3.9	3.8	3.8	3.8
Verenigde Staten	2.8	4.9	5.2	5.3	5.0	4.9	4.8	4.7	4.7
Lange rente (10j.)									
Eurozone	4.2	4.4	3.8	4.2	4.3	4.4	4.4	4.5	4.5
Verenigde Staten	4.5	5.1	4.8	4.8	4.8	5.1	5.3	5.4	5.4
5. Beroepsbevolking									
Mutatie in duizend personen	43.6	24.6	29.1	30.2	28.0	30.3	24.0	19.0	15.9
6. Activiteitsgraad (in %)	71.8	72.9	72.2	72.3	72.4	72.7	73.0	73.2	73.6
7. Gemiddelde effectieve arbeidsduur (werknemers) (groeivoeten)									
Alle bedrijfstakken	-0.3	-0.1	0.1	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Industrie	-0.4	-0.1	0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Verhandelbare diensten	-0.2	-0.1	0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 2 VOORNAAMSTE HYPOTHESEN OVER DE OVERHEIDSUITGAVEN*(groeivoeten in volume voor rubrieken 3 tot 9)*

	06^01	12^07	07	08	09	10	11	12
1. Werkgelegenheid bij de overheid	1.1	0.2	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
1. Federale overheid	-0.9	-0.5	-0.4	-0.8	-0.5	-0.4	-0.4	-0.4
2. Gemeenschappen en gewesten	1.2	0.3	0.3	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3
3. Lagere overheid	2.1	0.4	0.5	0.5	0.5	0.4	0.3	0.3
4. Sociale zekerheid	0.9	0.2	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2
2. Sociale programmatie en 'wage drift'								
1. Federale overheid (incl. defensie)	-.	1.0	1.2	1.0	1.3	0.8	0.9	0.8
2. Gemeenschappen en gewesten	-.	1.1	1.1	1.1	1.7	1.2	0.9	0.6
3a. Lagere overheid - onderwijssubs.	-.	1.1	1.0	1.0	2.2	1.3	0.7	0.5
3b. Lagere overheid - overige	-.	1.1	1.3	1.1	1.0	1.0	1.0	1.0
4. Sociale zekerheid	-.	1.1	1.3	1.2	1.0	1.0	1.0	1.0
3. Bruto-aankoop van goederen en diensten	3.5	2.3	3.1	2.5	1.9	2.1	2.2	2.2
1. Federale overheid	-0.6	0.9	4.9	1.5	-0.8	-0.0	-0.0	-0.0
2. Gemeenschappen en gewesten	6.0	2.6	2.5	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6
3. Lagere overheid	3.8	2.8	2.8	2.8	2.8	2.8	2.9	2.9
4. Sociale zekerheid	2.9	2.7	2.5	3.7	2.5	2.5	2.5	2.5
<i>Deflator: Aankoop van goederen en diensten</i>	1.8	1.8	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9
4. Bruto-kapitaalvorming	1.1	4.5	-9.4	12.5	2.2	3.4	11.4	7.1
1. Federale overheid en sociale zekerheid	-12.2	73.1	44.6	409.5	-4.5	-4.0	-3.4	-3.3
2. Gemeenschappen en gewesten	2.5	1.6	3.8	1.0	1.1	1.2	1.3	1.3
3. Lagere overheid	4.5	4.2	-20.9	-7.4	6.2	8.2	25.4	14.1
<i>Deflator: overheidsinvesteringen</i>	0.5	1.9	1.6	2.1	2.0	2.0	2.0	1.9
5. Sociale verstrekkingen in natura	2.4	3.3	3.9	5.3	2.9	2.9	2.4	2.4
1. Federale overheid	-12.1	1.0	5.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2. Gemeenschappen en gewesten	5.0	4.5	3.3	4.7	4.7	4.7	4.7	4.7
3. Lagere overheid	1.3	1.8	1.6	2.2	1.6	1.9	1.7	1.8
4. Sociale zekerheid	3.6	3.2	4.0	5.4	2.8	2.8	2.2	2.2
<i>Deflator: sociale verstrekkingen in natura</i>	3.4	2.8	3.3	2.6	2.6	2.6	2.7	2.7
6. Overige lopende overdrachten aan de gezinnen en izw's	2.4	2.5	3.2	2.4	2.3	2.1	2.3	2.5
1. Federale overheid	2.5	3.5	12.4	1.5	1.8	1.6	1.7	1.8
2. Gemeenschappen en gewesten	4.9	4.2	5.1	4.2	4.3	3.9	3.9	3.9
3. Lagere overheid	2.4	2.2	3.9	1.6	2.4	1.6	1.6	1.8
4. Sociale zekerheid	1.9	2.0	1.1	2.3	2.1	1.9	2.2	2.4
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.1	1.8	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9
7. Lopende overdrachten aan de ondernemingen	7.5	1.0	1.2	1.9	0.3	0.9	0.9	0.9
1. Federale overheid	6.0	1.4	2.9	3.1	-0.4	0.9	0.9	0.9
2. Gemeenschappen en gewesten	6.9	0.4	-7.3	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9
3. Lagere overheid	4.7	0.0	0.0	-0.0	0.0	0.0	-0.0	0.0
4. Sociale zekerheid	16.2	1.2	6.0	0.0	0.5	0.4	0.3	0.2
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.1	1.8	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9
8. Lopende overdrachten aan het buitenland	6.6	0.3	0.7	2.7	-5.5	3.8	-2.7	2.7
1. Federale overheid	6.6	0.2	0.3	2.8	-5.6	3.9	-2.8	2.8
2. Gemeenschappen en gewesten	7.3	2.7	15.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.1	1.8	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9
9. Kapitaaloverdrachten	5.9	3.0	9.1	4.3	0.8	1.5	1.1	1.1
1. Federale overheid	52.8	4.5	10.1	8.6	1.4	2.8	2.0	2.0
2. Gemeenschappen en gewesten	-1.4	1.6	9.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3. Lagere overheid	21.7	1.7	1.6	1.6	1.7	1.7	1.8	1.8
4. Sociale zekerheid	-4.3	-4.5	-18.1	-1.8	-1.8	-1.8	-1.8	-1.8
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.1	1.8	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9

Tabel 3 HYPOTHESEN INZAKE SOCIALEZEKERHEIDSPRESTATIES

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
<i>I. Groeivoeten in volume</i>									
1. Pensioenen	1.5	2.9	1.2	1.7	3.4	2.7	2.4	3.4	3.6
a. Werknemers (a)	1.5	2.9	1.0	1.4	3.2	2.9	2.5	3.6	3.9
(RP: begrotingscijfer)	1.6	2.9	2.6	0.8	3.2	3.0	2.6	3.7	3.9
b. Zelfstandigen (a)	1.3	3.0	2.3	3.8	5.1	1.7	2.1	2.4	2.7
c. Vastbenoemd personeel bij de RSZ-PPO	2.7	2.4	2.2	2.4	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
d. Aangeslotenen bij de DOSZ	0.7	0.6	-0.6	-0.2	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
2. ziv-uitkeringen	3.2	2.8	3.8	3.8	2.5	3.4	2.6	2.4	2.0
a. Werknemers	3.0	2.7	3.7	3.2	2.5	3.3	2.6	2.5	2.0
- Primaire ongeschiktheid	2.4	1.9	4.4	2.9	1.1	1.6	1.8	1.9	1.8
- Invaliditeit (b)	3.2	3.0	3.5	3.2	3.2	4.2	3.0	2.7	2.0
- Moederschapsrust (b)	4.4	2.8	4.5	4.2	2.1	2.5	2.7	2.8	2.8
- Mijnwerkers en zeelieden	-12.7	-11.4	7.6	-10.4	-10.5	-11.9	-11.9	-11.9	-11.9
b. Zelfstandigen	6.0	4.0	5.4	12.6	2.3	4.5	2.0	1.1	1.2
3. Kinderbijslagen (b)	0.6	0.5	2.2	0.9	0.1	0.7	0.6	0.5	0.5
a. Werknemers, RSZ-PPO inbegrepen	0.8	0.5	2.5	0.5	0.1	0.6	0.6	0.5	0.5
(RKW: begrotingscijfer)	0.7	0.2	2.1	0.4	-0.1	0.4	0.3	0.3	0.2
b. Zelfstandigen	-0.8	1.4	-0.6	6.0	0.2	1.1	0.9	0.2	0.2
c. Gewaarborgde gezinsbijslag	-1.6	1.1	-0.6	-2.9	1.1	2.1	2.1	2.1	2.1
4. Arbeidsongevallen van het FAO	-0.2	0.1	2.2	0.5	0.3	0.2	-0.1	-0.1	-0.1
5. Beroepsziekten	-2.0	-2.4	-3.4	-3.6	-1.9	-1.9	-2.4	-2.4	-2.4
<i>II. Groeivoeten alvorens toepassing van indexeringsregels</i>									
Geneeskundige zorgen	5.0	4.3	1.1	5.7	6.4	3.6	3.7	3.2	3.2
a. Werknemers, incl. ambtenaren (c)	4.9	3.7	0.5	5.5	3.3	3.6	3.7	3.1	3.1
(zIV-GV: begrotingscijfer)	3.5	3.8	0.9	5.8	3.3	3.6	3.8	3.1	3.1
b. Zelfstandigen (c)	5.1	11.0	1.0	6.7	48.3	2.8	2.9	2.7	2.8
c. Aangeslotenen bij de DOSZ	-0.2	2.1	-0.4	6.7	0.5	1.0	1.4	1.5	1.5
d. Aan buitenlandse SZ-instellingen	10.2	9.3	63.8	11.2	8.5	8.4	9.3	9.1	9.5
e. Vlaamse zorgverzekering	--	2.2	8.1	4.2	2.5	2.2	1.6	1.5	1.3
<i>III. In duizendtallen (jaargemiddelden)</i>									
1. Niet werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	137.6	100.6	116.2	108.5	101.1	99.6	96.5	98.0	99.9
2. Vrijwillig deeltijdse werklozen	29.7	29.7	30.6	30.1	29.9	29.7	29.6	29.5	29.5
3. Deeltijdse werklozen met behoud van rechten en igu	43.4	52.2	48.0	46.3	48.6	51.1	53.5	55.9	58.0
4. Van inschrijving vrijgestelde werklozen wegens beroepsopleiding, familiale en sociale redenen of studies	38.0	51.3	46.6	49.1	50.6	51.5	52.0	52.3	52.5
5. Activeringsprogramma's: PWA's, Eerste werkervaring	15.0	5.1	10.3	8.3	6.6	5.3	4.2	3.4	2.7
6. Tewerkstelling met loonsubsidie	66.9	117.3	105.4	115.0	116.5	117.4	117.9	118.4	118.7
a. Doorstromingsprogramma's	5.3	6.2	5.5	5.9	6.1	6.2	6.3	6.4	6.4
b. Activering zonder dienstencheques	33.4	50.7	48.2	49.1	49.8	50.4	51.0	51.7	52.3
- dienstenbanen oude stijl	3.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- activaplanbanen met RVA-vergoeding, incl.SINE's	21.8	47.3	37.9	45.0	46.5	47.0	47.7	48.4	49.0
- activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	8.2	3.5	10.3	4.1	3.3	3.4	3.3	3.3	3.4
c. Sociale Maribel	21.2	26.3	27.3	28.6	27.8	26.9	25.8	24.8	23.8
d. Dienstenchequewerknemers	7.0	32.9	24.3	30.1	31.6	32.7	33.6	34.4	35.1
- activaplanbanen met RVA-vergoeding	2.4	1.9	7.7	5.7	1.6	1.5	1.2	1.0	0.8
- activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	0.3	10.5	1.6	5.7	10.3	10.8	11.5	12.0	12.4
- gewone jobs	4.3	20.5	15.0	18.8	19.7	20.4	20.9	21.4	21.9
e. Jongerenbonus non-profit	0.0	1.2	0.2	1.3	1.2	1.2	1.2	1.1	1.1
7. Loopbaanonderbrekingen	163.6	240.4	211.0	223.2	232.4	239.6	245.1	249.3	252.5
8. Bruggpensioenen	110.1	114.1	111.9	114.2	113.6	116.5	115.5	114.0	110.7
<i>IV. Loonsubsidies via sociale zekerheid (d)</i>									

(a) Berekend met het model PENSION (werknemersregeling) respectievelijk het model MOSES (regeling der zelfstandigen).

(b) Aantal kinderen en aantal invaliden overeenkomstig het langetermijnmodel MALTESE.

(c) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voordien ten laste was van Volksgezondheid, en met integratie van de kleine risico's in de regeling voor zelfstandigen.

(d) Zie tabel 5.

(e) Gemiddelden van periodes

Tabel 4 VERKLARING VAN DE SOCIALE PREMIES

(groeivoeten)	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Werknemersregeling									
a. Sector van de ondernemingen incl. overheidsbedrijven									
1. Reëel uurloon per werknemer	0.6	1.1	0.4	0.5	0.7	1.1	1.5	1.5	1.6
2. Effectieve arbeidsduur per werknemer	-0.3	-0.1	0.1	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
3. Tewerkstelling	0.9	1.3	1.4	1.5	1.4	1.3	1.2	1.2	1.1
- verwerkende nijverheid, energie en bouw	-1.1	-0.6	-0.0	-0.8	-0.4	-0.5	-0.6	-0.5	-0.6
- handelbare diensten	1.8	2.0	2.1	2.5	2.1	2.0	1.9	1.9	1.7
4. Bruto-loosom, voor indexatie	1.2	2.3	2.0	1.9	1.8	2.2	2.7	2.7	2.6
5. Loonindexering	2.0	1.9	1.8	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9
p.m. deflator consumptieprijzen	2.1	1.9	2.3	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9
6. Bruto-loosom	3.2	4.3	3.9	3.8	3.8	4.2	4.6	4.7	4.6
- aanslagbasis van bijdragen	3.1	4.3	3.8	3.8	3.8	4.1	4.6	4.7	4.6
b. Overheid: overheidsbedrijven (e)									
1. Bezoldiging per hoofd	3.2	3.0	2.7	2.3	2.4	2.9	3.4	3.5	3.5
2. Tewerkstelling	7.3	0.7	0.1	0.4	0.8	0.8	0.8	0.8	0.7
3. Bruto-loosom	7.2	3.9	2.8	2.9	3.5	3.9	4.4	4.5	4.5
c. Overheidssector excl. overheidsbedrijven									
1. Bezoldiging per hoofd	3.1	3.0	2.9	3.0	3.1	3.4	2.7	2.7	2.8
2. Tewerkstelling	1.0	0.2	0.7	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
3. Bruto-loosom	4.1	3.2	3.7	3.2	3.2	3.7	3.0	2.9	2.9
d. Bijdragen, nominaal	3.1	4.5	3.1	3.6	3.9	4.7	5.0	5.0	4.8
1. Werkgeversbijdragen	3.4	4.5	4.3	3.7	3.8	4.8	5.1	5.0	4.9
a. Privé-sector (a)	3.4	4.7	4.4	3.7	3.9	4.9	5.3	5.3	5.1
b. Overheidsbedrijven (e)	7.5	4.9	3.1	1.7	3.8	5.9	6.2	6.1	5.7
c. Overheid excl. overheidsbedrijven	3.6	3.3	4.0	3.4	3.4	3.7	3.0	3.0	3.0
2. Werknemersbijdragen	2.4	4.4	0.6	3.4	4.0	4.6	4.9	4.8	4.7
a. Privé-sector	2.0	4.7	-0.1	3.4	4.2	4.8	5.4	5.3	5.1
b. Overheidssector	4.3	3.1	3.6	3.2	3.2	3.7	3.0	2.9	2.9
e. Impliciete bijdragevoeten (b)									
1. Werkgeversbijdragen									
a. Privé-sector (a)	24.8	25.0	24.7	24.7	24.7	24.9	25.0	25.2	25.3
b. Overheid: overheidsbedrijven (e)	31.3	31.7	31.0	30.7	30.8	31.4	31.9	32.4	32.8
c. Overheid excl. overheidsbedrijven	11.9	12.2	12.1	12.2	12.2	12.2	12.2	12.2	12.2
2. Werknemersbijdragen									
a. Privé-sector incl. overheidsbedrijven(e)	10.7	10.2	10.1	10.1	10.1	10.2	10.2	10.3	10.4
b. Overheidssector	9.3	9.3	9.3	9.3	9.3	9.3	9.3	9.3	9.3
2. Regeling der zelfstandigen									
a. Inkomen per hoofd (c)	2.7	2.8	2.7	4.7	-0.2	4.1	3.6	2.2	2.5
b. Aantal zelfstandigen (c)	-0.7	0.5	-0.7	-0.1	1.0	1.2	0.8	0.1	0.1
c. Inkomen van de zelfstandigen (c)	1.9	3.3	2.0	4.6	0.8	5.3	4.4	2.3	2.6
d. Herwaarderingscoëfficiënt	0.8	-0.4	1.7	-0.8	-2.1	0.0	0.0	0.0	0.1
e. Aanslagbasis van de bijdragen	2.7	2.9	3.7	3.8	-1.3	5.3	4.4	2.3	2.6
f. Bijdragen	3.8	5.3	5.5	3.8	13.1	5.3	4.4	2.3	2.6
g. Impliciete bijdragevoet (b)	13.0	15.2	13.5	13.5	15.5	15.5	15.5	15.5	15.5
3. Regeling der uitkeringstrekkers									
a. Bijdragen	5.0	5.4	3.9	6.6	5.1	5.5	4.9	5.2	5.3
b. Impliciete bijdragevoet (b)	3.0	3.1	3.1	3.1	3.1	3.1	3.1	3.1	3.0
p.m. ex ante bijdrageverminderingen (d)	3825	5184	4978	5207	5201	5177	5162	5172	5184
werkgeversbijdragen	3594	4585	4350	4522	4531	4547	4583	4636	4689
waarin voor overheidsbedrijven (e)	34	35	36	36	36	35	34	34	34
werknemersbijdragen	231	599	628	685	670	630	579	537	495

(a) De bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' worden door de Sociale Zekerheid geïnd en vervolgens via daartoe opgerichte fondsen als een loonsubsidie teruggestort aan de bedrijven die voldoen aan de gestelde voorwaarden.

(b) Bijdragen uitgedrukt in % van de aanslagbasis. Voor meer detail zie tabel 6.

(c) van het jaar t-3.

(d) Zie tabel 5. De zogenaamde bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' niet inbegrepen, zie voetnoot (a).

(e) VRT, RTBF en BRF (vanaf 2002), Aquafin (tot 2004), De Lijn, TEC, STIB.

Tabel 5 **HYPOTHESEN M.B.T. SOCIALE ZEKERHEIDSBIDRAGEN EN LOONSUBSIDIES: EX ANTE BEDRAGEN**
(in miljoen euro)

	06	07	08	09	10	11	12	12-06
1. Patronale bijdrageverminderingen	4350	4522	4531	4547	4583	4636	4689	339
- Lage en hogeloonwerkgelegenheid (a)	3837	4002	4007	4018	4050	4098	4147	310
- Speciale banenplannen (b)	513	520	524	529	533	538	542	29
2. Loonsubsidies	1820	2258	2553	2617	2684	2753	2823	1003
<i>a. via sociale zekerheid</i>								
- Sociale Maribel	658	675	670	670	670	669	669	11
- Jongerenbonus non-profit	4	30	30	31	31	31	31	27
- Activering van werkloosheidsuitkeringen	240	240	237	243	249	256	263	23
- Dienstencheques	457	529	565	595	623	651	677	220
<i>b. via federale fiscaliteit</i>								
- Overuren-, nacht- en ploegenwerksubsidie	376	611	689	703	720	739	758	382
- Onderzoek en ontwikkeling (ondernemingen) (c)	47	68	69	71	74	76	79	32
- Algemene subsidie	0	59	243	253	265	277	290	290
<i>c. via gewesten</i>								
- Indienstneming oudere werklozen (Vlaams Gewest)	23	32	34	35	37	38	40	17
- Prime à l'emploi (Waals Gewest)	14	15	15	15	15	16	16	1
Totaal ten gunste van werkgevers	6170	6780	7084	7164	7267	7389	7512	1342
3. Persoonlijke bijdrageverminderingen	628	685	670	630	579	537	495	-133

(a) Alle verminderingen die niet vallen onder de rubriek speciale banenplannen, d.w.z. incl. doelgroepsupplementen voor "oudere werknemers" en "arbeidsherverdeling".

(b) Zowel basisgedeelte van de structurele vermindering als het doelgroepsupplement voor 3 doelgroepcategorieën:

(1) zowel "jonge werknemers" als startbanen oude stijl, (2) zowel "eerste aanwervingen" als plan-plus 1/2/3 oude stijl,

(3) zowel "langdurig werklozen" als voordeel-, diensten- en activaplanbanen oude stijl.

(c) "Partnerships met universiteiten" en "jonge innoverende ondernemingen".

Tabel 6 HYPOTHESEN M.B.T. SOCIALE ZEKERHEIDSBIJDRAGEVOETEN EN LOONSUBSIDIEVOETEN

	06	07	08	09	10	11	12	12-06
Gemiddelde werkgeversbijdragevoet (markt)	34.16	34.10	34.08	34.27	34.33	34.36	34.34	0.18
- Wettelijke bijdragevoet na verminderingen	25.11	25.18	25.20	25.37	25.54	25.68	25.81	0.71
- Fictieve bijdragevoet	3.42	3.30	3.29	3.33	3.26	3.18	3.06	-0.36
- Extrawettelijke bijdragevoet	2.06	2.07	2.07	2.07	2.05	2.04	2.02	-0.04
- Aanvullende pensioenbijdragevoet	3.57	3.54	3.52	3.50	3.48	3.46	3.45	-0.12
- p.m. Bijdrageverminderingvoet (ex ante)	4.82	4.83	4.66	4.49	4.32	4.18	4.04	-0.78
Gemiddelde loonsubsidievoet (markt)	2.02	2.41	2.62	2.58	2.53	2.48	2.43	0.42
Werkgeversbijdragevoeten in verwerkende nijverheid	38.64	38.58	38.37	38.64	38.74	38.79	38.82	0.18
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	33.69	34.04	34.32	35.92	36.62	37.04	37.36	3.67
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	39.52	39.69	39.59	39.74	39.81	39.84	39.81	0.29
- Speciale banen	22.91	23.45	23.78	24.39	25.13	25.66	26.14	3.23
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	34.28	29.97	28.69	28.89	29.11	29.02	28.83	-5.45
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	40.31	39.52	38.70	38.55	38.41	38.28	38.37	-1.94
Werkgeversbijdragevoeten in verhandelbare diensten	32.23	32.21	32.28	32.46	32.55	32.61	32.60	0.38
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	29.17	28.92	29.58	30.21	30.64	30.99	31.25	2.08
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	33.83	33.96	33.82	33.85	33.81	33.75	33.63	-0.20
- Speciale banen	18.99	19.53	20.00	20.59	21.23	21.77	22.25	3.27
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	29.13	28.31	28.79	29.69	30.50	31.33	31.95	2.83
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	33.87	33.79	33.64	33.56	33.43	33.28	33.07	-0.81
Loonsubsidievoeten in verwerkende nijverheid	1.88	3.01	3.50	3.50	3.49	3.49	3.49	1.60
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	1.76	2.85	3.35	3.35	3.35	3.35	3.34	1.58
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	1.81	2.95	3.45	3.44	3.44	3.44	3.44	1.63
- Speciale banen	5.99	5.92	6.04	5.95	5.85	5.75	5.65	-0.34
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	2.03	3.20	3.70	3.69	3.68	3.67	3.65	1.62
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	1.91	3.08	3.58	3.57	3.57	3.56	3.55	1.64
Loonsubsidievoeten in verhandelbare diensten	1.46	1.56	1.70	1.64	1.59	1.53	1.48	0.02
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	1.87	2.10	2.22	2.14	2.06	1.98	1.91	0.04
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	1.16	1.24	1.39	1.35	1.30	1.26	1.22	0.06
- Speciale banen	8.36	8.23	8.36	8.25	8.13	7.99	7.87	-0.48
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	1.57	1.63	1.71	1.61	1.51	1.42	1.35	-0.22
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	0.62	0.72	0.87	0.83	0.80	0.77	0.74	0.11

Macro-economische resultaten

Tabel 7 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT IN VOLUME

(groeivoeten)

	06//00	12//06	06/05	07/06	08/07	09/08	10/09	11/10	12/11
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	1.3	1.8	2.4	2.0	1.5	1.7	1.8	1.8	1.8
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	1.6	2.1	0.9	2.3	2.7	1.9	2.0	1.8	1.8
3. Brutovorming van vast kapitaal	2.2	2.7	4.1	2.9	2.8	2.7	2.5	2.9	2.4
a. Bedrijfsinvesteringen	2.2	2.9	4.4	4.3	2.5	3.3	2.9	2.4	2.1
b. Overheidsinvesteringen	0.9	4.3	0.6	-9.4	12.5	2.2	3.4	11.4	7.1
c. Investerings in woongebouwen	2.5	1.5	4.7	3.6	0.8	1.2	0.9	1.3	1.3
4. Binnenlandse bestedingen	1.6	2.0	3.1	2.2	2.0	1.9	1.9	2.0	1.9
5. Uitvoer van goederen en diensten	2.9	5.7	3.7	6.4	5.7	5.6	5.6	5.5	5.5
a. Goederen	3.0	5.8	3.5	6.5	5.8	5.6	5.6	5.6	5.6
b. Diensten	2.7	5.7	4.6	6.4	5.8	5.6	5.7	5.5	5.4
6. Finale bestedingen	2.2	3.8	3.4	4.2	3.8	3.7	3.7	3.8	3.7
7. Invoer van goederen en diensten	2.8	5.7	3.8	6.4	5.7	5.6	5.5	5.6	5.6
a. Goederen	3.0	5.8	3.7	6.4	5.8	5.7	5.6	5.7	5.6
b. Diensten	1.9	5.7	4.3	6.8	5.5	5.4	5.4	5.5	5.6
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	1.7	2.1	3.0	2.3	2.2	2.1	2.1	2.1	2.0

(/) Groeivoeten

(//) Gemiddelde groeivoeten

Tabel 8 OPBOUW VAN HET BINNENLANDS PRODUCT IN VOLUME

(aanbreng in procent)

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	0.7	0.9	1.3	1.1	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	0.4	0.5	0.2	0.5	0.6	0.4	0.4	0.4	0.4
3. Brutovorming van vast kapitaal	0.4	0.6	0.8	0.6	0.6	0.6	0.5	0.6	0.5
a. Bedrijfsinvesteringen	0.3	0.4	0.6	0.6	0.3	0.5	0.4	0.3	0.3
b. Overheidsinvesteringen	0.0	0.1	0.0	-0.2	0.2	0.0	0.1	0.2	0.1
c. Investerings in woongebouwen	0.1	0.1	0.2	0.2	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1
4. Veranderingen in voorraden	0.1	-0.0	0.9	-0.0	-0.0	0.0	-0.0	0.0	-0.0
5. Binnenlandse bestedingen	1.6	1.9	3.0	2.1	2.0	1.9	1.9	1.9	1.8
6. Uitvoer van goederen en diensten	2.4	5.4	3.2	5.6	5.2	5.2	5.3	5.4	5.6
a. Goederen	2.0	4.5	2.5	4.7	4.3	4.3	4.4	4.5	4.6
b. Diensten	0.4	0.8	0.6	0.9	0.8	0.8	0.9	0.8	0.9
7. Finale bestedingen	4.0	7.3	6.2	7.8	7.1	7.1	7.2	7.4	7.4
8. Invoer van goederen en diensten	-2.2	-5.2	-3.2	-5.5	-5.0	-5.0	-5.1	-5.3	-5.4
a. Goederen	-2.0	-4.4	-2.6	-4.6	-4.2	-4.2	-4.3	-4.5	-4.5
b. Diensten	-0.2	-0.7	-0.5	-0.7	-0.6	-0.6	-0.6	-0.7	-0.7
9. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	1.7	2.1	3.0	2.3	2.2	2.1	2.1	2.1	2.0

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 9 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	158673	166149	172580	178512	184848	191627	198759	206141
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	68496	70810	74277	78077	81556	84964	88400	92016
3. Brutovorming van vast kapitaal	59036	62928	66293	69582	72885	76206	80043	83577
a. Bedrijfsinvesteringen	39435	42161	44905	46974	49491	51992	54393	56680
b. Overheidsinvesteringen	5304	5358	4929	5664	5906	6227	7073	7725
c. Investeringen in woongebouwen	14297	15410	16458	16944	17488	17987	18576	19172
4. Binnenlandse bestedingen	289595	303942	317053	330031	343211	356779	371263	385839
5. Uitvoer van goederen en diensten	257696	278266	297811	317434	338880	362423	387987	415313
6. Finale bestedingen	547292	582208	614864	647466	682091	719202	759250	801152
7. Invoer van goederen en diensten	248751	269056	287243	306112	326890	349700	374756	401367
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	298541	313153	327621	341354	355201	369502	384494	399786
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	2548	2367	2464	2560	2661	2738	2780	2826
10. Bruto nationaal inkomen	301089	315520	330085	343914	357862	372239	387274	402612

Tabel 10 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in procent van het bbp)*

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	53.4	52.0	53.1	52.7	52.3	52.0	51.9	51.7	51.6
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	22.6	22.9	22.6	22.7	22.9	23.0	23.0	23.0	23.0
3. Brutovorming van vast kapitaal	19.6	20.6	20.1	20.2	20.4	20.5	20.6	20.8	20.9
a. Bedrijfsinvesteringen	13.3	14.0	13.5	13.7	13.8	13.9	14.1	14.1	14.2
b. Overheidsinvesteringen	1.7	1.7	1.7	1.5	1.7	1.7	1.7	1.8	1.9
c. Investeringen in woongebouwen	4.6	4.9	4.9	5.0	5.0	4.9	4.9	4.8	4.8
4. Binnenlandse bestedingen	96.2	96.6	97.1	96.8	96.7	96.6	96.6	96.6	96.5
5. Uitvoer van goederen en diensten	84.5	97.0	88.9	90.9	93.0	95.4	98.1	100.9	103.9
6. Finale bestedingen	180.7	193.6	185.9	187.7	189.7	192.0	194.6	197.5	200.4
7. Invoer van goederen en diensten	80.7	93.6	85.9	87.7	89.7	92.0	94.6	97.5	100.4
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	1.1	0.7	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
10. Bruto nationaal inkomen	101.1	100.7	100.8	100.8	100.7	100.7	100.7	100.7	100.7

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 11 DEFLATOREN VAN HET BBP EN DE BELANGRIJKSTE BESTEDINGSCATEGORIEËN*(groeivoeten)*

	06//00	12//06	06/05	07/06	08/07	09/08	10/09	11/10	12/11
1. Consumptieve bestedingen particulieren									
a. Deflator	2.1	1.9	2.3	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9
1. Exclusief energie	2.0	2.0	1.9	2.1	2.0	1.9	1.9	1.9	2.0
. Voeding, drank en tabak	2.4	2.0	1.7	2.7	1.9	1.8	1.8	1.9	1.8
. Andere goederen	1.2	1.8	1.2	1.5	1.7	1.8	1.9	2.0	2.0
. Diensten	2.1	1.9	2.2	2.0	1.9	1.8	1.9	1.9	2.0
. Huurprijzen	2.1	2.2	2.1	2.3	2.6	2.2	2.1	2.0	1.9
2. Energie	3.8	0.9	6.5	-0.9	1.2	1.3	1.2	1.2	1.1
. Verwarming, elektriciteit	3.6	1.4	7.4	0.4	1.6	1.7	1.6	1.5	1.4
. Transport	4.2	0.1	5.2	-2.7	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7
b. Inflatie exclusief voeding, drank, tabak en energie	1.9	1.9	2.0	2.0	2.0	1.9	1.9	1.9	2.0
c. Nationaal indexcijfer der consumptieprijsen	2.1	1.8	1.8	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9
d. Gezondheidsindex	1.9	1.9	1.8	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9
2. Consumptieve bestedingen overheid	3.0	2.3	2.5	2.5	2.4	2.5	2.2	2.2	2.2
3. Brutovorming van vast kapitaal	0.9	2.1	2.4	2.3	2.1	2.0	2.1	2.1	2.0
a. Bedrijfsinvesteringen	0.4	2.1	2.4	2.2	2.1	2.0	2.1	2.2	2.0
b. Overheidsinvesteringen	0.5	1.9	0.4	1.6	2.1	2.0	2.0	2.0	1.9
c. Investerings in woongebouwen	2.5	2.2	3.0	3.1	2.1	2.0	1.9	2.0	1.9
4. Binnenlandse bestedingen	2.0	2.0	1.8	2.1	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
5. Uitvoer van goederen en diensten	1.6	1.1	4.2	0.6	0.8	1.1	1.3	1.4	1.4
6. Finale bestedingen	1.9	1.6	2.9	1.4	1.4	1.6	1.6	1.7	1.7
7. Invoer van goederen en diensten	1.7	1.1	4.2	0.4	0.8	1.2	1.4	1.5	1.5
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	2.0	2.0	1.8	2.2	2.0	1.9	1.9	1.9	2.0

(/) Groeivoeten*(//)* Gemiddelde groeivoeten**Tabel 12 OPBOUW VAN DE PRIJSONTWIKKELING VAN DE FINALE BESTEDINGEN***(aanbreng in procent)*

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Binnenlandse kosten per eenheid product (a+b+c)	1.1	1.0	1.0	1.2	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
a. Loonkosten	0.5	0.5	0.3	0.4	0.4	0.5	0.6	0.6	0.6
b. Netto indirecte belastingen	0.1	0.0	0.1	-0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
c. Bruto-exploitatieoverschot	0.5	0.5	0.6	0.9	0.6	0.4	0.3	0.3	0.3
2. Invoerprijzen	0.8	0.5	1.9	0.1	0.4	0.5	0.6	0.7	0.7
3. Deflator van finale bestedingen (1+2)	1.8	1.5	2.9	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.6

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 13 BESCHIKBAAR INKOMEN, BESPARINGEN EN VORDERINGENOVERSCHOT:RAMINGEN TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Bruto binnenlands inkomen tegen marktprijzen	298541	313153	327621	341354	355201	369502	384494	399786
Saldo van de primaire inkomens van/naar het buitenland	2548	2367	2464	2560	2661	2738	2780	2826
2. Bruto nationaal inkomen	301089	315520	330085	343914	357862	372239	387274	402612
Verbruik van vaste activa	46309	48618	51113	53622	56126	58783	61566	64392
3. Netto nationaal inkomen	254780	266902	278972	290292	301736	313456	325708	338220
Saldo van de inkomensoverdrachten van/naar het buitenland	-3984	-4031	-4116	-4274	-4136	-4376	-4319	-4514
4. Netto nationaal beschikbaar inkomen	250796	262871	274856	286017	297600	309080	321390	333707
Nationale consumptie	227169	236959	246857	256589	266404	276591	287159	298157
5. Netto nationale besparingen	23627	25912	27999	29428	31196	32489	34231	35550
Investerings in vaste activa	59036	62928	66293	69582	72885	76206	80043	83577
Veranderingen in voorraden	3390	4055	3904	3861	3922	3981	4061	4105
Saldo van de kapitaaltransacties met het buitenland	-156	59	-227	-266	-303	-348	-343	-344
6. Vorderingenoverschot van de totale economie	7354	7606	8688	9342	10213	10736	11350	11915

Tabel 14 VERDELING VAN HET NATIONAAL INKOMEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	221667	230457	239274	248433	258495	269229	280425	291812
. lonen en salarissen	155342	161436	167409	173753	181138	189079	197421	205936
. bruto-exploitatieoverschot	39709	41446	43184	44626	46034	47485	48986	50491
. inkomens uit vermogen	26617	27575	28681	30054	31323	32664	34018	35385
2. Netto lopende overdrachten	-41025	-41170	-42689	-44642	-46720	-49413	-52005	-54614
. sociale uitkeringen min sociale premies	-2965	-3302	-3508	-3888	-4317	-4917	-5323	-5568
. belastingen op inkomen	-40088	-40002	-41565	-43300	-45111	-47327	-49714	-52239
. overige overdrachten	2027	2134	2384	2545	2707	2831	3032	3193
3. Beschikbaar inkomen	180642	189287	196585	203791	211774	219816	228420	237199
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	51090	54897	60353	63887	66220	68641	70937	73331
2. Netto lopende overdrachten	-8494	-9666	-10918	-11038	-11706	-12267	-12872	-13540
3. Beschikbaar inkomen	42596	45231	49434	52849	54514	56374	58065	59791
Overheid								
1. Primair inkomen	28342	30172	30464	31599	33153	34375	35918	37474
2. Netto lopende overdrachten	45549	46814	49501	51415	54301	57314	60569	63651
3. Beschikbaar inkomen	73891	76986	79964	83014	87454	91689	96487	101125
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	3984	4031	4116	4274	4136	4376	4319	4514
Bruto nationaal inkomen	301089	315520	330085	343914	357862	372239	387274	402612

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

Tabel 15 VERDELING VAN HET NATIONAAL INKOMEN*(in procent van het bruto nationaal inkomen)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	73.6	73.0	72.5	72.2	72.2	72.3	72.4	72.5
. lonen en salarissen	51.6	51.2	50.7	50.5	50.6	50.8	51.0	51.2
. bruto-exploitatieoverschot	13.2	13.1	13.1	13.0	12.9	12.8	12.6	12.5
. inkomens uit vermogen	8.8	8.7	8.7	8.7	8.8	8.8	8.8	8.8
2. Netto lopende overdrachten	-13.6	-13.0	-12.9	-13.0	-13.1	-13.3	-13.4	-13.6
. sociale uitkeringen min sociale premies	-1.0	-1.0	-1.1	-1.1	-1.2	-1.3	-1.4	-1.4
. belastingen op inkomen	-13.3	-12.7	-12.6	-12.6	-12.6	-12.7	-12.8	-13.0
. overige overdrachten	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
3. Beschikbaar inkomen	60.0	60.0	59.6	59.3	59.2	59.1	59.0	58.9
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	17.0	17.4	18.3	18.6	18.5	18.4	18.3	18.2
2. Netto lopende overdrachten	-2.8	-3.1	-3.3	-3.2	-3.3	-3.3	-3.3	-3.4
3. Beschikbaar inkomen	14.1	14.3	15.0	15.4	15.2	15.1	15.0	14.9
Overheid								
1. Primair inkomen	9.4	9.6	9.2	9.2	9.3	9.2	9.3	9.3
2. Netto lopende overdrachten	15.1	14.8	15.0	14.9	15.2	15.4	15.6	15.8
3. Beschikbaar inkomen	24.5	24.4	24.2	24.1	24.4	24.6	24.9	25.1
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	1.3	1.3	1.2	1.2	1.2	1.2	1.1	1.1
Bruto nationaal inkomen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens								

Tabel 16 PRODUCTIEFACTOREN EN PRODUCTIEKOSTEN

(groeivoeten)	06 [^] 01	12 [^] 07	06	07	08	09	10	11	12
1. Productie van de marktbedrijfstakingen	1.8	2.6	3.1	2.4	2.6	2.6	2.7	2.7	2.6
2. Arbeidsproductiviteit per hoofd									
a. Marktbedrijfstakingen	1.1	1.2	1.8	1.1	1.2	1.2	1.3	1.3	1.3
b. Verwerkende nijverheid	2.2	3.0	4.0	3.3	3.1	3.0	2.9	2.7	2.8
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.8	0.8	1.3	0.5	0.7	0.8	0.8	1.0	1.0
3. Nominaal brutoloon per hoofd									
a. Marktbedrijfstakingen	2.3	2.9	2.4	2.2	2.4	2.8	3.3	3.4	3.4
b. Verwerkende nijverheid	2.5	3.1	2.9	2.4	2.5	3.0	3.5	3.5	3.6
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	2.3	3.0	2.3	2.2	2.5	2.9	3.4	3.4	3.5
4. Reëel brutoloon per hoofd									
a. Marktbedrijfstakingen	0.2	1.1	0.2	0.4	0.6	1.0	1.5	1.5	1.5
b. Verwerkende nijverheid	0.3	1.2	0.6	0.6	0.7	1.2	1.6	1.6	1.7
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.2	1.1	0.1	0.4	0.6	1.0	1.5	1.5	1.5
5. Arbeidsproductiviteit per uur									
a. Marktbedrijfstakingen	1.3	1.4	1.6	1.2	1.3	1.3	1.4	1.5	1.5
b. Verwerkende nijverheid	2.5	3.1	3.8	3.4	3.3	3.1	3.0	2.8	2.8
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.8	0.9	1.1	0.6	0.9	0.8	0.9	1.1	1.1
6. Nominale loonkosten per uur									
a. Marktbedrijfstakingen	2.8	3.1	2.4	2.4	2.6	3.1	3.5	3.5	3.5
b. Verwerkende nijverheid	3.2	3.2	2.8	2.5	2.5	3.3	3.6	3.6	3.7
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	2.6	3.1	2.3	2.3	2.6	3.1	3.5	3.5	3.5
7. Reële loonkosten per uur									
a. Marktbedrijfstakingen	0.6	1.2	0.2	0.5	0.7	1.3	1.6	1.6	1.6
b. Verwerkende nijverheid	1.0	1.3	0.5	0.7	0.7	1.5	1.8	1.7	1.7
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.5	1.2	0.1	0.5	0.8	1.3	1.6	1.6	1.6
8. Reële loonkosten per eenheid product in de marktbedrijfstakingen	-0.7	-0.3	-1.1	-1.1	-0.8	-0.2	0.2	0.1	0.1
9. Lange rente	4.2	4.4	3.8	4.2	4.3	4.4	4.4	4.5	4.5
10. Bruto winstvoet (*) (in %)	46.6	49.4	48.5	49.4	49.7	49.6	49.4	49.3	49.2
11. Bruto winstvoet op het kapitaal (*) (in %)	27.8	30.6	29.9	30.6	30.8	30.7	30.6	30.6	30.6
12. Werkelijke arbeidstijd in de verwerkende nijverheid en de energie	-0.3	-0.1	0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1

(*) Bruto exploitatieoverschot gedeeld door de toegevoegde waarde tegen basisprijzen (voor de winstvoet) en door de kapitaalvoorraad gewaardeerd aan vervangingskost (voor de winstvoet op het kapitaal) voor de marktbedrijfstakingen exclusief landbouw.

([^]) Gemiddelden van periodes

Tabel 17 BEROEPSBEVOLKING, WERKGELEGENHEID EN WERKLOOSHEID

(jaargemiddelden)

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Totale bevolking								
. In duizendtallen	10478.6	10522.2	10543.8	10564.9	10585.5	10605.7	10625.3	10644.6
. Verschil in duizendtallen	57.5	43.6	21.5	21.1	20.6	20.1	19.7	19.3
2. Bevolking op arbeidsleeftijd								
. In duizendtallen	6878.9	6927.5	6965.4	6990.8	7003.5	7011.2	7009.8	7000.1
. Verschil in duizendtallen	43.7	48.6	37.9	25.4	12.6	7.7	-1.3	-9.7
3. Beroepsbevolking, definitie FPB								
. In duizendtallen	4973.7	5002.8	5033.0	5061.0	5091.3	5115.3	5134.3	5150.2
. Verschil in duizendtallen	41.1	29.1	30.2	28.0	30.3	24.0	19.0	15.9
4. Activiteitsgraad	72.3	72.2	72.3	72.4	72.7	73.0	73.2	73.6
5. Binnenlandse werkgelegenheid								
Totaal								
. in duizendtallen	4212.2	4256.3	4303.4	4343.7	4382.3	4419.5	4453.0	4482.6
. verschil in duizendtallen	40.8	44.1	47.1	40.2	38.6	37.2	33.5	29.6
Loon- en weddetrekkenden								
. in duizendtallen	2741.9	2772.7	2812.5	2850.7	2886.7	2922.4	2958.7	2991.3
. verschil in duizendtallen	36.2	30.8	39.8	38.2	35.9	35.7	36.3	32.6
Zelfstandigen								
. in duizendtallen	684.8	692.8	698.0	698.6	699.2	698.9	694.5	690.2
. verschil in duizendtallen	6.9	7.9	5.2	0.6	0.7	-0.3	-4.4	-4.3
Overheid								
. in duizendtallen	785.5	790.9	792.9	794.4	796.4	798.2	799.8	801.2
. verschil in duizendtallen	-2.3	5.3	2.1	1.4	2.0	1.9	1.5	1.4
6. Werkgelegenheidsgraad	62.0	62.2	62.5	62.9	63.3	63.8	64.3	64.8
7. Werkloosheid (administratief)								
Definitie FPB								
. in duizendtallen	710.4	695.4	678.1	665.7	657.2	643.8	629.4	615.7
. verschil in duizendtallen	0.3	-15.0	-17.3	-12.4	-8.5	-13.4	-14.5	-13.7
. werkloosheidsgraad	14.3	13.9	13.5	13.2	12.9	12.6	12.3	12.0
Werkzoekenden								
. in duizendtallen	584.7	579.2	569.6	564.6	557.6	547.4	531.4	515.7
. verschil in duizendtallen	11.5	-5.5	-9.6	-5.0	-7.0	-10.3	-16.0	-15.6
8. Werkelijk arbeidsvolume (groeivoet)	0.9	1.2	1.0	0.8	0.8	0.8	0.7	0.6

Tabel 18 UITVOER EN INVOER TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Uitvoer	257696	278266	297811	317434	338880	362423	387987	415313
a. Goederen excl. energie	194924	208631	224940	241111	258353	277075	297500	319457
b. Diensten	40044	43021	46169	49419	52910	56836	60999	65384
c. Energie	16385	20000	19780	19646	19998	20511	21085	21627
d. Verbruik door niet-ingezetenen in het economisch gebied	6343	6615	6922	7259	7620	8001	8403	8845
2. Invoer	248751	269056	287243	306112	326890	349700	374756	401367
a. Goederen excl. energie	178187	191196	207480	223671	240918	259721	280401	302034
b. Diensten	32573	34335	37060	39266	41683	44357	47344	50647
c. Energie	28439	33419	31949	31832	32351	33017	33719	34432
d. Verbruik door ingezetenen in het buitenland	9552	10105	10753	11342	11939	12605	13293	14253
3. Netto uitvoer van goederen en diensten	8946	9211	10568	11322	11990	12722	13231	13946
a. Goederen excl. energie	16737	17434	17460	17439	17434	17354	17099	17423
b. Diensten	7471	8686	9109	10153	11227	12479	13655	14737
c. Energie	-12054	-13420	-12170	-12186	-12353	-12506	-12634	-12805
d. Overige	-3209	-3490	-3831	-4083	-4318	-4604	-4890	-5408
4. Factorinkomens								
a. Ontvangen van het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	5157	5313	5528	5752	6000	6261	6529	6808
2. Andere inkomens	40256	41165	41998	42853	43700	44557	45422	46312
b. Betaald aan het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	1385	1452	1507	1566	1633	1705	1782	1861
2. Andere inkomens	40408	41454	42218	43003	43778	44584	45418	46274
5. Netto uitvoer (3+4)	12565	12782	14369	15359	16278	17251	17983	18931
6. Overige inkomensoverdrachten	-5055	-5235	-5453	-5751	-5762	-6167	-6290	-6672
7. Saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans	7510	7547	8916	9608	10516	11084	11692	12259

Tabel 19 EVENWICHT TUSSEN BESPARINGEN EN INVESTERINGEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Middelen	69780	74589	78885	82784	87020	90924	95454	99597
a. Bruto besparingen	69936	74530	79112	83050	87323	91272	95796	99941
1. Vennootschappen	40486	42941	47064	50417	52071	53926	55660	57470
2. Gezinnen	23648	24932	25693	26968	28554	29753	31096	32326
3. Overheid	5370	6162	5675	4926	5889	6718	8083	9107
4. Izw's	431	495	679	739	809	874	958	1039
b. Nettokapitaaloverdrachten	-156	59	-227	-266	-303	-348	-343	-344
2. Bestedingen	62426	66983	70196	73442	76807	80188	84104	87683
a. Bruto kapitaalvorming	62426	66983	70196	73442	76807	80188	84104	87683
1. Vennootschappen	40316	43544	45950	47888	50368	52840	55215	57439
2. Gezinnen	16589	17893	19116	19683	20318	20901	21588	22284
3. Overheid	5349	5361	4933	5667	5910	6230	7077	7728
4. Izw's	172	186	198	204	211	217	224	231
3. Vorderingenoverschot	7354	7606	8688	9342	10213	10736	11349	11915

Tabel 20 EVENWICHT TUSSEN BESPARINGEN EN INVESTERINGEN*(in procent van het bbp)*

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Middelen	23.9	24.5	23.8	24.1	24.3	24.5	24.6	24.8	24.9
a. Bruto besparingen	23.9	24.6	23.8	24.1	24.3	24.6	24.7	24.9	25.0
1. Vennootschappen	13.3	14.5	13.7	14.4	14.8	14.7	14.6	14.5	14.4
2. Gezinnen	8.9	8.0	8.0	7.8	7.9	8.0	8.1	8.1	8.1
3. Overheid	1.7	1.8	2.0	1.7	1.4	1.7	1.8	2.1	2.3
4. Izw's	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3
b. Nettokapitaaloverdrachten	-0.1	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
2. Bestedingen	20.2	21.7	21.4	21.4	21.5	21.6	21.7	21.9	21.9
a. Bruto kapitaalvorming	20.2	21.7	21.4	21.4	21.5	21.6	21.7	21.9	21.9
1. Vennootschappen	13.1	14.2	13.9	14.0	14.0	14.2	14.3	14.4	14.4
2. Gezinnen	5.4	5.7	5.7	5.8	5.8	5.7	5.7	5.6	5.6
3. Overheid	1.7	1.7	1.7	1.5	1.7	1.7	1.7	1.8	1.9
4. Izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
3. Vorderingenoverschot	3.6	2.9	2.4	2.7	2.7	2.9	2.9	3.0	3.0

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 21 RENTEVOETEN

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Korte rente (3m.)									
Nominaal	2.8	3.8	2.9	3.8	3.9	3.8	3.7	3.7	3.7
Reëel	0.6	1.9	0.7	2.0	2.0	2.0	1.9	1.8	1.8
2. Lange rente (10j.)									
Nominaal	4.3	4.4	3.8	4.2	4.3	4.4	4.4	4.5	4.5
Reëel	2.1	2.5	1.5	2.3	2.4	2.6	2.5	2.6	2.6
3. Hypothecaire rente									
Nominaal	5.0	5.1	4.6	5.0	5.0	5.1	5.1	5.3	5.3
Reëel	2.8	3.3	2.3	3.1	3.2	3.3	3.3	3.4	3.4
Pro memorie:									
Korte rente eurozone (3m.)	2.9	3.9	3.1	4.0	4.0	3.9	3.8	3.8	3.8
Lange rente eurozone (10j.)	4.2	4.4	3.8	4.2	4.3	4.4	4.4	4.5	4.5

(^) Gemiddelden van periodes

Sectorrekeningen

Tabel 22 SYNTHESE VAN DE TRANSACTIES VAN DE GROTE SECTOREN

(in procent van het bbp)

	06^01	12^07	06	07	08	09	10	11	12
1. Particulieren (*)									
a. Beschikbaar inkomen	61.7	59.6	60.4	60.0	59.7	59.6	59.5	59.4	59.3
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6
c. Consumptie	53.4	52.0	53.1	52.7	52.3	52.0	51.9	51.7	51.6
d. Brutobesparingen	9.0	8.2	8.1	8.0	8.1	8.3	8.3	8.3	8.3
e. Kapitaaloverdrachten	-0.3	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.6	-0.6	-0.6
f. Brutokapitaalvorming	5.5	5.8	5.8	5.9	5.8	5.8	5.7	5.7	5.6
g. Vorderingenoverschot	3.2	1.9	1.8	1.7	1.8	2.0	2.0	2.1	2.1
2. Vennootschappen									
a. Beschikbaar inkomen	13.9	15.2	14.4	15.1	15.5	15.3	15.3	15.1	15.0
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6
c. Brutobesparingen	13.3	14.5	13.7	14.4	14.8	14.7	14.6	14.5	14.4
d. Kapitaaloverdrachten	0.2	0.7	0.6	0.6	0.8	0.8	0.8	0.7	0.7
e. Brutokapitaalvorming	13.1	14.2	13.9	14.0	14.0	14.2	14.3	14.4	14.4
f. Vorderingenoverschot	0.4	1.1	0.5	0.9	1.5	1.2	1.0	0.9	0.8
3. Overheid									
a. Beschikbaar inkomen	24.3	24.8	24.6	24.4	24.3	24.6	24.8	25.1	25.3
b. Consumptie	22.6	22.9	22.6	22.7	22.9	23.0	23.0	23.0	23.0
c. Brutobesparingen	1.7	1.8	2.0	1.7	1.4	1.7	1.8	2.1	2.3
d. Kapitaaloverdrachten	0.1	-0.3	-0.1	-0.2	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3	-0.2
e. Brutokapitaalvorming	1.7	1.7	1.7	1.5	1.7	1.7	1.7	1.8	1.9
f. Vorderingenoverschot	0.1	-0.1	0.1	0.1	-0.5	-0.3	-0.1	0.0	0.1
4. Totale economie									
a. Brutobesparingen	23.9	24.6	23.8	24.1	24.3	24.6	24.7	24.9	25.0
b. Brutokapitaalvorming	20.2	21.7	21.4	21.4	21.5	21.6	21.7	21.9	21.9
c. Kapitaaloverdrachten	-0.1	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
d. Vorderingenoverschot	3.6	2.9	2.4	2.7	2.7	2.9	2.9	3.0	3.0

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 23 REKENING VAN DE HUISHOUDENS

(in miljoen euro)

	05	06	07	08	09	10	11	12
I. Lopende transacties								
a. Middelen	268560	278704	289182	299901	312130	324812	338268	351973
1. Netto exploitatieoverschot	7879	7917	8236	8576	8891	9055	9311	9472
2. Gemengd inkomen	21710	22737	23629	24114	24673	25315	25950	26595
3. Beloning van werknemers	155342	161436	167409	173753	181138	189079	197421	205936
. Lonen	115704	119984	124352	128942	134155	139856	145865	152028
. Werkelijke sociale premies tlv werkgevers	30292	31574	32811	34039	35577	37291	39084	40916
. Toegerekende sociale premies tlv werkgevers	9346	9878	10246	10772	11406	11932	12472	12992
4. Netto inkomen uit vermogen	26580	27537	28642	30014	31282	32622	33975	35341
. Rente	9897	10086	10278	10680	10915	11163	11379	11611
. Winstuitkeringen	10543	10985	11614	12318	13067	13852	14665	15467
. Overige	6140	6466	6751	7016	7300	7607	7930	8264
5. Sociale uitkeringen	56140	58073	60224	62336	65040	67685	70600	73746
6. Overige netto inkomensoverdrachten	-1199	-1285	-1327	-1324	-1338	-1393	-1394	-1439
7. Overige (*)	2109	2290	2370	2433	2443	2448	2404	2321
b. Bestedingen	254926	264447	274679	284726	295889	308003	320712	333871
1. Belastingen op inkomen en vermogen	40047	39958	41520	43252	45061	47275	49661	52183
2. Sociale premies	59104	61376	63732	66224	69356	72602	75923	79313
. Werkelijke sociale premies	49759	51498	53486	55451	57951	60670	63451	66321
. Toegerekende sociale premies	9346	9878	10246	10772	11406	11932	12472	12992
3. Nationale consumptieve bestedingen	155774	163113	169427	175250	181471	188126	195128	202374
c. Netto besparingen	13636	14257	14501	15171	16234	16800	17545	18087
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	655	644	727	725	733	736	741	746
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	655	644	727	725	733	736	741	746
b. Bestedingen	8542	9487	10270	10378	10683	10814	11075	11277
1. Investerings in vaste activa	16688	17987	19211	19778	20413	20996	21683	22379
2. Verbruik van vaste activa (-)	10012	10675	11192	11797	12319	12954	13551	14239
3. Vermogensheffingen	1881	2161	2257	2395	2542	2703	2884	3082
4. Veranderingen in voorraden	-100	-95	-95	-95	-95	-95	-95	-95
5. Saldo aan-en verkopen van kostbaarheden	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1
6. Saldo aan-en verkopen van grond en overige materiële niet-geproduceerde activa	-205	-205	-205	-205	-205	-205	-205	-205
7. Overige kapitaaloverdrachten, betaald	291	315	295	304	348	370	360	356
III. Vorderingenoverschot	5749	5415	4958	5517	6284	6721	7211	7556
p.m. netto beschikbaar inkomen	167300	175081	181560	187993	195269	202487	210280	218155

(*) Correcties voor mutaties in voorzieningen pensioenverzekeringen.

Tabel 24 BESCHIKBAAR INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	17891	18592	19428	20373	21210	22009	22862	23711
2. Bruto gemengd inkomen	21710	22737	23629	24114	24673	25315	25950	26595
3. Lonen	155342	161436	167409	173753	181138	189079	197421	205936
. Privé-sector	115372	119901	124351	129066	134591	140865	147493	154215
. Ondernemingen	110378	114878	119157	123620	128872	134834	141128	147505
. Huishoudens	2877	2824	2861	2976	3102	3245	3400	3559
. Izw's	2116	2199	2334	2469	2618	2786	2965	3150
. Overheid	36198	37675	39037	40502	42180	43658	45182	46774
. Grensarbeiders	3772	3860	4021	4186	4367	4556	4747	4947
4. Netto inkomen uit vermogen	26580	27537	28642	30014	31282	32622	33975	35341
. Rente	9897	10086	10278	10680	10915	11163	11379	11611
. Winstuitkeringen	10543	10985	11614	12318	13067	13852	14665	15467
. Overige	6140	6466	6751	7016	7300	7607	7930	8264
Totaal (1 tot 4)	221523	230302	239108	248254	258303	269025	280208	291583
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	39606	41422	43024	44777	46947	49185	51518	53869
2. Werknemersbijdragen	14745	14930	15400	15991	16675	17428	18223	19050
3. Bijdragen van zelfstandigen	2854	3069	3245	3298	3471	3623	3704	3800
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	933	969	1034	1087	1146	1202	1265	1332
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	966	986	1029	1071	1116	1164	1212	1262
Totaal (1 tot 5)	59104	61376	63732	66224	69356	72602	75923	79313
6. Belastingen op inkomen en vermogen	40047	39958	41520	43252	45061	47275	49661	52183
Totaal (1 tot 6)	99152	101334	105252	109476	114418	119877	125584	131497
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	56140	58073	60224	62336	65040	67685	70600	73746
2. Overige netto overdrachten	-1199	-1285	-1327	-1324	-1338	-1393	-1394	-1439
Totaal (1+2)	54941	56788	58897	61012	63702	66293	69206	72307
IV. Beschikbaar inkomen	177312	185756	192752	199790	207588	215441	223831	232393

Tabel 25 BESCHIKBAAR INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS IN VOLUME

<i>(groeivoeten)</i>	05	06	07	08	09	10	11	12
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	2.6	1.6	2.6	3.0	2.3	1.9	2.0	1.8
2. Bruto gemengd inkomen	-1.5	2.4	2.0	0.2	0.5	0.7	0.6	0.6
3. Lonen	0.5	1.6	1.8	1.9	2.4	2.5	2.5	2.4
. Privé-sector	0.2	1.6	1.8	1.9	2.4	2.8	2.8	2.6
. Ondernemingen	0.3	1.8	1.8	1.9	2.4	2.7	2.7	2.6
. Huishoudens	-4.1	-4.0	-0.5	2.1	2.4	2.7	2.9	2.7
. Izw's	2.4	1.6	4.2	3.9	4.1	4.5	4.4	4.3
. Overheid	1.4	1.8	1.7	1.9	2.3	1.6	1.6	1.6
. Grensarbeiders	1.5	0.1	2.3	2.2	2.5	2.5	2.3	2.3
4. Netto inkomen uit vermogen	2.5	1.3	2.1	2.9	2.4	2.4	2.2	2.1
. Rente	-5.2	-0.3	0.1	2.0	0.4	0.4	0.1	0.1
. Winstuitkeringen	4.7	1.9	3.8	4.1	4.2	4.1	3.9	3.5
. Overige	13.3	3.0	2.5	2.0	2.2	2.3	2.3	2.3
Totaal (1 tot 4)	0.7	1.7	1.9	1.9	2.2	2.3	2.2	2.1
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	-0.4	2.3	2.0	2.2	3.0	2.9	2.8	2.6
2. Werknemersbijdragen	-2.6	-1.0	1.3	1.9	2.4	2.6	2.6	2.6
3. Bijdragen van zelfstandigen	0.1	5.1	3.8	-0.2	3.4	2.5	0.4	0.7
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	1.7	1.6	4.7	3.2	3.6	3.0	3.3	3.3
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	5.0	-0.2	2.5	2.2	2.4	2.4	2.2	2.2
Totaal (1 tot 5)	-0.8	1.5	2.0	2.0	2.9	2.8	2.7	2.5
6. Belastingen op inkomen en vermogen	1.1	-2.4	2.0	2.3	2.3	3.0	3.1	3.1
Totaal (1 tot 6)	-0.0	-0.1	2.0	2.1	2.7	2.9	2.8	2.8
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	-0.1	1.2	1.8	1.6	2.5	2.2	2.4	2.5
2. Overige netto overdrachten	6.6	4.8	1.4	-2.1	-0.7	2.2	-1.7	1.3
Totaal (1+2)	-0.3	1.1	1.8	1.7	2.6	2.2	2.5	2.5
IV. Beschikbaar inkomen	0.8	2.4	1.9	1.8	2.1	1.9	2.0	1.9

Tabel 26 REKENING VAN DE IZW'S TEN BEHOEVE VAN DE HUISHOUDENS

<i>(in miljoen euro)</i>	05	06	07	08	09	10	11	12
I. Lopende transacties								
a. Middelen	3376	3571	3868	4030	4209	4391	4596	4803
1. Netto exploitatieoverschot	0	0	-0	0	0	0	0	0
2. Sociale premies	113	115	118	121	124	126	127	128
3. Netto inkomen uit vermogen	37	38	38	40	41	42	43	44
. Rente	36	36	37	38	39	40	41	42
. Overige	1	1	2	2	2	2	2	2
4. Overige netto inkomensoverdrachten	3226	3419	3712	3869	4045	4223	4426	4632
b. Bestedingen	3052	3194	3316	3430	3551	3678	3812	3950
1. Belastingen op inkomen en vermogen	41	44	46	48	49	51	54	56
2. Sociale uitkeringen	113	115	118	121	124	126	127	128
3. Nationale consumptieve bestedingen	2899	3036	3153	3262	3377	3501	3632	3766
c. Netto besparingen	323	377	551	600	659	712	784	853
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	42	43	43	44	45	46	46	47
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	42	43	43	44	45	46	46	47
b. Bestedingen	65	68	70	65	60	55	50	45
1. Investerings in vaste activa	172	186	198	204	211	217	224	231
2. Verbruik van vaste activa (-)	107	117	128	140	150	162	174	186
III. Vorderingenoverschot	300	351	524	579	643	703	780	855

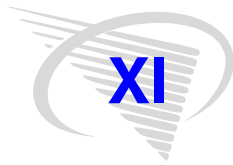
Tabel 27 REKENING VAN DE ONDERNEMINGEN*(geconsolideerd, in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
I. Lopende transacties								
a. Middelen	30667	33455	36896	38586	39454	40371	41017	41777
1. Netto exploitatieoverschot	35524	39008	43696	46688	48661	50356	52054	53859
2. Sociale premies	10070	10541	10772	10815	11268	11670	12086	12468
. werkelijke premies ten laste v.d. werkgevers	5218	5442	5630	5825	6039	6276	6527	6783
. premies ten laste v.d. werknemers	2160	2276	2322	2078	2159	2248	2349	2463
. toegerekende sociale premies	2692	2823	2821	2913	3070	3146	3210	3222
3. Netto inkomen uit vermogen	-15705	-16903	-18009	-19264	-20782	-21969	-23443	-24877
. rente	6571	7072	7535	8060	8695	9192	9809	10408
. winstuitkeringen en overige	-22276	-23974	-25544	-27324	-29477	-31161	-33252	-35285
4. Overige netto inkomensoverdrachten	779	808	437	347	306	314	321	327
b. Bestedingen	21452	23305	24498	24633	25724	26699	27683	28656
1. Belastingen op inkomen en vermogen	10852	12220	13684	13878	14520	15094	15664	16256
2. Sociale uitkeringen	8491	8796	8444	8323	8761	9157	9614	10079
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	2109	2290	2370	2433	2443	2448	2404	2321
c. Netto besparingen	9219	10149	12398	13953	13730	13672	13334	13121
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	2545	2723	3058	3238	3330	3427	3531	3639
1. Ontvangen kapitaaloverdrachten	2545	2723	3058	3238	3330	3427	3531	3639
b. Bestedingen	10386	11449	12435	12076	12680	13239	13543	13744
1. Investerings in vaste activa	36871	39397	41954	43936	46355	48767	51062	53242
2. Verbruik van vaste activa (-)	31268	32792	34666	36464	38341	40254	42326	44349
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-fin. activa	357	408	359	359	358	358	357	356
4. Veranderingen in voorraden	3445	4147	3995	3952	4013	4073	4153	4197
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	1	1	1	1	1	1	1	1
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	979	288	791	291	293	294	295	297
III. Vorderingenoverschot	1377	1423	3021	5115	4380	3860	3322	3016

Tabel 28 REKENING VAN HET BUITENLAND*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
I. Lopende transacties								
a. Middelen	257563	278277	296720	315925	336780	360083	385383	412502
1. Invoer van goederen en diensten	248751	269056	287243	306112	326890	349700	374756	401367
2. Beloning van werknemers	1385	1452	1507	1566	1633	1705	1782	1861
3. Belastingen op productie en invoer	1962	2095	2228	2368	2518	2683	2863	3049
4. Netto inkomen uit vermogen (-)	-153	-289	-220	-149	-79	-27	5	37
5. Overige netto inkomensoverdrachten	3097	3103	3150	3269	3086	3280	3176	3321
6. Sociale premies	1403	1446	1504	1565	1633	1704	1777	1853
7. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	812	837	867	895	941	983	1033	1089
b. Bestedingen	265073	285824	305635	325533	347295	371167	397075	424761
1. Uitvoer van goederen en diensten	257696	278266	297811	317434	338880	362423	387987	415313
2. Beloning van werknemers	5157	5313	5528	5752	6000	6261	6529	6808
3. Subsidies (productgebonden en op invoer)	891	891	891	891	891	891	891	891
4. Belastingen op inkomen en vermogen	156	137	144	150	156	162	169	175
5. Sociale premies	485	509	528	549	572	597	624	652
6. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	687	708	734	757	796	832	874	922
c. Saldo van de lopende transacties	-7510	-7547	-8916	-9608	-10516	-11084	-11692	-12259
1. Goederen en diensten	-8946	-9211	-10568	-11322	-11990	-12722	-13231	-13946
2. Beloning van werknemers (netto)	-3772	-3860	-4021	-4186	-4367	-4556	-4747	-4947
3. Netto inkomen uit vermogen	153	289	220	149	79	27	-5	-37
4. Belastingen minus subsidies	915	1066	1193	1327	1471	1629	1803	1983
5. Overige lopende overdrachten (netto)	4140	4169	4260	4424	4291	4538	4487	4689
II. Kapitaalverrichtingen	156	-59	227	266	303	348	343	344
1. Netto kapitaaloverdrachten	-28	135	43	82	119	164	159	160
2. Saldo aan- en verkopen van activa	-184	193	-184	-184	-184	-184	-184	-184
III. Vorderingenoverschot	-7354	-7606	-8688	-9342	-10213	-10736	-11350	-11915

Openbare Financien

Tabel 29 REKENING VAN DE OVERHEID

(in miljoen euro)

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Ontvangsten	148986	154097	160616	166220	173020	180431	188173	196271
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	133893	139107	144670	150139	156238	162956	169968	177294
1. Fiscale ontvangsten	92433	96265	100113	103608	107545	111917	116546	121419
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	51123	52378	55413	57347	59806	62604	65568	68692
Huishoudens	40047	39958	41520	43252	45061	47275	49661	52183
Vennootschappen	10852	12220	13684	13878	14520	15094	15664	16256
Overige	225	200	209	217	225	234	243	252
b. Belastingen op productie en invoer	39429	41726	42443	43866	45197	46611	48094	49646
c. Vermogensheffingen	1881	2161	2257	2395	2542	2703	2884	3082
2. Werkelijke sociale premies	41459	42843	44558	46532	48692	51039	53422	55874
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	8590	8088	8678	8384	8616	8861	9117	9382
1. Inkomen uit vermogen	1979	1861	1904	1942	1981	2021	2063	2105
2. Inkomensoverdrachten	1186	1251	1153	1156	1180	1206	1233	1260
3. Kapitaaloverdrachten	785	103	597	99	100	102	103	105
4. Verkoop van goederen en diensten	4640	4873	5023	5187	5355	5532	5719	5912
D. Toegerekende sociale premies	6504	6901	7268	7696	8166	8614	9088	9595
2. Uitgaven	149058	153681	160431	168089	174114	180980	188137	195783
A. Primaire uitgaven	136021	140864	147641	155215	161519	168243	175510	183213
a. Lopende uitgaven	127912	132854	139296	145925	151893	158171	164477	171407
1. Beloning van werknemers	36198	37675	39037	40502	42180	43658	45182	46774
2. Intermediair verbruik en belastingen	10764	11088	11633	12147	12607	13112	13644	14201
3. Subsidies aan vennootschappen	4982	5669	6257	6593	6783	6971	7165	7365
4. Sociale uitkeringen	68873	71121	75242	79364	83045	86803	90731	94974
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	47624	49253	51756	53988	56255	58508	60970	63658
- Uitkeringen in natura	21249	21869	23486	25377	26790	28295	29760	31316
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	3204	3284	3429	3560	3700	3854	4014	4184
6. Overdrachten aan vennootschappen	691	710	308	212	165	165	165	165
7. Bni-bijdrage	2352	2389	2382	2505	2318	2466	2402	2536
8. Andere overdrachten aan het buitenland	849	917	1009	1041	1096	1143	1175	1208
b. Kapitaaluitgaven	8108	8010	8345	9289	9626	10072	11034	11805
1. Investerings in vaste activa (bruto)	5304	5358	4929	5664	5906	6227	7073	7725
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	77	-393	33	34	34	34	35	36
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	201	217	287	293	298	304	309	315
4. Overdrachten aan vennootschappen	2352	2534	2867	3048	3140	3237	3341	3449
5. Overdrachten aan het buitenland	174	294	228	251	248	270	275	280
B. Rentelasten	13038	12817	12789	12875	12595	12737	12626	12570
3. Vorderingenoverschot	-72	416	185	-1870	-1094	-549	36	488
Brutobesparingen	5370	6162	5675	4926	5889	6718	8083	9107
4. Primair saldo	12965	13233	12975	11005	11501	12188	12663	13058
p.m. consumptieve bestedingen	68496	70810	74277	78077	81556	84964	88400	92016

Tabel 30 REKENING VAN DE OVERHEID*(in procent van het bbp)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Ontvangsten	49.9	49.2	49.0	48.7	48.7	48.8	48.9	49.1
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	44.8	44.4	44.2	44.0	44.0	44.1	44.2	44.3
1. Fiscale ontvangsten	31.0	30.7	30.6	30.4	30.3	30.3	30.3	30.4
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	17.1	16.7	16.9	16.8	16.8	16.9	17.1	17.2
Huishoudens	13.4	12.8	12.7	12.7	12.7	12.8	12.9	13.1
Vennootschappen	3.6	3.9	4.2	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1
Overige	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
b. Belastingen op productie en invoer	13.2	13.3	13.0	12.9	12.7	12.6	12.5	12.4
c. Vermogensheffingen	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8
2. Werkelijke sociale premies	13.9	13.7	13.6	13.6	13.7	13.8	13.9	14.0
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2.9	2.6	2.6	2.5	2.4	2.4	2.4	2.3
1. Inkomen uit vermogen	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5	0.5
2. Inkomensoverdrachten	0.4	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
3. Kapitaaloverdrachten	0.3	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4. Verkoop van goederen en diensten	1.6	1.6	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
D. Toegerekende sociale premies	2.2	2.2	2.2	2.3	2.3	2.3	2.4	2.4
2. Uitgaven	49.9	49.1	49.0	49.2	49.0	49.0	48.9	49.0
A. Primaire uitgaven	45.6	45.0	45.1	45.5	45.5	45.5	45.6	45.8
a. Lopende uitgaven	42.8	42.4	42.5	42.7	42.8	42.8	42.8	42.9
1. Beloning van werknemers	12.1	12.0	11.9	11.9	11.9	11.8	11.8	11.7
2. Intermediair verbruik en belastingen	3.6	3.5	3.6	3.6	3.5	3.5	3.5	3.6
3. Subsidies aan vennootschappen	1.7	1.8	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9	1.8
4. Sociale uitkeringen	23.1	22.7	23.0	23.2	23.4	23.5	23.6	23.8
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	16.0	15.7	15.8	15.8	15.8	15.8	15.9	15.9
- Uitkeringen in natura	7.1	7.0	7.2	7.4	7.5	7.7	7.7	7.8
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	1.1	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6. Overdrachten aan vennootschappen	0.2	0.2	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
7. Bni-bijdrage	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6
8. Andere overdrachten aan het buitenland	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
b. Kapitaaluitgaven	2.7	2.6	2.5	2.7	2.7	2.7	2.9	3.0
1. Investerings in vaste activa (bruto)	1.8	1.7	1.5	1.7	1.7	1.7	1.8	1.9
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	0.0	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
4. Overdrachten aan vennootschappen	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9
5. Overdrachten aan het buitenland	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
B. Rentelasten	4.4	4.1	3.9	3.8	3.5	3.4	3.3	3.1
3. Vorderingenoverschot	-0.0	0.1	0.1	-0.5	-0.3	-0.1	0.0	0.1
Brutobesparingen	1.8	2.0	1.7	1.4	1.7	1.8	2.1	2.3
4. Primair saldo	4.3	4.2	4.0	3.2	3.2	3.3	3.3	3.3
p.m. consumptieve bestedingen	22.9	22.6	22.7	22.9	23.0	23.0	23.0	23.0
Geconsolideerde brutoschuld	91.4	87.5	83.8	81.0	78.2	75.3	72.4	69.5

Tabel 31 REKENING VAN DE FEDERALE OVERHEID

(in miljoen euro)

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Ontvangsten	83741	86406	90764	93520	97361	101299	105559	109962
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	78415	81405	85335	88442	92100	95860	99927	104123
1. Fiscale ontvangsten	76511	79435	83131	86167	89764	93469	97477	101610
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	46530	47553	50672	52451	54955	57495	60193	63015
- Huishoudens	35678	35359	37009	38590	40447	42409	44532	46758
- Vennootschappen	10627	11994	13455	13644	14282	14852	15418	16004
- Overige	225	200	209	217	225	234	243	252
b. Belastingen op productie en invoer	29858	31679	32250	33455	34488	35581	36804	38013
c. Vermogensheffingen	123	203	209	261	321	393	480	582
2. Werkelijke sociale premies	1904	1970	2204	2276	2337	2391	2450	2513
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	3350	2801	3222	2759	2821	2887	2958	3031
1. Inkomen uit vermogen	1004	929	928	926	926	926	926	926
2. Inkomensoverdrachten	646	745	636	627	638	650	662	674
3. Kapitaaloverdrachten	703	20	513	13	13	13	13	13
4. Verkoop van goederen en diensten	998	1107	1146	1194	1244	1299	1357	1418
C. Toegerekende sociale premies	1833	1963	2060	2162	2278	2386	2502	2627
D. Overdrachten binnen de overheid	143	237	147	157	162	166	173	180
1. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	127	224	133	143	148	152	159	166
2. Van de Gemeenschappen en Gewesten	8	6	6	6	6	6	6	6
3. Van de lagere overheid	8	7	8	8	8	8	8	8
waarvan kapitaaloverdrachten	4	98	4	4	4	4	4	4
2. Uitgaven	84318	86670	91691	95743	98036	101179	104005	107118
A. Primaire uitgaven	72096	74550	79602	83519	86062	89053	91996	95217
a. Lopende uitgaven	22225	22943	24513	25394	25900	26757	27436	28365
1. Beloning van werknemers	7520	7813	8055	8290	8573	8814	9081	9368
2. Intermediair verbruik en belastingen	2394	2323	2480	2563	2588	2636	2685	2735
3. Subsidies aan vennootschappen	2042	2325	2864	3111	3203	3291	3383	3478
4. Sociale uitkeringen	6023	6187	7205	7461	7744	8022	8317	8638
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	5931	6128	7141	7395	7676	7952	8246	8564
- Uitkeringen in natura	91	59	65	66	68	70	72	74
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	601	533	480	481	488	498	508	518
6. Overdrachten aan vennootschappen	527	546	144	49	1	1	1	1
7. Bni-bijdrage	2352	2389	2382	2505	2318	2466	2402	2536
8. Andere overdrachten aan het buitenland	768	827	902	933	986	1031	1061	1091
b. Kapitaaluitgaven	1788	1135	1807	2777	2809	2877	2939	3005
1. Investerings in vaste activa (bruto)	534	88	156	952	926	905	890	876
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	44	-419	7	7	8	8	9	10
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	5	20	22	22	23	23	23	24
4. Overdrachten aan vennootschappen	1042	1169	1411	1562	1623	1689	1760	1834
5. Overdrachten aan het buitenland	163	277	210	234	230	252	257	261
c. Overdrachten binnen de overheid	48083	50472	53283	55349	57352	59418	61620	63847
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	35084	37003	39349	40767	42216	43764	45424	47082
2. Overige inkomensoverdrachten	12842	13413	13805	14407	14954	15465	16000	16560
3. Kapitaaloverdrachten	157	56	129	175	182	189	196	204
B. Rentelasten	12222	12120	12089	12224	11975	12126	12010	11901
3. Vorderingenoverschot	-577	-264	-927	-2223	-675	120	1554	2844
Brutobesparingen	538	606	282	451	1977	2776	4192	5454
4. Primair saldo	11645	11856	11162	10001	11299	12246	13564	14745
p.m. consumptieve bestedingen	9578	9687	10062	10345	10615	10862	11133	11423

Tabel 32 REKENING VAN DE GEMEENSCHAPPEN EN GEWESTEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Ontvangsten	42975	44713	46916	48806	50545	52639	54818	57070
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	7025	7481	7621	7953	7986	8316	8647	9002
1. Fiscale ontvangsten	6987	7443	7583	7915	7948	8278	8610	8964
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ... (huishoudens)	1064	1051	949	1004	767	815	849	901
b. Belastingen op productie en invoer	4165	4434	4586	4777	4961	5153	5357	5564
c. Vermogensheffingen	1757	1958	2048	2134	2221	2310	2404	2499
2. Werkelijke sociale premies	38	38	38	38	38	38	38	38
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2662	2685	2747	2811	2875	2943	3013	3086
1. Inkomen uit vermogen	177	180	183	187	190	193	197	200
2. Inkomensoverdrachten	349	312	321	331	341	352	364	376
3. Kapitaaloverdrachten	26	26	27	27	28	28	29	29
4. Verkoop van goederen en diensten	2110	2167	2216	2266	2317	2369	2424	2480
C. Toegerekende sociale premies	3579	3807	4036	4310	4607	4890	5188	5504
D. Overdrachten binnen de overheid	29710	30740	32511	33732	35077	36490	37970	39479
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	25712	26600	28098	29018	30058	31180	32354	33539
2. Overige overdrachten	3998	4140	4414	4714	5019	5310	5615	5940
a. Van de federale overheid	3810	3951	4222	4519	4820	5107	5409	5730
b. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	27	27	28	28	29	29	30	30
c. Van de lagere overheid	161	161	164	167	170	173	176	180
waarvan kapitaaloverdrachten	118	40	111	145	155	162	170	177
2. Uitgaven	42166	44177	46107	48183	50478	52734	55077	57534
A. Primaire uitgaven	41667	43771	45679	47787	50106	52360	54694	57133
a. Lopende uitgaven	30782	32272	33676	35296	37082	38803	40587	42451
1. Beloning van werknemers	16647	17314	17980	18734	19607	20386	21173	21979
2. Intermediair verbruik en belastingen	4729	4961	5175	5410	5652	5907	6176	6459
3. Subsidies aan vennootschappen	1312	1380	1303	1353	1404	1458	1514	1572
4. Sociale uitkeringen	6099	6496	6922	7402	7917	8436	8988	9579
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	4327	4625	4926	5257	5613	5960	6327	6716
- Uitkeringen in natura	1772	1871	1996	2145	2304	2476	2662	2863
5. Overdrachten aan izw's	1819	1937	2094	2194	2297	2408	2526	2651
6. Overdrachten aan vennootschappen	95	95	95	95	95	95	95	95
7. Overdrachten aan het buitenland	81	90	106	108	110	112	114	117
b. Kapitaaluitgaven	3354	3524	3795	3896	3998	4105	4218	4333
1. Investerings in vaste activa (bruto)	2033	2154	2270	2342	2416	2495	2578	2662
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	9	3	3	3	3	3	3	3
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	103	103	171	174	177	181	184	187
4. Overdrachten aan vennootschappen	1198	1248	1334	1359	1383	1409	1435	1462
5. Overdrachten aan het buitenland	11	17	17	17	18	18	18	19
c. Overdrachten binnen de overheid	7530	7975	8208	8595	9026	9451	9889	10348
1. Inkomensoverdrachten	6871	7278	7483	7831	8221	8603	8994	9405
2. Kapitaaloverdrachten	660	697	725	764	805	848	894	943
B. Rentelasten	499	406	428	396	372	374	383	401
3. Vorderingenoverschot	809	536	808	623	66	-95	-259	-463
Brutobesparingen	2922	2733	3142	2976	2466	2358	2252	2107
Primair saldo	1308	941	1236	1019	439	278	124	-63
p.m. consumptieve bestedingen	23806	24810	25820	26960	28237	29445	30689	31981

Tabel 33 REKENING VAN DE LAGERE OVERHEID*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Ontvangsten	20290	21182	21834	22579	23505	24425	25310	26324
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	6590	6972	7008	7058	7264	7492	7660	7920
1. Fiscale ontvangsten	6569	6951	6988	7037	7244	7471	7639	7900
a. Belastingen op inkomen, vermogen,...	2498	2702	2663	2703	2827	2963	3116	3279
- Huishoudens	2498	2702	2663	2703	2827	2963	3116	3279
- Vennootschappen	0	0	0	0	0	0	0	0
- Anderen	0	0	0	0	0	0	0	0
b. Belastingen op productie en invoer	4071	4249	4325	4334	4417	4509	4524	4621
2. Werkelijke sociale premies	20	20	20	20	20	20	20	20
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2589	2623	2725	2828	2932	3041	3156	3274
1. Inkomen uit vermogen	855	820	857	892	927	963	1001	1040
2. Inkomensoverdrachten	191	193	196	198	201	204	207	210
3. Kapitaaloverdrachten	57	57	58	59	60	61	62	63
4. Verkoop van goederen en diensten	1487	1553	1614	1679	1744	1813	1886	1961
C. Toegerekende sociale premies	1074	1112	1152	1204	1262	1317	1377	1442
D. Overdrachten binnen de overheid	10037	10475	10949	11489	12047	12574	13118	13688
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	149	146	126	128	130	133	135	138
2. Overige overdrachten	9888	10329	10824	11361	11917	12442	12983	13551
a. van de federale overheid	2423	2571	2701	2852	2977	3078	3182	3292
b. van de Gemeenschappen en Gewesten	7423	7714	8076	8461	8890	9313	9748	10205
c. van de sociale-verzekeringsinstellingen	42	44	46	48	50	51	53	54
waarvan kapitaaloverdrachten	702	712	742	794	831	875	921	970
2. Uitgaven	20754	21888	22023	22606	23587	24573	26104	27514
A. Primaire uitgaven	20095	21239	21369	21947	22928	23911	25436	26809
a. Lopende uitgaven	17025	17773	18497	19199	19976	20686	21420	22200
1. Beloning van werknemers	10815	11284	11693	12124	12600	13017	13443	13896
2. Intermediair verbruik en belastingen	2802	2932	3069	3214	3364	3523	3691	3867
3. Subsidies aan vennootschappen	476	484	493	502	511	520	530	540
4. Sociale uitkeringen	2314	2432	2578	2670	2786	2885	2988	3100
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	1846	1955	2076	2145	2238	2313	2390	2475
- Uitkeringen in natura	467	477	501	526	548	573	598	625
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	550	573	596	620	645	672	700	729
6. Overdrachten aan vennootschappen	69	69	69	69	69	69	69	69
b. Kapitaaluitgaven	2902	3298	2700	2573	2774	3044	3831	4421
1. Investerings in vaste activa (bruto)	2684	3075	2470	2336	2529	2791	3569	4151
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	24	23	23	23	23	23	23	23
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	91	93	95	96	98	100	102	104
4. Overdrachten aan vennootschappen	102	107	112	118	124	130	137	144
c. Overdrachten binnen de overheid	169	168	172	175	178	181	185	188
1. Inkomensoverdrachten	162	165	168	171	174	177	180	184
2. Kapitaaloverdrachten	7	3	4	4	4	4	4	4
B. Rentelasten	658	649	654	659	659	662	668	705
3. Vorderingenoverschot	-463	-706	-189	-27	-82	-149	-794	-1190
Brutobesparingen	1687	1826	1715	1697	1805	1963	2058	2202
4. Primair saldo	195	-57	465	632	577	513	-126	-485
p.m. consumptieve bestedingen	14104	14681	15219	15784	16396	16957	17535	18148

Tabel 34 REKENING VAN DE SOCIALE-VERZEKERINGSINSTELLINGEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Ontvangsten	58319	61091	63373	66078	68823	71797	74876	78015
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	41863	43250	44706	46687	48887	51289	53734	56249
1. Fiscale ontvangsten	2366	2435	2411	2489	2589	2699	2820	2946
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	1032	1072	1129	1189	1258	1331	1411	1497
- Huishoudens (bijz. bijdr., hoge inkomens)	807	847	900	956	1020	1089	1165	1246
- Vennootschappen (overdr. aan F.A.O.)	224	226	229	234	238	242	247	251
b. Indirecte belastingen	1335	1363	1282	1300	1332	1368	1408	1448
- op verzekeringspremies	789	822	852	864	879	899	919	934
- op farmac. producten, -industrie	376	302	243	275	291	308	329	355
- eenmalige bijdrage tlv vennootschappen	149	160	161	161	161	161	160	159
- terugvordering uitgaven klin. biologie	22	79	25	0	0	0	0	0
2. Werkelijke sociale premies	39497	40814	42296	44198	46297	48590	50914	53303
a. Verplichte werkgeversbijdragen	24401	25460	26392	27396	28697	30152	31674	33227
- van de ondernemingen	21181	22113	22935	23821	24983	26317	27715	29140
- van de overheid	2991	3111	3216	3325	3450	3555	3661	3772
- overheidsbedrijven (a)	229	237	241	250	264	281	298	315
b. Verplichte werknemersbijdragen	11485	11557	11944	12426	12996	13631	14289	14963
c. Verplichte bijdr. zelfstandigen	2532	2671	2774	3136	3302	3447	3525	3618
d. Verplichte bijdr. uitkeringstrekkers	933	969	1034	1087	1146	1202	1265	1332
e. Vrije verzekering D.O.S.Z.	48	49	53	54	56	58	60	62
f. Ledenbijdragen Vlaamse Zorgverzekering	96	108	99	100	100	100	101	101
B. Toegerekende sociale premies	18	19	19	20	20	21	22	23
C. Overige ontvangsten van de andere sectoren	350	364	385	410	418	434	446	458
1. Inkomen uit vermogen	304	317	337	361	368	383	394	405
2. Inkomensoverdrachten van gezinnen	0	0	0	0	0	0	0	0
3. Overdrachten van bedrijven	0	0	0	0	0	0	0	0
4. Verkoop van goederen en diensten	45	47	48	49	50	51	51	52
D. Overdrachten binnen de overheid	16088	17458	18262	18961	19498	20053	20675	21286
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	9223	10257	11126	11621	12028	12451	12935	13406
a. Alternatieve financiering	8432	9020	9764	10163	10533	10924	11372	11805
b. Sociale revalidatie (Fonds Maron)	0	0	0	0	0	0	0	0
c. Accijnzen op tabak, stock-options	791	1237	1362	1459	1495	1527	1563	1601
2. Overige overdrachten	6865	7201	7137	7340	7469	7602	7740	7880
a. Van de federale overheid	6766	6946	7011	7211	7339	7469	7604	7742
- Inkomensoverdrachten	6766	6946	7011	7211	7339	7469	7604	7742
- Kapitaaloverdrachten	0	0	0	0	0	0	0	0
b. Van de Gemeenschappen en Gewesten	99	255	126	128	131	133	136	138
2. Uitgaven	58160	60241	62880	66320	69226	72221	75342	78718
A. Primaire uitgaven	58141	60213	62861	66301	69206	72202	75320	78688
a. Lopende uitgaven	57880	59866	62610	66037	68935	71924	75033	78391
1. Beloning van werknemers	1217	1265	1308	1354	1399	1440	1484	1532
2. Intermediair verbruik	840	872	910	961	1002	1046	1092	1140
3. Subsidies aan bedrijven	1152	1480	1597	1627	1665	1702	1739	1775
- Sociale Maribel	610	658	675	670	670	670	669	669
- Activeringsvergoedingen (b)	186	240	240	237	243	249	256	263
- Jongerenbonus non-profit	0	4	30	30	31	31	31	31
- Dienstencheques	239	457	529	565	595	623	651	677
- Tewerkstelling in hospitalen	118	120	123	125	127	129	132	134
4. Sociale uitkeringen	54438	56027	58537	61830	64598	67459	70437	73658
- Uitkeringen in geld	35520	36546	37613	39191	40727	42283	44008	45904
- Uitkeringen in natura	18918	19461	20924	22639	23871	25177	26429	27754
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	233	242	259	265	270	276	281	286
b. Kapitaaluitgaven	64	53	43	44	44	45	46	46
1. Investerings in vaste activa (bruto)	53	41	34	34	35	36	36	37
2. Overdrachten aan huishoudens	2	2	0	0	0	0	0	0
3. Overdrachten aan financ.bedrijven	9	10	10	10	10	10	10	10
c. Overdrachten binnen de overheid	196	295	207	220	226	233	241	250
1. Inkomensoverdrachten	196	201	207	220	226	233	241	250
2. Kapitaaloverdrachten	0	94	0	0	0	0	0	0
B. Rentelasten	19	28	20	19	19	19	21	30
3. Vorderingenoverschot	159	850	493	-242	-403	-425	-465	-703
Brutobesparingen	223	997	536	-198	-359	-379	-419	-656
Primair saldo	178	878	512	-223	-384	-405	-444	-672
pm Consumptieve bestedingen	21009	21632	23177	24989	26308	27700	29043	30464

(a) VRT, RTBF en BRF (vanaf 2002), Aquafin (tot 2004), De Lijn, TEC, STB.

(b) Activa-Plan-banen, incl. Startbonus en Stagebonus.

Tabel 35   **DETAIL VAN DE SOCIALEZEKERHEIDSPRESTATIES***(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
1. Pensioenen	17947	18463	19118	20125	21017	21962	23123	24445
- werknemers	14921	15324	15823	16629	17401	18198	19204	20349
- zelfstandigen	2110	2196	2321	2484	2568	2675	2788	2920
- vastbenoemd personeel bij de RSZ-PPO	611	635	662	690	719	752	784	819
- aangeslotenen bij de DOSZ	305	308	313	321	329	338	347	357
2. Geneeskundige verzorging	19068	19711	21207	22952	24216	25561	26856	28231
- werknemers en ambtenaren	17337	17815	19146	20142	21260	22448	23582	24778
- zelfstandigen	1289	1330	1445	2154	2257	2363	2471	2589
- aangeslotenen bij de DOSZ	30	30	33	34	35	36	37	38
- aan buitenlandse SZ-instellingen	150	250	283	313	345	384	427	477
- bij arbeidsong., kinderbewaarplaatsen, ...	67	68	68	68	68	69	71	72
- Vlaamse Zorgverzekering	198	218	231	241	251	260	269	278
3. Arbeidsongeschiktheid en invaliditeit	3646	3846	4064	4242	4460	4667	4866	5062
- werknemers	3438	3623	3807	3975	4176	4372	4562	4748
- zelfstandigen	209	224	256	267	284	295	304	314
4. Kinderbijslagen	4182	4347	4468	4555	4661	4783	4896	5018
- werknemers, RSZ-PPO inbegrepen	3801	3960	4054	4132	4227	4336	4438	4549
- zelfstandigen	334	337	364	371	382	393	401	410
- gewaarborgde gezinsbijslagen	30	31	30	31	32	34	35	36
- socialezekerheidsambtenaren	18	19	19	20	20	21	22	23
5. Werkloosheid	7976	7983	7985	8216	8450	8632	8780	8923
- werkloosheidsvergoedingen aan	6169	6077	5971	6135	6252	6358	6448	6557
. werkzoekende UVW	3691	3697	3711	3862	3939	4006	4009	4016
. niet-werkzoekende UVW	1263	1187	1135	1095	1107	1105	1153	1211
. vrijwillig deeltijdse werklozen	138	138	139	142	145	149	154	158
. deeltijds werklozen met behoud van rechten en IGU	213	200	188	214	225	243	262	281
. tijdelijke werklozen	417	401	386	399	408	418	428	439
. activeringsprogramma's: EWE en PWA (*)	94	75	61	50	41	33	27	22
. overige gerechtigden	291	319	340	359	374	389	402	417
. statistische aanpassing	61	60	13	13	13	13	14	14
- loopbaanonderbreking	552	610	653	690	729	767	802	836
- brugpensioenen (deel RVA)	1255	1297	1360	1391	1469	1507	1530	1530
6. Arbeidsongevallen	170	177	181	185	188	192	195	199
7. Beroepsziekten	328	322	316	315	314	313	311	310
8. Bestaanszekerheid	1054	1091	1130	1173	1221	1277	1336	1396
9. Educatief verlof	60	61	62	63	64	66	67	68
10. DOSZ	5	5	6	6	6	6	6	7
Totaal	54438	56007	58537	61830	64598	67459	70437	73658
p.m. groeivoet van de prijsindex der SZ-prestaties	2,3	1,7	1,8	1,8	1,7	2,0	1,8	2,0

(*) Eerste Werkervaringscontract, Plaatselijke Werkgelegenheidsagentschappen. De vergoeding vanwege de RVA in geval van Herinschakelingsprogramma's, Doorstromingsprogramma's, SINE-contracten en Plan-Activa-banen, Startbonus, Stagebonus, Jongerenbonus in non-profit, dienstencheques wordt beschouwd als een loonsubsidie.

Tabel 36 SOCIALE ZEKERHEID DER WERKNEMERS, volgens begrotingdefinities*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
A. Ontvangsten	51214	53155	55347	57315	59691	62309	65118	67970
1. Bijdragen, waarin:	34379	35404	36772	38237	40017	42009	44117	46273
werkgeversbijdragen, incl.	21902	22802	23769	24712	25872	27183	28570	29984
werkgeversbijdr.vermindering	4254	4350	4522	4531	4547	4583	4636	4689
werknemersbijdragen, incl.	11626	11713	12056	12529	13095	13725	14388	15069
werknemersbijdr.vermindering	258	628	685	670	630	579	537	495
van genietters van prestaties	851	888	947	996	1051	1102	1159	1220
2. Alternatieve financiering	8836	9669	10338	10618	10996	11388	11838	12275
3. Bijzondere bijdrage	824	846	899	955	1019	1088	1164	1245
4. Rijkstoelagen	5356	5435	5528	5634	5739	5847	5960	6076
5. Andere fiscale transferten	1056	1018	999	1026	1054	1087	1125	1161
6. Te ontvangen intresten	110	126	144	164	171	181	192	203
7. Overige overdrachten aan s.z.	654	656	667	682	695	708	722	737
- sociale bijdrage FSO	126	126	127	132	135	138	141	145
- van verzekeraars aan FAO	224	226	229	234	238	242	247	251
- overige	303	304	311	317	322	328	334	341
8. Recuperatie Maribel-bis, -ter	0	0	0	0	0	0	0	0
B. Uitgaven	51032	52594	54737	57142	59673	62246	64930	67815
1. Sociale prestaties, waarvan:	47601	49038	51123	53392	55807	58267	60833	63597
- RVP-Pensioenen	14636	15266	15668	16471	17241	18036	19039	20180
- ZIV-Geneeskundige zorgen (a)	17404	17941	19261	20250	21362	22543	23669	24858
waarvan ligdagprijsgedeelte	1231	1248	1275	1329	1384	1443	1504	1568
- ZIV-Uitkeringen	3425	3615	3801	3969	4171	4368	4559	4745
- NPM-inv, HVKZ-ZIV, Pool	18	19	17	16	14	13	12	10
- RKW-Kinderbijslagen	3510	3645	3724	3789	3867	3957	4041	4131
- FAO-Arbeidsongevallen	155	162	166	170	173	177	180	184
- FBZ-Beroepsziekten	315	309	304	303	302	301	299	298
- RVA-Werkloosheidsvergoeding	6331	6175	6169	6343	6477	6598	6702	6825
waarin jeugdvakantiegeld	7	7	7	7	8	8	8	8
waarin activeringsvergoedingen	223	271	274	273	281	289	297	306
. activaplan	186	240	240	237	243	249	256	263
. werkhervattingstoelage	2	4	5	6	7	7	7	8
- RVA-Brugpensioenen	1255	1297	1360	1391	1469	1507	1530	1530
- RVA-Loopbaanonderbreking	552	610	653	690	729	767	802	836
2. Werkingsonkosten	1672	1797	1799	1879	1950	2020	2093	2172
3. Diverse aan gezinnen	1305	1267	1336	1393	1438	1482	1525	1567
waarin dienstencheques	239	457	529	565	595	623	651	677
vakgeld tijd. werklozen	23	25	24	30	31	32	33	33
jongerenbonus non-profit	0	4	30	30	31	31	31	31
andere	1042	781	753	767	781	796	811	826
4. Transf. a bedrijven: Soc. Maribel	414	438	431	431	430	430	430	430
5. Transf. a Gewesten: Soc. Maribel,...	27	27	28	28	29	29	30	30
6. Rentelasten	13	27	19	19	19	19	19	19
C. Financieringsvermogen	184	561	611	173	18	63	188	155
Aflossing van schulden	16	16	1	1	1	1	1	1
D. Overschot of tekort	168	545	610	172	17	62	186	154
Pro memorie:								
Vanaf 2007 gecumuleerde saldi	0	0	610	781	798	860	1046	1200

(a) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voor 2004 ten laste was van FOD Volksgezondheid.

Tabel 37 SOCIALE ZEKERHEID DER ZELFSTANDIGEN, volgens begrotingsdefinities*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	12
A. Ontvangsten	4193	4437	4765	5376	5624	5824	5970	6118
1. Bijdragen	2439	2578	2684	2995	3190	3335	3422	3510
2. Alternatieve financiering	374	461	663	876	903	931	963	994
3. Rijkstoelagen	1080	1102	1125	1207	1230	1253	1278	1302
4. Andere fiscale transferten	281	269	272	274	278	281	284	287
5. Te ontvangen intresten	7	8	9	10	10	10	10	10
6. Overige overdrachten aan de s.z.	12	18	13	13	13	14	14	14
B. Uitgaven	4074	4228	4534	5442	5661	5903	6149	6433
1. Sociale prestaties, waarvan	3936	4087	4386	5277	5490	5726	5964	6232
- RSVZ-Pensioenen	2110	2196	2321	2484	2568	2675	2788	2920
- ZIV-Geneeskundige zorgen (a)	1289	1330	1445	2154	2257	2363	2471	2589
waarvan ligdagprijsgedeelte	107	112	115	119	124	130	135	141
kleine risico's	0	0	0	456	478	501	523	548
- ZIV-Uitkeringen en faillissem. verz.	209	224	256	267	284	295	304	314
- RSVZ-Kinderbijslagen	334	337	364	371	382	393	401	410
2. Werkingskosten	125	133	139	157	163	168	175	181
3. Diverse overdrachten aan gezinnen	13	8	7	8	8	8	8	8
4. Rentelasten	0	0	0	0	0	0	3	12
C. Financieringsvermogen	124	209	232	-65	-37	-79	-179	-315
Aflossing van vervallen schuld	0	0	0	0	0	0	0	0
D. Overschot of tekort	124	209	232	-65	-37	-79	-179	-315
Pro memorie:								
Vanaf 2007 gecumuleerde saldi	0	0	232	166	130	51	-128	-443

(a) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voor 2004 ten laste was van FOD Volksgezondheid, de uitbreiding met de kleine risico's in juli 2006, de uitgaven voor internat. verdragen en fiscaal plafond.

Resultaten per bedrijfstak

Tabel 38 BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE IN VOLUME

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Landbouw	3.8	0.3	5.2	2.5	0.8	0.8
2. Energie	-5.1	5.3	0.9	2.2	0.9	1.3
3. Verwerkende nijverheid	3.5	3.6	-0.0	3.5	0.5	1.7
a. Intermediaire goederen	5.8	3.7	0.9	3.9	0.5	1.7
b. Uitrustingsgoederen	3.9	0.9	-2.2	6.1	0.3	1.7
c. Verbruiksgoederen	0.6	5.4	0.5	1.3	0.7	1.7
4. Bouw	-6.4	5.9	0.0	1.9	1.9	2.6
5. Verhandelbare diensten	1.5	3.9	1.7	2.5	2.3	2.5
a. Vervoer en communicatie	1.1	6.7	3.9	2.5	2.5	2.8
. Vervoer per spoor	-0.9	7.8	4.5	0.5	0.3	2.5
. Stads- en wegvervoer	-0.9	7.8	4.5	3.0	0.7	3.0
. Vervoer over water en luchtvaart	3.8	4.3	5.4	7.2	4.0	3.6
. Vervoersonderst. activ. en communic.	2.1	6.3	3.5	2.4	3.4	2.7
b. Handel en horeca	-1.0	0.9	-1.3	-0.9	2.2	1.5
c. Krediet en verzekeringen	4.5	3.1	-0.2	6.2	1.9	2.5
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	1.0	5.2	1.3	2.1	1.7	3.0
e. Overige marktdiensten	2.7	5.1	3.4	3.7	2.6	2.7
6. Niet-verhandelbare diensten	0.8	-0.7	1.3	1.0	0.9	1.5
Totaal	1.0	3.3	1.3	2.5	1.7	2.2

Tabel 39 STRUCTUUR VAN DE BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE TEGEN LOPENDE PRIJZEN

(in procent van het totaal)

	80	85	90	95	00	05	12
1. Landbouw	2.4	2.4	2.1	1.5	1.4	1.1	0.9
2. Energie	5.7	5.3	3.7	3.3	3.2	2.8	3.0
3. Verwerkende nijverheid	22.5	22.2	22.4	19.9	18.9	16.4	15.0
a. Intermediaire goederen	8.8	9.1	8.9	8.1	7.6	7.0	6.8
b. Uitrustingsgoederen	5.8	5.4	5.8	4.8	4.7	3.6	3.3
c. Verbruiksgoederen	7.8	7.6	7.7	7.1	6.6	5.7	4.9
4. Bouw	7.5	5.2	5.5	5.1	5.0	4.9	5.2
5. Verhandelbare diensten	44.7	48.2	52.7	55.9	57.8	60.5	62.5
a. Vervoer en communicatie	6.8	6.7	7.8	8.2	8.0	8.4	8.5
. Vervoer per spoor	0.9	0.8	0.9	0.9	0.8	0.7	0.7
. Stads- en wegvervoer	1.8	1.6	1.8	1.8	1.9	1.8	1.8
. Vervoer over water en luchtvaart	0.5	0.5	0.4	0.5	0.3	0.4	0.2
. Vervoersonderst. activ. en communic.	3.6	3.8	4.7	5.0	4.9	5.5	5.8
b. Handel en horeca	13.0	12.8	14.4	13.8	13.2	14.6	15.3
c. Krediet en verzekeringen	5.4	6.4	5.7	6.4	6.0	5.8	4.9
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	5.0	5.5	5.7	6.1	6.5	7.1	7.7
e. Overige marktdiensten	14.5	16.9	19.0	21.4	24.1	24.6	26.2
6. Niet-verhandelbare diensten	17.3	16.7	13.6	14.2	13.8	14.3	13.5
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 40 **INVESTERINGEN IN VOLUME***(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Landbouw	-0.3	6.0	-11.6	0.3	-0.3	-0.7
2. Energie	-0.6	2.3	3.2	-5.3	3.5	0.9
3. Verwerkende nijverheid	4.2	16.9	-5.6	4.3	-2.4	2.6
a. Intermediaire goederen	4.2	20.1	-3.6	3.8	-1.0	2.4
b. Uitrustingsgoederen	6.0	10.6	-6.3	6.7	-5.6	3.8
c. Verbruiksgoederen	3.1	18.0	-7.1	3.4	-2.2	2.4
4. Bouw	-2.9	18.6	-3.6	5.0	2.7	3.5
5. Verhandelbare diensten	-2.2	7.2	0.8	6.5	3.4	3.1
a. Vervoer en communicatie	-5.4	1.4	4.9	5.0	-0.4	3.1
. Vervoer per spoor	-12.6	-14.8	44.5	8.9	-2.9	3.4
. Stads- en wegvervoer	5.9	11.3	12.4	2.3	1.9	2.8
. Vervoer over water en luchtvaart	-5.3	6.6	-21.6	-0.6	-24.1	7.5
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-5.1	-3.2	13.3	5.5	1.6	3.0
b. Handel en horeca	3.4	14.8	-2.6	4.4	2.5	4.6
c. Krediet en verzekeringen	3.0	6.0	-10.2	6.0	2.8	1.1
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-7.6	14.9	2.1	-2.4	3.1	2.8
e. Overige marktdiensten (exclusief woongebouwen)	-2.7	6.8	5.0	11.5	6.9	2.7
6. Woongebouwen	-9.8	11.6	1.0	1.2	2.5	1.5
7. Niet-verhandelbare diensten	-7.2	-6.7	3.1	5.1	1.4	5.7
Totaal	-3.7	8.8	-0.6	4.2	2.2	2.7

Tabel 41 **INVESTERINGSQUOTE***(investerings in procent van de toegevoegde waarde)*

	85^81	90^86	95^91	00^96	06^01	12^07
1. Landbouw	24.1	30.1	25.3	23.0	24.9	26.8
2. Energie	20.9	21.5	34.6	25.6	24.7	25.3
3. Verwerkende nijverheid	11.9	18.2	19.7	21.1	18.2	19.5
a. Intermediaire goederen	9.3	14.8	18.6	22.1	18.3	18.4
b. Uitrustingsgoederen	12.4	15.8	15.4	17.8	14.6	16.9
c. Verbruiksgoederen	14.6	23.9	23.7	22.2	20.3	22.7
4. Bouw	7.6	12.3	12.0	13.7	14.2	15.1
5. Verhandelbare diensten	19.0	17.9	16.7	18.3	18.2	18.7
a. Vervoer en communicatie	55.8	38.7	33.7	39.5	34.8	32.9
. Vervoer per spoor	58.3	19.9	43.2	80.5	76.3	77.5
. Stads- en wegvervoer	11.1	20.8	23.7	27.0	24.8	25.0
. Vervoer over water en luchtvaart	131.4	206.8	114.3	57.7	75.2	25.3
. Vervoersonderst. activ. en communic.	65.9	30.4	26.8	36.0	30.4	30.4
b. Handel en horeca	11.4	16.6	16.8	17.6	16.0	16.6
c. Krediet en verzekeringen	19.4	26.1	16.7	16.7	17.1	15.5
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	6.3	9.1	10.6	8.8	7.8	7.8
e. Overige marktdiensten (exclusief woongebouwen)	14.1	11.0	11.7	14.3	17.1	19.0
Totaal v.d. marktbedrijfstakingen	16.6	18.1	18.0	19.0	18.3	18.9
6. Niet-verhandelbare diensten	13.8	9.1	8.8	8.6	8.1	9.2
Totaal (exclusief woongebouwen)	16.3	16.9	16.8	17.6	16.9	17.6

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 42 VRAAG EN AANBOD VAN ARBEIDSPLAATSEN*(jaargemiddelden, in duizenden personen)*

	80	85	90	95	00	05	12
1. Loontrekkers	3167.3	2999.1	3183.4	3161.2	3396.5	3527.4	3792.4
a. Landbouw	16.6	16.7	18.6	20.9	23.6	26.5	25.2
b. Energie	63.7	57.9	39.9	34.3	32.4	30.4	28.3
c. Verwerkende nijverheid	869.5	759.6	738.7	646.8	628.3	573.8	527.9
. Intermediaire goederen	296.0	247.5	240.7	214.6	210.9	201.0	188.1
. Uitrustingsgoederen	215.9	187.8	184.9	160.8	159.7	138.4	127.5
. Verbruiksgoederen	357.6	324.3	313.2	271.4	257.7	234.4	212.3
d. Bouw	246.7	161.6	186.7	187.0	190.5	191.1	213.0
e. Vervoer en communicatie	283.2	267.8	264.6	261.2	280.3	280.3	304.7
. Vervoer per spoor	70.6	62.3	50.8	42.1	41.6	38.3	40.5
. Stads- en wegvervoer	50.8	50.7	62.2	65.8	77.2	84.4	89.4
. Vervoer over water en luchtvaart	18.7	17.9	15.8	16.3	14.9	6.8	8.6
. Vervoersonderst. activ. en communic.	143.1	136.9	135.8	137.0	146.5	150.9	166.3
f. Handel en horeca	439.9	427.3	484.3	494.4	528.3	582.7	635.6
g. Krediet en verzekeringen	116.6	123.4	131.5	128.7	132.3	126.8	126.0
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	181.0	207.2	252.8	283.5	333.5	400.4	484.2
i. Overige marktdiensten	193.7	220.8	307.2	353.8	472.6	513.9	640.6
j. Niet-verhandelbare diensten	756.4	756.7	759.1	750.5	774.6	801.5	806.9
. Overheid en onderwijs	682.7	688.0	698.7	688.9	705.0	743.2	757.5
. Huispersoneel	73.6	68.7	60.4	61.6	69.6	58.3	49.3
2. Zelfstandigen	613.2	640.4	681.4	706.8	694.9	684.8	690.2
a. Landbouw	115.7	109.4	99.9	88.0	71.2	57.8	47.3
b. Energie	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
c. Verwerkende nijverheid	37.1	34.5	32.4	29.5	26.3	25.5	23.9
. Intermediaire goederen	6.3	5.8	5.6	5.2	4.7	4.8	4.3
. Uitrustingsgoederen	3.0	3.3	3.4	3.1	2.6	2.4	2.0
. Verbruiksgoederen	27.8	25.4	23.4	21.2	19.0	18.4	17.6
d. Bouw	40.8	40.7	44.5	48.9	49.3	48.5	48.3
e. Vervoer en communicatie	16.8	14.8	13.1	12.7	12.2	12.0	11.7
. Vervoer per spoor	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
. Stads- en wegvervoer	7.6	6.9	6.9	6.8	6.1	5.4	4.9
. Vervoer over water en luchtvaart	6.7	5.2	3.6	3.1	2.5	1.9	1.1
. Vervoersonderst. activ. en communic.	2.6	2.6	2.7	2.8	3.5	4.7	5.7
f. Handel en horeca	230.1	234.1	236.2	215.2	180.4	166.7	152.0
g. Krediet en verzekeringen	18.9	21.3	21.5	17.9	14.9	10.7	6.1
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	36.6	47.2	60.3	71.6	77.0	70.9	70.7
i. Overige marktdiensten	116.7	137.6	172.6	221.9	262.6	291.2	328.4
j. Niet-verhandelbare diensten (onderwijs)	0.5	0.6	0.9	1.1	1.1	1.4	1.9
3. Binnenlandse werkgelegenheid	3780.4	3639.5	3864.9	3868.0	4091.3	4212.2	4482.6
a. Landbouw	132.2	126.2	118.5	109.0	94.8	84.3	72.5
b. Energie	63.7	57.9	39.9	34.3	32.4	30.4	28.3
c. Verwerkende nijverheid	906.5	794.2	771.1	676.3	654.6	599.3	551.8
. Intermediaire goederen	302.3	253.3	246.2	219.8	215.6	205.8	192.4
. Uitrustingsgoederen	218.9	191.2	188.2	163.9	162.3	140.8	129.5
. Verbruiksgoederen	385.3	349.7	336.6	292.5	276.7	252.7	229.9
d. Bouw	287.6	202.4	231.2	235.8	239.8	239.6	261.3
e. Vervoer en communicatie	300.0	282.6	277.8	273.9	292.5	292.4	316.4
. Vervoer per spoor	70.6	62.3	50.8	42.1	41.6	38.3	40.5
. Stads- en wegvervoer	58.4	57.6	69.0	72.6	83.4	89.8	94.3
. Vervoer over water en luchtvaart	25.3	23.1	19.4	19.5	17.5	8.6	9.7
. Vervoersonderst. activ. en communic.	145.7	139.5	138.5	139.8	150.0	155.7	171.9
f. Handel en horeca	670.0	661.4	720.5	709.6	708.6	749.5	787.6
g. Krediet en verzekeringen	135.4	144.7	153.0	146.7	147.2	137.5	132.1
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	217.6	254.4	313.1	355.1	410.5	471.3	554.9
i. Overige marktdiensten	310.4	358.4	479.8	575.7	735.2	805.2	968.9
j. Niet-verhandelbare diensten	756.9	757.3	760.0	751.6	775.7	802.9	808.8
. Overheid en onderwijs	683.3	688.6	699.6	689.9	706.1	744.7	759.4
. Huispersoneel	73.6	68.7	60.4	61.6	69.6	58.3	49.3
4. Grensarbeid (saldo)	42.8	41.6	45.8	46.1	50.1	51.1	51.9
5. Werkloosheid, definitie FPB	359.4	572.4	455.1	649.1	599.5	710.4	615.7
6. Beroepsbevolking, definitie FPB	4182.7	4253.5	4365.8	4563.2	4741.0	4973.7	5150.2

Tabel 43 VRAAG EN AANBOD VAN ARBEIDSPLAATSEN*(jaargemiddelden, wijziging in duizenden personen)*

	85-80	90-85	95-90	00-95	06-00	12-06
1. Loontrekkers	-168.2	184.4	-22.3	235.3	167.1	228.9
a. Landbouw	0.2	1.9	2.4	2.7	2.4	-0.8
b. Energie	-5.9	-18.0	-5.5	-1.9	-2.6	-1.5
c. Verwerkende nijverheid	-109.8	-20.9	-91.9	-18.5	-60.8	-39.6
. Intermediaire goederen	-48.5	-6.8	-26.0	-3.8	-11.5	-11.3
. Uitrustingsgoederen	-28.1	-3.0	-24.1	-1.1	-22.4	-9.8
. Verbruiksgoederen	-33.3	-11.1	-41.8	-13.7	-26.9	-18.6
d. Bouw	-85.1	25.0	0.3	3.6	7.4	15.1
e. Vervoer en communicatie	-15.4	-3.1	-3.4	19.1	4.1	20.3
. Vervoer per spoor	-8.2	-11.5	-8.7	-0.4	-2.5	1.3
. Stads- en wegvervoer	-0.2	11.5	3.6	11.4	7.2	5.0
. Vervoer over water en luchtvaart	-0.8	-2.1	0.5	-1.4	-7.9	1.6
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-6.2	-1.1	1.1	9.6	7.2	12.5
f. Handel en horeca	-12.6	57.0	10.1	33.9	58.7	48.6
g. Krediet en verzekeringen	6.9	8.1	-2.8	3.5	-5.6	-0.7
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	26.2	45.6	30.7	50.0	76.3	74.3
i. Overige marktdiensten	27.0	86.5	46.6	118.7	63.0	105.0
j. Niet-verhandelbare diensten	0.4	2.4	-8.6	24.1	24.2	8.1
. Overheid en onderwijs	5.3	10.7	-9.9	16.1	44.2	8.4
. Huispersoneel	-4.9	-8.3	1.2	8.0	-20.0	-0.3
2. Zelfstandigen	27.3	41.0	25.4	-12.0	-2.1	-2.6
a. Landbouw	-6.2	-9.5	-11.9	-16.8	-14.2	-9.7
b. Energie	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
c. Verwerkende nijverheid	-2.5	-2.2	-2.9	-3.2	-0.6	-1.8
. Intermediaire goederen	-0.5	-0.2	-0.4	-0.5	0.1	-0.5
. Uitrustingsgoederen	0.3	0.0	-0.2	-0.6	-0.2	-0.4
. Verbruiksgoederen	-2.3	-2.0	-2.3	-2.1	-0.5	-0.9
d. Bouw	-0.1	3.8	4.4	0.4	-0.6	-0.4
e. Vervoer en communicatie	-2.0	-1.6	-0.4	-0.6	-0.1	-0.4
. Vervoer per spoor	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
. Stads- en wegvervoer	-0.7	-0.1	-0.1	-0.6	-0.6	-0.6
. Vervoer over water en luchtvaart	-1.4	-1.6	-0.5	-0.6	-0.8	-0.6
. Vervoersonderst. activ. en communic.	0.1	0.0	0.2	0.7	1.4	0.8
f. Handel en horeca	4.0	2.1	-21.0	-34.8	-13.4	-14.9
g. Krediet en verzekeringen	2.4	0.2	-3.5	-3.1	-5.0	-3.8
h. Gezondheidszorgen maatsch. dienstverlening	10.6	13.1	11.3	5.3	-5.6	-0.6
i. Overige marktdiensten	21.0	35.0	49.3	40.7	37.0	28.7
j. Niet-verhandelbare diensten (onderwijs)	0.1	0.2	0.2	0.0	0.4	0.4
3. Binnenlandse werkgelegenheid (1+2)	-140.9	225.4	3.2	223.3	165.0	226.3
a. Landbouw	-6.1	-7.7	-9.5	-14.1	-11.8	-10.5
b. Energie	-5.9	-18.0	-5.5	-1.9	-2.6	-1.5
c. Verwerkende nijverheid	-112.4	-23.1	-94.8	-21.7	-61.4	-41.4
. Intermediaire goederen	-49.1	-7.1	-26.4	-4.2	-11.4	-11.8
. Uitrustingsgoederen	-27.7	-2.9	-24.3	-1.6	-22.6	-10.2
. Verbruiksgoederen	-35.6	-13.1	-44.1	-15.8	-27.4	-19.5
d. Bouw	-85.2	28.8	4.7	4.0	6.8	14.7
e. Vervoer en communicatie	-17.5	-4.8	-3.9	18.6	4.0	19.9
. Vervoer per spoor	-8.2	-11.5	-8.7	-0.4	-2.5	1.3
. Stads- en wegvervoer	-0.9	11.5	3.5	10.8	6.6	4.3
. Vervoer over water en luchtvaart	-2.2	-3.7	0.1	-2.0	-8.7	1.0
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-6.2	-1.0	1.3	10.2	8.6	13.3
f. Handel en horeca	-8.5	59.1	-10.9	-0.9	45.3	33.7
g. Krediet en verzekeringen	9.3	8.3	-6.3	0.5	-10.5	-4.5
h. Gezondheidszorgen maatsch. dienstverlening	36.8	58.7	42.0	55.3	70.7	73.7
i. Overige marktdiensten	48.0	121.4	95.9	159.5	100.0	133.7
j. Niet-verhandelbare diensten	0.5	2.6	-8.4	24.1	24.5	8.6
. Overheid en onderwijs	5.4	11.0	-9.6	16.1	44.6	8.8
. Huispersoneel	-4.9	-8.3	1.2	8.0	-20.0	-0.3
4. Grensarbeid (saldo)	-1.2	4.2	0.3	4.0	1.0	0.7
5. Werkloosheid, definitie FPB	213.0	-117.3	194.0	-49.6	95.9	-79.7
6. Beroepsbevolking, definitie FPB	70.8	112.3	197.4	177.8	261.9	147.4

Tabel 44 SITUATIE OP DE ARBEIDSMARKT: DETAIL*(jaargemiddelden, in duizenden personen)*

	06	07	08	09	10	11	12
I. Totale bevolking (II+III)	10522.2	10543.8	10564.9	10585.5	10605.7	10625.3	10644.6
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6927.5	6965.4	6990.8	7003.5	7011.2	7009.8	7000.1
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5519.4	5510.8	5503.9	5494.2	5490.4	5491.1	5494.4
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	186.5	191.4	192.3	196.2	195.9	194.8	191.7
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen	9.2	10.4	11.1	11.5	11.7	11.9	12.0
- Vrijgestelden om reden van studies	20.2	21.5	22.3	22.7	23.0	23.2	23.3
- Volledige loopbaanonderbreking (2)	28.8	28.8	28.8	28.9	29.0	29.1	29.2
- Conventioneel voltijds bruggensioen	111.1	113.5	112.9	115.8	114.9	113.4	110.1
- Volledig werklozen in beroepsopleiding	17.2	17.2	17.2	17.2	17.2	17.2	17.2
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	5002.8	5033.0	5061.0	5091.3	5115.3	5134.3	5150.2
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4256.3	4303.4	4343.7	4382.3	4419.5	4453.0	4482.6
<i>waarvan met RVA-uitkering (1)(3):</i>	295.0	310.2	318.5	327.8	335.3	341.5	346.7
* Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering	48.0	46.3	48.6	51.1	53.5	55.9	58.0
* Totaal Activering RVA	63.6	68.5	65.3	65.1	64.8	64.6	64.5
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen	10.3	8.3	6.6	5.3	4.2	3.4	2.7
** Herinschakelingsprogramma	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
** Plan 'activa'	45.6	50.7	48.1	48.5	48.9	49.3	49.8
** Herintegratie oudere werklozen	2.2	3.7	4.5	5.0	5.4	5.5	5.7
** Doorstromingsprogramma	5.5	5.9	6.1	6.2	6.3	6.4	6.4
** Eerste werkervaring	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
* Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (2)	182.1	194.4	203.6	210.7	216.1	220.2	223.3
* Deeltijdse bruggepensioneerden	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6
* Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats	0.5	0.4	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2
V. Grensarbeid (saldo)	51.2	51.5	51.6	51.8	52.0	51.9	51.9
VI. Werkloosheid (concept FPB)	695.4	678.1	665.7	657.2	643.8	629.4	615.7
(a) Niet-werkende werkzoekenden (5)	579.2	569.6	564.6	557.6	547.4	531.4	515.7
(b) Oudere niet-werkzoekende uvw's	116.2	108.5	101.1	99.6	96.5	98.0	99.9
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	30.6	30.1	29.9	29.7	29.6	29.5	29.5
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1) (budgettaire eenheden)	32.4	30.5	30.3	30.1	29.8	29.5	29.3

(1) Stat info definities (op basis van betalingen).

(2) Inclusief tijdskrediet.

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid.

(4) IGU: inkomensgarantie-uitkering.

(5) Exclusief PWA werkgelegenheid.

Tabel 45 NETTO-UITVOER VAN GOEDEREN EN DIENSTEN*(in miljoen euro)*

	80	85	90	95	00	05	12
1. Landbouw	-1274	-2386	-1932	-2146	-1707	-1834	-2819
2. Energie	-3460	-6690	-3593	-3229	-7956	-12054	-12805
3. Verwerkende nijverheid	2562	10608	8005	14045	14940	18571	20242
a. Intermediaire goederen	2947	5600	5651	10143	12848	14682	18680
b. Uitrustingsgoederen	-432	1287	-1134	-21	-3673	-1711	-2522
c. Verbruiksgoederen	47	3721	3488	3923	5765	5600	4085
4. Bouw	-355	-560	-754	-813	-1413	-1760	-2055
5. Verhandelbare diensten	567	1066	2806	3240	5975	9231	16792
a. Vervoer en communicatie	650	1050	2030	2603	3741	4822	7116
. Vervoer per spoor	-21	-36	-39	-30	-48	-44	-92
. Stads- en wegvervoer	-255	-431	-468	-361	-572	-623	-1053
. Vervoer over water en luchtvaart	266	436	711	825	1205	1552	1878
. Vervoersonderst. activ. en communic.	660	1081	1826	2169	3156	3937	6383
b. Handel en horeca	90	187	1042	1093	2300	3513	6796
c. Krediet en verzekeringen	-130	-193	-114	-139	-195	-189	-242
d. Overige marktdiensten	-42	22	-152	-317	129	1085	3122
Totaal	-1959	2038	4532	11097	9839	12154	19355

Tabel 46 ARBEIDSPRODUCTIVITEIT PER UUR*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Landbouw	4.8	1.6	8.8	4.3	1.4	3.4
2. Energie	-2.3	13.4	3.7	3.4	2.3	2.2
3. Verwerkende nijverheid	6.8	4.2	3.3	4.0	2.5	3.1
a. Intermediaire goederen	9.9	4.1	4.3	4.1	1.8	2.8
b. Uitrustingsgoederen	6.7	1.3	1.2	6.4	3.0	3.1
c. Verbruiksgoederen	3.5	6.1	3.8	2.2	2.8	3.2
4. Bouw	2.5	0.9	1.5	0.8	2.3	1.7
5. Verhandelbare diensten	1.4	1.8	0.7	0.1	0.8	0.9
a. Vervoer en communicatie	2.9	7.0	4.1	0.8	2.9	1.7
. Vervoer per spoor	2.0	11.8	8.3	-0.8	2.5	1.9
. Stads- en wegvervoer	-0.3	3.4	3.2	-0.0	0.5	2.2
. Vervoer over water en luchtvaart	5.5	9.0	6.1	10.8	16.7	1.7
. Vervoersonderst. activ. en communic.	3.8	6.5	3.3	0.7	2.7	1.4
b. Handel en horeca	0.2	-0.2	-0.8	-0.9	1.4	0.9
c. Krediet en verzekeringen	3.6	2.1	0.7	6.1	3.8	3.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-1.6	1.8	-1.0	-0.6	-0.7	0.8
e. Overige marktdiensten	0.3	-0.5	-0.5	-2.3	-0.5	0.2
Totaal	2.8	2.7	1.7	1.2	1.3	1.4

Tabel 47 NOMINAAL BRUTO UURLOON*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Landbouw	7.1	4.6	5.5	0.3	2.0	3.3
2. Energie	5.3	0.7	4.0	2.5	4.2	4.5
3. Verwerkende nijverheid	7.9	5.3	5.2	2.3	2.8	3.2
a. Intermediaire goederen	9.8	4.3	5.6	2.2	2.8	3.2
b. Uitrustingsgoederen	6.2	6.5	3.5	2.5	2.4	3.3
c. Verbruiksgoederen	7.3	5.4	6.1	2.3	3.0	3.1
4. Bouw	6.8	0.3	5.4	2.3	3.1	3.3
5. Verhandelbare diensten	6.8	4.0	5.2	2.1	2.5	3.0
a. Vervoer en communicatie	6.1	4.2	8.0	2.8	3.0	3.0
. Vervoer per spoor	5.5	7.9	10.3	1.4	5.1	4.4
. Stads- en wegvervoer	2.8	-0.7	5.2	1.5	3.3	3.1
. Vervoer over water en luchtvaart	7.7	-1.1	12.0	4.5	3.4	2.0
. Vervoersonderst. activ. en communic.	7.7	5.9	8.2	3.9	2.6	2.5
b. Handel en horeca	6.6	5.7	3.8	1.9	2.9	2.8
c. Krediet en verzekeringen	7.8	3.9	3.1	2.4	2.3	3.3
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	5.3	2.7	5.2	2.1	3.0	3.6
e. Overige marktdiensten	7.1	2.0	6.6	1.6	2.1	3.0
Totaal	7.1	3.9	5.1	2.1	2.6	3.1

Tabel 48 NOMINALE LOONKOST PER HOOFD*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Landbouw	6.8	4.0	3.1	1.6	3.3	3.0
2. Energie	5.2	4.4	5.6	2.7	4.0	4.3
3. Verwerkende nijverheid	8.0	6.0	5.2	2.6	2.8	3.1
a. Intermediaire goederen	9.9	5.3	5.1	2.6	2.9	3.1
b. Uitrustingsgoederen	7.1	6.8	4.0	2.4	2.6	3.2
c. Verbruiksgoederen	7.0	6.1	6.0	2.5	2.9	3.0
4. Bouw	7.0	3.0	3.7	2.5	2.2	3.4
5. Verhandelbare diensten	6.2	3.7	4.6	2.3	2.5	3.0
a. Vervoer en communicatie	6.3	5.2	7.0	3.1	2.6	2.9
. Vervoer per spoor	5.6	9.1	9.7	3.1	3.9	4.1
. Stads- en wegvervoer	3.1	0.6	4.4	1.5	2.5	3.3
. Vervoer over water en luchtvaart	8.9	-1.0	10.1	4.0	3.3	2.2
. Vervoersonderst. activ. en communic.	7.7	6.8	6.9	3.9	2.6	2.4
b. Handel en horeca	6.0	5.0	3.6	1.9	2.8	2.9
c. Krediet en verzekeringen	7.0	4.4	3.5	2.1	1.8	3.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	4.6	2.0	4.2	2.0	2.7	3.5
e. Overige marktdiensten	6.2	1.7	5.6	2.9	2.9	3.1
Totaal	6.8	4.2	4.5	2.2	2.4	3.0

Tabel 49 REELE LOONKOST PER HOOFD*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Landbouw	0.4	2.0	0.9	0.2	1.1	1.2
2. Energie	-1.1	2.4	3.3	1.3	1.8	2.4
3. Verwerkende nijverheid	1.5	3.9	2.9	1.1	0.7	1.2
a. Intermediaire goederen	3.3	3.2	2.9	1.1	0.7	1.2
b. Uitrustingsgoederen	0.7	4.7	1.8	0.9	0.4	1.3
c. Verbruiksgoederen	0.6	4.0	3.8	1.0	0.7	1.1
4. Bouw	0.6	1.1	1.5	1.0	0.1	1.5
5. Verhandelbare diensten	-0.2	1.8	2.3	0.8	0.3	1.1
a. Vervoer en communicatie	-0.1	3.2	4.7	1.6	0.5	1.0
. Vervoer per spoor	-0.8	7.0	7.3	1.6	1.7	2.2
. Stads- en wegvervoer	-3.1	-1.4	2.2	0.0	0.4	1.4
. Vervoer over water en luchtvaart	2.3	-2.9	7.7	2.5	1.2	0.3
. Vervoersonderst. activ. en communic.	1.3	4.8	4.6	2.4	0.5	0.6
b. Handel en horeca	-0.4	3.0	1.4	0.4	0.7	1.0
c. Krediet en verzekeringen	0.6	2.4	1.3	0.7	-0.4	1.3
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-1.7	0.0	2.0	0.5	0.5	1.6
e. Overige marktdiensten	-0.2	-0.3	3.4	1.4	0.8	1.3
Totaal	0.4	2.2	2.3	0.8	0.3	1.1

Tabel 50 DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN PER PRODUCT IN VOLUME*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	0.9	0.9	0.4	0.7	1.3	1.5
a. Voedingsmiddelen	1.5	1.1	0.5	-0.3	2.4	1.7
b. Alcoholvrije dranken	-0.2	9.6	2.3	2.1	1.6	2.2
c. Alcoholhoudende dranken	-0.9	-0.9	-0.2	2.7	0.5	1.5
d. Tabak	0.0	-3.8	-1.5	3.7	-4.5	-0.8
2. Kleding en schoeisel	-0.3	2.0	-0.8	0.7	1.5	1.7
3. Huur	3.1	2.3	1.3	1.9	0.9	1.0
4. Verwarming	-2.4	-2.6	2.8	0.5	1.7	0.8
5. Elektriciteit	3.5	3.5	3.3	0.3	2.2	1.2
6. Huishoudelijke hulp	-1.0	-1.7	0.4	0.8	-0.3	1.0
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	0.6	2.3	0.9	-0.4	2.8	1.8
8. Aankoop van voertuigen	0.1	6.1	-3.5	6.9	1.3	3.2
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	-0.7	3.3	2.5	0.1	0.6	0.5
a. Benzine	-2.2	0.1	2.0	-1.0	-2.4	-2.8
b. Diesel	16.9	13.8	8.0	5.2	5.6	4.6
10. Vervoersdiensten	-1.4	-0.5	0.6	4.0	1.3	2.0
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	-1.1	-0.1	0.6	2.2	2.7	2.2
b. Reizigersvervoer over de weg	-2.5	-2.9	-0.5	2.8	2.5	2.2
c. Overige vervoersdiensten	-0.2	3.7	2.0	8.5	-3.0	1.2
11. Communicatie	3.1	5.1	3.7	11.6	5.1	5.0
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	-0.3	2.9	-0.3	5.2	1.8	2.3
13. Ontspanning en ontwikkeling	2.3	4.0	3.0	4.6	0.5	1.6
14. Overige goederen en diensten	3.1	4.8	3.4	2.3	0.7	1.7
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	-1.6	3.9	6.0	8.3	1.7	3.9
Totaal	1.3	2.8	1.6	2.7	1.2	1.8

Tabel 51 STRUCTUUR VAN DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN IN LOPENDE PRIJZEN*(in procent van het totaal)*

	80	85	90	95	00	05	12
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	22.1	21.8	19.7	17.0	15.5	16.0	15.6
a. Voedingsmiddelen	16.1	16.1	14.3	12.0	10.2	11.2	11.2
b. Alcoholvrije dranken	1.1	1.1	1.5	1.5	1.3	1.3	1.3
c. Alcoholhoudende dranken	3.0	2.6	2.3	1.9	1.9	1.9	1.7
d. Tabak	1.9	2.0	1.7	1.7	2.0	1.7	1.4
2. Kleding en schoeisel	7.4	6.5	6.9	5.9	5.2	5.0	4.7
3. Huur	12.9	14.2	14.8	15.7	15.2	15.2	14.5
4. Verwarming	3.9	4.2	1.9	1.8	2.1	2.6	2.4
5. Elektriciteit	2.1	2.5	2.3	2.4	2.0	1.9	1.8
6. Huishoudelijke hulp	1.1	0.9	0.8	0.8	0.7	0.7	0.6
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	5.8	5.4	5.3	5.0	4.1	4.4	4.3
8. Aankoop van voertuigen	5.1	5.1	6.5	4.9	5.9	5.7	6.2
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	3.1	3.1	2.5	2.6	2.9	3.2	2.7
a. Benzine	2.8	2.5	1.8	1.7	1.8	1.6	1.1
b. Diesel	0.1	0.3	0.4	0.6	0.8	1.2	1.3
10. Vervoersdiensten	1.6	1.4	1.1	0.9	0.9	0.9	0.9
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	0.8	0.7	0.5	0.3	0.3	0.4	0.4
b. Reizigersvervoer over de weg	0.6	0.5	0.4	0.4	0.4	0.3	0.3
c. Overige vervoersdiensten	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
11. Communicatie	1.2	1.2	1.3	1.4	2.0	2.1	2.7
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	2.6	2.8	2.7	3.2	3.8	4.0	4.5
13. Ontspanning en ontwikkeling	7.2	7.4	8.3	9.1	9.9	9.2	8.9
14. Overige goederen en diensten	20.1	20.5	22.3	24.8	23.9	23.3	23.5
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	3.6	3.2	3.7	4.4	5.9	5.9	6.7
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 52 PRIJSEVOLUTIE VAN DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN PER PRODUCT*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	6.4	1.8	0.5	1.4	2.4	2.0
a. Voedingsmiddelen	6.2	1.3	-0.2	1.3	2.4	2.1
b. Alcoholvrije dranken	6.5	2.1	1.6	0.3	0.5	1.9
c. Alcoholhoudende dranken	6.1	2.9	0.5	1.2	1.8	1.4
d. Tabak	8.7	5.1	6.2	3.5	4.6	1.8
2. Kleding en schoeisel	5.2	4.1	1.4	0.8	0.8	1.3
3. Huur	6.6	3.4	3.8	1.6	2.1	2.2
4. Verwarming	12.3	-7.8	-0.5	7.0	6.2	0.8
5. Elektriciteit	7.7	-0.4	1.4	-0.2	0.5	2.1
6. Huishoudelijke hulp	5.0	2.8	2.7	1.6	2.2	1.7
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	5.3	2.3	1.7	0.8	1.2	2.0
8. Aankoop van voertuigen	7.6	3.9	1.8	0.8	1.6	2.0
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	8.3	-2.7	2.1	6.6	4.2	0.1
a. Benzine	7.8	-2.1	0.9	6.1	4.0	-0.4
b. Diesel	11.1	-2.7	1.8	5.9	4.8	0.3
10. Vervoersdiensten	5.8	0.8	-0.4	0.6	0.9	1.2
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	4.0	-0.6	-5.6	2.2	2.8	1.4
b. Reizigersvervoer over de weg	8.3	2.2	3.9	1.2	-0.8	1.6
c. Overige vervoersdiensten	6.6	1.7	2.5	-2.6	0.8	0.3
11. Communicatie	5.4	1.2	1.9	0.2	-0.1	2.0
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	9.5	1.2	8.2	2.2	3.0	2.8
13. Ontspanning en ontwikkeling	5.8	3.2	2.8	1.2	1.4	1.8
14. Overige goederen en diensten	4.9	1.8	2.7	1.0	2.5	1.8
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	6.4	3.9	1.7	1.9	1.9	1.9
Totaal	6.4	2.0	2.2	1.5	2.1	1.9

Tabel 53 ENERGIEBALANS, ALLE PRODUCTEN*(in miljoen ton olie-equivalent)*

	85//80	90//85	95//90	00//95	06//00	12//06
Primaire productie en recuperatie	10.8	-1.6	-1.1	3.3	0.7	0.4
Import	-5.1	5.2	1.0	3.1	0.5	0.8
Totale export	-5.8	5.9	-1.5	5.0	1.4	0.5
Bunkers	-0.6	12.2	-0.9	6.5	5.1	2.3
Bruto binnenlandse consumptie	-1.1	1.9	1.2	2.5	-1.0	0.7
Transformatie input	-5.1	4.4	-0.1	3.7	-0.6	0.7
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	5.1	2.1	0.9	0.4	0.7
Kerncentrales	22.8	4.2	-0.7	3.7	0.1	0.0
Cokesovens	-0.6	-1.6	-8.0	-4.2	-2.6	-3.8
Hoogovens	-4.1	0.2	-1.9	-1.2	-2.8	-2.0
Raffinaderijen	-9.3	5.9	0.9	5.3	-0.8	1.3
Transformatie output	-6.7	4.3	-0.0	4.3	0.2	1.0
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	4.4	3.1	3.1	1.3	1.9
Centrales op basis van kernenergie	22.5	4.3	-0.6	3.1	0.1	0.0
Cokesovens	-0.0	-2.5	-7.1	-3.2	-2.8	-3.9
Hoogovens	-1.2	-1.4	-6.0	-2.8	-2.9	-3.2
Raffinaderijen	-9.3	5.9	0.8	5.4	0.4	1.3
Uitwisselingen en transfers	-.	-.	-.	-14.8	-35.1	0.0
Consumptie van de energiesector	-5.9	0.9	-0.3	0.8	-0.7	0.7
Verlies door distributie	2.1	2.9	1.8	1.7	0.9	1.5
Beschikbaar voor eindverbruik	-1.6	1.3	3.2	2.0	-0.6	1.0
Niet-energie-eindverbruik	1.0	1.6	2.8	10.7	-5.2	2.5
Energie-eindverbruik	-1.8	1.1	2.3	1.6	0.2	0.8
Industrie	-3.6	1.5	0.6	3.1	-1.8	-0.0
Transport	0.9	4.9	2.0	2.7	0.5	1.1
Gezinnen	-0.9	-1.8	3.2	0.5	1.0	0.8
Handel, diensten en landbouw	-2.5	-0.1	5.5	-2.4	3.7	1.8

(//) Gemiddelde groeivoeten